

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

**TURİZM KENTLEŞMESİNİN KENTSEL YAŞAM
KALİTESİNE ETKİSİ: AYVALIK ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İlayda Arık

DANIŞMAN:

Doç.Dr. Yasemin KAYA

BURSA-2023

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

**TURİZM KENTLEŞMESİNİN KENTSEL YAŞAM
KALİTESİNE ETKİSİ: AYVALIK ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İlayda Arık

DANIŞMAN:

Doç.Dr. Yasemin KAYA

BURSA-2023

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum ‘Turizm Kentleşmesinin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisi: Ayvalık Örneği’ başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

15/08/2023

Adı soyadı : İlayda Arık

Öğrenci No : 702015005

Bölümü : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Anabilim Dalı : Kentleşme ve Çevre Sorunları

Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : İlayda Arık
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bilim Dalı : Kentleşme ve Çevre Sorunları
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans
Tezi Sayfa Sayısı : XIV+225
Mezuniyet Tarihi : .../.../.....
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Yasemin KAYA

TURİZM KENTLEŞMESİNİN KENTSEL YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ: AYVALIK ÖRNEĞİ

Bu çalışmanın amacı Ayvalık'taki kentleşme sürecinin turizm olgusu ile ilgisini araştırarak Ayvalık'taki kentleşmenin turizm kentleşmesi çerçevesindeki gelişimini ortaya koymak ve bu gelişimin Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesine etkisini tespit etmektir. Birinci bölümde kent ve kentleşme olguları tarihsel gelişim süreçleri içerisinde incelenmiştir. Yaşam kalitesi ve kentsel yaşam kalitesi olguları kavramsal bir çerçevede açıklanmış, Türkiye ve Dünya'daki örnekleri verilmiştir. İkinci bölümde turizm ve Patrick Mullins'in turizm kentleşmesi olgusu açıklanmıştır. Çalışma alanını oluşturan Ayvalık ilçesinin kentleşme süreci resmi veriler ve yarı yapılandırılmış görüşmeler ile incelenerek turizm kentleşmesi çerçevesinde analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde ise kentsel yaşam kalitesini ölçmeye yönelik anket çalışmasına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Turizm, Turizm Kentleşmesi, Kentsel Yaşam Kalitesi, Ayvalık

ABSTRACT

Name and Surname : İlayda ARIK
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Political Science and Public Administration
Branch : Urbanization and Environmental Problems
Degree Awarded : Master
Page Number : XIV+225
Degree Date : .... / .... / .....
Supervisor : Doç. Dr. Yasemin KAYA

THE EFFECT OF TOURISM URBANIZATION ON URBAN QUALITY OF LIFE: THE CASE OF AYVALIK

The aim of this study is to investigate the relationship between the urbanization process in Ayvalık and the tourism phenomenon, to reveal the development of urbanization in Ayvalık within the framework of tourism urbanization and to determine the effect of this development on the urban life quality of Ayvalık. In the first part, the city and urbanization phenomena are examined within the historical development processes. The phenomena of quality of life and urban quality of life are explained in a conceptual framework, and examples in Turkey and the world are given. In the second part, tourism and Patrick Mullins' tourism urbanization phenomenon are explained. The urbanization process of Ayvalık district, which constitutes the study area, was analyzed with official data and semi-structured interviews and analyzed within the framework of tourism urbanization. In the third part, a survey study to measure the quality of urban life is included

**Keywords: Urbanization, Tourism, Tourism Urbanization,
Urban Life Quality, Ayvalık**

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazılmasında büyük emeği olan tez danışmanım Doç.Dr.Yasemin KAYA'ya,

Hayatım boyunca olduğu gibi yüksek lisans öğrenimim ve tez hazırlama sürecim boyunca hiçbir desteği benden esirgemeyen, kızları olmaktan her zaman gurur duyduğum annem Gülay Arık'a ve babam Kemal Arık'a, yeri geldiğinde arkadaşım, yeri geldiğinde sırdaşım olan ve hayattaki en güzel şeyin bir kız kardeşe sahip olmak olduğunu bana gösteren canım kardeşim Sevgi Arık'a,

Son olarak tez sürecinde benden manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her daim yardımcı ve anlayışlı olan arkadaşlarıma ve çalışmama destek veren Ayvalık halkına,

Sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT, KENTLEŞME VE KENTSEL YAŞAM KALİTESİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR İNCELEME

1.1. KENTE, KENTLEŞMEYE VE KENTLİLEŞMEYE BİR BAKIŞ	3
1.1.1. Kenti Anlamak	3
1.1.2. Düünden Bugüne Kentler	8
1.1.3. Kentleşme Kavramı	13
1.1.4. Kentleşmeyi Etkileyen Faktörler	15
1.1.4.1. Ekonomik Nedenler	15
1.1.4.2. Teknolojik Nedenler	16
1.1.4.3. Siyasal Nedenler	16
1.1.4.4. Sosyo-Psikolojik Nedenler	17
1.1.5. Kentlileşme Kavramı	18
1.2. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI	22
1.2.1. Yaşam Kalitesinin Tanımlanması	22
1.2.2. Yaşam Kalitesi Göstergeleri	29
1.2.3. Yaşam Kalitesi Yaklaşımları	35
1.2.3.1. Bireysel İyi Olma Hali İle İlgili Yaklaşımlar	36
1.2.3.2. Sağlık İle İlgili Yaklaşımlar	38
1.2.3.1. Kent ve Çevre Kalitesi İle İlgili Yaklaşımlar	39
1.3. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ	39
1.3.1. Kentsel Yaşam Kalitesinin Tanımlanması	39

1.3.2. Kentsel Yaşam Kalitesi İle İlgili Kavramlar	41
1.3.2.1. Yaşanabilirlik	41
1.3.2.2. Sağlıklı Kentler	44
1.3.2.3. Sürdürülebilirlik	48
1.3.3. Kentli Hakları	52
1.3.4. Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri	55
1.3.4.1. Ekonomi	55
1.3.4.2. Fiziksel Çevre	56
3.4.3. Sosyal Çevre	57
1.3.5. Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri	58
1.3.6. Kentsel Yaşam Kalitesi Çalışmaları	59
1.3.6.1. Dünya’da Kentsel Yaşam Kalitesi Çalışmaları	59
1.3.6.1.1. Birleşmiş Milletler	59
1.3.6.1.2. Mercer Yaşam Kalitesi Araştırması	63
1.3.6.1.3. Avrupa Birliği Kentsel Denetim Çalışmaları	64
1.3.6.1.4. Birleşmiş Milletler Kentsel Göstergeler Programı	64
1.3.6.1.5. OECD Daha İyi Yaşam Endeksi	64
1.3.6.1.6. ISO 37120 Standardı	65
1.3.6.2. Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesi Çalışmaları	67
1.3.6.2.1. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması	67
1.3.6.2.2. Yaşam Memnuniyeti Araştırmaları	68
1.3.6.2.3. İllerde Yaşam Endeksi Çalışmaları	68
1.3.6.2.4. TÜBA Yaşam Kalitesi Göstergeleri	69
1.3.6.2.5. Kentsel Göstergeler Kılavuzu	70
1.3.6.2.6. Sosyo-Ekonomik Haritalama	70

İKİNCİ BÖLÜM

PATRICK MULLINS’IN TURİZM KENTLEŞMESİ TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE AYVALIK İLÇESİNİN KENTLEŞME SÜRECİNİN TURİZM İLE İLİŞKİSİ

2.1. TURİZM OLGUSUNU KAVRAYIŞ	72
2.1.1. Turizm Olgusu	72
2.1.2. Turizmin Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış	75
2.1.2.1. Modern Öncesi Dönem	75

2.1.2.2. Modern Dönem	77
2.1.2.3 Post Modern Dönem	78
2.1.2.42. Dönemlerin Karşılaştırması	79
2.1.2.5. Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm Karşılaştırması.....	80
2.1.3. Turizmin Nedenleri	82
2.1.4. Turizmin Çeşitleri	82
2.1.5. Turist Kavramı	83
2.2. TURİZM VE KENT	84
2.2.1. Kent Turizmine Bir Bakış	86
2.2.2. Kent Turizmi Kavramı	87
2.2.3. Kent Turizminin Kaynakları	88
2.2.4. Kıyı Kentleri.....	90
2.3. KENTLEŞME MODELLERİNDE DEĞİŞİM	92
2.4. TÜKETİM OLGUSU, KENT VE TURİZM	93
2.4.1. Tüketim Olgusu.....	94
2.4.2. Tüketim Olgusunun Tarihsel Gelişimi.....	95
2.5. PATRICK MULLINS VE TURİZM KENTLEŞMESİ.....	100
2.5.1. Turizm Kentleşmesi Olgusu.....	103
2.5.2. Turizm Kentleşmesinin Özellikleri ve Temel Bileşenleri.....	103
2.6. ARAŞTIRMA ALANI AYVALIK İLÇESİNİN TANITIMI.....	106
2.6.1. Ayvalık'ın Tarihsel Gelişimi	106
2.6.2. Coğrafi Konum ve İklim	108
2.6.3. Turizm Potansiyeli	109
2.6.3.1. Tarihi Yapılar	109
2.6.3.1.1. Ayvalık Evleri	109
2.6.3.1.2. Dini Yapılar.....	110
2.6.3.2. Gastronomi.....	110
2.6.3.3. Ünlü Ayvalık Adaları	111
2.6.3.4. Plajlar	112
2.6.3.5. Yat Turizmi	113
2.6.3.6. Su Altı Dalış.....	114
2.6.3.7. Yelken	114
2.6.3.8. Doğal Güzellikler	115
2.7. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	115
2.8. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	116

2.9. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	116
2.10. BULGULAR.....	117
2.10.1. Nüfusun Yapısı ve Nüfus Artışı.....	117
2.10.2. İşgücü Yapısı.....	118
2.10.3. Turistik Göstergeler	122
2.10.4. Devlet Yardımları ve Teşvikleri.....	129
2.11. TURİZM KENTLEŞMESİ TEORİSİ VE AYVALIK KENTLEŞMESİ: ODAK GRUP GÖRÜŞMESİNE DAYALI BİR ANALİZ	130
2.11.1. Görüşmenin Amacı	130
2.11.2. Veri Toplama Tekniği	130
2.11.3. Soruların Özellikleri.....	131
2.11.4. Görüşme Yeri ve Süresi	131
2.11.5. Verilerin Analizi	131
2.11.6. Görüşülen Kişilerin Özellikleri ve Kodlamalar	132
2.11.7. Görüşme Sürecinde Yaşananlar	132
2.11.8. Sorular	132
2.11.9. Görüşme Analizi	133
2.11.10. Değerlendirme.....	137

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYVALIK'TA TURİZM KENTLEŞMESİNİN KENTSEL YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ

3.1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	139
3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri	140
3.1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	140
3.1.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Profili	141
3.1.4. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi.....	143
3.2. BULGULAR.....	146
3.2.1. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Cinsiyete Göre Değişkenliği.....	150
3.2.2. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Yaşa Göre Değişkenliği.....	151
3.2.3. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Eğitim Durumuna Göre Değişkenliği.....	152
3.2.4. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Ayvalık'ta Yaşam Süresine Göre Değişkenliği	153
3.2.4. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Ayvalık'ta Yaşamdan Memnuniyete	

Göre Değişkenliği	154
3.3. DEĞERLENDİRME	155
SONUÇ	158
KAYNAKÇA	166
EK 1. AYVALIK HABER GÖRSELLERİ	196
EK 2. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME	200
EK 3. ANKET SORULARI	219
EK 4. ÖZGEÇMİŞ	221

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Yaşamın Dört Kalitesi	31
Tablo 2: WHOQOL BREF Ölçek Noktaları, Etki Alanları ve Yönleri	32
Tablo 3: OECD Yaşam Kalitesi Göstergeleri	34
Tablo 4: Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi	36
Tablo 5: Dönemlere Göre Turizm	80
Tablo 6: Geleneksel Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm	81
Tablo 7: Ayvalık Nüfusunun Yıllara Göre Dağılımı	117
Tablo 8: Ayvalık'ta Aktif Nüfusun Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılışı (1935-1960)	118
Tablo 9: Ayvalık'ta Aktif Nüfusun Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılışı (1990-2000)	119
Tablo 10: Ayvalık Ekonomisinin 2000 ve 2010 Yılı Sektörel Dağılımı	120
Tablo 11: Ayvalık'ta Meslek Gruplarının Dağılımı	121
Tablo 12: Ayvalık Yıllara Göre Konaklama Tesislerinin Dağılımı (2005-2020)	122
Tablo 13: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına Göre Turizm Belgeli Tesislerin İl Bazına Göre Dağılışı (2016-2021)	122
Tablo 14: Ayvalık Yıllara Göre Turizm İşletme, Turizm Yatırım ve Belediye Belgeli Otellerin Dağılımı (2014-2022)	125
Tablo 15: Balıkesir İli Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Sayıları (2015-2019)	125
Tablo 16: Balıkesir İli Belediye Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Sayıları (2015-2019)	126
Tablo 17: Ayvalık İlçesi Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme, Oranlarının Dağılımı (2004-2019)	127

Tablo 18: Ayvalık Belediye Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Oranlarının Dağılımı (2006-2019)	128
Tablo 19: Kişiler ve Kodlamalar	132
Tablo 20: Demografik Cevaplar ve Kodlamalar	133
Tablo 21: Kişisel Özellikler	140
Tablo 22: Ayvalık'ta Yaşama İlişkin Bilgiler	141
Tablo 23: Ayvalık'ta Yaşamaktan Memnun Olmama Nedenleri	141
Tablo 24: İkameti Ayvalık Olanların ve Olmayanların Ayvalık'ta Yaşama Süresi	142
Tablo 25: Kaliteli Bir Yaşam	143
Tablo 26: Faktör Analizi	145
Tablo 27: Betimleyici İstatistikler	146
Tablo 28: Betimleyici İstatistikler -1	148
Tablo 29: Betimleyici İstatistikler (Devamı)	150
Tablo 30: Cinsiyete Göre Değişkenlik	151
Tablo 31: Yaşa Göre Değişkenlik	152
Tablo 32: Eğitim Durumuna Göre Değişkenlik	153
Tablo 33: Ayvalık'ta Yaşam Süresine Göre Değişkenlik	154
Tablo 34: Ayvalık'ta Yaşamaktan Memnuniyet	155

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: 19. Yüzyıl Ayvalık Liman Bölgesi Çarşıdan Bir Görünüm	106
Resim 2: 1900'lü Yılların Başında Ayvalık Atatürk Caddesi	107
Resim 3: Ayvalık Coğrafi Konum	108
Resim 4: Ayvalık Evleri	109
Resim 5: Ayvalık Dini yapılar	110
Resim 6: Ayvalık Adaları	110
Resim 7: Cunda Adası	111
Resim 8: Türkiye'nin İlk Boğaz Köprüsü - Cunda Köprüsü	112
Resim 9: Ünlü Ayvalık Adaları	113
Resim 10: Ünlü Ayvalık Plajları	113
Resim 11: Ayvalık Yat Limanı	114
Resim 12: Ayvalık Yelken	115
Resim 13: Ayvalık'ın Ünlü Lokasyonları	115

GİRİŞ

Tarih boyunca insan toplulukları barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için doğada varlığını sürdüren diğer canlı türlerinden farklılaşarak zekası ve yetenekleriyle kendi özel isteklerine uygun yaşam alanlarını inşa etmiştir. Oluşturulan bu yapay çevre başlangıçta sadece temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik alanlardan oluşurken süreç içerisinde farklılaşarak yeni boyutlar kazanmaya başlamış; değişen ihtiyaçlar bu yapay çevrenin değişimini de gerekli kılmıştır.

İnsanlar ilk zamanlarda çok küçük topluluklar halinde yaşarken zamanla artan nüfus ve değişen ihtiyaçların etkisiyle çok daha büyük organize gruplara doğru ilerleme göstermiş ve bu durum kentlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İnsan toplulukları değerleri çerçevesinde kentleri var ederken diğer taraftan da toplumsal ve ekonomik temellerini de kentlerin üzerine yapılandırmıştır. Böylelikle kentler tarih boyunca meydana gelen her türlü ekonomik, siyasal, toplumsal, teknolojik gelişmeden etkilenecek yeniden şekillenmiş ve günün şartlarına en uygun şekilde uyum sağlayacak niteliklere bürünerek günümüze kadar gelmiştir.

Kentler ve toplumlar her daim etkileşim içerisinde olmuştur. Kentler bir açıdan doğal şartların diğer açıdan ise iktisadi kalkınma için yürütülen faaliyetlerin birlikteliğinden oluşan yaşam alanlarıdır. Kentlerin gelişim sürecini oluşturan bu faaliyetlerin insan hayatına çok büyük etkisi bulunmaktadır. Hızla büyüyerek küresel ekonomide merkez alanlar haline gelen kent yerleşimleri gelişim süreçlerinde birçok aşamadan geçmekte, kimi zaman toplumların hayatını kolaylaştıran niteliklere sahip olmakta kimi zaman ise hayatı zorlaştıran problemlere neden olmaktadır. Hem bu problemlerin tespitinde hem de çözüm yollarının bulunmasında yaşam kalitesi ve kentsel yaşam kalitesi ölçütleri önemli bir rol oynamaktadır.

Bu kapsamda üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde kent ve kentleşme olguları tarihsel gelişim süreçleri içerisinde neden sonuç ilişkileri ve çeşitli türlerini de kapsayacak şekilde incelenmiştir. Yaşam kalitesi ve kentsel yaşam kalitesi olguları kavramsal bir çerçevede açıklanmış, bu olguların ölçümüne dair Türkiye ve Dünya'dan örnekler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde turizm kentleşmesi olgusu ile ilgili öncü araştırmaları olan Patrick Mullins'in turizm kentleşmesi teorisi açıklanmıştır. Çalışma alanını oluşturan Ayvalık ilçesinin kentleşme süreci resmi veriler ve yarı

yapılandırılmış görüşmeler ile incelenerek turizm kentleşmesi çerçevesinde analiz edilmiştir.

Turizm, kişilerin ikamet ettikleri yerleşim alanlarının dışındaki yerlerde geçici süreli konaklamalarından kaynaklanan ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili faaliyetlerin bütünüdür. İnsanlar tarihsel sürecin her aşamasında çeşitli nedenlerden dolayı seyahat etmişlerdir. Ancak günümüzde sanayinin gelişmesi, ulaşım ve iletişim teknolojilerinin çok ileri bir seviyeye ulaşması, kişi başına düşen milli gelirin yükselmesi, refah düzeyinin artması, tatil ve boş zaman kavramının yaygınlaşması ile turizm olgusu çok geniş insan topluluklarını ilgilendiren ve birçok yeni türü olan sosyal ve ekonomik bir faaliyet haline gelmiştir.

Küresel çapta turizm faaliyetlerine yönelik çeşitli araştırmalar yapan kurumların raporlarında da gözlemlenen bu gelişim, ülkelerin özellikle turizm potansiyeli açısından en önemli özelliklerden olan doğal güzellik unsurlarını bünyesinde barındıran kıyı kentlerini etkilemekte, değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Kıyı kentleri turizm faaliyetlerinin başladığı ilk dönemlerden itibaren ve özellikle turizmin kitlesel boyuta ulaşmasıyla birlikte en yoğun odaklanan alanları oluşturmuştur. Kıyı kentleri doğal ve beşeri özellikleri ile sunduğu geniş aktivite kapasitesiyle turizmin geniş kitlelere yayılmasına imkan verirken aynı zamanda bazı kentlerin potansiyellerinin ortaya çıkmasına ve yeni gelişim fırsatlarını yakalamasına olanak vermiştir.

Ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel alanlarda etkilerinin olduğu bilinen turizm olgusunun kentleşme üzerinde önemli bir rolü vardır. Uzun yıllar endüstriyel üretim çerçevesinde şekillenen kentleşme sürecinden sonra hizmet sektörünün gelişimi, sanayisizleşme ve turizm sektörünün yükselerek ekonomik bir istikrar elde edişi ile birlikte kentlerde çok farklı sosyal ve mekânsal dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Bu dönüşümler ile birlikte ortaya çıkan en çarpıcı ve yeni mekânsal yeniden yapılanma süreçlerinden birini de turizm kentleşmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda yeni kentleşme modellerinden biri olan turizm kentleşmesi konusunda ilk araştırmalar ve tanımlamalar Patrick Mullins tarafından yapılmıştır. Mullins, Avustralya'nın en büyük turizm kentleri olan "Gold Coast" ve "Sunshine Coast" kentlerinin kentsel gelişim süreçlerini inceleyerek bu yeni kentleşme formunun bileşenlerini ortaya koymuş ve tanımını yapmıştır.

Patrick Mullins , "Gold Coast" ve "Sunshine Coast" kentleri üzerinde yapmış

olduğu ampirik çalışmalarda bu iki kentin kentleşme süreçlerinin Avustralya'nın diğer kentlerinden nasıl farklılaştığını ve bu iki kentin kentleşme sürecinde turizm olgusunun önemi göstermek amacıyla birtakım ölçütler kullanmış; bu kentlerin taşıdığı özellikleri ve sembolleri açıklamıştır. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu özellikler tanımlanmış ve Ayvalık'ın kentleşmesi, Ayvalık'a ilişkin resmi veriler ile yarı yapılandırılmış odak grup görüşmesinden elde edilen veriler ışığında turizm kentleşmesi çerçevesinde analiz edilmiştir.

Çalışmanın nc bölümünde ise Ayvalık'ta kentsel yaşam kalitesini ölçmeye yönelik anket çalışmasına yer verilmiştir. Çalışma 15 Mayıs – 15 Temmuz 2022 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu süreçte Ayvalık ilçesinin nüfusu 74.030'dur. Araştırmada nüfusun tamamına erişmek mümkün olmadığından örnekleme yoluna gidilmiştir.1 milyon kişiye kadar olan evrenler için gereken minimum sayı olan 384 kişiden fazlasına erişilmeye çalışılmış ve toplam 577 katılımcıya ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTLEŞME, KENTSEL YAŞAM KALİTESİ ve TURİZM ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR İNCELEME

1.1. Kente, Kentleşmeye ve Kentlileşmeye Kavramsal Bir Bakış

1.1.1. Kenti Anlamak

İnsanlar tarih boyunca karşılaştıkları çeşitli zorlukları çözebilmek, sürekli değişen ihtiyaçlarını giderebilmek ve diğer çok çeşitli psikolojik, ekonomik, yönetsel ve sosyal gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla bir arada yaşama ihtiyacı hissetmişlerdir (Özalp ve Akkuş, 2017: 155). Ortaya çıkan bu çoklu ihtiyaçların mekânsal boyuttaki birliktelik çözümünün adlandırılması olarak karşımıza çıkan olgulardan biri de kenttir (Yazoğlu, 2014: 1; Kaya ve diğerleri, 2008: 3). Kent kavramı dinamik bir özelliğe sahip olup geçmişten günümüze birçok uygarlık tarafından farklı anlamlandırmaları içinde barındırarak gelmiştir (Toprak, 2008: 5). Örneğin kent kavramının Yunanca'daki karşılığı olan polis savunmayı ön plana çıkararak kale anlamında kullanılırken, Fransızca'daki kent kavramının karşılığını oluşturan cite ise şehir devleti anlamıyla karşımıza çıkmaktadır (Toprak, 2008: 6).

Sümerlerin M.Ö. 4000'li yıllarda Güney Mezopotamya'da yerleşik hayata geçmesiyle kurulan mekânsal oluşumlardan biri olan kentler; her daim gelişime, değişime, etkileme ve etkilenme potansiyeline sahip insan ürünü oluşumlar olarak günümüzde de üstünlüğünü koruyan niteliğiyle karşımıza çıkmaktadır ve uygarlık tarihi boyunca toplumsal ilişkilerin, iktisadi gelişmelerin, sosyal değişim ve dönüşümlerin bir izdüşümünü yansıtmaktadır (Teber, 1985: 272; Toprak, 2008: 8; Güven, 2016: 23). Kent aynı zamanda, farklı disiplinler tarafından farklı açılardan değerlendirilen bir kavram olarak disiplinler arası ve sınırları net olarak belirlenemeyen bir çalışma alanı olma niteliği de taşımaktadır (Coşkun ve Zaman, 2012: 1051). Bir sosyolog, bir tarihçi ya da bir kent planlamacısı kenti kendi alansal süzgecinden geçirerek tanımlamakta, değişen algı kente bakışı farklılaştırmaktadır (Kaya ve diğerleri, 2008: 4). Bütün bu özellikler ortak bir kent tanımının yapılmasını zorlaştırmakta ve karmaşıklştırmaktadır (Kaya ve diğerleri, 2008: 4). Harvey de (2003: 27) kentin tanımlanmasında konsensüsün

sağlanamamasını kentin kendine özgü karmaşıklığına atıfla açıklayarak kentin karmaşık yapısına vurgu yapmaktadır. Kent tanımlamalarına bakıldığında da birçok farklı ölçüte göre tanımlamaların yapıldığını görülmektedir. Örneğin Sencer (1979: 4-8) kent tanımlamaları yapılırken genellikle nüfus, işlevsel ya da ekonomik, toplumsal ve yönetsel olmak üzere dört ölçütün kullanıldığını ifade etmektedir.

Kent tanımlarında kullanılan ölçütlerden birini nüfus faktörü oluşturmaktadır. Kent sadece nüfus üzerinden tanımlanamayacak kadar çoklu yapıya ve işlevselliğe sahip bir yapı olsa da nüfus, kent tanımlamalarında önemli bir yere sahiptir. Çünkü özellikle kırsal ve kentsel alan ayrımında nüfus belirleyici ölçütlerden birini oluşturmaktadır (Kaya ve diğerleri, 2008: 5). Nüfus ölçütüyle ilgili olarak Keleş de (1993: 74), yapılan bazı kent tanımlamalarının özellikle kır ve kent ayrımına odaklanan niceliksel nüfus yeterliliği üzerine değerlendirme içerdiklerinden bahsetmektedir. Örneğin 442 sayılı Köy Kanunumuz nüfus üzerinden bir değerlendirme yaparak nüfusu 2.000'den az olan alanları köy, 2.000 ile 20.000 arası nüfuslu yerleri kasaba, nüfusu 20.000'den yüksek olan yerleri ise kent olarak ifade etmektedir (442, md.1).

Weber, nüfus ölçütüne dayalı kent tanımlamalarını eksik bulmaktadır. Ona göre kenti tanımlamada öncelikli faktörlerden biri ekonomik hayatın biçimidir. Kentler, ekonomik ilişkilerin tarımdan ziyade ticarete dayandığı, sürekliliğini koruyan bir pazar yeri olma özelliğine sahip alanlardır. Ayrıca kentler bir kale ve askeri güce sahip yapılarıyla, kısmi özerklikleriyle aynı zamanda siyasal bir birim olma özelliği de göstermektedir (Keleş, 1993: 93). Luis Wirth (2022: 77-197) kenti, toplumsal açıdan heterojenliğe hoşgörü gösteren, nüfusun yoğun ve mekanın göreceli olarak geniş olduğu, süreklilik niteliğine sahip, özgün mekânsal alanlar olarak tanımlamaktadır. Kevin Lynch'ın (1960: 2-4) ifadesinde ise kent; göreceli olarak farklı bir büyüklüğe sahip, farklı karakter ve sınıftan insanı barındıran, fiziksel ya da iktisadi ilerlemesi kısmi olarak kontrol edilebilen, güzelliği ve kaosu bir arada barındıran alanlardır.

Karl Marx kenti, üretim ilişkileri çerçevesinde ve sınıf bilinci ile sınıf mücadelesinin merkezileştiği, iş bölümünün yaygınlaştığı, üretim ilişkilerinin sanayi ve ticaret üzerinde yoğunlaşarak tarımdan uzaklaştığı ve bu yüzden kırsal alan ile zıtlıkların başladığı yerleşim yeri olarak değerlendirmektedir. Ayrıca ona göre kentte görünen şey ise, kentin özünden uzaklaşılması, kapitalist üretim

ilişkilerinin ve süreçlerinin ön plana çıkmasıdır (Şengül, 2001:11; Keleş, 2008:92; Bal, 2012: 16).

Henri Lefebvre, kente ve kentselliğe ilişkin tanımlamalarında kentin toplumsal bir ürün oluşunu mekan vurgusu üzerinden değerlendirmektedir. Örneğin *The Production of Space* adlı eserinde yapmış olduğu değerlendirmelerde kenti, salt bir insan topluluğunu ifade etmeyen ve her toplumun kendine özgü zihinsel, kültürel, sanatsal birikimini oluşturduğu, her üretim tarzının genel ve alt değişkenleriyle birlikte kendini yarattığı, iktidar ilişkilerini içinde barındıran, dinamik bir toplumsal mekan olarak açıklamaktadır (Lefebvre, 1991: 31-33).

Bookchin (1999: 17) ise kent tanımlamasında mekan vurgusundan uzak bir şekilde kenti, insan inşası olan ve dolayısıyla insana ait olan her türlü toplumsal, kültürel niteliği ve diyalektiği yansıtan, dinamik yapısı sayesinde içinde her açıdan ilerlemeyi ve gelişmeyi barındıran yapı olarak değerlendirmekte ve kenti kentlerin tarihi perspektifinden tanımlamaktadır. Ona göre kentler; ilk başlarda kan bağı temeline dayanan gruplaşmalarından toplumsal bir olguyu ifade eden komşuluk ilişkilerine doğru genişleyen ve sonrasında meydana gelen çeşitli kültürel, sosyal ve ekonomik gelişmelerden etkilenecek, cinsiyet, yaş, dini ve etnik köken gibi pek çok konuda ayrımcılık yaklaşımlarını kendinden uzaklaştırarak evrenselleşme niteliği kazanan alanlardır (Bookchin, 1999: 18). Ayrıca kentler ile ilgili yapmış olduğu başka bir anlatımda kentlerin sadece bir üretim ya da pazar yeri vasfına sahip yerler olarak tanımlanmasına karşı bir görüş geliştirerek kenti toplumsal ve etik bir niteliğe sahip ekotopluluk olarak tanımlamıştır (Bookchin, 1999: 9-10).

Manuel Castells (1997: 10) için kent, üretildiği toplumsal yapıyla birlikte var olmaktadır. Ona göre, mekan formu ve kültür kavramı önemli olsa da sırf bir mekânsal biçim analizi ya da tek başına bir kültürel analiz kentin tanımlanması için yeterli değildir. Ayrıca kentler işgücünün yeniden üretilmesi için gerekli olan sağlık, ulaşım, ticaret, eğitim gibi kolektif tüketimin yapıldığı mekanlardır (Castells, 1977: 236-238).

Durkheim için kenti tanımlamada işbölümü ve dayanışma kavramları önemlidir ve kent, toplumdaki bazı güçlerin gelişmesi açısından tarihsel bir önem taşımaktadır. Ona göre kentin kendi başına bir anlama sahip olduğu tek dönem Ortaçağ dönemleridir. Ayrıca kentin tek başına anlamlandırılmaması gerektiğini ifade etmektedir ve zaten mevcut düzende de kent ve toplumunun artık bütünleşik

bir anlam ilişkisi içerisinde olduğunu belirtmektedir (Keleş, 2008: 92).

Kent Bilim Terimleri Sözlüğünde (Keleş, 1998: 75) kent,

“sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi”

şeklinde tanımlanmaktadır. Ansiklopedik Mimarlar Sözlüğüne göre ise (Hasol, 1979: 280) “... Bir yerleşme birimine kent denilebilmesi, o birimde tarımdışı üretimin ağırlık kazanmasına, üretim araçlarının ve dolayısıyla nüfusun orada yoğunlaşmasına, birörnek olmama ve bütünleşme derecelerinin yükselmiş bulunmasına bağlıdır”.

İlhan Tekeli’ye (2011: 20) göre de kent; tarım dışında bir üretim fonksiyonunu içererek, üretimdeki süreçlerin denetlenip dağıtımların belli bir koordinasyon içerisinde gerçekleştiği ve içerisinde belli bir teknolojiyi barındıran, belli bir büyüklük ve heterojenliğe sahip mekânsal alanlardır. Tanımlardan da görüldüğü gibi üretim faaliyetinin şekli ve sosyo kültürel bağlam da kentleri tanımlamada önemli bir yere sahiptir (Saçlı, 2019: 6).

Kentler sadece fiziksel bir mekan ve nüfus toplamı olmanın ötesinde köklü ve heterojen bir yapıyı ifade etmektedir (Hayta, 2016: 166). Kentlerde ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktan uzaklaşma sürecine girmiştir. Bu yerleşim yerlerinde uzmanlaşma ve iş bölümü gelişerek ekonomik hayat sanayi, ticaret ve günümüzde de popülerliğini arttıran bir ekonomik faaliyet olan hizmet sektörüne doğru yönelmiştir (Aydoğan, 2000: 102). Ayrıca kentler özgürlükler sistemi anlamında farklı olabilmenin iznini ifade etmektedir. Farklı koşulların, farklı değerlerin ve farklı amaç taşıyan faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan görece özerkliğin ortaya çıktığı ilk mekanları işaret etmektedir (Demirken, 1996: 17). Toplumsal ilişkilerin, geleneklerin, adetlerin, inançların, her türlü örgütlü hareketin ve görüşün, kısacası dünün ve bugünün toplumunun toplamını yansıtmaktadır. Salt bir mekânsal ifadeyi değil, kendine ait kültürü olan bir ruh

halini ifade etmektedir (Aydoğan, 2000: 65; Kaya ve diğerleri, 2008: 6).

1.1.2. Dünden Bugüne Kentler

Toplumsal ve sosyal bir varlık olan insanın ürünü olan kentler; tarih boyunca dünyanın çeşitli bölgelerinde kurulmuş, farklı kültürlerin ve uygarlıkların hayat bulduğu, geliştiği ve yayıldığı yerler olmuş, çoğunlukla medeniyetlerin ortaya çıktığı yerleşim alanları olarak ifade bulmuştur (Mazı, 2008: 33). Kentler, sahip oldukları özgün nitelikleri ve içinde barındırdıklarıyla, insanlar ile diğer bütün kurumları çeken, gelişime açık, dinamik yapılarıyla geçmişten günümüze popülerliğini koruyarak ve ait olduğu insan topluluğuyla karşılıklı etkileşim içinde değişimler ve dönüşümler geçirerek günümüze kadar gelen basit bir kapalı alan olarak ifade edilemeyecek kadar donanımlı yerleşim alanlarını oluşturmuştur (Bookchin, 1999: 17; Mumford, 2007: 106). Kentler, sahip oldukları bu kapsamlı ve çeşitli nitelikleri nedeniyle tek bir tanımlamayla genelleştirilememektedir ve yapılacak tek bir betimleme kentin geçmişten bugüne büründüğü karmaşık biçimlerini açıklayamamaktadır (Mumford, 2007: 13).

Kentlerin ortaya çıkışı ile ilgili günümüzde birçok farklı görüş mevcuttur. Bu görüşlerden birine göre ilk kent görünüşleri M.Ö. 6000 ile M.Ö. 4000 dolaylarında, kendisini önceleyen köy ve kasaba gibi yerleşim alanlarından çok az farkla ayrılan nitelikleriyle, tarımsal verimin henüz düşük olması ve özellikle uzun mesafeli ulaşım olanaklarının henüz gelişmemiş olması nedeniyle mekânsal olarak küçük yerleşim yerleri olarak ortaya çıkmıştır (Hatt ve Reiss, 2002; 28).

Kentlerin ortaya çıkışı ile ilgili yaklaşımıyla başka araştırmacılara da çokça referans noktası oluşturan Gordon Childe ise ilk kentleri yeni bir sosyal yapılanma olarak değerlendirmektedir. Child'e (2009: 1285) göre M.Ö 3000 yıllarında Mezopotamya, Mısır ve İndüs vadisinde tarımın ilerlemesi ve artı ürünle ilgili yaşanan gelişmeler, ticaretten zanaata askeri yapılanmadan devlet örgütlenmesine dinsel yaşamdan toplumsal tabakalaşmaya kadar birçok dönüşüme neden olmuştur. Bu dönüşüm de belirli bir nüfusa sahip ve üretim yapısında değişimin olduğu, uzmanlaşmanın gerçekleştiği ve bilginin aktarımının sağlandığı kent dokusu oluşturarak kentsel devrimi gerçekleştirmiştir. William Mcneill'e (2001: 2021) göre de ilk kentler M.Ö. 3500-3000 dolaylarında öncelikle Fırat, Dicle ve Nil vadilerinde akabinde de İndüs vadisinde, özel coğrafi şartların etkisiyle artı ürün üretiminde gelişmelerin yaşanması, iş bölümü ve uzmanlaşmanın sosyal organizasyonlarda değişimleri meydana getirmesi ile ortaya çıkmıştır.

Sjöberg'e göre kent yerleşimlerinin oluştuğu ilk yerler M:Ö: 3500 - 4000 yılları arasında önce Meso-Amerika, Mezopotamya, İndüs vadisi ve Nil havzası dolaylarında ortaya çıkmış ve bunları Mısır ile Çin takip etmiştir. İlk kent yerleşimlerinin görüldüğü bu bölgeler Karl Wittfogel'in hidrolik toplum adlandırmasında nitelendirdiği yarı kurak ovalar ya da vadilerin yanında ilerleme gösteren toplumlar olarak, tarımsal üretimde tutarlı bir fazlalığın sağlanması; uzmanlaşmanın, hiyerarşik yapılanmanın büyümesinin ve insanların yoğun yerleşimlerinin artan ölçeğinin temelini oluşturmuştur (McNeill, 2001: 1, 20-21; Harris, 2018: 236).

İlk kentlerin ortaya çıkışıyla ilgili bütün bu yaklaşımların birbirine benzer şekilde artı ürün ve hidrolik toplum kuramına dikkat çektiğini söyleyebiliriz. Daha sonra ortaya çıkan kuramların kentsel oluşuma yaklaşımlarını oluşturan temel argümanlara baktığımızda ise pazar yeri olarak kent, dini tören ve ayin bölgesi olarak kent ya da bir savunma yerleşimi olarak kent yaklaşımlarını görmekteyiz (Karakaş, 2001: 125). Ayrıca bazı uzmanlar tarafından savunulan, başlangıçta ilkel bir köy olan bazı yerleşim alanlarının süreç içerisinde nüfuslarının artmasıyla kent merkezlerine dönüştüğüne dair yaklaşımlarda bulunmaktadır. Fakat Begel (1997: 8) bu iddiaları kabul etmeyerek herhangi bir neolitik köyün sadece nüfus artışıyla kente dönüştüğünü gösteren bir delilin olmadığını ifade etmektedir.

Kent kavramı ortaya çıktığı ilk dönemlerde toprağın örgütlenmesine ve kurumsal ilişkilere egemen bir kavram olarak değerlendirilmektedir ve ilk kent yerleşimlerinin öncelikle Doğu topluluklarında oluştuğu görülmektedir (Karakaş, 2001: 125). Batı'da ise benzer dönemlerde kentlerin ortaya çıktığı görülmekle birlikte burada ortaya çıkan kentlerin temel oluşum argümanlarını tarımsal artı üründen ziyade maden işlemeciliği, denizcilik faaliyetleri ve ticaret oluşturmaktadır (Çan, 2010: 3).

Batıdaki ilk kentlerin Eski Yunan siteleri ile ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Askeri ve ticari bir merkez işlevi gören bu kentler aynı zamanda idari ve siyasi birimler olarak gelişme göstermiştir. Yunan kentlerinin ortaya çıkışı ile ilgili Batılı kaynaklarda polis terimi de kullanılmaktadır (Pustu, 2006: 132). Yunan sitesi karşılığı olarak ifade bulan bu kavram hem devlet hem kent anlamına gelmekle birlikte polis antik kent olarak değerlendirildiğinde tarihteki diğer kentsel oluşumlardan hem sosyal hem siyasi hem de ekonomik yapısıyla ayrılmaktadır (Pustu, 2006: 132). Antik kentlerin özellikleri incelendiğinde bu

kentlerin çevresindeki diğer yerleşim alanları için ekonomik, yargısal, kültürel ve hukuki bir merkez olma özelliği taşıdıkları görülmektedir (Ergin, 2015: 55). Aynı zamanda bu kentsel yerleşim yerlerinin genel yapısının surlarla çevrili mekânsal alan ve dini açıdan bir ibadet yeri olma, küçük ölçekli nüfusa sahiplik, askerler, din adamları ve yöneticilerden oluşan bir kent devleti olma niteliği sergiledikleri dikkat çekmektedir (Taş ve Günay, 2015: 154-155).

Ortaçağ kentlerinin oluşumunda soyluların ve rahiplerin etkisi büyük olduğu görülmekle birlikte bu kentlerin yoğun bir zanaatçı ve tüccar yapı göstererek antik kentten farklılaştıkları görülmektedir (Blonch, 1983: 98). Bu dönemde kentlere baktığımızda ticaretin kentlerin oluşmasındaki temel argümanı oluşturduğunu görmekteyiz. Özellikle 10. yy itibariyle başlayan ve 12. yy net görünümüne kavuşan ticari hayatta meydana gelen gelişmelerle nüfusu göreceli olarak artan kentler, antik dönemden farklı olarak sadece tarım için verimli arazilerin yanına değil limanların ve işlek yol kavşaklarının etrafına kurulmaya başlamıştır. Kentler bir mübadele ve pazar yeri niteliği göstermiştir (Huberman, 2003: 36-39). Üretimde işlevsel uzmanlaşmayla zanaat ön plana çıkarken kentler birer atölye görünümü kazanmaya başlamıştır ve ticaretin gelişmesi aynı zamanda küçük çaplı sanayi faaliyetlerinin başlamasına da ortam hazırlamıştır. (Hatt ve Reiss, 2002: 28).

Orta Çağ'ın sonuna gelindiğinde başta dönemin siyasal, sosyal, hukuki ve ekonomik yapısını belirleyen feodal sistemin egemen ekonomik düzen oluşumu olan kapalı tarımda ve sonrasında da diğer birçok alanda gelişmeler yaşanmıştır. Üretim araçlarının farklılaşmasıyla çeşitli alanlarda uzmanlaşabilen grupların ortaya çıkması ve makinelerde meydana gelen gelişmeler küçük zanaat gruplarının yok olmasına neden olmakla birlikte üretimin daha profesyonel bir şekilde yapıldığı fabrikalara geçişini sağlamıştır (Nasır, 2002: 7). Yaşanan bu gelişmeler Orta Çağ kentini çağdaş ve çok işlevli bir kente dönüştürmek için yeterli olması da Sanayi devrimi ve sanayi kentinin hazırlık aşamasını oluşturması açısından önemli bir yere sahiptir (Karakaş, 1995: 126; Keleş, 1993: 20).

Başlangıcı 1650'li yıllara dayanan, 18.yy'ın ortalarında İngiltere'de buhar makinalarının icadıyla güçlenerek üretimin makineleştiği, hızlandığı ve üretimde otomasyonun sağlandığı, Almanya'nın 2011 yılında 4.0 kavramı adlandırması ile günümüzdeki devamlılığına atıf yaptığı süreç olan ve başta Avrupa kentlerine sonrasında da tüm dünya kentlerine yayılma gösteren Sanayi devrimi, kentlerin

gelişim sürecinde en büyük etkiyi yaratan olay olmuştur (Koca, 2020: 4534; Hobsbawm, 2008: 36). Sanayi Devriminin gerçekleşme sürecine kadar Doğu'dan Batı'ya bütün kentleri hem dini hem de politik bir merkez unsuru olarak görülmektedir (Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 257). Meydana gelen ticaret ve zanaat ile ilgili gelişmeler bu iki merkez unsuru etrafında şekillenmektedir (Çan, 2010: 3). Ancak Sanayi devrimi ile birlikte kentler kendinden önceki dönemlerdeki dini ve siyasi bir merkez konumu olarak kent yapısından uzaklaşmış, sanayi ve ticaret merkezi haline dönüşmüştür (Aslanoğlu, 1998: 41). Sanayi devrimi ile birlikte ticari hayatın yoğun bir şekilde gelişmeye başlaması ve bununla birlikte sanayi öncesi dönemlerden gelen zanaatların bir kısmının yok olması bir kısmının ise birlik oluşturmasıyla makineleşmenin düzenli bir biçim kazanması, dönemin bütün unsurlarına etki ederek kent yapısının değişmesinde itici gücü oluşturmuştur (Keleş, 1993: 21).

Kenti çevreleyen surların yıkılmasıyla kent üzerindeki toplumsal denetim ortadan kalkarak kentin sınırsızca büyümesinin ve yayılmasının önü açılmış, kentlerin dönüşüm hızı artmıştır (Mumford, 2007: 509). Bu süreçte kırsal alanlardan kentlere yoğun göç yaşanmış ve hem kent merkezlerinde hem de fabrikaların yayılma göstermeye başladığı kent çevresinde işçi kentlerinin de oluşumuna neden olan nüfus artışları yaşanmıştır (Keleş, 1993: 21). Kentler sadece nicel değil aynı zamanda nitel birçok değişimin de yaşandığı alanlar olmuştur. Ekonomik yapıda meydana gelen değişimlerle zanaattan uzaklaşan kentlerde sanayi ile birlikte tamirhane, garaj, lokanta ve pansiyon gibi girişimci yeni hizmet dalları ortaya çıkmaya başlamıştır (Begel, 1996: 13). Yeni üretim ve tüketim ilişkileri kurulmuştur (Pustu, 2006: 145). Siyasal ayrımcılıklar sona ermeye başlamış, önceki dönemde etkinlikleri yüksek olan aristokrat, soylu ve ruhban sınıflar değerini yitirmiş, işçi sınıfı, burjuva gibi yeni toplumsal sınıflar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kentler siyasal açıdan yerel özerkliğe sahip idari merkez konumuna geçmiş ve kentlerin kentleşme dereceleri siyasi bir nüfus alanı olarak ülke bileşimine katılmada ölçüt olarak alınmaya başlamıştır. Bütün bu dönüşümler de mevcut kent tiplerine “sanayi kenti” tanımının eklenmesi gerekliliğini oluşturmuştur (Begel, 1996: 14-15).

Sanayi devrimiyle birlikte yaşanan değişim ve dönüşümler sonucunda, 18.yy itibariyle başlayan ve esas olarak 19. yy'den itibaren başta Avrupa kentlerinde kendisini gösteren geleneksel kent yapısından kopuş süreci olarak modern dönem, kent ile ilgili birçok gelişmeyi de beraberinde getirmiştir (Mumford, 2007: 500).

Bu dönemde de kentler kırsal alandan yoğun bir şekilde göç almıştır. Kent merkezlerinin nüfusu artmış ve kırsal ya da kentsel alanda yaşayan kişiler arasındaki farklılıklar azalmıştır. Kentler büyümeye başlamış ve tüm dünyada kentleşme hareketleri hızlanmıştır (Mumford,2007: 530,572). Bu yoğun göç aynı zamanda kent merkezlerinde ve çevrelerinde yoğun yığılmalara neden olmuş, kentlerin sosyal dokusunun bozulması sonucunu da doğurmuştur (Keleş, 1993: 21). Meydana gelen bütün bu gelişmeler devletin fonksiyonları ile ilgili de yeniliklerin ortaya çıkışını sağlamıştır ve sosyal devlet kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır (Toprak: 2016, 20). Ayrıca kentler önceki dönemlerdeki gibi tarımsal açıdan üretici kent olma vasfından uzaklaşmış, ticaret önemini korumakla birlikte sermaye ticaretten sanayiye kaymıştır ve kentler sermaye birikim merkezi olmuştur.

Modern dönemde, kentsel alan yeniden yapılandırılmıştır. Betonlaşma ve birbirinden kopuk yaşamların içinde yer aldığı apartman yapılaşması ön plana çıkmaya başlamıştır ve kentler giderek birbirine benzer görünüm kazanmıştır. Kamusal alan ile özel alan birbirinden ayrılmış, modern kentin toplumsal organizasyonuna ve yapısına uygun olarak garaj, hastane, adliye gibi yeni kurum yapıları ortaya çıkmış; bulvarlar, caddeler, planlı konut mahalleleri ve demiryolu ağları gibi çeşitli unsurlar kent hayatında önemli yeni yapılaşmaları oluşturmuştur. Kentler kendi içlerinde yeniden üretimi sağlayacak yeni mekanizmalarını oluşturmaya başlamıştır.

Günümüze geldiğimizde küreselleşme süreci ile birlikte kentler farklı süreçler içerisine girmiş, bazı kentler yükselme bazıları ise düşüş özelliği göstermiştir. Kentler yeni misyonlar edinmiş, ortaya çıkan yeni ilişki ağları kentlerin dünya üzerindeki konumlarını belirlemede önemli hale gelmiş, kentlerin değişim ve gelişim dinamiklerinde farklılaşmalar oluşmuştur (Işık, 1999: 165-166). Kentler dünya ekonomisine eklemlenmiş, küreselleşme kavramının önemli dinamiklerinden olan ticaretin insanların, uluslararası sermaye ve hizmetlerin dünya çapında akışkanlığının kontrol ve yönlendirme merkezi olmuştur (Yaylı, 2012: 334). Kentler sadece üretim merkezi olma işlevlerinden uzaklaşmış ve sanayi, kent tanımlamalarındaki önemini kaybetmeye başlamıştır (Işık, 1999: 166). Kentler sadece iş gücü potansiyeli yüksek alanlar olarak görülmekten sıyrılmış hizmet, ulaşım, iletişim gibi imkanlar kentleri tanımlamada yeni temel öğeler olarak ortaya çıkmıştır ve turizm kenti gibi kentsel çekim niteliklerine vurgu yapan yeni kent tanımlamaları ortaya çıkmaya başlamıştır. (Niray, 2002: 8).

Sanayi devrimi ile başlayan ve özellikle bilgi teknolojileri ile ulaşım sistemlerinde meydana gelişmelerle küreselleşme süreci olarak devam eden ve etmekte olan süreçte yerel pazarlar yerine uluslararası pazarlar ön plana çıkmaya başlamış, kentler yeni ekonomik, kültürel ve siyasal anlamlar kazanmış, ülkeler yerine kentler rekabet etmeye başlamıştır (Yaylı, 2012: 337). Kentlerin altyapı potansiyelleri küresel sermayeyi çekmede ve bir dünya kenti olmada önemli hale gelmiştir (Kayan, 2015: 285). Uydu ya da bahçe kent gibi adlandırmalarla anılmaya başlayan yeni kent birimleri oluşmaya başlamış ve metropoliten kent yapısı ile tanışılmıştır (Toprak, 2016: 4). Kentler bütün bu değiştirici, dönüştürücü ve geri dönülemez süreçler sonunda yeni ekonomik, politik, kültürel ve sosyal yapısıyla dünya ölçeğinde önemli yerleşim yerleri haline gelmiştir (Yaylı, 2012: 350; Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 252).

1.1.3. Kentleşme Kavramı

Kentleşme kavramı; ekonomik, demografik, sosyolojik, kültürel ve daha birçok açıdan farklı dinamikleri içinde barındıran bir kavram olarak, konuyu ele alan her bakış açısının kendi iç kriterlerine göre değerlendirmesine olanak sağlayan bir özellik taşımaktadır ve bu durum kentleşme açıklamalarıyla ilgili birçok farklı tanımın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Fakat farklı disiplinlerin kendi kriterlerine göre yaptığı değerlendirmeler çoklu anlama sahip olan ve birçok farklı bakış açısının değerlerini bünyesinde bulunduran bir gelişme olan kentleşme kavramının tanımlanmasında eksikliklere neden olmaktadır. Bu yüzden kentleşme tanımlamaları yapılırken bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi, kavramın ifade ettiği süreci ve sahip olduğu nitelikleri ortaya çıkarmada önemlidir (Kaya ve diğerleri, 2008: 7).

Kentleşme kavramı dar anlamda kent sayısının artması ya da kentte yaşayan insan sayısının artması şeklinde demografik nitelik üzerinden tanımlanmaktadır (Keleş, 1993: 19). Fakat kentleşmenin sadece nüfus yoğunluğunun ya da sadece tarım dışı üretimin yaygınlaştığı yerleşim alanlarının artması olarak tanımlanması sosyal bir olgu olan kentleşmenin değerlendirilmesini eksik bırakmaktadır. Yılmaz (2004: 252) kentleşmenin sadece bir nüfus birikimi olarak değerlendirilmesine karşı çıkmaktadır. Kent kavramı, kent olarak ifade edilen yerleşim alanının sahip olduğu ekonomik, kültürel, siyasal, hukuksal, toplumsal bütün özellikleri ifade eden bir kavram iken kentleşme, kentin sahip olduğu bu özelliklerde meydana gelen değişim ve dönüşüm sürecini ifade eden dinamik bir

kavramdır (Gökulu, 2010: 213). Gökçe’de (1971: 8) kentleşmeyi, kent olarak nitelendirilen yerleşim alanlarında meydana gelen nüfus artışı ile bu artışın yarattığı sosyal ve ekonomik değişim sürecinin ifadesi olarak değerlendirmektedir.

Kentleşme yoğun bir nüfus hareketini ifade etmekle birlikte aynı zamanda etkileyen ve etkilenen dinamik bir kavram olarak, toplumda meydana gelen her türlü ekonomik farklılaşmayı, değişen sosyal yapı niteliğini ve sınıf yapısını, iş bölümü ve uzmanlaşmada meydana gelen gelişmeleri; insan ile doğa ve tüketim ilişkilerini, kültürel ve siyasal davranış değişikliklerini içinde barındıran; toplumsal değişim ve dönüşüm sürecinin bir boyutunu yansıtan kavramdır (Bal, 2012: 63; Es ve Ateş, 2004: 212). Bütün bu özellikleriyle modern kentleşme, sanayi devrimi ile meydana gelen yapısal dönüşümlerin tüm sonuçlarını ifade ederken aynı zamanda da meydana gelen bu dönüşümlerin kent adı verilen yerleşim birimlerindeki sürecin de ifadesini oluşturmaktadır (Bal, 2012: 63).

Keleş’in (1993: 19) değerlendirmelerine göre kentleşme üretim ilişkilerinde değişme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeyle birlikte kent sayısında ve büyüklüğünde artışa neden olan, yeni uzmanlaşma, iş bölümü ve örgütlenme mekanizmalarını ortaya çıkaran, kentin kendine özgü dinamikleriyle insan ilişkileri ve toplumsal nitelik üzerinde değişim yarattığı bir nüfus birikim sürecidir. Ayrıca Keleş (1993: 19) kentleşmeyi bir değişim süreci olarak değerlendirerek ekonomik öğelerin ve siyasal davranış değişikliklerinin bu süreçte kente özgü niteliklerle etkileşimine de dikkat çekmektedir.

Yakut Sencer’ de (1979: 2-4) kentleşmeyi birçok yönü ile ele almaktadır. Ona göre kentleşme öncelikle demografik bir değişimdir ve bu demografik değişimde doğal artış ya da göç ile meydana gelmektedir. İkinci olarak kentleşme, ekonomik ilişkiler ve üretim biçimlerindeki değişmeyi ifade etmektedir. Özellikle sanayi devriminin etkisiyle tarımsal üretimden endüstriyel üretim biçimine geçiş ve akabinde hizmet sektöründeki gelişmeler ile kentleşme ekonomi merkezinde ilerleme gösteren bir süreci ifade etmektedir. Üçüncü yönü ile kentleşme kendine bir özgü bütünlüğe ve fizikselliğe sahip olan bir yerleşim formunu ifade etmektedir. Son olarak toplumsal yaşamda meydana gelen her türlü yeni ilişki biçimlerini, farklı gruplaşma sistemlerini ve yönetsel örgütlenme süreçlerini ifade eden bir kavramdır.

Bal (2012: 63) kentleşme kavramını, sanayileşme ve modernleşme ile

etkileşim içerisinde bir üretim ve gelişim süreci olarak değerlendirmektedir. Kentleşme ona göre, üretim ilişkilerinin emek yoğun üretimden büyük pazarlara yönelerek sanayi, hizmet ve teknoloji yoğunluklu bir yapıya dönüştüğü, hem toplum içi yeni gruplaşmaların ortaya çıktığı hem de toplumsal uzlaşının belirli hukuksal normlar etrafında oluşturulduğu, birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilerin aldığı ve kentin kendine özgü yeni davranış biçimleri ile yeni iletişim algoritmalarını oluşturduğu, birey olma algısının ön plana çıktığı, kitle iletişimin toplumsal hayatta yerinin daha fazla hissedilmeye başlandığı, farklı uzmanlaşma ve örgütlenme biçimlerinin ön plana çıktığı, yöneten yönetilen ilişkisinin yönetilen lehine geliştiği ekonomik, kültürel, siyasi ve toplumsal bir oluşum süreci olarak değerlendirmektedir (Bal, 2012: 63-64).

Kentleşme kavramı, hem benzerlikleri hem de birbiriyle çatışma niteliği de gösteren unsurları içinde barındıran, en başta demografik ve ekonomik olmak üzere siyasal, kültürel ve toplumsal alanda yaşanan değişim olgusunu merkezine taşıyan ve kendi iç yapısında da çeşitlilik gösteren, günümüzde küresel bir olay niteliği taşıyan süreci ifade etmektedir ve bu süreç ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik nedensellikler bağlamında oluşum göstermektedir (Gökkulu, 2010: 212; Yılmaz ve Çitçi, 2011: 255).

1.1.4. Kentleşmeyi Etkileyen Faktörler

1.1.4.1. Ekonomik Nedenler

Ekonomik nedenlerin ilk kısmını tarımsal üretim ilişkilerinin görüldüğü toplumsal ve mekânsal örgütlenme biçimlerinde ortaya çıkan çeşitli sorunların oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu sorunları kırsal alandaki olumsuz ve zor yaşam şartları, toprak yetersizliğinin ve verimsizliğinin ortaya çıkmaya başlaması, toprağın miras sebebiyle bölünmesi, kullanılan üretim tekniklerindeki yetersizlikler gibi örneklendirebiliriz. Ayrıca düşük gelir, doğal afetlerle mücadelede yetersiz kalınması, zaman zaman ortaya çıkan kıtlık, alt yapı ve sağlık hizmetleri gibi birçok alandaki yetersizlikler de yine tarım merkezli üretim ilişkilerinin olduğu bölgelerin yaşadığı sorunları oluşturarak kişilerin kırsal alandan kente yöneliş nedenlerini oluşturmaktadır (Keleş, 1993: 23; Kızıroğlu, 2013: 56).

Ekonomik nedenlerle ilgili diğer kısmı ise sanayi devrimi ile birlikte meydana gelen üretim örgütlenmesindeki değişimler oluşturmaktadır. Bu değişimleri tarımda modernleşme ile emek gücüne dayanan ihtiyacın azalması,

sanayi kuruluşlarının kent alanlarında yoğunlaşması ve kentlerde iş olanaklarının artması, daha önce kırsal alanlarda üretilen birtakım hizmetlerin özellikle kentlerde üretilmeye başlaması şeklinde özetleyebiliriz. Bu gelişmeler kentlere olan göçü arttırmıştır ve kentler kısa bir süre içinde yoğun nüfusa sahip olan yerleşim alanları olmaya başlamıştır (Keleş, 1993: 23-24; Kızıroğlu, 2013: 56, Bozyer, 2008: 26).

1.1.4.2. Teknolojik Nedenler

İnsanların kente göç etmesinde bir aracılık görevi üstlenerek kentleşme sürecini hızlandıran teknolojik nedenler aynı zamanda iletilici nedenler olarak da ifade edilmektedir. Kentleşme sürecinin en önemli etkileyeni olan Sanayi devrimi ile birlikte birçok teknolojik gelişme yaşanmaya başlanmıştır. Kentlere birçok fabrika kurulmuş, seri üretim örgütlenmesi oluşmaya başlamış, elektrik enerjisi sanayide artan bir oranla kullanılmaya başlanmış, alt yapı hizmetleri güçlendirilmeye başlamıştır. Artan üretim daha büyük ve daha kolay erişim sağlanan pazarlara ihtiyacı doğurmuş ve bu durumda ulaşım, haberleşme ve iletişim olanaklarında birçok gelişmeyi meydana getirmiştir. Meydana gelen bütün bu teknolojik gelişmeler kentlerin çekim niteliğini arttırmıştır. Ayrıca bu ulaşım ve iletişim teknolojilerinde meydana gelişmeler mesafeleri azaltmış, kent çeperlerinde banliyöleşme ve özellikle son dönemlerde metropolitenleşme ya da uydu kent gibi yerleşim alanlarının meydana gelmesini sağlamıştır (Keleş, 1993: 25; Bozyer, 2008: 27; Kızıroğlu, 2013: 57).

1.1.4.3. Siyasal Nedenler

Kentleşme sürecinde önemli olan nedenlerden biri de siyasal hayatta meydana gelen gelişmeler ve değişimlerdir. Ülkelerin sahip oldukları yönetim yapısının nitelikleri, alınan çeşitli siyasal kararlar, uluslararası ilişkiler, kentleşme faaliyetlerini etkileyen kent politikalarının özellikleri, hükümet kararlarına bağlı olarak şekillenen statü formları ve bazı hukuk kurumları kentleşme süreci üzerinde çok etkili olmaktadır ve itici ya da çekici bir nitelik oluşturmaktadır. Ülkeler arasındaki siyasi anlaşmazlıklar ya da ülkeler arası savaşlar da kentleşme sürecine etki ederek hem kentlerin oluşumunu hem de kentlere olan nüfus hareketliliğini etkilemektedir. Ülkelerin seyahat, haberleşme, yerleşme ve ticaret özgürlüğü ile ilgili yasal çerçevesi de kentleşme üzerinde etki yapmaktadır (Keleş, 1993: 25-26, Toprak; 2008: 24).

Kentleşme sürecinde önemli olan siyasal nedenlerden bir diğeri de bazı

kentlerin politik olarak seçilerek onlara başkent statüsünün verilmesidir. Bu durum başkent statüsünün verildiği kentle birlikte çevresindeki yerleşim alanlarının kentleşme sürecine de büyük etkiler yapmaktadır (Keleş, 1993: 26; Toprak, 2008: 25). Ayrıca yerleşim yerlerinin statüleri ile ilgili değişimler de kentleşme üzerinde etkili olmaktadır. Köylerin belde olması, ülkemizde olduğu gibi bucak yerleşim yeri statüsünün kaldırılması, bazı kentlere büyükşehir statüsünün verilmesi gibi ülke içi siyasal kararları buna örnek verebiliriz. İmar planlama değişiklikleri, yatırım faaliyetleri, mülkiyet konusundaki hukuki değişiklikler, kentlerin kendine özgü özelliklerinin ön plana çıkarıldığı kalkınma modellerinin benimsenerek -örneğin turizm kenti gibi- yeni kent statülerinin ortaya çıkması da kentleşme üzerinde etkili olmaktadır (Bozyer, 2008: 27).

1.1.4.4. Sosyo-Psikolojik Nedenler

Sosyo-psikolojik nedenler genellikle kentlerin çekici özelliklerini ifade etmek için kullanılan bir kategoriye oluşturmaktadır. Kentleri çekici kılan bu özelliklerin arasında daha iyi iş ile daha yüksek ücret olanakları ve statü özlemi çeken ya da işinde yükselme arzusu taşıyan kişilere bunu sağlayacak imkânları barındırması, eğitim, spor ve sağlık gibi hizmetlerin civar yerleşim yerlerinden daha gelişmiş olması, bilimsel kongreler, yüksekokullar gibi olanakları ve çeşitli festivaller gibi sosyal faaliyetleri bünyesinde taşıması, eğlence sektörü gibi hizmetleri sunması, daha iyi konut imkânı ve daha iyi gıdaya ulaşma imkânı tanınması gösterilmektedir ve kentler sahip oldukları bu nitelikleriyle yaşam kalitesini arttırıcı bir yerleşim alanı olarak bir nüfus çekim merkezi haline gelmektedir (Çağatay, 1968: 81; Tezcan, 2016: 197-198; Yıldırım, 2004: 21).

Kentlerin sahip olduğu bu çekici yönlerin kaynağını kırsal yaşam biçimi ile kentsel yaşam biçimi arasındaki standart farkları oluşturmaktadır. Kentler belirtilen özellikleriyle gerek hizmet yönünden gerek toplumsal, ekonomik ve kültürel yönden kırsal yerleşim alanlarına göre çok yüksek bir cazibe gücü taşımaktadır. Ayrıca kentlerin kendine özgü özgür yapısı, farklı grupları içinde bulunduran ve aitsizlik hissini ortadan kaldırmayı teşvik edici yapısı, kimi yerlerde kente göçün bir tür aşağılık duygusundan kurtuluş ve yükseliş olarak değerlendirilmesi kentleşme sürecini hızlandıran faktörleri oluşturmaktadır (Keleş, 1993: 27).

1.1.5. Kentlileşme Kavramı

Kent, üretim ve tüketim ilişkilerinde meydana gelen değişiklikler sonucunda

ortaya çıkan ve siyasal, kültürel, sosyal, ekonomik birçok yeniliği içinde barındıran yeni bir topluluk türü ve yerleşim birimini oluşturmaktadır. Kentleşme ise bu yeni yerleşim biçiminde meydana gelen her türlü ekonomik, demografik, sosyal değişim ve örgütlenme sürecini ifade etmektedir. (Sencer, 1979: 10; Hayta, 2016: 170). Kentleşme ise farklı dinamikleri içinde barındıran bu sürecin insan davranışları ve değer yargıları, kişiler arası ilişkiler, eğitim, çalışma hayatına bakış ve çalışma kültürü gibi kentli bireyin yaşamı üzerindeki etkilerini kapsamaktadır (Yıldırım, 2004: 16; Hayta, 2016, 170).

Kent, kentleşme ve kentleşme birbirleriyle etkileşimli olan ve bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi gereken kavram birlikteliğini ifade etmektedir. Kent sadece yeni bir fiziksel yapılanma ya da ekonomik ilişkilerde yeni bir örgütlenmenin biçimlendiği yerleşim alanını ifade etmemektedir. Kent aynı zamanda üzerinde yaşayan insanların hem davranış kalıplarına hem de fikir yapılarına etki eden yeni bir toplumsal düzenin kurulduğu alandır. Yeni bir mekan biriminin oluşum süreci olarak kentleşme de, kentli adı verilen yeni bir yaşam biçimini ve kentleşme adı verilen nüfusun niceliksel ve niteliksel yapısının ve meydana gelen diğer bütün gelişmelerin kişinin iç iletişimini ve sosyal ilişkilerini etkilediği süreci ifade etmektedir (Erdoğan, 2016: 162; Hergüner, 2017: 119).

Kent ile ilgili olanı kavramada kentleşme gibi önemli kavramlardan bir diğeri olan kentleşme ile ilgili birçok farklı yaklaşım bulunmaktadır (Kaya, 2016: 27). Toplumsal dönüşüm ve uyum etkileşimi olarak fiziksel bir yerleşim sürecini ifade eden kentleşme, mekan vurgusu üzerinde duran yaklaşımlarda, göç ile kente gelen nüfusun bu yerleşim biriminin belli bir alanında çeşitli değişimler geçirerek bir kararlık düzeyini oluşturmaya kadar geçen süre olarak değerlendirilmektedir (Sencer, 1979; 292; Kaya ve diğerleri, 2008: 14). Yerleşme süreci kentleşmenin temelini oluşturan bir faktör olsa da kentleşmenin kentin sadece fiziksel varlığı üzerinden ya da sadece mekanla sınırlandırarak değerlendirilmesi bir yaşam biçimini ifade eden ve esas olarak sosyal ve kültürel boyutta kendini belirginleştiren kentleşme için eksik bir kavramsallaştırmayı oluşturmaktadır (Wirth, 2002: 79; Kaya ve diğerleri, 2008: 14).

Kentleşmeye dair yaklaşımlarda üzerinde durulan diğer nitelikler kentleşmenin ekonomik ve sosyal boyutlarını içermektedir. Ekonomik bakımdan kentleşme süreci kişinin gelirini tamamen kentten ve kente özgü olan ekonomik faaliyetlerden sağlaması olarak ifade edilmektedir. Egemen ekonomik faaliyetler

sanayi ve hizmet sektörüdür. Sosyal bakımdan kentlileşme süreci ise kırsal alandan göç edenlerin kente özgü davranış, değer ve yaşam biçimini benimsemesi olarak açıklanmaktadır (Bal, 2012: 69). Kırsal alandan farklılaşarak insanlara gerek ekonomik gerek sosyal birçok açıdan yeni gelişim imkanlarını sunan kentler, kırsal alandan göç eden insanları kendine özgü ekonomik ve sosyal boyutlarıyla etkileyerek kentli insanı ortaya çıkarmaktadır ve kentlileşme de kente gelen bu kişilerin kentli olma yolunda yeniden bir toplumsallaşma sürecine girmelerini ifade etmektedir (Başaran, 2008: 23).

Kırsal alanda insanlar kentsel alandan daha farklı yaşam standartlarına sahiptir ve ekonomik yaşamda uzmanlaşmış örgütlenmeye gerek olmayan tarım ve hayvancılık faaliyetleri görülmektedir. Sosyal ve toplumsal ilişkiler de aile ve komşuluk ilişkileri merkeze alınmakta, ilişkiler karşılıklı iş birliği ve paylaşım çerçevesinde gerçekleşmekte ve kişiler farklı inançlara karşı mesafeli durmaktadır. Öne çıkan özgürlük anlayışında bireysel özgürlüklerden ziyade aile içi bağlılığa verilen önem ön plana çıkmaktadır ve kararların ortaklaşa alınmaktadır. Kentsel alanda ise kırsal nüfusun sahip olduğu bu özellikler büyük oranda farklılaşmaktadır ve bu bağlamda kentlileşme göç ile kırsal alandan gelen bireylerin ya da kentin kendi nüfusunun bir sosyalizasyon sürecine girmesini ve bu sürecin sonuçlarını ifade etmektedir (Nerse ve Türk, 2017: 508-509; Kaya ve diğerleri, 2008: 15).

Kentler, Sanayi devrimi ile ortaya çıkan birçok yeniliğin, değişimin ve dönüşümün yoğunlaştığı yerleşim birimlerini oluşturmaktadır. Bu devrim ile meydana gelen birçok yeni toplumsal yapılanma türü ve insan davranışları ile kişiler arası iletişimdeki değişimler özellikle Batı’da kentleşmenin yoğunlaştığı 18. Yüzyılda kent ve kentlilik kavramları üzerine birçok sosyoloğun kırsal yaşam standartlarını ifade eden geleneksel toplum yapısından kentsel yaşam standartlarını ifade eden modern topluma dönüşümü yani toplumsallaşma da bir değişim sürecini ve dolayısıyla kentlileşme olgusunu açıklayan değerlendirmelerini ortaya çıkarmıştır (Koyuncu, 2011: 33; Gök, 2019: 19).

Tönnies sanayileşme ve kentleşme ile birlikte meydana gelen toplumsal dönüşüm sürecini yapmış olduğu cemaat ve cemiyet kavramsallaştırmaları üzerinden karşılaştırarak açıklamıştır. Cemaat; aile, komşuluk ilişkileri gibi ağlardan oluşan, ekonomik hayatın tarımsal üretime ve hayvancılığa dayandığı, ortak çıkarların ve dayanışmaya dayalı ortak bir yaşam tarzının hakim olduğu,

hukuksal anlamda yazılı olmayan normlara dayanan ve inanç egemenliğinin ağırlıklı görüldüğü geleneksel kırsal yaşam tarzını ifade etmektedir. Cemiyet ise bireyselliğin ön planda olduğu, sanayiye dayalı üretimin yoğunlaştığı, yazılı normlara dayanan, inanç egemenliği yerine bilim egemenliğinin görüldüğü modern kentli yaşam tarzını ifade etmektedir. Ona göre cemaati ifade eden geleneksel kırsal yaşam tarzından cemiyeti ifade eden modern kentsel yaşama tarzına doğru kentleşme ve beraberinde gelen kentlileşme süreci içerisinde bir geçiş yaşanmaktadır (Slattery, 2014: 59-61; Tönnies, 2020: 39-120).

Sosyolojisinde toplumsal olgu kavramını merkeze alan Durkheim’de (1964: 74-129; 2006: 137-207) kentleşme süreci akabinde meydana gelen kentlileşme sürecini işbölümünün sınırlı, uzmanlaşmanın olmadığı ve nitelikli bir farklılaşmanın yaşanmadığı kırsal yaşam standartlarını işaret ettiği kavramsallaştırma olan mekanik dayanışmadan; iş bölümünün ve uzmanlaşmanın yoğunlaştığı, toplumsal rollerde, hukuk düzeninde, aile düzeninde ve insan topluluğunun içerisinde farklı alanlarda farklılaşmaların ortaya çıktığı, insan davranış ve düşünce yapısında değişimlerin olduğu modern yaşam standartlarını işaret ettiği kavramsallaştırma olan organik dayanışmaya geçiş olarak ifade etmiştir. Wirth (2002: 105) ise toplumsal bir dönüşüm sürecinin ifadesi olan kentlileşmeyi aile bağları ve komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı, dayanışma ve yardımlaşma anlayışında çözümlerin meydana gelerek bireyselleşmelerinin ön plana çıktığı, sağlık, eğitim, eğlence gibi anlayışlarda değişimlerle insan davranışlarında farklılaşmaların ortaya çıktığı süreç olarak ifade etmektedir.

Kentlileşme temelde insanların kentle bütünleşmesini, bir kültür değişimini ve kente uygun davranışların geliştirilmesini ifade etmektedir ve kentli olan insanın davranışları üzerinden kendini somutlaştırmaktadır (Bal, 2012: 70; Hergüner, 2017: 222; Es ve Ateş, 2004: 214; Ulusoy ve Vural, 2001:8). Bu anlamıyla kentlileşmenin sadece ekonomik ve sosyal boyutuyla değerlendirilmesi de eksik bir yaklaşımı oluşturmaktadır.

Kentlileşme ekonomik ve sosyal boyutların yanı sıra ifadesi olduğu toplumsallaşma sürecinin yeniden inşası niteliğiyle insan davranışları üzerinde siyasal, psikolojik, estetik ve dini boyutlarda da yaşanan değişimleri içermektedir (Bal, 2012: 70).

Ekonomik açıdan kentlileşme yukarıda da ifade edildiği gibi tarımsal üretim ilişkilerinden uzaklaşılarak kente özgü olan sanayi ve hizmet sektörü alanında

yeni ekonomik ilişkilerin gelişmesini ifade etmektedir. Burada kırsal üretim ilişkilerinden yaşanan kopuş ve daha profesyonel üretim ağlarının oluşmaya başlaması kentli bireyin ekonomik düzene entegre olabilmesi için bazı yeterliliklere sahip olması ve kendini geliştirmesi gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. Sosyal açıdan kentlileşmede de kentli bireye ait davranışların görünümü aile kurumuna ve bu kurum içerisindeki demokratik tutumlara ve bu tutumların geliştirilmesine önem verilmesi, eğitimin ve kişisel gelişimin toplumda belli bir statü elde etmede önemli görülmesi, heterojenliğe hoşgörüyle yaklaşılması ve kişinin serbest zamanlarını kendiyile ya da toplumsal fayda yaratan aktivitelerle değerlendirmesi olarak ifade edilir (Bal, 2012: 70, Kaya ve diğerleri, 2008: 15).

Siyasal davranışlar açısından kentlileşme, siyasal toplumsallaşma sürecini ve bu süreçteki kentli davranışlarını ifade etmektedir. Bu açıdan kentli bireyler çeşitli kültür ya da inanç gruplarına ait kimlikler yerine kentli kimliğini benimserler ve kentli hayatı içerisinde sahip oldukları hakların ve sorumlulukların bilincindedirler. Demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi için siyasi kurumların varlığını ve oy verme hakkını önemserler, kent yönetimi ve sivil topluma özgü olan faaliyetleri desteklerler. Sadece kente özgü sorunlara değil aynı zamanda ulusal ve insanlığa ilişkin sorunlara karşı da duyarlılık gösterirler. Psikolojik açıdan kentlileşmede bireyler rasyonalist bir bakış açısına sahiptir. Geçmiş analiz ederek, özgüvenlerini geliştirmek için farklı ve güvenilir bilgi kaynaklarına yönelerek geleceklerini akılcı bir yolla inşa etmeye yönelirler. Ayrıca kentli olmanın bilincine sahip olarak kentsel normlara uygun davranışlar sergilerler (Bal, 2012: 70; Kaya ve diğerleri: 2008: 15).

Dini açıdan kentlileşme insan davranışlarına, kentli bireylerin kendi inancı dışındaki inançlara hoşgörü göstermesi, kendi inancının gereklerini yerine getirirken gösteriştan uzak durması, batıl inançların sorgulanması, kentteki yoksulluk ile mücadeleci yaklaşımı ve gerek komşuluk gerek hemşerilik ilişkilerinde sorumluluk sahibi ve iyi ilişkiler kurmayı hedefleyen bir yaklaşıma sahip olma gibi şekillerde göstermektedir. Estetik davranışlar açısından ise kentli, kendi oturduğu mekânsal alandan başlayarak kente dair olan bütün alanlarda güzelleştirme gerçekleştirmek için çaba sarf eder. İletişiminde argo ifadelerden uzak durarak dilini özenle kullanmaya dikkat eder. Beden sağlığına ve kişisel bakımına özen gösterir. Kentin ona sunmuş olduğu sanatsal faaliyetlerin değerini bilir ve sanatçıya saygı duyar (Bal, 2012: 70, Kaya ve diğerleri: 2008: 15).

Kentler sadece belli sınırlara sahip ve çok çeşitli üretici özellikleri olan yerleşim alanları değildir. Kentler, üzerinde yaşayan insanlarla karşılıklı etkileşim halinde varlık ve anlam kazanan yerleşim alanlarıdır. Bu etkileşim sürecinde üreten olarak insan, fiziksel, ekonomik, toplumsal, kültürel ve daha birçok alanda yeni bir yerleşim alanını oluştururken, yani kentleşme olgusunu ortaya çıkararak kenti etkilerken; aynı zamanda kentte kendisine katılan her türlü değerle üzerinde yaşayan insanları bir toplumsal dönüşüm çerçevesinde etkileyerek kentlileşme olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Kentli insanın ortaya çıktığı yeni bir uyum ilişkisi ve bütünleşme süreci yaşanmaktadır. Buradan hareketle bölüm boyunca incelenen bağlamla kentlileşme; kentin kendi nitelikleriyle insanları etkilediği, esas olarak insan davranışları üzerinde kendini somutlaştırabilen ve yeni bir insan modelinin inşa sürecini ifade etmektedir (Bal, 2012: 70; Gök, 2019: 20; Yıldırım, 2014: 338).

1.2. Yaşam Kalitesi Kavramı

1.2.1. Yaşam Kalitesinin Tanımlanması

Kalite, bir nesnenin ya da insan yaşamının bir parçası olarak onun diğerlerinden ayırt edici, üstün ya da karakteristik mükemmellik durumunu vurgulayan, değerlendiren ve ölçebilen bir özellik olarak karşımıza çıkan bir kavramdır. (Bozkurt, 2003: 15; Bilgili, 2017: 43). Bir başka açıdan ise kalite, herhangi bir şeyin sahip olduğu standartlarda yükselme yaratan, onun niteliğini iyileştiren ve geliştiren bir durumun ifadesini oluşturmaktadır (Bozkurt, 2003: 20). İlk bakışta ve en geniş anlamıyla, hem kişisel hem de toplumsal yönden yaşamda ulaşılması önemle ve evrensel olarak hedeflenen memnuniyet olarak ifade edebileceğimiz yaşam kalitesi ise, her ne kadar modernleşme ve toplumların çağdaşlaşmasıyla ön plana çıkan bir kavram olarak nitelendirilse de aynı kalite gibi antik çağlardan günümüze kadar çok çeşitli açılardan irdelenerek gelme özelliği taşıyan bir kavramı ifade etmektedir (Edisan ve Kadioğlu, 2013: 3; Öztürk, 2013: 6; Paçacıoğlu ve Boylu, 2016: 137).

Yaşam kalitesi kavramı dinamik ve çoklu bağlamsal niteliğiyle farklı gruplar tarafından farklı nitelikleri ön plana çıkartılarak değerlendirilmeye açık olan bir kavramdır. Bu yüzden birçok araştırmacı kavramın çok geniş bir anlam yelpazesine sahip olduğu ve tüm dünyada geçerli olabilecek evrensel bir tanımının geliştirilmesinin zor olduğu konusunda hemfikirdir (Dass, 2007: 298). Kavram bazı gruplar tarafından kişisel veya toplumsal bir mutluluk göstergesi olarak ifade

edilirken bazı gruplar tarafından ekonomide, eğitimde iyi olma seviyesi olarak değerlendirilebilmekte ya da bir bölgedeki yaşanabilirlik düzeyi, düşük yoksulluk oranı ve düşük hastalık miktarı, sağlık sisteminde sorunların yokluğu veya tıbbi malzemelere kolay erişimin sağlanabilmesi gibi çok farklı ölçütlerle de yorumlanabilmektedir. Ayrıca esenlik ve mutluluk kavramları da tek başlarına yaşam kalitesi kavramı yerine kullanılabilmektedir.(Epley ve Menon, 2008: 281; Bilgili, 2017: 43; Veenhoven, 2000: 1).

Yaşam kalitesi, kişilerin biyolojik durumu, özel yaşamı ve sosyal ilişkileri ile birlikte yaşadığı toplumun nitel ve nicel değerlerinin toplamı olarak tanımlanmakta ve yaşamın bütünselliği içindeki bütün boyutların üstün nitelikli olarak var olması olarak değerlendirilmektedir. (Şeker, 2011: 18) Yaşam kalitesi üzerine Amerika Birleşik Devletlerinde birçok çalışması olan Lui ise kavramı *“insanların bir arada yaşadıkları aynı doğal ve kurumsal çevrede fiziksel ve psikolojik iyilik halinin algılanan koşullu ifadesi”* olarak tanımlamaktadır (Lui ve diğerleri, 1986: 131).

Yaşam kalitesi üzerine yapmış oldukları kapsamlı bir literatür araştırmasında Mulligan ve arkadaşları da yaşam kalitesi kavramını, bireyin varlığını sürdürdüğü sosyal çevre, ekonomik yapı ve ilişki içinde olduğu bütün kurumsal yapılarla olan bağımlılık ve etkileşim ilişkisinden almış olduğu tatmin olarak değerlendirmektedir (Mulligan ve diğerleri, 2004: 729-802; Bilgili, 2017: 44).

Çevre kalitesi ile ilgili çeşitli kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri incelendiği bir çalışmada Van Kamp ve arkadaşları yaşam kalitesi kavramını; sağlık, sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik gibi dinamik kavramları da kapsayan boyutuyla, çevrenin ölçülebilir mekânsal, fiziksel ve sosyal yönlerinin bir kombinasyonu olarak nesnel boyutlarıyla ve bunların kişiler tarafından öznel olarak değerlendirilmesinin birlikte yorumu olarak ele almışlardır (Kamp ve diğerleri 2003: 5-18).

Yaşam kalitesi kavramı sahip olduğu özellikleriyle bir çerçeve kavram olarak sadece insanların değil aynı zamanda hayvanların, bitkilerin, halkların veya ulusların varlığını devam ettirirken sahip oldukları ya da ulaşmayı hedefledikleri çoklu iyi yaşam standartlarını ifade etmektedir. Fakat Weenhoven'e göre yaşam kalitesi kavramıyla ilgili değerlendirmelerin merkezindeki faktör insan yaşamıdır ve yaşam genel olarak bireysel bir yaşamı ifade etmekte; insan yaşamı üzerindeki bir kaliteyi göstermektedir ve yaşam kalitesi ancak yaşamın objektif gerçeklikleri

ile bireylerin öznel değerlendirmelerinin birlikte yorumlanması, yaşamın tüm boyutları ve tüm varlığıyla bir bütün olarak ele alınması şeklinde doğru ölçülebilecek bir kavramdır. Ona göre yaşam kalitesi hayatı iyileştiren bütün faktörleri içine alan şemsiye bir kavramdır ve kişinin yaşam yeteneği ile yaşama karşı takdiri, yaşam ve çevre arasındaki yaşanabilirlik ve dışsal fayda ilişkisi temel faktörleriyle ölçülebilir bir nitelik kazanmaktadır (Weenhoven, 2000: 1-39). Bu faktörlerin kalitelerinin seviyesi ne kadar yüksek olursa yaşam kalitesi de o kadar iyi bir konuma gelmektedir (Yetim, 2018: 26).

1996-2000 sürecini kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, Dünya Bankası ve toplumun bütün kesimlerinin desteği ile 1998 yılında Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonu ile hazırlanan Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı da yaşam kalitesini *“bedensel, ruhsal, zihinsel ve kültürel gelişme üzerinde olumlu etkileri olan etmenlerin niteliği ve niceliği ile bu etmenlerden yararlanma biçimi ve düzeyi”* olarak tanımlanmıştır (DTP, 1999: 2, Talu, 2006: 19).

Yaşam kalitesi kavramı sadece ölçülebilir ya da sadece kanıtlanabilir özelliklere odaklanan bir kavram değildir. Kişinin çevresiyle ilgili öznel algısı ve bununla birlikte şekillenen ihtiyaçlarını, isteklerini ve beklentilerini de içeren bir kavramdır (Abbate ve diğerleri, 2008: 277). Yaşamın nesnel ve niceliksel verileri ile bunların öznel ve niteliksel değerlendirmelerini ve birbiriyle olan etkileşimini bir arada bulundurmaktadır. Kişilerin ya da toplumun sahip olması gereken yaşam biçimini ya da ulaşmayı hedefledikleri yaşam biçimini ve bu yaşam biçiminin oluşması için yapılması gereken her türlü faaliyet ile örgütlenmeyi de içermektedir. Kişileri, toplumu iyiye, mutluluğa, refaha ulaştıran her türlü değeri içinde bulundurmaktadır (Çolakoğlu,2005:7).

Sosyal bilimler alanında her geçen gün artan bir şekilde kullanım alanı bulan yaşam kalitesi kavramı, modern toplumla birlikte ortaya çıkan karmaşık ve yeni sosyal, ekonomik ve çevresel ilişkiler ile bunlarla ilgili olaylarda da sıkça karşılaşılan bir ifadeyi oluşturmaktadır(Abbate ve diğerleri, 2001: 276). Günlük yaşamda çokça karşılaştığımız görsel ve yazılı medyadaki birçok haberde, ekonomik, politik ve kültürel söylemlerde, yaşanan çevre sorunlarında, sağlık sorunlarında, ekonomik krizlerde ya da kentle ilgili olan olumlu ya da olumsuz birçok durumun ifadesinde yer alan yaşam kalitesi kavramı, çok eski zamanlardan beri tartışılan bir konunun günümüz ifadesini oluşturmaktadır (Öztürk, 2013: 5). Antik çağlarda yaşamı, yaşamın kendi izni çerçevesinde en yüksek seviyeye

taşımayı temel amaç olarak ele alan bakış açılarıyla, mutluluğun doğasının ne olduğuna dair ya da en iyi yaşamın ne olduğunu, iyi bir yaşam için nelerin gerekli olduğu gibi konulara değinen Platon ve Aristo ile ardından gelen birçok filozof da çeşitli açılardan yaşam kalitesi kavramını tartışmışlardır (Edisan ve Kadioğlu, 2013: 1, Bozkurt, 2003: 18, Nordenfelt, 1996: 17-32).

Yaşam kalitesi kavramı çok yönlülüğü ile sadece filozofların değil diğer birçok farklı disiplinden araştırmacının üzerine çalıştığı bir konuyu oluşturmuştur ve sosyal bilimlerden fen bilimlerine mühendislikten sağlık bilimlerine kadar birçok farklı alandan kişi ve gruplarca farklı değerlendirme ölçütleri ile tanımlanmıştır (Yavuzçehre, 2008: 8). Bazen de kavram başka bağlamlarla birlikte değiştirilebilir bir anlam kazanarak mutluluk, moral, refah gibi kavramların yerine de kullanılmıştır. Bütün bu durumlar yaşam kalitesi kavramı ile ilgili tüm bilimlerce kabul edilen ortak bir tanımlamanın yapılamaması sonucunu oluşturmuştur (Dissart ve Deller, 2000: 136). Fakat her ayrı disiplinin kendi kriterlerine göre yapmış olduğu tanımlamalar incelendiğinde tanımların, insanı ve insanın öznel ölçütlerini ortak bir şekilde merkeze aldığı görülmektedir. Yani yaşam kalitesi kavramı hangi kriterlere göre tanımlanırsa tanımlansın ya da hangi kavramlarla anlamdaş olarak kullanılırsa kullanırsın, bir insanın yaşam kalitesinden bahsedildiğinde bunun anlamının, kişinin yaşamının nesnel gerçeklerine ve kişinin kendisine ilişkin öznel değerlerine göre şekillendiği görülmektedir (Dissart ve Deller, 2000: 136).

İnsan yaşamının bir parçası olan kalite aynı zamanda bir bilinçlenme sürecini de ifade etmektedir ve toplumların çağdaşlaşmasıyla birlikte insanların yaşamdaki kaliteyi sorgulayışları önceki dönemlerde lüks kavramı gibi dar bir çerçevede yapılan değerlendirmelerden ya da sadece ekonomik sahiplikler üzerinden yaşam standartı kavramıyla adeta özdeşleşen kullanımdan uzaklaşmıştır (Abbate ve diğerleri, 2008: 278; Yavuzçehre, 2005: 7). Bu anlamıyla geçmişten günümüze çeşitli perspektif ve değerlendirmelere konu olmasına rağmen oldukça yeni bir kavram olan yaşam kalitesi 1930’lu yıllardan itibaren çeşitli disiplinler tarafından ilgi görmeye başlamıştır (Bodur,2019: 418). Günümüzdeki kullanımıyla ilk kez J.B. Priestley tarafından 1943 yılında “Day Light on Saturday” oyununda; bir terim olarak ise ilk kez 1960 yılında Long tarafından yayınlanan “On the Quantity and Quality of Life” isimli makalede kullanılmıştır (Boylu ve Paçacıoğlu, 2016: 138; Müezzinoğlu, 2004: 25; Gerharz ve Emberton, 1999: 191).

1960'lı yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan sosyal ölçüt hareketleriyle birlikte yapılan çalışmalarda yaşam kalitesi kavramı çokça yer almaya başlamıştır ve 1974'de "Social Indicators Research" adlı derginin yayınlanmaya başlamasıyla birlikte kavramla ilgili bilimsel çalışmalar hızlanmaya başlamıştır (Gössweiner, 2002: 2; Koca ve Erkan, 2019: 168). Kavramla ilgili çalışmaların gelişmeye başlaması ise 1990'lı yılları bulmuştur ve önemi giderek artan yaşam kalitesi kavramı uluslararası platformda da önem kazanmaya başlayan bir kavram olmuştur. 1996 yılında yapılan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II, İstanbul Deklarasyonu kavramın uluslararası alanda konumlanmaya başladığının önemli örneklerinden birini oluşturmaktadır. Deklarasyonunun 30. Maddesinde yer alan;

"Tüm insanların yaşam kalitesi diğer ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel faktörlerin yanı sıra, köy kasaba ve kentlerimizin fizik koşullarına ve mekânsal karakteristiklerine bağlıdır. Kentlerin yerleşim düzeni ve estetiği, toprak kullanma biçimleri, nüfus ve yapı yoğunlukları ulaşım, temel mal, hizmet ve kamu kolaylıklarına erişim kolaylığı, hizmetler ve halka açık tesisler yerleşmelerin yaşanabilirliğini hayati biçimde de etkileyen unsurlardır...." ifadesi ve 36. madde de yer almakta olan;

"İnsan sağlığı ve yaşam kalitesi, sürdürülebilir insan yerleşmeleri geliştirme çabalarının merkezindedir. Bu nedenle kendimizi kaliteli eğitimden evrensel ve eşit yararlanmaya, beden ruh ve çevre sağlığında erişilebilecek en yüksek standartları gerçekleştirmeye, temel sağlık hizmetlerine eşit erişme, ırk, ulusal köken, cinsiyet, yaş ve özürlülük ayrımı gözetmeksizin, ortak ve özel kültürlerimize saygı duyarak ve geliştirerek, konut dahil olmak üzere toplumsal ve ekonomik koşullara ilişkin eşitsizlikleri gidermek için özellikle gayret sarfetmeye adanıyoruz...."

ifadesi yaşam kalitesi kavramı ile ilgili önemli yaklaşımları içermektedir (BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II, İstanbul Deklarasyonu, 1996: 10-12).

Bu yıllardan itibaren akademik çalışmalarda sıkça adı geçmeye başlayan yaşam kalitesi kavramı özellikle 21. yy başları itibariyle Avrupa’da sosyal modelin bir tamamlayıcısı haline gelmeye başlamıştır ve bugün Avrupa Birliği sosyal politikalarına baktığımızda temel hedefin geliştirilen yaşam standartlarıyla toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesidir.

Yaşam kalitesi kavramı özellikle son yirmi yılda yapılan birçok çalışma ve gerçekleştirilen birçok araştırma için esin kaynağı özelliği gösteren bir kavram olarak, gerek ulusal gerek uluslararası gerekse Avrupa Birliği’nin gündeminde merkezi bir konu olarak konum almaktadır (Marans, 2007). Özellikle sanayi devrimiyle birlikte meydana gelen birçok gelişme ile toplumsal yapılarda meydana gelen birçok değişim ve dönüşüm sonucunda çok daha fazla sorgulanabilir bir kavram olmaya başlayan yaşam kalitesi, bir ayrıcalık durumunu ifade etmemektedir. Yaşam kalitesi bütün insanlar için bir haktır ve kavramın temeli onurlu yaşam ilkesine dayanmaktadır. Öncelikle onurlu ve adil bir yaşama sahip olması gereken insan birçok hakka sahiptir ve sahip olduğu haklar, yaşam kalitesi kavramı ile kendini somutlaştırmaktadır (Öztürk, 2013: 24; Akpolat ve diğerleri, 2021: 5). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde de herkesin yeterli, adil ve eşit yaşam kalitesi standartlarına sahip olması gerektiği vurgulanmak (UNICEF, 2021).

Yaşam kalitesi kavramı küreselleşme süreciyle birlikte önemi daha da yükselen ve tüm insanlığın sahip olmak istediği ortak bir değer haline gelerek, artan değeriyle paralel olarak toplumlar ya da ülkeler arasında bir gelişmişlik seviyesi belirleyicisi olma konumuna gelmiştir. 21. Yüzyılın küreselleşen dünyasında ülkeler arasındaki gelişmişlik karşılaştırmalarında askeri ve ekonomik güce sahip olma ölçütünün yerini yaşam kalitesi kavramı almaya başlamıştır (Öztürk, 2013: 5). Ekonomi ve sağlık politikalarının belirlenmesinde ve bunların göstergelerine ilişkin araştırmaların yönlendirilmesinde, kentleşme politikaların oluşturulmasında, toplumsal güvenliğin sağlanmasında ve her türlü sosyal ve kültürel düzenlemelerin yapılmasında hem yönlendirici önemli bir kriter hem de ulaşılmak istenen nihai bir hedef haline gelerek insan yaşamının merkezine konumlanmıştır (11. Kalkınma Planı, 2018: 1).

Yaşam kalitesi kavramı dinamik ve çok boyutlu yapıya sahip olduğu için kavram üzerine çalışan araştırmacılar genel olarak yaşam kalitesinin ortak bir tanımının yapılmasında, onun ölçütlerinin belirlenmesinde ve yaşam kalitesinde

meydana gelen değişikliklerin değerlendirilmesinde ortak ölçütlerin ya da ortak göstergelerin oluşturulması konusunda sorun yaşamaktadır (Türkoğlu ve diğerleri, 2008: 103). Birçok farklı disiplinin temsilcisi olan araştırmacılar 1930’lu yıllardan beri takip ettikleri disiplinlerin çerçevesinde yaşam kalitesi kavramını ve bileşenlerini tanımlamaya çalışmışlardır ve kendilerinin geliştirdikleri çeşitli kriterler aracılığıyla yaşam kalitesinin ölçümüne dair çeşitli karşılaştırmalar yapmış, çeşitli ölçütler belirlenmişlerdir. Belirlenen bu ölçütler çoğunlukla ortak özelliklere sahip olsalar da, kavram farklı disiplinler tarafından özgün bir çerçevede değerlendirildiği için literatürde yaşam kalitesinin ölçümünde ortak öznitelik ölçütlerine ulaşılamamıştır (Ülengin ve diğerleri: 2001: 362). Örneğin Protessenka (1997: 445-454) yaşam kalitesi ile ilgili ölçülerde kişinin aylık geliri, genel gelir dağılımı ve kişinin aylık yemek harcaması gibi ölçütlerle ilgilenirken, Sufian (1993: 1319-1929) için kamu güvenliği, yaşam alanı, gıda maliyeti gibi ölçütler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca belirlenen ölçütler sadece disiplinler arasında farklılaşmamaktadır. Belirlenen ölçütler ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmişlik düzeylerine göre de çeşitli farklılaşmalar içermektedir (Öztürk, 2013: 11).

Yaşam kalitesi kavramı, kişiden kişiye farklılık göstererek, bireyin yaşamda nelerden mutlu olduğunu, nelerden zevk aldığını ve yaşamdan beklentisini ifade etmekle birlikte, her türlü ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve psikolojik faktörleri de içermektedir. Ayrıca kavram eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma, cinsiyet, hak ve fırsat eşitliği, sağlıklı bir çevrede yaşama ve yeterli beslenme olanaklarına sahip olma, korunma ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması gibi birçok bileşeni de içinde barındırmaktadır. Bu bağlamsal zenginlik, çok boyutluluk ve devingenlik içinde yaşam kalitesi tanımlamalarını incelediğimizde kavramın her ne kadar tanımlamasının yapılmasında ve ölçütlerinin belirlenmesinde evrensel boyutta bir genel geçer boyuta ulaşılamamış olsa da; yapılan tanımlamaları incelediğimizde kavramın, insanın yaşamdaki refahı ve yaşamdan duyduğu memnuniyet seviyesi ile ilişkilendirildiğini, çevresel, fiziksel ve toplumsal faktörler ile bu faktörlerin kişiler tarafından gerçekleştirilen çeşitli bireysel algılanma biçimleriyle birlikte yani hem nesnel gerçeklik ve ölçütlere hem de bireysel algı ve değerlendirmelere dayanan öznel gerçek ve ölçütlere dayandırıldığını ifade edebiliriz (Kamp, 2003: 5-15; Şeker, 2010: 23; Kabadayı, 2006: 19; Öztürk: 2013: 9).

1.2.2. Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Günümüzde yaşam kalitesini ölçmek için yaygın olarak kullanılan araçlardan biri yaşam kalitesi göstergeleridir. Yaşam kalitesi kavramı uzun bir süre refahla ilişkilendirilerek, neredeyse yaşam standartı kavramı ile eş anlama gelecek şekilde ve sıklıkla ekonomik göstergelerden hareketle değerlendirilen bir kavram olmuştur. Ekonomi kaliteli bir yaşam standardının oluşturulmasında en önemli unsurlardan birini oluşturuyor olsa da kavramın çok boyutlu ve dinamik yapısıyla sadece ekonomik göstergelerle açıklanamayacağı Harvard Business Review dergisinde yayınlanan makalelerin birinde gündeme gelen “eğer ekonomi yükseliyorsa Amerika Birleşik Devletleri neden aşağıya doğru gidiyor ?” sorusuyla da belirtilmek istendiği gibi; bir ulusun ekonomik durumunu analiz edebilmek için ekonomiye sadece kendisiyle ilgili göstergelerle bakmak bile yetersiz kalırken, bir ülkedeki yaşam kalitesinin analizinde sadece ekonomik göstergelere odaklanmak ülkenin durumunu anlamak adına eksik bir yaklaşımı oluşturmaktadır. Bu durum kavrama bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşabilmek ve onu doğru analiz edebilmek adına sosyal durumu ve gelişmeyi anlamaya, değerlendirebilmeye yönelik sosyal göstergelerin gerekliliğini ortaya koymuştur (Türksever, 2001: 17).

Bugünkü anlamıyla yaşam kalitesi göstergelerinin oluşturulmasında çok büyük katkısı olan sosyal göstergeler araştırmaları 1960’lı yılların ortalarından itibaren Amerika Birleşik Devletleri’nde başlamıştır ve 1964 yılında eski ABD başkanı Lyndon Johnson, büyük toplumların mallarının miktarıyla ya da mallarının ne kadar iyi olduğuyla değil kişilerin yaşam kaliteleriyle ilgilenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yine bu dönemlerde Amerika Uzay Bilimleri Enstitüsü (NASA) tarafından geliştirilen uzay programının Amerikan toplumu üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla sosyal göstergeler kullanılmıştır ve bu amaçla yürütülen programın yöneticisi olan Raymond Bauer tarafından sosyal göstergeler *"istatistikler, istatistiksel seriler ve değerlerimize ve hedeflerimize göre nerede durduğumuzu ve nereye gittiğimizi değerlendirmemizi sağlayan diğer tüm kanıt biçimleri"* olarak tanımlanmıştır (Tomyn, 2015: 375). Bu dönem boyunca sosyal gösterge araştırmaları çeşitli programların geliştirilmesi ve sosyal raporlamada önemli pilot çalışmaların yapılması şeklinde gelişme göstermiştir

1970’li yıllara gelindiğinde dünya çapında kabul görmeye başlayan ve yeni fikirler ile daha kapsayıcı kavramlar çerçevesinde değerlendirilmeye başlayan sosyal gösterge araştırmaları bu dönemde büyük bir patlama yaşamıştır (Helburn, 1982: 445-456). Sosyal göstergeler akademik çalışma alanı olarak sosyal

bilimlerde yerini almış, çeşitli ülkelerde toplumsal izleme ve sosyal raporlama verileri elde etmek için altyapı hazırlığı çerçevesinde Yaşam Kalitesi Anketleri, Genel Sosyal Anketler ve Hanehalkı Panelleri gibi birçok çalışma yapılmaya başlanmıştır. Yine bu dönemlerde ekonomik büyümeyi merkeze alan yaşam standartı gelişim analizleri daha çok sorgulanır hale gelmiş, ekonomik büyümenin sosyal bedelleri hem halkın hem de politikacıların daha çok ilgisini çeker bir konuma ulaşmıştır. Fakat dönemin sonlarını ve 1980'li yılların ortalarını kapsayan süreçte yaşanan ekonomik krizler, kavramla ilgili çalışmaların rutinleşmesi, konuyla ilgili ortaya çıkan metodolojik ve teorik sorunlar gibi nedenlerle sosyal gösterge çalışmalarında bir durgunluk süreci yaşanmıştır (Sarı ve Kındap, 2018: 40-40).

1980'li yılların ortalarından itibaren sosyal gösterge çalışmalarında yeniden canlanma yaşanmaya başlamıştır. Yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde sosyal raporlama çalışmaları hız kazanmış, sosyal izlemede yeni kurumlar kurulmuş ve kullanılan ölçütlerde geliştirmeler yapılmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise, uzun bir dönem sosyal göstergeler merkezinde tanımlanmaya ve ölçülmeye çalışılan yaşam kalitesi kavramına daha kapsayıcı ve bütünleştirici bir açıyla yaklaşılmaya başlanmıştır. Kavram ile ilgili çalışmaların yaşamın farklı açılarını da içine alacak şekilde artmasıyla birlikte kullanılan göstergeler de çeşitlenmiştir ve bugünkü anlamıyla yaşam kalitesi göstergeleri oluşturulmaya başlanmıştır.

Birçok araştırmacı yaşam kalitesi kavramının sayıları bine yaklaşan boyutunun olduğunu ifade etmektedir. Fakat genel olarak yaşam kalitesi ölçüm çalışmalarında bu çok boyutluluk objektif (nesnel) göstergeler ve sübjektif (öznel) göstergeler olarak gruplandırılmaktadır. Objektif göstergeler belirli kriterlere göre, bireylerin kişisel algılarından uzak bir şekilde içinde bulunulan fiziksel ve doğal çevrenin, ekonomik, sosyal fonksiyon gibi birçok alanı içine alacak şekilde toplumun nesnel koşullarının çeşitli veri istatistikleri ve sayımları üzerinden ölçen göstergelerdir (Türksever, 2001: 21; Massam, 2002: 173). Bu göstergelerde eğitim, sağlık, güvenlik, yeterli beslenme, suç oranları, bebek ölüm oranları, yaşanan konutun durumu gibi kategoriler bulunmaktadır (Türksever, 20001: 21). Sübjektif göstergeler ise objektif göstergelerden farklı olarak insanların önceki deneyimlerine, kişisel değerlerine, yaşamdan beklentilerine bağlı olarak yaşamdaki nesnel unsurları öznel olarak algılayışını ölçen, bireyin refah, hoşnutluk ve memnuniyet hislerini değerlendirmeye odaklanan göstergelerdir. Yaşam kalitesinin ölçümünde objektif göstergelerden daha fazla önem verilen

sübjektif göstergeler bireyin yaşamının kalitesinin değerlendirilmesinde birçok farklı ölçüt sunmaktadır. Sübjektif göstergelerin doğru verileri verebilmesi için ölçütün değerlendirildiği bağlamın içeriğinin ve sınırlılıklarının belirlenmesi önemlidir. Çünkü bilişsel ve duygusal bileşenler arasındaki ilişkiler ve değerlendirmeler kişiden kişiye farklılık göstermektedir (Diener ve Lucas, 2000: 471-476).

Yaşam kalitesinin temelinde objektif ve sübjektif değerler birlikte var olmaktadır. Kavramın iki yönünü oluşturan bu objektif ve sübjektif göstergeler farklı çalışmalarda çeşitli içeriklerle çerçevelendirilerek değerlendirilmiştir. Örneğin Wennhoven (2000) bireylerin yaşam kalitesinin ölçümünün dört boyutlu bir yaklaşımla yapılabileceğini ifade etmektedir. Bu dört boyutlu yaklaşımın ilk grubunda kişinin çevresinin yaşanabilirliği değerlendirilmektedir. Burada çevre, ulaşım, sağlık, konut, ekonomi gibi dışsal ve objektif olarak ölçülebilir göstergeler yer almaktadır. İkinci grup olan yaşamın kabiliyeti, kişinin ruhsal durumunu, fiziksel yeterliliğini, hayatın ona sunduğu fırsatları değerlendirebilme potansiyelini, bilgi ve yetenekleri gibi göstergeler yer almaktadır. Üçüncü grup yaşamın dışsal çevredeki değerine odaklanmaktadır. Burada iyi bir insan ya da iyi bir vatandaş olma gibi toplumdaki sosyal ilişki ağına bireyin kişisel duruşu yer almaktadır. Dördüncü ve son grup olan yaşamın değerini bilme ise, kişinin hayata karşı öznel takdiri; kişisel refahı ve mutluluğu ile yaşamdan duyduğu mutluluğu gibi sübjektif göstergeler yer almaktadır.

Tablo 1: Yaşamın Dört Kalitesi

	Dış nitelikler	İç nitelikler
Yaşam fırsatları	Çevrenin yaşanabilirliği	Kişinin yaşam kabiliyeti
Yaşam sonuçları	Yaşamın değeri (fayda)	Yaşamın değerini bilme

(Wennhoven, 2000: 4)

Kadınların ve erkeklerin kişisel değer sistemleri üzerinden, yaşam kalitesini mutluluk ve yaşamdan duyulan tatmin gibi sübjektif faktörler çerçevesinde ölçen yüksek lisans tezinde Özmete (1997: 1-4); toplumsal düzeyde ve fiziksel çevre, gelir, sağlık, eğitim gibi faktörler çerçevesinde sadece objektif verilerin ölçülmesine odaklanan yaklaşımların yaşam kalitesinin ölçümü için doğru bilgiye ulaşmada yeterli olmayacağını, objektif koşulların yaşamın sevgi, sorumluluk,

saygı, bağlılık, mutluluk, norm-değer sistemleri gibi insani öğelerini de içine alan sübjektif koşullarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Yaşam kalitesinin ölçümüyle ilgili en önemli konu yaşamın objektif ve sübjektif koşullarının bireylerin öznel yaşamına etkisinin doğru ölçülmesidir. Yaşamın çeşitli koşullarının etkisi kişiden kişiye, kültürden kültüre, yerel ve uluslararası düzeylerde değişkenlik gösterebilmekte ve değerlendirme ölçütü olarak objektif ve sübjektif göstergeler farklı değerlendirmeleri içine alacak şekilde gelişme gösterebilmektedir. Bu bağlamda kişilerin öznel iyilik halini ölçebilmek, kültürlerarasında bir karşılaştırma yapabilmek ve uluslararası düzeyde güvenilir ve geçerli bir değerlendirme ölçütü oluşturabilmek adına Dünya Sağlık Örgütü 1990'lı yılların başında World Health Organization- Quality of Life isimli bir proje geliştirmiştir. Bu proje kapsamında 15 ülkede yapılan saha çalışmaları sonucunda 100 sorudan oluşan WHOQOL-100 ve WHOQOL'un 26 maddelik kısaltılmış hali olan WHOQOL BREF ölçeği geliştirilmiştir.

Tablo 2: WHOQOL BREF Ölçek Noktaları, Etki Alanları ve Yönleri

BOYUTLAR	GÖSTERGELER
FİZİKSEL SAĞLIK	Ağrı ve rahatsızlık Enerji ve yorgunluk Uyku ve dinlenme İlaç bağımlılığı Hareket edebilme Günlük yaşam aktiviteleri Çalışma kapasitesi
PSİKOLOJİK SAĞLIK	Pozitif duygular Negatif duygular Benlik saygısı Düşünerek öğrenme, hafıza, konsantrasyon Beden imajı Din ve kişisel inançlar

SOSYAL İLİŞKİLER	Kişisel ilişkiler Cinsel aktivite Sosyal destek
ÇEVRE	Finansal kaynaklar bilgi ve beceriler Eğlence ve rekreasyon Ev çevresi Sağlık ve sosyal bakıma ulaşılabilirlik Fiziksel güvenlik Fiziki çevre Ulaşım

(Skevington ve diğerleri, 2004: 302)

26 maddeden oluşan WHOQOL-BREF ölçeği yaşam kalitesini psikolojik sağlık, fiziksel sağlık, çevre ve sosyal ilişkiler olmak üzere dört temel grupta değerlendirmektedir. Bu dört grupta yer almakta olan objektif ve sübjektif göstergeler birbirlerinden farklı niteliklere sahip olmakla birlikte karşılıklı dinamik etkileşim içindedir ve yaşamda kalitenin sağlanması için bu göstergelerin dengeli bir şekilde kişinin hayatında varlığını koruması gerekmektedir (Skevington, 2004: 299-304; Sawena ve diğerleri: 2001: 711715; Topçu ve diğerleri, 2012: 16; Perim, 2007: 32-34).

OECD 2012 yılından itibaren düzenli olarak ülkelerin yaşam kalitesi seviyelerinin belirlenmesi ve ülkeler arasında yaşam kalitesi karşılaştırmasının yapılabilmesi için çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalarda kullanılan göstergeler Tablo 3’de yer almaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi OECD tarafından yapılan yaşam kalitesi ölçme çalışmaları objektif ve sübjektif göstergeleri birlikte kullanarak yaşamı bütünsellik içerisinde değerlendirmektedir (OECD, 2016: 18; Yetim, 2018: 30).

Tablo 3: OECD Yaşam Kalitesi Göstergeleri

KONULAR	GÖSTERGELER

KONUT	Temel konut özellikleri Konut harcamaları Kişi başı oda sayısı
GELİR	Hane halkının harcanabilir gelir düzeyi Hane halkının net ekonomik serveti
İŞ VE ÇALIŞMA HAYATI	İstihdam oranı Uzun dönemli işsizlik oranı Kişisel kazançlar İş ve çalışma güvenliği İşgücü piyasası güvensizliği
TOPLULUK	Sosyal ağların kalitesi
EĞİTİM	Eğitimsel kazanımlar Öğrenci becerileri Eğitimde geçen süre
ÇEVRE	Su kalitesi Hava kirliliği
SİVİL KATILIM	Seçmen katılımı Danışma
SAĞLIK	Beklenen yaşam süresi Algılanan sağlık durumu
YAŞAM MEMNUNİYETİ	Genel yaşam memnuniyeti
GÜVENLİK	Güvende hissetme Cinayet oranı
İŞ VE YAŞAM DENGESİ	Çok uzun çalışma saatleri Boş zaman ve kişisel bakıma zaman ayırma

(OECD, 2016: 30)

1988 yılında Blomquist, Berger ve Hoehn (1988: 89-107) ile 1992 yılında

Stover ve Leven (1992: 737-754) tarafından yapılan çalışmalarda yaşam kalitesi benzer şekilde nem, yağış, rüzgar, güneş ışığı, sıcak ve soğuk gün gibi hava durumu bileşenleri, sahillerin varlığı, suç oranı, öğretmen ile öğrenci oranı, kent merkezi ve estetiği gibi göstergeler üzerinden ölçülmüştür. Bir başka çalışmada; Suffian (1993: 1319-1329) yaşam kalitesi ölçümünü yaşam alanı (oda başına düşen kişi oranı), konutların standartları (suyun ve elektriğin olduğu konut oranı), iletişim (100 kişi başına düşen telefon sayısı), eğitim (ortaokula giden öğrenci oranı) ve bebek ölüm oranı (her 1000 doğumda gerçekleşen ölüm oranı) göstergeleri üzerinden değerlendirmiştir. Ulengin ve arkadaşları tarafından 1998 (1-17) yılında gerçekleştirilen çalışmada ise yaşam kalitesi fiziksel çevre, sosyal çevre, ekonomik çevre ve ulaşım-haberleşme tesisleri olmak üzere dört temel grup üzerinden iyi bir iş bulma şansı, belediye ve alt yapı hizmetleri, yaşam ve konut maliyeti, toplu taşıma araçları ve trafik, iletişim araçları, eğlence mekanları ve güvenlik gibi göstergelerle ölçülmüştür.

Felce ve Pery'de (1995, 51-63) yaşam kalitesini kişinin maddi, manevi, fiziksel ve sosyal iyilik halinin nesnel ve öznel değerlendirmeleri ile kişilerin sahip olduğu bireysel değer ve beklentilerinin kapsamlı bir toplamını içeren genel iyilik hali olarak yorumlamaktadır ve yaşam kalitesinin ölçümünde objektif göstergeler, sübjektif göstergeler, kişisel değer ve beklentiler olmak üzere üç ana grubu kullanmaktadırlar. Objektif göstergeler nesnel olarak ölçülebilen ya da herkes tarafından aynı şekilde kabul edilen fiziki, ekonomik, sosyal ve duygusal faktörleri kapsarken; sübjektif göstergeler ile kişisel değer ve beklentiler bu objektif göstergelerin kişiler tarafından nasıl algılandığını ve yorumlandığını ifade etmektedir.

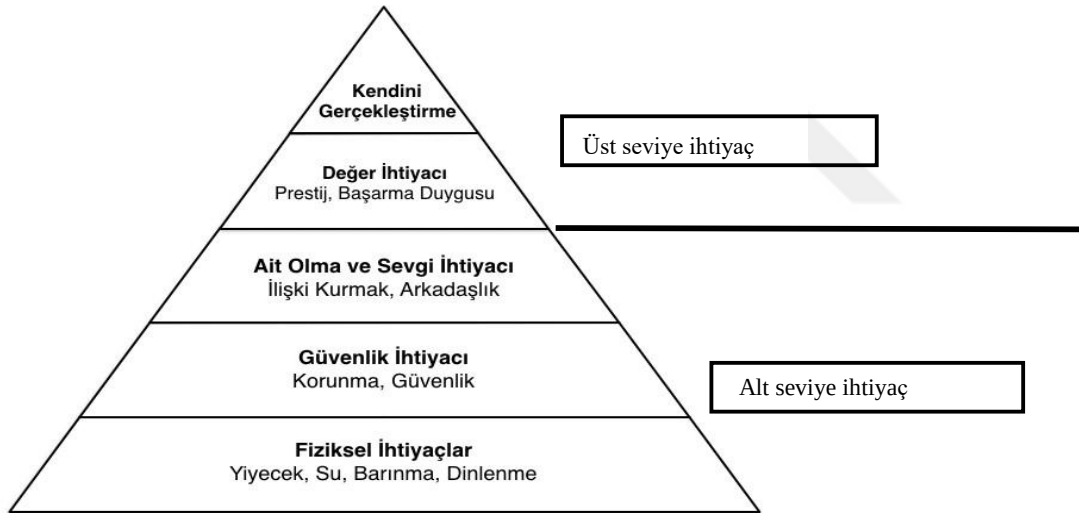
1.2.3. Yaşam Kalitesi Yaklaşımları

Yaşam kalitesi kavramı çok boyutlu ve disiplinler arası niteliğiyle, mevcut literatür incelendiğinde kavrama dair kuramsal yaklaşımlarda bir karmaşıklık yaşandığı görülmektedir. Her disiplin kavramı kendi özgün çerçevesinden değerlendirmekte ve bu durum yaşam kalitesi ile ilgili kuramsal yaklaşımlarda bir belirsizliğe neden olmaktadır. Bu bağlamda yaşam kalitesi kavramının kuramsal konumu netleştirebilmek adına literatür incelediğinde yaşam kalitesi ile ilgili yaklaşımların; bireysel iyi olma hali ile ilgili yaklaşımlar, sağlıkla ilgili yaklaşımlar, kentsel ve çevresel kaliteye ilişkin yaklaşımlar olmak üzere üç kategoride incelendiğini görmekteyiz (Akpolat ve diğerleri, 2021: 6; Tekeli, 2010:84).

1.2.3.1. Bireysel İyi Olma Hali İle İlgili Yaklaşımlar

Bireysel iyi olma hali ile ilgili yaşam kalitesi kuramları temel olarak kişinin öznel iyilik haline, yaşamdan duyduğu tatmine ve hissedilen mutluluğa odaklanmaktadır ve kendi içerisinde birbirinden farklı ve çeşitli bakış açılarını barındırmaktadır. Bunlar içerisinde güçlenen teorilerinden bir tanesini Jonh Stuart Mill ve Jeremy Bentham'ın öncülüğü yapmış olduğu faydacılık yaklaşımı oluşturmaktadır. Bu yaklaşım merkezine bireysel haz konusunu alarak iyi olma değeri ile özdeşleştirdikleri faydanın artırılmasına odaklanmaktadır. Eylemler fayda getirisine göre doğru veya yanlış olarak nitelendirilmekte, gelir ile mutluluk arasında doğru orantı kurulmakta, herkesin mutluluğu eşit ölçüde değerli görülerek toplumsal fayda ön plana çıkarılmaktadır (Tekeli, 2010: 84-86; Veenhoven ve Dumludağ, 2015: 46-51; ON BİRİNCİ KALKINMA PLANI, 2018: 6).

Tablo 4: Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı

(Maslow,1943: 375)

Bu yaklaşım içerisinde güçlenen diğer bir teorik modeli Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı oluşturmaktadır. Tablo 5'te de görüldüğü gibi Maslow bu kuramı beş bölüme ayırmış olduğu bir piramit ile sembolize etmektedir. Piramit içerisinde ihtiyaç basamakları alt seviyedeki ihtiyaçlar ve üst seviyedeki ihtiyaçlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır ve bu iki grup arasında hiyerarşi bulunmaktadır. İlk basamakta temel ihtiyaçları oluşturan barınma, yeme içme, dinlenme gibi fiziksel ya da biyolojik olarak ifade edilen ihtiyaçlar yer almaktadır. İkinci basamak, kişinin güvenli bir ortamda yaşama isteğini oluşturan ihtiyaçlar yer almaktadır. Bir diğer basamakta kişilerin sevmeye, sevilme ve bir yere ait olma

isteği şeklindeki gibi sosyal ihtiyaçları ifade edilmektedir. Dördüncü basamakta, kişilerin saygı görme, hayatta başarı elde etme ve prestij sahibi olma gibi değer ihtiyaçları yer almaktadır. Beşinci ve son basamakta ise kişinin kendini tanıması ve kapasitesinin farkına varmasıyla kendini gerçekleştirerek başarıya ulaşma isteği ifade edilmektedir. İhtiyaçlar öncelik sırasına göre alttan üstte doğru sıralanmaktadır ve alt katmandaki ihtiyaçların karşılanması önceliklidir. Ona göre kişinin yaşamdaki kaliteyi mutlak anlamda yakalayabilmesi için piramitte yer alan ihtiyaçların tamamının karşılanması gerekmektedir. Fakat kişiler tarafından her bir ihtiyacın karşılanması bir üst seviyedeki ihtiyaçlara yönelik yeni isteklerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Alt katmandan üst katmana doğru karşılanan ihtiyaçların artmasıyla yaşam kalitesi de doğru orantılı olarak yükselmektedir. Ayrıca bu kuram faydacıları eleştirerek toplumsal iyilik yerine bireysel iyiliği, tüketimi merkeze alan yaşam kalitesi yaklaşımı yerine ihtiyaçları merkeze alan yaşam kalitesi anlayışının kurulması gerektiğini savunmaktadır (ON BİRİNCİ KALKINMA PLANI; 2018: 7; Tekeli, 2010: 87-88).

Bireysel iyi olma hali ile ilgili kuramsal yaklaşımlarda öne çıkan son yaklaşım ise Amartya Sen tarafından geliştirilmiş olan kapasite yaklaşımıdır. Sen bu yaklaşımda yaşam kalitesi değerlendirmesini kapasite ve işlev kavramlarına odaklanarak yapmıştır. İşlevler kişinin yaşamındaki mevcut nesnel durumları, sahip olduğu fırsatlar beklentiler gibi çeşitli unsurları ifade etmektedir. Kapasite ise kişinin sahip olduğu kişisel potansiyel ve yetenek gibi faktörleri içermektedir. Başka bir ifadeyle kapasite başarma becerisini ifade ederken işlev başarı durumunun kendisini ifade etmektedir ve bu iki kavram arasında dinamik bir etkileşim bulunmaktadır. Kapasite yaklaşımı bireyin kapasitesini diğer bir deyişle yapabilirliklerini arttırmaya odaklanmaktadır ve böylelikle kişinin özgürlük alanının genişleyeceğini bunun sonucunda da kişinin yaşam kalitesinin artacağını ifade etmektedir. Kapasite yaklaşımı, faydacı yaklaşımdaki gibi insanın kapasitesini ve niteliklerini sabit olarak kabul etmemekte, bunların geliştirilebilirliğine odaklanmaktadır ve faydacı yaklaşımın dinamik ve çok boyutlu bir yapıya sahip olan yaşam kalitesini sadece niceliksel veriler üzerinden ölçmesini de eleştirmektedir. Ayrıca Sen yaklaşımında fiziksel ve biyolojik sağlık, beslenme, barınma, güvenlik gibi işlevlerin temel unsurlar olduğunu; aitlik, saygı ve değer görme isteği gibi işlevlerin ise insanlar tarafından önemsenen ve kişileri birbirinden farklılaştıran faktörler olduğunu ifade ederek Maslow'un yaklaşımına benzer birkaç temel kategori tanımlamıştır (Tekeli, 2010: 88-91; Sen, 1987: 48,

Sen, 1999: 76-79, Gürses, 2009: 340-344; Akpolat, 2021:6).

Sen tarafından oluşturulan bu model, yaşam kalitesinin kavramsallaştırılması ile ilgili birçok çalışmaya katkı sağlamıştır. Bu çalışmalardan biri 1990'lı yıllardan itibaren Birleşik Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan ve düşünsel temelini Sen'in "kapasite yaklaşımı" ndan alan İnsani Gelişme Endeksidir. Kişinin sağlığı ve yaşam süresi, eğitim düzeyi, kişi başına düşen gelir gibi üç temel göstergenin birleşiminden oluşan İnsani Gelişme Endeksi, ülkelerin yaşam kalitesini değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir ölçüm birimini oluşturmaktadır ve bu endekste insani gelişim kavramı sayısal verilerle ifade edilmektedir (Gürses, 2009: 340-342).

1.2.3.2. Sağlık İle İlgili Yaklaşımlar

Sağlıkla ilgili yaşam kalitesi, bireylerin en geniş perspektifte sağlık durumları ile ilgili memnuniyetlerini içeren bir kavramı ifade etmektedir. Tedavi ve bakım, halk sağlığı ile engelliler ve yaşlılar gibi alanlar bu yaklaşımda genel olarak üzerinde çalışılan konuları ifade etmektedir. Sağlığı merkeze alan yaşama kalitesi yaklaşımlarında bireyin sağlığı dar bir çerçeveyeyle sadece biyolojik olarak iyilik haline odaklanmamakta; sosyal, çevresel, ekonomik birçok faktörün insan sağlığı üzerindeki etkilerini de değerlendirmektedir ve böylelikle sağlıkla ilgili yaşam kalitesi geniş bir çerçeveden incelenme imkanı bularak alanda yapılan çalışmaların artmasına katkı sağlamaktadır. Bu yaklaşım içerisinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan 100 soruluk WHOQOL-100 anketi, bu anketin 26 soruluk kısaltılmış versiyonu WHOQOL-BREF, yaşlılar için olan WHOQOLOLD ve engelliler için olan DIS-QOL modülü bu alanda yapılan önemli çalışmaları oluşturmaktadır (Akpolat, 2021: 6, ON BİRİNCİ KALKINMA PLANI, 2018: 9).

1.2.3.3. Kent ve Çevre Kalitesi ile İlgili Yaklaşımlar

Mevcut literatürde kentsel ve çevre kalitesi ile ilgili yaklaşımlar genel olarak kentsel yaşam kalitesi kavramsallaştırması üzerinden ilerleme göstermektedir. Çalışmamın temelini oluşturan kentsel yaşam kalitesi kavramı detaylarıyla aşağıdaki başlıklarda incelenmiştir.

1.3. Kentsel Yaşam Kalitesi

1.3.1. Kentsel Yaşam Kalitesinin Tanımlanması

İnsanoğlunun en büyük eserlerinden olan kentler, dinamik yapısıyla

geçmişten günümüze birçok değişim ve dönüşüm geçirerek gelmiştir ve ekonomik, kültürel, siyasal, teknolojik alanlarla birlikte daha farklı birçok alanda meydana gelen ilerleme, kent ile kentli birey arasındaki karşılıklı üretim-tüketim etkileşimi şeklinde gelişme göstermiştir. Kentler kendi alt ve üst fiziksel yapısı, örgütleri, belleği, kimliği, üzerinde yaşayan bireylerin sosyal ve mevcut sistemle olan ilişki ağları gibi kısacası canlı ve cansız birçok unsuruyla birlikte yaşayan bir organizmayı ifade etmektedir. Bu anlamda yaşamsal bir öneme sahip olan kentlerin içlerinde taşıdıkları ekosistemi sağlıklı ve düzenli bir şekilde devam ettirebilmesi için kentsel yaşam kalitesinin sağlanması bir zorunluluktur (Öztürk, 2017: 12-13).

Kentlerde meydana gelen değişimin ve dönüşümün hem sonucunu hem de bu sürecin kendisini ifade eden, modernleşme aşamasının önemli toplumsal olgularından biri olan ve evrensel bir nitelik taşıyan kentleşme özellikle son yirmi yılda meydana gelen küresel düzeydeki gerek bilimsel, teknolojik gerekse ekonomik ve sosyal gelişmeler neticesinde sorgulanan bir kavram haline gelmiştir (Öztürk, 2017: 14). Dünya çapında nüfus oranının hızla artması, mevcut nüfusun çoğunluğunun kentlerde ikamet etmeye başlaması gibi nedenlerle artan kentleşme ile gelir, refah, eğitim seviyesi gibi konularda medyana gelen gelişmeler sonucunda bilinçlenen kentli bireyin yaşadığı çevre ile ilgili beklentilerinin farklılaşmasıyla birlikte kent ve yaşam kalitesi kavramları bütünleşik bir konuma geçmiştir (Yıldız, 2007: 335; İnan ve Sönmez, 2019: 184). Bu bağlamda HABİTAT II İstanbul Deklarasyonu'nun Hedef ve İlkeler başlıklı ikinci bölümünün 30. maddesinde (1996: 10),

“Tüm insanların yaşam kalitesi, diğer ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel faktörlerin yanı sıra, köy, kasaba ve kentlerimizin fizik koşullarına ve mekansal karakteristiklerine bağlıdır. Kentlerin yerleşim düzeni ve estetiği, toprak kullanma biçimleri, nüfus ve yapı yoğunlukları, ulaşım, temel mal, hizmet ve kamu hizmetlerine erişim kolaylığı ve halka açık tesisler, yerleşmelerin yaşanabilirliğini hayati biçimde etkileyen unsurlardır. ....”

ve 36. maddesinde (1996: 12),

“İnsan sağlığı ve yaşam kalitesi, sürdürülebilir insan yerleşmeleri geliştirme çabalarının merkezindedir. Bu nedenle kendimizi, kaliteli eğitimden evrensel ve eşit yararlanmaya, beden, ruh ve evre sağlığında erişilebilecek en yüksek standartları gerçekleştirmeye, temel sağlık hizmetlerine eşit erişime, ırk, ulusal köken, cinsiyet, yaş ve zrllk ayırımı gözetmeksizin, ortak ve özel kltrlerimize saygı duyarak ve geliştirerek, konut dahil olmak üzere toplumsal ve ekonomik koşullara ilişkin eşitsizlikleri gidermek için özellikle gayret sarf etmeye adıyoruz. ....”

yer alan yaklaşımlarda yaşam kalitesinin kentle birleşen anlamını ifade etmede önemli bir gelişmedir.

Yaşam kalitesi araştırmalarında özellikle son yirmi yıllık süreçte kentsel alanlar dikkat çeken bir konu haline gelmiştir ve küreselleşme süreciyle birlikte kentsel yaşam kalitesi odak konulardan biri olarak konumlanmaya başlamıştır. Ekonomiden siyasete, sosyolojiden psikolojiye birçok farklı disiplin bu yeni yöneliş ile ilgili çeşitli çalışmalar yapmış ve kent planlaması, kentleşme ve evre sorunları, yerel yönetimler gibi alanlarda uzman kişiler tarafından yaşam kalitesinin kentsel alanlarda ölçümünde bir şemsiye görevi üstlenen kentsel yaşam kalitesi kavramı geliştirilmiştir (Bilgili, 2017: 60; Yavuzçehre ve Torlak, 2006: 185; ağlar, 2020: 876; Gera, 1998: 323).

Kentsel yaşam kalitesi dar anlamıyla, “toplumsal, ekonomik ve uzamsal (mekansal) ğeler açısından kent tanımına giren yerlerde, kentsel alt yapı, iletişim, ulaşım, konut ve benzeri olanakların sunulma düzeyinin önceden belirlenen lnlerin üstünde olması durumunu...” ifade etmektedir (Geray, 1998: 327). Geniş anlamıyla kentsel yaşam kalitesi ise (Geray, 1998: 327),

“toplumsal, ekinsel, siyasal öğe ve süreçleri de içerir. Kentin sunduğu olanak ve firsatlardan örgütler, kümeler, katmanlar içinde yaşayan bireylerin eşit, dengeli, gereksinimleri oranında yararlanması, eğitsel, sanatsal, ekinsek, siyasal etkinliklere, süreçlere etkin biçimde katılabilme olanaklarına sahip olabilmesi söz konusudur.”

Kent, insan ve yaşam kalitesi arasında dinamik bir etkileşim vardır. Kentler sahip olduğu fiziksel, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal nitelikleri ile kentli bireylerin yaşam biçimlerini oluştururken, kentli bireyin içinde bulunduğu yaşam biçimi standartları da kentsel yaşam kalitesine etki etmektedir. Bu anlamda kentsel yaşam kalitesi, yaşam kalitesi ve çevresel kalite arasındaki dinamik ve karşılıklı ilişkinin toplumsal, çevresel ve ekonomik unsurlar çerçevesinde oluşan objektif ve sübjektif ölçütlerini oluşturmaktadır (Emur ve Onsekiz, 2007: 367; Geray, 1998: 326). Kentsel yaşam kalitesi, yaşam kalitesi kavramını oluşturan bileşenlerin yerel fiziksel çevre ve yerel toplumsal dinamikler açısından değerlendirilmesini ifade etmektedir. Kentin katı ve sıvı atık, kanalizasyon, ulaşım, enerji dağıtımı gibi alt yapı hizmetlerindeki gelişmişlik düzeyinden sosyal, kültürel, sanatsal, ekonomik imkanların ve bunlarla ilgili hizmetlerin sunum düzeyine kadar birçok faktör kentsel yaşam kalitesini meydana getirmektedir (Koçak, 2009: 141).

Kentler, birey ile mekan arasında doğrudan ilişkinin kurulduğu alanlardır ve bu bağlamda bireylerin yaşamda iyiyi elde etme arayışlarını kentler üzerinde anlamlandırmaya çalışmaları, yani kentsel yaşamda kaliteyi arayışları artık bir ayrıcalık değil bütün bireyler için bir haktır (Akpolat ve diğerleri, 2021: 1,7). 10 Aralık 1948’de imzalanmış olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile birlikte tanınmış olan insan hakları, 1992 yılında Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nde kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı’nda yer alan Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu ile büyük bir geliştirme gelişme yaşamıştır ve kentsel yaşam kalitesi burada bir hak olarak tanımlanmıştır (Pektaş ve Akın, 2010: 23; Yavuzçehre ve Torlak, 2006: 196).

Kentler, kentsel yaşam kalitesi çerçevesinde değerlendirildiğinde, insan haklarının varlığının en iyi şekilde gerçekleştirildiği, korunduğu ve geliştirildiği alanlar olmak zorundadır. Bir kentte kentsel yaşam kalitesinin varlığından söz edebilmek için hem bireylerin hem de toplulukların haklarının güvence altına alınmış olması bir zorunluluktur. Kentsel yaşam kalitesi ekonomik, siyasal, toplumsal, sosyal bütün unsurları ve bunlarla ilgili bütün süreçleri içermektedir. Kentin sahip olduğu olanaklardan tüm bireylerin eşit ve dengeli bir şekilde yararlanabilmesi, siyasal, eğitsel, çevresel ve sanatsal süreçlere etkin olarak katılabilmesi önemlidir. Bu bağlamda kentsel yaşam kalitesi çağdaşlaşma sürecine

uygun bir biçimde kent ve çevre standartlarının bir kentte sağlanmasını ifade ederken aynı zamanda da kentli haklarının herkese eşit şekilde sağlanması ile de doğrudan ilgilidir. Bu anlamda kentsel yaşam kalitesinin sağlanabilmesi için bireylerin temel hak ve özgürlükleri ile birlikte çevre hakkı kavramı ve kentli hakları çerçevesinde sağlıklı, yaşanabilir ve sürdürülebilir kent standartlarının sağlanması bir zorunluluktur (Geray, 1998: 335; Görün ve Kara, 2010: 144; Yavuzçehre ve Torlak, 2006: 184-187) .

1.3.2. Kentsel Yaşam Kalitesi İle İlgili Kavramlar

1.3.2.1. Yaşanabilirlik

Günümüzde artan nüfusuyla birlikte sürekli bir yayılım gösteren kentler, plansız kentleşme ve nüfus politikalarında yapılan hatalar gibi nedenlerle ortaya çıkan, konut ve istihdam yetersizliği, gecekondulaşma, doğal kaynakların bilinçsizce tüketiminin ve sosyal dengesizliğin artması, yoksulluk, yoğun trafik ve gürültü, çevre kirliliğinin artması ve doğal çevrenin bozulması gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır ve bu durum en başta kentsel alanlarda yaşanabilirliği zorlaştırmakta ve kentsel yaşamda kalitenin yakalanmasına engel olmaktadır (Çolakoğlu, 2005: 12). Oysa kentsel yaşam kalitesinin sağlanmasında temel kavramlarından biri yaşanabilirliktir (Öztürk, 2013: 26).

Yaşanabilirlik, kişisel ve toplumsal düzeydeki mutluluk ve refah ile kişilerin yaşamlarında kaliteye ulaşmasıyla doğrudan bağlantılı olan yerleşim yerlerinin fiziksel sosyal, toplumsal, ekonomik ve çevresel yeterlilikleri ile ilgili bir kavramdır (HABİTAT, 1996: 77). HABİTAT II' de yaşanabilirlik, “*bir yerleşmenin iyi olarak nitelendirilebilmesi için, toplumların üzerinde uzlaştıkları yerleşmenin, gerçekleştirilmesi gereken başarı ölçütleri olarak*” tanımlanmaktadır (HABİTAT II, 1996: 76).

Kent ve toplum dinamik ve çok boyutlu bir etkileşime sahip olan ve birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Dünya genelinde kentlerde yaşayan insan topluluklarının bilinçlenme düzeylerinin artması ile birlikte sadece zorunlu ihtiyaçların karşılanmasından öte daha iyi bir çevrede yaşamlarını devam ettirme istekleri ve genel olarak yaşam standartlarında meydana gelen değişimler, kentsel fonksiyonlarında gelişmesini zorunlu hale getirerek, yaşanabilirlik kavramının gündeme gelmesini sağlamıştır. Günümüzde yaşanabilirlik kavramı coğrafya, sağlık bilimleri, sosyoloji ve psikoloji gibi birçok farklı sosyal ve mekânsal disiplin tarafından sağlık, ulaşım, eğitim, alış verişi ve eğlence etkinlikleri, sağlıklı

konut, güvenlik, iş olanakları, çevre temizliği ve kalitesi gibi kriterler ile bunlarla etkileşimde olan her türlü toplumsal, ekonomik, sosyal ve kültürel, siyasal unsurla birlikte değerlendirilen bir kavram haline gelmiştir (Keçeli ve diğerleri, 2014: 381; Şolt, 2018: 39; Korkut ve Kiper, 2016: 26).

Yaşanabilirlik üzerine yapılan çalışmalarda küresel ölçekte birtakım yaşanabilirlik ölçütleri belirlenmeye çalışılmıştır. Fakat kentler de insanlar gibi farklı niteliklere sahip ve farklı toplumsal değerlerin varlığını sürdürdüğü fiziksel alanlardır ve yaşanabilirlik kentlerin sunduğu imkanlar ve yerel halkın algılayışı ile ilişkili bir kavramdır. Bu anlamda kentsel yaşam kalitesi içinde temel kavramlardan birini ifade eden yaşanabilirlik, kentsel nitelik ve toplumsal değer standartlarına göre her ne kadar farklılık gösterebiliyor olsa da soyut bir kavram olan insan haklarının bir yönüyle günlük yaşamda kendini yerleşim alanlarının yaşanabilirliği üzerinden somutlaştırması sebebiyle tüm toplumlar tarafından kabul edilen ortak standartların varlığı da tartışılmazdır (HABİTAT II, 1996: 77, Şolt, 2018: 39-40, Başaran ve Çiftçi, 2011: 257; Bilgili, 2017: 39).

Kentsel hizmetlerin varlığının, geliştirilmesinin ve sunumunun bunları kullanan kentli bireyin iyiliği, refahı ve mutluluğu ile bütünleşme sürecini ifade eden yaşanabilirlik birçok akademik çalışmaya konu olmuş, dinamik ve çok boyutlu yapısıyla kendisini değerlendiren her disiplinden kişiye zengin bir araştırma alanı sunmuştur. Bu durum yaşanabilirlik üzerine hem birçok tanımlamanın yapılması hem de kavramın farklı boyut ve niteliklerde değerlendirilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Örneğin Kayır (2013: 4) yaşanabilirliği sürdürülebilirlik kavramı ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirterek yaşanabilirliği tanımlarken eşitlik, adalet, katılım gibi hakların dikkate alınmasını ve yaşanabilirliğin sağlanması için de kentli bireyin içinde bulunduğu ekonomik, çevresel ve sosyokültürel niteliklerin sürekli olarak iyileştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Mousavi Livability in Historic Urban Quarters Case Study: Walled City of Famagusta adlı tezinde yaşanabilirliğin çok boyutluluğu üzerine dikkat çekmiş ve çalışmasında yaşanabilirliği bireysel refah, çevre kalitesi ve mahalle ilişkileri ekseninde değerlendirmiştir. Tandoğan (2014: 19-33) kavramı çocuklar ve fiziksel çevre perspektifinden yorumlamıştır.

Dünya Bankası ise yaşanabilirliği çevre boyutuyla birlikte ele alarak 2001 yılındaki Kentsel Çevre Öncelikleri Raporu'nda yaşanabilir kenti sağlıklı ve onurlu bir yaşamın olduğu çevre olarak tanımlamıştır. Ayrıca raporda kentlerin

yarışabilir ve ekonomik anlamda sürdürülebilir bir niteliğe sahip olmaları gerektiğini ifade ederek kentleri yaşanabilir kılmak için çevresel bozulmanın sebeplerinin ortaya çıkarılması, kentteki yoksulların temel barınma ve çevresel hizmetlere ulaşılabilirliğinin kolaylaştırılması, kentlerin çevresel tehlikelerden etkilenmelerinin düşürülüp sağlıklı kentlerin oluşturulması gibi kriterlerin gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Dünya Bankası, 2001: 1-2).

1.3.2.2. *Sağlıklı Kentler*

Sağlık bir kişinin fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak bütünsel iyilik halini ifade eden, bu bütünsellik haliyle sadece sağlıkla ilgili disiplinlerde değil multidisipliner bir platformda dikkat çeken ve gerek yerel gerekse küresel bağlamda yaşanan çevreyle direkt bağlantılı olma niteliği taşıyan bir kavramdır. Dünya Sağlık Örgütü Şartı'nda da sağlık kavramı, kişinin sadece hastalık durumu ya da fiziksel olarak yetersiz olmama hali olarak değil, beden, ruhen ve sosyal açıdan iyi olma hali olarak tanımlanmış, erişilebilecek en yüksek sağlık standartlarından insan hakları gereği herkesin yararlanması gerektiğini ifade edilmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 1948). Sağlık kavramı öncelikli olarak kişinin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesini bireysel boyutta temel alarak bir biyolojik iyilik halini ifade ediyor olsa da sağlıklı bir yaşam tarzının oluşturulmasında konut kalitesi, çevre temizliği ve atık yönetimi, hava, su ve toprak kalitesi, beslenme koşulları, iklim istikrarı gibi birçok unsur etkili olmaktadır. Bu anlamda kişinin yaşadığı kentin yapısı, nitelikleri ve kalitesi onun sağlığını etkileyen temel unsurları ifade ederek sağlıklı kentlerin yaşam kalitesinin sağlanmasındaki önemli rolünü göstermektedir (Başaran, 2007: 207-208).

Kentler bütün yaşayan sistemler gibi doğan, büyüyen, nefes alan, sürekli değişen ve kaynakları geliştirilebilen karmaşık, dinamik ve sosyal canlı organizmalardır. Bu organizmaların canlılığını sürdürebilmesi, kaynaklarını doğru, dengeli ve verimli bir şekilde kullanabilmesi ve geliştirebilmesi için yaşayan bir organizmaya uygun şekilde sağlıklı olması gerekmektedir (Belli, 2019: 1973; Başaran, 2007: 211).

Kentlerdeki sağlıklı yaşamı etkileyen temel unsur insan faktörüdür. Kentlerde yaşayanların sağlık durumları ile kentlerin sağlığı arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Kentlerin sağlığını etkileyen diğer unsurlar ise kentlerin sahip olduğu fiziksel konum, iklim, toprak, su, bitkiler ve hayvanlar gibi doğal ve yerleşim alanları, iş alanları, eğitim, ulaşım sistemleri, sosyal yaşam olanakları gibi yapay

unsurlardır (Erdoğan, 2006: 68; Belli, 2019: 1932; Belli ve Aydın, 2016: 86).

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık olarak yarısı kentsel alanlarda yaşamaktadır ve bu oranın 2050 yılına kadar üçte ikiye çıkması öngörülmektedir (Avrupa İstatistik Ofisi, 2020: 20-21). Küreselleşme ile birlikte daha da artış göstermesi öngörülen kentleşme oranının kentlere birtakım olumlu etkilerinin olmasının yanı sıra kentlerde konut yetersizliği ve çarpık kentleşme, kalabalıklaşma ve trafik, çevre kirliliği ve küresel ısınma gibi birçok yeni sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Pawan, 2016: 111; Belli ve Aydın: 2016: 85). Artan kentleşmeyle birlikte meydana gelen sorunlar ve bu sorunların büyüyerek ilerlemesi kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir ve gerek yerel gerekse küresel düzeyde sağlıklı kent misyonunun ve vizyonunun oluşturulması için yapılan ve yapılacak olan çalışmaların önemini göstermektedir (Başaran, 2007: 211).

Küresel ölçekte meydana gelen yoğun kentleşme ve akabinde meydana gelen sorunların kentsel yaşam kalitesinde önemli ölçüde düşüşe neden olmasıyla birlikte hem yerel hem de uluslararası düzeyde çeşitli önlemlerin alınması için araştırmalar başlamıştır (Okçu ve Kaya, 2008: 363). Yapılan araştırmalar sonucunda kentsel yaşam kalitesinin sağlanabilmesi adına bir takım kavramlar temel alınarak bu kavramlar üzerinden çalışmalar inşa edilmeye başlanmıştır. Sağlıklı kent kavramı da bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan kavramlardan birini ifade etmektedir. Kavram ilk kez Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1985 yılında Kanada’ da uygulama alanı bulmuştur. 1986 yılında ise Dünya Sağlık Örgütü “Herkes için Sağlık Stratejisi” nin ve “Sağlığın Teşviki” için, yine aynı yılda Kanada’nın Ottawa kentinde toplanan 1.Uluslararası Sağlığı Geliştirme Konferansı’nın sonucunda yayımlanan “Sağlığı Geliştirme Ottawa Şartı” nın ilkelerinin uygulanmasına yönelik bir temel birim oluşturmak amacıyla Avrupa Sağlıklı Kentler Programını kurmuştur. 1987’de bu program ile gündeme gelen “Herkes için Sağlık” ilkesiyle birlikte toplumsal sağlık alanında aynı yıl “Sağlıklı Kentler” projesi başlatılarak beş yıllık fazlar halinde birçok ülkede uygulanmaya başlamıştır. Projenin çok kısa bir süre içerisinde birçok ülkede uygulama alanı bulması sonucunda da “Sağlıklı Kentler” projesi “Sağlıklı Kentler Ağı” na dönüşmüştür (Belli ve Aydın, 2016: 86-87; Başaran, 2007: 219; Meriç, 2006: 38; Dede ve Şekeroğlu, 2019: 703; Fırat, 2006: 224). Türkiye’de 1993 yılında Sağlıklı Kentler Projesine katılma girişimlerini başlatmıştır ve projenin ülkemizde benimsenmesi, uygulanması ve geliştirilmesi için 10 kurucu belediyenin

girişimiyle “...(Bursa, Yalova, Van, Kadıköy, Afyonkarahisar, Tepebaşı, Çankaya, Ürgüp, Ordu, Kırıkkale) 2 Aralık 2004 tarih ve 2004/8226 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu kapsamında...” Sağlıklı Kentler Birliği kurulmuştur (www.skbi.gov.tr; Belli ve Aydın: 2016: 85). Ayrıca ülkemizde Sağlıklı Kentler Projesi’nin ilk üyesi Bursa Büyükşehir Belediyesi olmuştur (Okçu ve Kaya, 2008: 364).

Sağlıklı kent, Dünya Sağlık Örgütü tarafından yürütülen Sağlıklı Kentler Projesi ile ortaya çıkmıştır ve bu kapsamda sağlıklı kent; sahip olduğu fiziksel ve sosyal çevrenin niteliklerinin farkında olan ve bu nitelikleri sürekli bir şekilde geliştirerek yaşamın bütün alanlarına maksimum potansiyelle etki eden, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde destek olma kavramına önem vererek toplumun sahip olduğu kaynakların en iyi şekilde gelişmesini ve genişlemesini sağlayan kent olarak tanımlanmıştır (www.euro.who.int, Belli ve Aydın, 2016: 87). DSÖ bir kentin sağlıklı kent olarak nitelendirilebilmesi içinde sahip olması gereken nitelikleri;

- Yüksek düzeyde temiz ve güvenilir bir fiziksel çevre (kaliteli konutlar buna dahil)
- Bugün dengeli olan ve uzun vadede sürdürülebilecek bir ekoloji sistemi
- Güçlü, karşılıklı olarak destekleyici ve dayanışma içinde bir toplum
- Kişilerin kendi yaşamlarını, sağlıklarını ve refahlarını etkileyen kararlarda katılımı ve bu kararları denetlemesi
- Kentteki tüm bireylerin beslenme, barınma, güvenlik, iş gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması
- Çok çeşitli iletişim ve etkileşim fırsatıyla çeşitli kaynaklara ve tecrübeye ulaşılabilirlik
- Geniş kapsamlı, hayati ve yenilikçi bir kent ekonomisi
- Kentli bireylerin kültürel ve biyolojik kökenlerine olan bağlılıklarının
- Bütün özelliklerle uyumlu ve olanları geliştiren bir yapı
- Optimum düzeyde herkese ulaşabilen halk sağlığı ve hasta bakım hizmetleri

- Düşük hastalık düzeyi ve yüksek oranda pozitif sağlık durumu şeklinde belirlemiştir (Tsouros, 1992: 20). Bu anlamda sağlıklı bir kentin yaşanabilir bir kenti ifade eden bütün unsurları taşıdığını söyleyebiliriz.

Sağlıklı Kentler Projesi temelini insan, katılım, refah, gezegen, yer ve barış gibi altı kavrama ve bu kavramlar merkeze alınarak herkes için eşit iyilik çerçevesinde oluşturulacak sürdürülebilir kalkınma, kentsel, sosyal, bireysel ve ekonomik gelişim yaklaşımına dayandırmaktadır. Küresel çapta sağlıklı kentlerin oluşturulması hareketine dönüşen bu projenin amacı ise sağlıkla ilgili konuları kent yönetimlerinin politik, ekonomik, sosyal gündemlerinde bir öncelik haline getirerek “*yerel yönetimleri siyasi taahhüt, kurumsal değişim, kapasite geliştirme, ortaklık planlaması ve yenilikçilik süreçlerine dahil etmek*”; yerel düzeyde halk sağlığının sağlanması için güçlü bir yapı oluşturabilmek amacıyla eşitlik, katılım, yönetim ve dayanışma temelinde hem sektörler hem de yerel paydaşlar arasında işbirliğini sağlamaktır (www.euro.who.int).

Bir kentin sağlıklı kent olarak adlandırılmasında kriter olarak sadece belli bir sağlık düzeyine ulaşması aranmaz. Çünkü sağlıklı kent aynı zamanda sağlığın öneminin bilincine sahip ve sağlıklı bir kent oluşturabilmek için gerekli olan her türlü süreci başlatan ve yapısal değişikliği oluşturan kenttir. Bu anlamda sağlıklı kent sondan ziyade süreci de ifade eden bir kavramdır (www.euro.who.int). Sağlıklı kentler insanlarla birlikte tüm canlı ve cansız sistemlere hizmet eden, tüm toplulukları barış ve refah arayışına çağıran, eşitsizliklerle mücadelede katılımı ve yönetimi destekleyen, bilgi paylaşımını ve sağlık diplomasisini önemseyen, daha iyiye ulaştırabilecek her türlü gelişmenin takipçisi ve uygulayıcısı olan kenttir. Sağlıklı kent misyonunu kapsamlı bir sağlık modelinden alan kenttir. Bu yüzden ekonomik, sosyal, kültürel, politik her türlü unsuru ve bu unsurların topluluklar üzerinde her türlü etkisini dikkate alır; değerlendirmelerini yaparken başta kent planlaması olmak üzere birçok farklı disiplinle etkileşimde bulunur (Başaran, 2007: 211-2014; Okçu ve Kaya, 2008: 363, Başaran, 2008: 387).

1.3.2.3. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik günümüzde çokça karşılaştığımız kavramlardan biridir. Sanayi devrimim gerçekleşmesiyle birlikte nüfusun kentlerde yoğunlaşmaya başlaması ve hızla artışı, üretim tekniklerindeki değişiklikler ile seri üretime geçilmesi gibi gelişmelerle hızla ve kontrolsüzce artan kentleşme; ikinci dünya savaşından sonra ülkelerin başta ekonomik olmak üzere sosyal, teknolojik ve daha

birçok alandaki kalkınma çabaları, ulaşım ile bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve küreselleşme süreciyle birlikte insanların artan tüketim ve üretim ihtiyaçlarının karşılanmasında çevre sınırsız bir tüketim kaynağı olarak görülmüştür (Tıraş, 2012: 57-58; Yeni, 2014: 183; Tosun, 2009, Sarı ve Kindap, 2018: 42). Kontrolsüz tüketim başta bölgesel sorunlara yol açarken zamanla artarak ve yayılma alanını genişleterek küresel çapta sorunları oluşturmaya başlamıştır ve meydana bu olumsuz gelişmelerin farkına varılmasıyla birlikte çözüm arayışlarının başlaması sürdürülebilirlik, sürdürülebilir gelişme ve nispeten yeni sayılabilecek kentsel sürdürülebilirlik kavramlarının temelini oluşturmuştur (Keskin, 2012:84, Öztürk, 2013: 24).

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez 1982 yılında Dünya Doğayı Koruma Birliği tarafından kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır (Tosun, 2009: 2). Buna göre sürdürülebilirlik, insanlar tarafından en uygun sürdürülebilir üretkenliğin sağlanması ve bunun sürdürülebilmesi için yararlanılan ekosistemler, organizmalar, kara, deniz ve atmosferik olmak üzere bütün kaynakların var oldukları ekosistemlerle birlikte bütünlükleri ve süreçleri tehlikeye atılmayacak biçimde kullanılması ve yönetilmesinin öngörülmesi şeklinde ifade bulmuştur. (Dünya Doğa Şartı, 1982).

Sürdürülebilir gelişme kavramının temelleri ise 1972 yılında Stockholm Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı'nda atılmıştır ve konferans sonunda Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Bildirgesi kabul edilmiştir. Bu bildirgenin 15 maddesinde “*çevreye olan olumsuz etkileri önlemek, maksimum sosyal, ekonomik ve çevre faydaları sağlamak için yerleşmelere ve kentlere planlama uygulanmalıdır*” ifadesi, 16. maddesinde ise “*temel insan haklarına ön yargısız olarak, ilgili hükümetlerce uygun bulunan demografi politikaları; çevre ve kalkınma üzerinde olumsuz etkileri olan nüfus artış hızı veya aşırı nüfus yığılmaları ile düşük nüfus yoğunluğunun insan çevresinin gelişmesini veya kalkınmayı engelleyebileceği bölgelerde uygulanmalıdır*” ifadeleri yer almaktadır. Bu maddeler ile hem sürdürülebilir gelişme kavramına hem de temelini sürdürülebilir gelişmeden alan sürdürülebilir kentler yaklaşımına ilk kez vurgu yapmaktadır (Türkiye Barolar Birliği, 2014: 59; Tosun, 2009: 4-5).

Sürdürülebilir gelişme kavramının bugünkü anlamıyla tanımlanması ise 1987 yılında Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonunun yayımlamış olduğu Brundtland Raporu olarak da bilinen Ortak Geleceğimiz raporunda yapılmıştır. Burada hem

sürdürülebilir gelişme tanımlanmış hem de sürdürülebilir gelişme kavramı üzerinden kentlerin sürdürülebilirliğine atıf yapılmıştır. Rapora göre sürdürülebilir gelişme ya da diğer kullanımıyla sürdürülebilir kalkınma, günün insanlığının gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama hakkından ödün vermesine neden olmayacak şekilde ihtiyaçlarını karşıladığı, mevcut kaynakların sınırlılığının farkında ve gezegenin olumsuzlukları absorbe etme kapasitesinin sınırlılıkları içindeki gelişim süreci olarak değerlendirilmektedir. Bu raporda, hızlı nüfus artışı ve yoğunlaşması, kontrolsüz kentsel büyüme ve yayılma, çevresel kaynakların aşırı kullanımı ve buna bağlı olarak kaynaklarda azalma, yoksulluk, çevre kirliliği ve çevresel bozulma, atık ve beslenme sorunları gibi yaşam kalitesini olumsuz etkileyen birçok sorun ele alınmıştır. Mevcut sorunların çözümünde ise nüfus ve yoksullukla mücadele politikalarının oluşturulması, türlerin çeşitliliğinin korunması ve doğal kaynakların verimli kullanılması, sürdürülebilir enerji kaynaklarına yönelme ve enerji tasarrufu, küresel işbirliği, yereldeki fırsatların arttırılması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve merkez yönetim ile ilişkilerinin iyileştirilmesi gibi öneriler yapılmıştır. Gündeme gelen bütün bu sorunlar ve bu sorunların çözümünde önerilen politikalar kentlerin sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanacağı yönünde yol gösterici olmuştur. Ayrıca Ortak geleceğimiz raporu ile sürdürülebilir gelişme küresel çapta kabul gören, yaşamın bütün alanlarında uygulanması gereken bir değerler sistemi olarak görülemeye başlamıştır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987).

Sürdürülebilir gelişme bugünün ekosisteminde mevcut olan çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların gelecekteki nesillere aktarılabilmesi için bugünün nesillerinin ekosistemde üzerinde olumsuz etkisinin sistemin taşıma kapasitesinin üzerine çıkmayacak seviyede tutulmasını ve bugünün kaynaklarının kontrollü tüketimini ifade etmektedir (Ercoşkun, 2007: 9). Doğal çevre, canlı ve cansız tüm varlık ve kaynaklar, insan ve insan tarafından yaratılmış olan sosyal, kültürel, bilimsel tüm unsurlara saygı duyarak bunları özenle kullanın bir vizyona sahip katılımcı bir süreçtir (Gladwin ve diğerleri, 1995: 877). İnsan, çevre ve bugünün nesillerinin gelecek nesillere dair taşımaları gereken sorumluluk bağıını ifade etmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik merkezinde çevre, toplum ve ekonomi olmak üzere üç temel bileşeni barındırmaktadır ve sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi açısından bu üç temel bileşen ve bunların süreçleri ile ilişkilerin bütünleşik bir çerçevede değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Keskin, 2012: 84; Özmehmet, 2008: 1356). Bu durum aynı zamanda sürdürülebilirliğin birçok farklı

disiplinle diyalektik bir ilişki içinde olmasını ifade ederken aynı zamanda da temel bileşenlerinin dinamik yapısı sürdürülebilirliğin bir son değil bir gelişim süreci olduğunu göstererek sürdürülebilir gelişimin önemi göstermektedir (Tıraş, 2012: 59).

Kentlerin gelişmesinin sürdürülebilirliği, sürdürülebilir gelişme olgusundan temel almaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kent, fiziksel, ekonomik ve sosyal sistemlerin yaşam kalitesini oluşturma amacına hizmet ederken çevre ile olan ilişkilerinin uyum ve denge çerçevesinde sürdürüldüğü ve bu misyon ile politikaların oluşturulduğu kenttir (Palabıyık, 2005: 611). Tüm yaşamsal faaliyetlerin gerçekleştirildiği kentlerin sürdürülebilirliği ile ilgili olarak 1972 BM İnsan Çevresi Bildirgesi ve 1987 Ortak Geleceğimiz Raporu, kent ve çevre arasındaki dengenin kurulmasını odağına alarak bu alanda meydana gelen uyanışın örneklerini oluşturmaktadır. Bu çalışmalar kentlerin sürdürülebilir gelişme sağlamasının öneminin anlaşılması konusunda önemli atıfları yapan çalışmaları oluşturmaktadır. Kentlerin sürdürülebilir gelişimini önemine odaklanan ve bunun geliştirilerek çeşitli politikalar çerçevesinde somut faaliyet ve kent politika alanına dönüşmesini sağlayan çalışmalar ise 1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Rio De Janerio kentinde düzenlenen Çevre ve Gelişme Konferansı ve Rio Zirvesi olarak da ifade edilen bu konferansın sonucunda kabul edilen Gündem 21 belgesi, 17-19 Mart 1992 yılında kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı, 27 Mayıs 1994 yılında düzenlenen Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı, 1996 HABİTAT II İnsan Yerleşimleri Konferansı, 17-20 Ekim 2016 HABİTAT III Zirvesi ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri şeklindedir.

Bütün bu çalışmalar kentlerde sürdürülebilirliğin ve sürdürülebilir gelişmenin öneminin anlaşılmasıyla başlayan ve akabinde bu gelişmenin sağlanabilmesi adına sorunların tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin getirilmesi sürecinde önemli çalışmalardır. Bu çalışmalar bağlamında sürdürülebilir kent, günün nesillerinin mevcut kaynakları kullanırken gelecek nesillerle olan sorumluluk bağını unutmuyarak, kentsel politikaların da gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanmasında engel oluşturmayacak çerçevede geliştirilmesi ve aynı zamanda da insan ihtiyaçlarına cevap vermede mevcut kentsel yapılardan daha iyi kentsel yapılara geçişi anlatan kenttir (Torlak, 2005: 26).

Sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımı, yaşayan bir sistemi ifade eden kentin gelişim sürecinde etkilediği ve etkilendiği tüm çevresel, ekonomik ve

sosyal faktörleri diyalektik bir ilişki çerçevesinde içeren, ekonomik ve sosyal her türlü politikanın oluşturulmasında çevrenin korunması misyonunu benimseyen, gelişim sürecinin planlanmasında sivil, özel, merkezi ve yerel yönetim gibi bütün mekanizmaların katılımını benimseyen bir yaklaşımı ifade etmektedir (Tosun, 2009: 9). Bu anlamda sürdürülebilir bir kentsel gelişim yaklaşımının merkezinde yer alan konular;

- Büyümenin yönetimi ve denetlenmesi
- Kentsel tasarım
- Konut planlaması
- Arazi kullanımının planlanması
- Ulaşım
- Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi
- Enerji ve malzeme kullanımı
- Yeşil mimari ve yeşil yapılaşma
- Eşitlik ve çevresel adalet
- Nüfus
- Ekonomik gelişme

şeklinde çeşitlilik göstermektedir (Wheeler, 2004: 66-84).

Sürdürülebilir kentsel gelişim yaklaşımı, güçlü bir ekonomi, temiz bir çevre, eşitlik, adalet ve katılım gibi ilkeler temelinde; kentin üretim ve tüketim kalıplarının çevre üzerindeki etkisinin sorgulanmasına, kentin kendi varlığını sürdürme kabiliyetinin güçlendirilmesine, kent ile kentli birey arasındaki ilişkide, kamusal alan kullanımında ve kamusal hizmetlere ulaşımında hem bireysel hem de kentsel yaşam kalitesi standartlarının yakalanmasına odaklanmaktadır (Bayram, 2001: 256-257). Bu bağlamda yaklaşımın temel hedefleri ise şunlardır (Tosun, 2013: 34);

- Yaşam kalitesinin yükseltilmesi
- Yoksullukla mücadele
- Gelişme politikalarında farklılıklar oluşturmak
- Nüfus artışının planlanması
- İstihdamı arttırmak

- Temel besin maddelerine ulaşımı kolaylaştırmak ve arttırmak
- Sağlık ihtiyaçlarını karşılamak
- Biyolojik çeşitliliği korumak ve geliştirmek
- Teknolojik gelişmeleri takip etmek ve yeniden yapılanma politikaları oluşturmak
- Enerji kullanımında yenilenebilir kaynakları tercih etmek
- Su kaynaklarının korunmasını ve kontrollü yönetimini sağlamak
- Çevre kirliliğine neden olan her türlü sebeple mücadele etmek
- Riskleri asgari seviyeye indirmek
- Etkin ve güçlü yerel yönetim mekanizmalarının kurulması
- Fırsat eşitliğinin ve sosyal etkileşimin sağlanması

1.3.3. Kentli Hakları

İnsan hakları bugün özellikle modernleşme ve küreselleşme süreçleri içerisinde sosyal, siyasi, etik birçok farklı açıdan ön plana çıkarak her geçen daha da önemli hale gelmektedir. (Koçak ve Bektaş, 2019: 108). İnsanlığın gelişimiyle paralel bir şekilde birçok farklı aşamadan geçirerek ilerleyen insan hakları günümüzde de gelişmeye ve çeşitlenmeye devam etmektedir. Hakların gelişim sürecine baktığımızda bunun üç aşamadan oluştuğunu görmekteyiz. İlk aşamada yaşama hakkı, özgürlük hakkı, mülkiyet hakkı, kişi güvenliği, düşünce özgürlüğü gibi bireyin özel alanını koruyan ve onun eylem kabiliyetini genişleten, birinci kuşak haklar ya da temel hak ve özgürlükler olarak adlandırılan haklar gelişme göstermiştir ve kurumsallaşmıştır. İkinci aşamada, bugün sosyal, kültürel ve ekonomik haklar ya da ikinci kuşak haklar olarak adlandırdığımız çalışma, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık, konut iyileşmesi, çalışan örgütlenmesi gibi haklar gelişme göstermiştir (Çolakoğlu, 2005: 32; Tekeli, 2001: 174-174, Koçak ve Bektaş, 2019: 107).

Haklar ile ilgili gelişme sürecine baktığımızda, birinci ve ikinci aşamada gelişme gösteren hakların merkezindeki temel unsurun insan olduğunu görmekteyiz. Mevcut kurumsallaşmalara ya da literatürdeki çalışmalara baktığımızda da çok uzun bir dönem hakların insan temelli olarak gelişme gösterdiği aşikârdır. Fakat insan içinde yaşadığı toplumdan ve üzerinde yaşadığı yerleşim alanlarından ayrı düşünülemez, bu unsurlarla bir bütündür ve etkileşim

halindedir. Bu durum özellikle de son dönemlerde küresel çapta yaşanan teknolojik, ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmeler sonucunda hak kavramı ile ilgili birtakım değişikliklerin yaşanmasına ve yeni hak kavrayışlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sadece bireyi merkeze alan ya da hak kavramının öznesi olarak insanı alan yaklaşımların yanında topluluk ve halkları merkeze alan ve kolektif olarak sahip olunan bazı hakların varlığı gündeme gelmiştir. Bu gelişmeler haklar alanındaki ilerleme sürecinin üçüncü aşamasını oluşturmuş; dayanışma ya da üçüncü kuşak haklar olarak adlandırılan kolektif haklar kategorisini meydana getirmiştir (Koçak ve Bektaş, 2019: 107; Aral, 2010: 1-6; Kymlicka, 1992: 33-56; Badak, 2015: 312-312). Dayanışma ya da üçüncü kuşak olarak adlandırılan haklar, uzmanlar tarafından görüş birliği sağlanamamış olsa da merkezini evrensel değerlerin oluşturduğu çevre hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı gibi haklardan meydana gelmektedir. Kentli hakları da bu haklar kategorisinde değerlendirilen haklardan birini ifade etmektedir (Aral, 2010: 1-2).

Kentli hakları, kentli bireyin bireysel olarak sahip olduğu insan haklarının yanısıra, yaşadığı kentin ve içinde bulunduğu kentsel topluluğun üyesi olması sonucunda kentin sahip olduğu bütün kentsel ve çevresel değerler üzerindeki haklarının toplamını ifade etmektedir (Pektaş ve Akın, 2010: 23). Kentli haklarını kenttaşlık hakları olarak tanımlayan Geray'a (1998: 336) göre ise kentli hakları, *"...temel hakların, ekonomik, toplumsal ve ekinsel hakların, siyasal hakların ve dayanışma haklarının gerçekleşme alanı olarak, kent uzamında somutlaşmasıdır."*

İnsan hakları atomist birey yaklaşımıyla oluşan soyut bir toplum anlayışı merkezinde yapılan evrensel boyutlu, genel ve soyut düzenlemeleri ifade etmektedir. Fakat kentli hakları evrenselden yerele, genelden özele bir yaklaşımla kent içindeki bireyleri merkeze alarak soyuttan somuta bir anlam kazanmaktadır. Kentli hakları, insan haklarının kent içerisinde uygulanma alanı bulmasıyla kentliler için somutlaşmaktadır (Tekeli, 2001: 178). Kentli hakları içerik olarak çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Kentte temiz suya ulaşım, çevre kirliliğinin önlenmesi, eğitim, sağlık ve kültürel faaliyetlerden herkesin eşit ve dengeli bir şekilde yararlanabilmesi gibi birçok hakkı kapsamaktadır. Bu haklar aynı zamanda kentli bireyin insan onuruna yakışır bir biçimde yaşamını sürdürülebilmesi için zorunlu olan haklardır. Bu bağlamda kentli hakları literatür içerisinde her ne kadar dayanışma hakları içerisinde konumlanıyor olsa da, birinci ve ikinci kuşak haklar olan temel insan hak ve özgürlükleri ile birlikte ekonomik, sosyal, siyasal hak ve

özgürlüklerin kente yansımaları ifade etmektedir ve bu yönüyle kentli hakları insan haklarının özel bir formunu oluşturmaktadır (Önder, 2008: 26; Bilgili, 2017: 51; Tekeli, 2001: 177; Karasu, 2008: 38).

Kentsel yaşam kalitesi çerçevesinden bakıldığında kent insan haklarının yaşama geçirildiği, geliştirildiği ve güvence altına alındığı bir alan olma özelliğine sahip olmak durumundadır. Bir kentte kentsel yaşam kalitesinden bahsedilebilmesi için hem bireylerin hem de bireyin üyesi olduğu toplulukların haklarının güvence altına alınması gerekmektedir. Kentsel yaşam kalitesinin gerçekleştirilebilmesi için yaşanabilir, sağlıklı ve sürdürülebilir bir kent yapısının oluşturulması, toplumsal, çevresel, ekonomik ve siyasal gereksinimlerin bir hak niteliğinde değerlendirilerek karşılanması ve kentli hakları ile ilgili bütün hakların koruma altına alınması gerekmektedir. Bu bağlamda 19 Nisan 1871 tarihli Paris Komünü bildirisi kentli hakları ile ilgili önemli bir başlangıcı oluşturan bir örnek teşkil etmekle birlikte kentli haklarıyla ilgili en önemli modern belgeyi 1992 yılında Avrupa Konseyi tarafından yapılan çalışma oluşturmaktadır (Karasu, 2008: 40; Akkoyunlu ve Ertan, 2013: 59; Harvey, 2013: 43-44; Geray, 1998: 335-336; Pektaş ve Akın, 2019: 25) .

18 Mart 1992 tarihinde Avrupa Konseyine bağlı olarak çalışan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansının Strazburg'da yapılan toplantısında kentli hakları ile ilgili en önemli belge olma niteliği taşıyan, 'Kentsel Haklar Avrupa Bildirgesi' ve 'Avrupa Kentsel Şartı' olmak üzere iki bölümden oluşan Avrupa Kentsel Şartı kabul edilmiştir. Bu çalışma, 1980 ile 1982 yılları arasında Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen ve 'Yerleşmelerde Daha İyi Yaşam' yaklaşımıyla 'Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası' kapsamında, Avrupa Konseyince yapılan temel hak ve özgürlüklerin korunması çağrıları paralelinde, kentsel gelişim, kentli hakları ve yaşam kalitesi konularını merkeze alan politikaların bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır ve hükümetler yerine yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır (Karaman, 2018: 12, Koçak ve Bektaş, 2019: 108, Karasu, 2008: 43).

Avrupa Kentsel Şartı sürdürülebilir kentsel politikaların oluşturulmasında bir temel teşkil etmektedir. Şart işbirliği, katılım ve dayanışma ilkelerini benimseyerek ve yerel yönetimlerin kentsel gelişim politikalarının oluşturulmasına yönelik sorumluluklarını tanımlayarak yönetim mekanizmalarının merkezden yerele yayılmasını, kentli hakları ile birlikte de kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesini ve geliştirilmesini amaçlamaktadır. Şartta kent

yaşamının bireylere ve topluluklara sağladığı ya da sağlaması gereken birçok hak detaylı olarak yer almaktadır (Pektaş ve Akın, 2018: 28; Çelebi, 2014: 141; www.migm.gov.tr; Akkoyunlu ve Ertan, 2013: 56). Şart kentsel çevrenin korunması ve geliştirilmesi, kent güvenliğinin sağlanması ve suçların engellenmesi, sürdürülebilir kalkınma, ekonomik kalkınma ve istihdam olanaklarının yaratılması, kent yönetimi ve kent planlanması, tarihi yapı mirasının korunması ve kültürlerarası kaynaşma, kaliteli mimari ve kaliteli fiziksel çevre, kentsel ulaşım ve dolaşım, engelliler, yaşlılar, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı gruplar, hastalar azınlıklar gibi grupların kentsel hizmetlerden yararlanması, bedensel ve ruhsal sağlık sağlığın korunması ve geliştirilmesi için uygun koşulların sağlanması, kentsel alanlarda boş zaman değerlendirme ve spor gibi başlıklarda kentli haklarını belirtmektedir ve yerel yönetimlere bu haklarla ilgili birçok sorumluluk ve görev yüklemektedir (Pektaş ve Akın, 2010: 32; Karasu, 2008: 40; Çelebi, 2014: 142; www.migm.gov.tr, Akkoyunlu ve Ertan, 2013: 68-69).

Günümüzde insan hayatının neredeyse tüm süreçleri kent adı verilen mekânsal alanlarda gerçekleşmekte, insan hakları bu alanlarda kendini somutlaştırabilmektedir. Bu anlamda yaşamlarının büyük bir kısmını kentte sürdüren bütün kentliler belli niteliklere sahip ve kentli olarak sahip oldukları hakların sağlandığı, geliştirildiği ve korunduğu kentlerde yaşama hakkına sahiptir. Bu haklar kentlilerin hem bir insan olarak sahip olduğu temel hak ve özgürlükler ile sosyal, siyasal ve ekonomik hakları gibi birinci ve ikinci kuşak hakları hem de üyesi oldukları toplulukla birlikte kolektif olarak sahip oldukları çevre hakkı, kentli hakları gibi üçüncü kuşak hakları kapsamaktadır. Bu anlamda kentli hakları, hem bireysel hem de kentsel yaşam kalitesinin temelini oluşturan, gelişimine yön veren temel bir öge özelliği taşımaktadır (Karasu, 2008: 44; Tekeli, 2001: 157; Akkoyunlu ve Ertan, 2013: 56-67).

1.3.4. Kentsel Yaşam Kalitesinin Bileşenleri

Kentsel yaşam kalitesi dar anlamıyla bireyin, kent tanıma giren yerlerde kentin sahip olduğu her türlü alt yapı ve üst yapı imkan ve hizmetlerinden iyileştirilmiş, dengeli, gereksinimler oranında ve eşit bir şekilde yararlanmasını ifade etmektedir. Geniş anlamda ise, kentin sahip olduğu fiziksel imkanlarla birlikte ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel birçok unsuru ve bu unsurlarla ilgili her türlü süreci içinde barındıracak şekilde, kentli bireyin yerel siyasal,

eğitsel, kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımı gibi birçok boyutu içermektedir. (Geray, 1998: 326; Ökde, 2018: 592; Öztürk, 2013: 20). Bu bağlamda kentsel yaşama kalitesi içerisinde ekonomik çevre, fiziksel çevre ve sosyal çevre kalitesine dair bileşenleri barındıran çoklu anlamsallığa sahip olgudur.

1.3.4.1. Ekonomi

Kentsel yaşam kalitesi ile ilgili bileşenlerden birini ekonomi oluşturmaktadır. Ekonomi her ne kadar yaşam kalitesini belirlemede tek başına yeterli bir kriteri oluşturmuyor olsa da bireylerin kent yaşamı içerisinde hayatlarını devam ettirmeleri için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve hayatlarını belli bir düzeyde sürdürebilmeleri için önemli bir kriterdir ve içerisinde

- *gayri safi milli hasıla,*
- *kişi başına düşen milli gelir*
- *istihdam edilebilme olanakları*
- *aile varlıkları*
- *ailede çalışan kişi sayısı*
- *besin tüketimi,*
- *sahip olunan dayanıklı tüketim malları” gibi farklı değişkenleri* barındırmaktadır (Perim, 2007: 22; Bilgili, 2017: 70).

1.3.4.2. Fiziksel Çevre

Kentsel yaşam kalitesi ile ilgili bir diğer bileşeni fiziksel çevre oluşturmaktadır. Çevre ve birey dinamik bir etkileşim içerisinde olan kavramlardır. Yaşam kalitesinin sağlanabilmesi için kişinin her türlü biyolojik, fiziksel, ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşıladığı çevrenin sağlıklı ve sürdürülebilir olması; çevrenin bireyin günlük yaşamdaki ihtiyaçlarına cevap verebilecek her türlü alt ve üst fiziksel donanımına sahip olması gerekmektedir (Bubolzjoanne ve diğerleri, 1979:103). Fiziksel çevre birçok farklı unsurun toplamını ifade etmektedir. Bu unsurları şu şekilde sıralayabiliriz (Bubolzjoanne ve diğerleri, 1979:104-114) ;

- konut
- ulaşım ve trafik
- atık yönetimi

- temiz su
- eğitim hizmetleri
- sağlık hizmetleri
- enerji kullanımı
- yeşil alanlar ve parklar
- gıda
- iklim
- kültürel miras
- biyolojik çeşitlilik
- çevre kalitesi
- doğal afetler
- haberleşme
- teknik alt yapı ve üst yapı
- sosyal altyapı
- hava, su, gürültü kirliliği

1.3.4.3. Sosyal Çevre

Kentsel yaşam kalitesi ile ilgili son bileşen grubunu sosyal çevre bileşeni oluşturmaktadır. Sosyal çevre, sosyal bir varlık olan insanın ekonomik, toplumsal, siyasal ve daha birçok farklı alanda ilişkilerini ve oluşturduğu kişisel hayat tarzını sürdürdüğü yapay bir çevreyi ifade etmekte; sağlık, güvenlik, eğitim, politik ve sivil toplum gibi temel konuları içermektedir. Bu bağlamda sosyal çevre bileşenini oluşturan değişkenleri şu şekilde sıralayabiliriz (Üçer, 2009: 61; Bilgili, 2017: 74-75);

- ruhsal ve fiziksel hastalıklar
- fiziksel aktiviteler
- bebek ölümleri ve nedenleri
- eğitim düzeyi ve okuryazarlık durumu
- okul öncesi eğitimi
- trafik, toplum ve iş güvenliği

- afet hazırlığı ve yönetimi
- katılım ve temsil
- grup ağları ve sosyal ilişkiler
- sivil toplumun gelişmişliği

1.3.5. Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Kentsel yaşam kalitesi dinamikliği, öznelliği ve çok boyutluluğu sebebiyle kavramsallaştırılması oldukça güç bir olguyu ifade etmektedir. Bireysel ve toplumsal iyilik ve refah durumunu yükselten bir kavram olarak ele alınabilen kentsel yaşam kalitesi, aynı zamanda da kentlerdeki ekonomik yapının sağlamlığının ve sosyal yaşam kalitesinin güçlendirilmesini esas alarak kentlerdeki mekânsal kalitenin önemine vurgu yapmaktadır. Kentsel yaşam kalitesi kavramsallaştırılması kadar ölçümünde de güçlüklerle karşılaşılacak bir olguyu ifade etmektedir. Kavram üzerine yapılacak ölçümlerde hangi kriterlerin ya da hangi göstergelerin kullanılacağına dair evrensel bir uzlaşma söz konusu değildir. Çünkü içinde bulunduğu bağlam ya da içerikle anlamlandırılabilen ve bu yönüyle bağımlı bir değişken olan bu kavram zamandan zamana, toplumdan topluma hatta ülkeden ülkeye bile farklı değerlendirmeler içinde konumlanabilmektedir. Bu yüzden kavramın nesnel ve öznel boyutlarının birlikte değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Kayasü, 2009: 51; Üçer, 2009: 26).

Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde kullanılan en temel araç ve en temel konu göstergelerdir. Seçilen göstergeler kentsel durumun değerlendirilip mevcut problemlerin tanımlanmasında, sorunlar arası öncelik sırasının belirlenmesinde ve mevcut soruna ilişkin çözüm politikalarının üretilmesinde, uygulanmasında ve uygulanma sürecinin takibinde ya da mevcut politikaların geliştirilmesinde çok önemli bir yere sahiptir (Kayasü, 2009: 52). Kentsel yaşam kalitesini ölçmeye yönelik çalışmalarda genel olarak objektif ve sübjektif göstergeler kullanılmaktadır.

Objektif göstergeler kişinin içinde bulunduğu çevreyi tanımlayan göstergelerdir. Bireyin kişisel algısından bağımsız bir şekilde var olan fırsatların değerlendirilmesini, doğal ve yapısal fiziksel çevre ile ekonomik ve sosyal alandaki somut mevcudiyetlerin ölçülmesini içermektedir. Eğitim, sağlık, altyapı ve ulaşım gibi hizmetler, konutların durumu gibi unsurlar objektif gösterge örneklerindendir.

Veriler ise yerel, ulusal ya da uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından elde edilen istatistiki verilerden oluşmaktadır. Sübjektif göstergeler ise, kişinin içinde yaşadığı çevreye dair kişisel tanımlanmalarını içeren göstergelerdir. Kişinin içinde bulunduğu çevredeki doğal, fiziksel, sosyal ve ekonomik imkanlardan duyduğu tatmini ya da refah hissini içermektedir. Sistemli veri toplama yöntemine dayanan objektif göstergelerden farklı olarak daha çok kişilerle bire bir görüşme ya da anket çalışmalarıyla elde edilen bilgilerden oluşmaktadır. Objektif ve sübjektif göstergeler birbirini tamamlayan nitelik taşımaktadır ve bir önceki başlıkta ifade edilen fiziksel çevre, sosyal çevre ve ekonomik çevre bileşenlerinin üst başlığını oluşturmaktadır. Bu bağlamda kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine dair çalışmalarda iki göstergenin birlikte değerlendirilmesi yapılan çalışmadan doğru ve güvenilir bilgi almak için büyük bir önem taşımaktadır (Şener ve diğerleri, 2014: 16, Shin ve diğerleri, 2003: 3-14; Massam, 2002: 145-52, Üçer, 2009: 7; Pacione, 2003: 19-23).

1.3.6. Kentsel Yaşam Kalitesi Çalışmaları

Kentleşmenin yoğunlaşması, tüm dünyayı etkileyen modernleşme ve küreselleşme süreçlerinin özellikle insan yerleşimleri üzerinden kendini somutlaştıran etkileri kentsel yaşam kalitesi kavramının önemini arttırmıştır ve gerek ülkemizde gerekse ülke sınırlarımız dışında kentlerin mevcut durumunu tespit etmek, sorunlarını tanımlamak ve uygun politikaları geliştirmek üzere birçok kentsel yaşam kalitesi çalışması yapılmıştır.

1.3.6.1. Dünya’da Kentsel Yaşam Kalitesi Çalışmaları

1.3.6.1.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler çok çeşitli alanlarda faaliyet gösteren uluslararası bir kuruluştur ve bu kuruluşun doğrudan kentsel yaşam kalitesi başlığı ile bir çalışması olmasa da insanların ve özellikle insani yerleşim alanlarının koşullarının iyileştirilmesi ve kalitesinin artırılması faaliyet gösterdiği alanlardan birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler tarafından yapılan çalışmalara şu örnekleri verebiliriz (Denk, 2019: 21-26):

- Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı: Bu konferans 1972 yılında Stockholm ‘de düzenlenmiştir ve Stockholm konferansı olarak da bilinmektedir. Bu konferansta ilk kez küresel ölçekte çevre konusunun değerlendirilmesi yapılmıştır. “Bir Tek Dünyamız Var” sloganıyla tüm insanlığın dünya kaynaklarından eşit yararlanma hakkının olduğu ve

küresel düzeyde insan en başta olmak üzere tüm canlıların yaşamlarını dengeli bir çevrede sürdürmeye hakkı olarak görüldüğü, çevrenin korunmasının bütün insanlığın ve ekonomik gelişmenin temeli olduğu kabul edilerek bugün kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında önemle üzerinde durulan konulardan birisi olan çevrenin korunması konusuna dikkat çekilmiştir. Konferans sonunda da Stockholm Deklarasyonu yayımlanarak Birleşmiş Milletler Çevre Programı kurulmuştur (Üçer, 2009: 25; www.mfa.gov.tr; Engin, 2010: 74).

- HABITAT-I: 1976 yılında gerçekleştirilen HABITAT-I sonunda yayınlanan İnsan Yerleşim Bildirgesi'nde ve Uygulamaya konulan Eylem Planı'nda çevreyle ilgili önemli ilkelere yer verilmiştir. Ayrıca bu konferanstan sonra Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi kurulmuştur (Yavuzçehre, 2005: 36).
- Ortak Geleceğimiz Raporu: Bruntland Raporu olarak da ifade edilen ve 1987 yılında yayınlanan bu rapor ile birlikte sürdürülebilirlik kavramı ve özellikle de çevresel gelişimde sürdürülebilirlik büyük önem kazanmıştır (Üçer, 2009: 25).
- RİO Zirvesi: 1992 yılında gerçekleştirilen bu zirvede yaşam kalitesi değerlendirmeleri için çeşitli çevresel göstergeler oluşturulmuştur ve her ne kadar doğrudan kentsel yaşam kalitesi üzerine bir program geliştirilmese de kabul edilen Gündem 21 eylem planı ile yerleşim alanlarında ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmenin sürdürülebilir birlikteliği; bireysel, sosyal ve iş koşullarının iyileştirilmesine yönelik oluşturulan politikalar ve eylem planının 28. bölümünde yer alan "Günden 21'in desteklenmesinde yerel yönetimlerin girişimleri" başlığı kentsel yaşam kalitesi açısından önemli bir yaklaşımı oluşturmaktadır (Üçer, 2009: 25; UNCED, 1992a; UNCED, 1992b, Üncü ve diğerleri, 2008: 11-12).
- HABITAT-II: 1996 yılında gerçekleştirilen HABITAT-II konferansı Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı olarak da anılmaktadır. Bu konferansta yaşanabilir kentler ilkesi ön plana çıkmış ve bu ilkeyle ilgili çeşitli ölçütler belirlenmiştir. 'Kentleşen Dünyada Sürdürülebilir İnsan Yerleşimleri Gelişimi', 'Herkes İçin Yeterli Barınak', aktif katılım ve haklar ile ilgili konulara vurgu yapılarak ülkelerin toplumsal, ekonomik

ve yönetsel alanda yeni politikalar geliştirmesi amaçlanmıştır (11. KALKINMA PLANI, 2019-2023: 19; UNHABITAT, 1996; Tekeli, 1996: 58-65; Üncü ve diğerkleri, 2008: 12).

- 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları: Birleşmiş Milletler tarafından 2016 yılında kabul edilen ve farklı gelişmişlik seviyesindeki ülkelerde gerçekleştirilmesi amaçlanan 17 evrensel amaçtan oluşan bir çağrını ifade etmektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları içerisinde kentsel yaşam kalitesi ile doğrudan bağlantılı olan hedef 11 numaralı “...sürdürülebilir şehirler ve topluluklar yaratarak kentleri ve yerleşim yerlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmeyi hedefleyen bir sürdürülebilir kalkınma...” hedefidir. Belirlenen bu amaçlar doğrultusunda ulaşmak istenen alt amaçlarda ise herkesin güvenli ve kaliteli konutlar sahip olması, hizmetlere erişimde denge ve eşitlik, çocuklar, kadınlar, yaşlılar ve engellilerin ihtiyaçlarına önem verilerek sürdürülebilir, güvenli ve ekonomik ulaşımın sağlanması, kültürel ve doğal mirasın korunması, çevre kalitesinin iyileştirilmesi gibi kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde önemli başlıklar bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2017: 128-129; www.globalcompactturkiye.org).
- HABITAT-III: Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı olarak adlandırılan HABITAT-III 2016 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta da diğer Habitat konferanslarında olduğu gibi sürdürülebilir kalkınma amacı temel amaç olarak alınmıştır. Konferans sonrasında kabul edilen ‘Yeni Kentsel Gündem’ 2030 Sürdürülebilir Kalkınma kapsamındaki 11 numaralı “...sürdürülebilir şehirler ve topluluklar yaratarak kentleri ve yerleşim yerlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmeyi hedefleyen bir sürdürülebilir kalkınma...” amacın tamamlayıcı olma niteliği ile kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine doğrudan etkide bulunmaktadır (habitat3.org; habitat.csb.gov.tr; www.mfa.gov.tr).

1.3.6.1.2. MERCER-Yaşam Kalitesi Araştırması

Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ile ilgili çalışmaların başında gelen kuruluşlardan biri olan Mercer Human Resource Consulting isimli danışma şirketinin dünyanın 218 kentinde yapmış olduğu araştırmada kentsel yaşam kalitesini belirleyen 10 bölümde gruplanan ve 39 faktöre göre oluşturulan

göstergeler şu şekildedir (www.mercer.com.tr);

- Siyasal ve Sosyal Düzen (siyasi istikrar, suç işleme oranı, yasal uygulamalar vb.)
- Ekonomik Düzen (alım gücü, döviz yönetim düzenlemeleri, banka servisleri vb.)
- Sosyal ve Kültürel Çevre (kişisel özgürlük alanı, sansür, sınırlamalar vb.)
- Sağlık ve Temizlik Durumu (sağlık ile ilgili hizmetler, tıbbi malzeme tedariki, salgın hastalıklar, atık kontrolü, hava, su ve çevre kirliliği ile temizliği vb.)
- Eğitim Hizmetleri ve Okullar (erişilebilirlik, imkanlar, eğitim düzeyi vb.)
- Kamu ve Ulaşım Hizmetleri (yol, su, elektrik, toplu taşıma hizmetleri, trafik sorunu vb.)
- Kültürel Etkinlikler ve Dinlenme Hizmetleri (sinema, spor, tiyatro, restoranlar, dinlenme etkinlikleri vb.)
- Tüketim Ürünleri (temel gıdaya ulaşılabilirlik, günlük tüketim ürünlerinin alınabilirliği vb.)
- Konut (konut kalitesi, ev eşyaları, dekorasyon hizmetleri vb.)
- Doğal Çevre (iklim, doğal felaketler, doğal güzellikler vb.)

1.3.6.1.3. Avrupa Birliği Kentsel Denetim Çalışmaları

Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği vatandaşlarının büyük bir kısmının yaşadığı kentlerde, kentlerin mevcut durumunu, sorunlarını ve yönelimlerini tespit ederek uygulanması ya da geliştirilmesi gereken politikaları güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgiler üzerinden yapmak ve kentlerdeki yaşam kalitesini ölçmek üzere Kentsel Denetim çalışmalarını gerçekleştirmektedir. 1998 yılında pilot çalışma olarak başlatılan Kentsel Denetim uygulamaları 2000 yılında sonuçlandırılmıştır ve 2004 yılında da uygulama sonrası süreçler tamamlanmıştır. Bu çalışmalarda belirlenen göstergelerin sayısı zaman zaman değişmektedir. 2011-2015 sürecini kapsayan son çalışmada seçilmiş Avrupa kentlerindeki yaşam kalitesini ölçebilmek adına 9 temel ve 25 alt kriterden oluşan 336 gösterge belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmada belirlenen göstergelere ilişkin temel ve alt kriterler şu şekildedir (Avrupa Konseyi,

2000: 1-7):

- Demografik yapı (uyruk, nüfus ve hane halkının yapısı)
- Sosyal unsurlar (sağlık, konut ve suç)
- Ekonomik unsurlar (işgücü piyasaları, ekonomik hareketlilik, gelir dengesizlikleri ve yoksulluk)
- Yurttaşlık temsili (sivil katılım ve yerel yönetimler)
- Eğitim ve öğretim (eğitim ve öğretim hizmetlerinin durumu ve eğitimin niteliği)
- Çevre (iklim ve coğrafya, hava ve su kalitesi, gürültü, atık yönetimi, arazi ve enerji kullanımı)
- Seyahat ve Ulaşım (seyahatlerin niteliği),
- Bilgi Toplumu (kullanıcılar ve altyapı, yerel e- devlet hizmetleri, bilişim sektörü)
- Kültür ve Rekreasyon (kültür ve eğlence faaliyetleri, turizm)

1.3.6.2.4. Birleşmiş Milletler Kentsel Göstergeler Programı

Kentsel yaşam kalitesinin uluslararası düzeyde belirlenmesi amacıyla yapılan ve kendi yerel düzeyinde de yapılan çalışmaların referans noktasını oluşturan önemli çalışmalardan biri de Kentsel Göstergeler Programıdır. Program Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABITAT) çerçevesinde 1988 yılında Konut Göstergeleri Programı adı altında kurulmuş, 1993 yılında ise kent ile ilgili sorunlara daha geniş bir çerçeveden bakabilmek amacıyla Kentsel Göstergeler Programı adını almıştır. Bu program, kentsel sorunların tespiti ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması için alınacak kararlara ve geliştirilecek politikalara temel oluşturacak verilerin ve bilgilerin elde edilmesini sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır ve 1996 yılındaki HABİTAT II konferansından sonra faaliyete başlamıştır. Aynı dönemde HABİTAT II gündeminin uygulanmasını küresel kentsel düzeyde takip edebilmek amacıyla Küresel Kentsel Gözlemevi kurulmuştur. Bu birim kentleşmenin getirdiği sorunları tespit etmek, bu sorunlara yönelik uygun politikaları oluşturmak, sürdürülebilir kentleşmeyi sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltebilmek için yapılacak çalışmalara güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgilerden oluşan bir veri tabanı oluşturmak amacıyla, Bin Yıl Kalkınma Hedefleri ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri programı hedefleri

çerçevesinde geliştirilen ve yenilenen barınma, 5 adet ana tema 20 adet temel kentsel gösterge ve 9 adet nitel veri altkümesinden meydana gelen göstergeler kümesi oluşturmuştur. Kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında uyguladıkları gösterge seti şu şekildedir (UN-HABITAT, 2001: 1-30; 11.KALKINMA RAPORU, 2019-223: 18-19; www.mfa.gov.tr; UN-HABITAT, 2004: 1-60):

- Barınma (dayanıklı konutlar, kalabalıkların artışı, güvenilir konutlar, temiz suya erişim, geliştirilmiş alt ve üst yapı hijyen yapısı hizmetlere bağlantı)
- Sosyal Gelişme ve Yoksullukla Mücadele (beş yaş altı ölümleri, şiddet ve cinayetler, yoksul hane halkı oranı, okuryazarlık oranları)
- Çevre Yönetimi (kentsel nüfus artışı, yerleşimde planlama, suyun fiyatı ve tüketimi, arıtılmış atık su, katı atık politikası ve hizmetleri, yolculuk süresi, afetlerle mücadele, yerel çevre politikası)
- Ekonomik Kalkınma (kayıt dışı istihdam, işsizlik ve kentsel üretim)
- Yönetişim (yerel yönetim gelirleri, vatandaş katılımı, sivil kuruluşlar, şeffaflık, hesap verebilirlik)

1.3.6.1.5. OECD-Daha İyi Yaşam Endeksi

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) kuruluşundan bugüne kadar tüm dünyada sağlıklı ve sürdürülebilir ekonomik istikrarın ve gelişmenin sağlanması amacını taşımakla birlikte, kentsel yaşam kalitesi çalışmalarındaki önemli hedefleri içeren ekonomik gelişmenin sosyal gelişim ve çevre korunması ile olan dengesinin korunması, istihdamın arttırılması, sosyal eşitliğin ve etkin bir yönetişimin sağlanması gibi önemli kriterleri içeren çalışmaları da yürütmektedir. OECD, 1990'lı yıllardan itibaren başlayan küreselleşme süreci ile birlikte yaşam ve çevre koşullarında meydana gelen değişiklikler, refahın tanımlanmasında ve değerlendirilmesinde yeni ölçütlerin ortaya çıkması ve yeni yaklaşım arayışları gibi nedenlerle refahı ve yaşam koşullarını daha geniş bir ölçekte değerlendirmek amacıyla 2011 yılında Daha İyi Yaşam Endeksi'ni yayınlamaya başlamıştır. Bu endeksle üye 35 ülke ile Brezilya, Rusya ve Güney Afrika'yı da içine alan bir kapsamda bu ülkelerin ve bu ülkelerdeki bölgelerin yaşam koşulları ve yaşam kalitesi karşılaştırmalı olarak ölçülerek hem vatandaşların bilgilendirilmesi hem de oluşturulacak politikaların şekillenmesinde doğru ve güvenilir veri elde edilmek amaçlanmaktadır. Çalışmalarda 11 farklı temel gösterge, değişken ve çok sayıda alt betimleyici kullanılmaktadır. Kullanılan göstergeler şu şekildedir

(www.oecdbetterlifeindex.org, 11.KALKINMA PLANI, 2019-2023: 20-21; İnan ve Sönmez, 2019: 189; Şenaras ve Çetin, 2016: 35-36):

- Konut (konutların durumu, konut harcamaları vb)
- Gelir (hane halkının net geliri vb)
- İstihdam (istihdam oranı, çalışma süreleri, işgücü güvensizliği vb)
- Toplum (destek ağı yapısı ve kalitesi)
- Eğitim (eğitimin niteliği, eğitim süresi vb)
- Çevre (hava ve su kalitesi vb)
- Sivil Katılım (seçmen davranışı, katılım oranları vb)
- Sağlık (kişisel sağlık durumu, bireysel yaşam organizasyonu vb)
- Yaşamdan Memnuniyet
- Güvenlik (genel güvenlik önlemleri, cinayet oranları vb)
- İş Yaşam Dengesi (iş ve kişisel zaman zaman aktiviteleri vb)

1.3.6.1.6. ISO 37120 Standardı

Kentsel yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde önemli çalışmalardan birini de Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu (ISO) gerçekleştirmektedir. ISO, çeşitli ürünlerin ve hizmetlerin hem uluslararası platformda sahip olması gereken standartlar serisi belirleyen hem de bu platformdaki standardizasyon işlemlerini yürüten, standardizasyon serilerinde öncelikle çevre unsuruna yer vererek çalışmalar yapmış olan, daha sonraki çalışmalarında ise yönetim vurgusuna yönelerek çevre ve yönetim kavramlarını bütünlük bir bakış açısıyla değerlendirerek çevre yönetimi yaklaşımını öne çıkaran standartlar serisi üreten bir organizasyondur. Organizasyonun 2014 yılında üretmiş olduğu ISO 37120 Toplulukların Sürdürülebilir Kalkınması Şehir Hizmetleri ve Yaşam Kalitesi Göstergeleri Standartları kentlerdeki hizmetlerin ve kentsel yaşam kalitesinin hem mevcut durumunun tespitinde ve diğer kentler ile karşılaştırılmasında hem de yapılan tespitler sonucunda kentlerde yaşam kalitesini geliştirilecek politikaların oluşturulmasında önemli bir kaynak özelliği taşımaktadır (11. KALKINMA PLANI, 2019-2023: 26-27; www.iso.org; Bodur, 2019: 417-418).

ISO 37120 standardı 17 temel başlık ve toplam 100 alt göstergeden oluşmaktadır.

Temel başlıklar şu şekildedir (www.iso.org),

- Ekonomi (işsizlik oranları, genç işsizlik oranları, tam zamanlı çalışan oranı vb.)
- Eğitim (okullara kayıtlı kız öğrenci oranı, okullara kayıtlı toplam öğrenci sayısı, ilköğretim öğretmeni sayısı vb.)
- Enerji (kişi başı enerji tüketim oranı, yenilenebilir enerji kullanım oranı vb.)
- Çevre ve İklim Değişikliği (doğal koruma alanı olarak belirlenen alanların oranı, hava kirliliği, gürültü kirliliği vb.)
- Finans (Genel finans profili, öz kaynak gelir oranı vb.)
- Yangın ve Acil Durum (afet yönetimi, afet hazırlık, itfaiyeci sayısı, çıkan yangın sayısı vb.)
- Yönetişim (Seçmenlerin son belediye seçimlerine katılım durumu, genel seçimlere katılım durumu vb.)
- Sağlık (ortalama yaşam süresi ve beklentisi, doğum ve ölüm oranları vb.)
- Konut (evsiz insan sayısı, kaliteli konutların oranı vb.)
- Dinlenme ve Sosyal Koşullar (halka açık kapalı rekreasyon alan oranı, halka açık üstü açık rekreasyon alanı oranı vb.)
- Güvenlik (nüfus başına düşen polis memuru sayısı, nüfus başına düşen cinayet sayısı vb.)
- Katı atık (kentin geri dönüştürülebilir atık oranı, kişi başına toplanan toplam atık oranı vb.)
- Telekomünikasyon ve Yenilik (nüfus başına düşen internet ve cep telefonu bağlantısı oranı vb.)
- Kentsel Planlama (iş ve konut oranı, kişi başına düşen yeşil alan oranı vb.)
- Ulaşım (yıllık kişi başına düşen toplu taşıma sefer sayısı, ortalama işe gidip gelme süresi vb.)
- Atık Su (kentin merkezi atıma işlemi gören atık su oranı, arıtılmış atık su uygunluk oranı vb.)
- Su ve Sanitasyon (kişi başı toplum su tüketimi, içme suyu kalitesi vb.)

1.3.6.2. Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesi Çalışmaları

Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi ile ilgili çalışmaların gelişimi Dünya ile paralellik göstermemektedir. Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları Dünya çapında 1970’li yıllar itibariyle başlamışken Türkiye’deki çalışmaların 1990’lı yıllar itibariyle başladığı görülmektedir. Bu açıdan kentsel yaşam kalitesi çalışmaları her ne kadar ülkemiz için yeni sayılan bir çalışma alanı olarak görülse de, kavramın kent ile ilgili çalışmalarda ulaşılması hedeflenen temel unsur olarak değerlendirilmesi kentsel yaşam kalitesi ile ilgili birçok çalışmanın yapılmasının önünü açmıştır. Bu bölümde Türkiye’de yapılan kentsel yaşam kalitesi çalışmalarına yer verilecektir (11. KALKINMA PLANI, 2019-2023: 30; Sarı ve Kındap, 2018: 49).

1.3.6.2.1. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması

İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmaları Türkiye’de kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesiyle ilgili çalışmaların ilk örneklerini oluşturmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından gerçekleştirilmeye başlanan bu araştırmalar ilçelerin, illerin ve bölgelerin yaşam kalitesi seviyelerinin farklı gelişmişlik düzeylerindeki sosyoekonomik göstergelerle ölçümünü ve karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Bu konudaki çalışmaların ilki 1950 yılında yapılmıştır ve çalışmalarda kullanılan sosyo-ekonomik göstergeler sürekli geliştirilerek ölçümler belirli aralıklarla tekrarlanmaktadır. 2017 yılındaki illerle ilgili son çalışmada kullanılan 8 temel kriter ve 52 alt gösterge aşağıdaki gibidir (SEGE, 2017: 12-13; Üçer, 2009: 49):

- Demografi (nüfus yoğunluğu oranı, kentleşme oranı vb.)
- İstihdam (işsizlik oranı, işgücü katılım oranı ve ortalama günlük gelir vb.)
- Eğitim (kadın okuryazarlık oranı, ortaöğretim net okul oranı vb.)
- Sağlık (on bin kişi başı doktor sayısı, on bin kişi başı eczane sayısı vb.)
- Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite (imalat sanayisinde kayıtlı iş yeri oranı, kişi başı ihracat miktarı vb.)
- Finans (kişi başı banka mevduat miktarı, kişi başı merkezi bütçe geliri vb.)
- Erişilebilirlik (kişi başı mobil telefon abone oranı, devlet ve otoyol yollarının değeri vb.)

- Yaşam Kalitesi (kişi başı hane elektrik tüketimi, bin kişiye düşen şahsi araç sayısı vb.)

1.3.6.2.2. Yaşam Memnuniyeti Araştırmaları

Yaşam Memnuniyeti Araştırmaları TÜİK tarafından 2003 yılından itibaren her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen bir anket çalışmasını oluşturmaktadır. Bu araştırmalarda kişilerin mutluluk algısını ve toplumsal değer yargılarını, yaşadıkları alandan ve kamusal hizmetlerden duydukları genel memnuniyeti ölçmek ve bu memnuniyet seviyelerindeki değişimi takip etmek amaçlanmaktadır ve araştırma ülkemiz sınırları içinde bulunan ve hanede yaşayan (cezaevi, öğrenci yurtları, huzurevi vb. kapsam dışıdır) 18 yaşından büyük olan bütün T.C. ve yabancı uyruklu vatandaşları kapsamaktadır. Araştırmada kullanılan genel memnuniyet ölçütlerinin başlıklarını sağlık, kamusal hizmetler, eğitim, sosyal güvenlik, çalışma hayatı ve gelir, güvenlik ve adalet hizmetleri, kişisel gelişim ve geleceğe yönelik beklenti oluşturmaktadır. Çalışmada elde edilen verilen kamuoyu ile paylaşılmaktadır ve bu durum yaşam kalitesine olan ilginin hem vatandaşlar tarafından hem kurumlar tarafından hem de akademik çalışmalar bakımından artmasını sağlamaktadır. Örneğin 2020 yılındaki çalışmada kamu hizmetlerinden memnuniyet düzeyi incelendiğinde kişiler %77,4 beyan oranı ile en çok güvenlik hizmetlerinden memnun olduklarını ifade etmiştir (TÜİK, 2020a; TÜİK, 2020b).

1.3.6.2.3. İllerde Yaşam Endeksi Çalışmaları

TÜİK tarafından ilke kez 2016 yılında yayımlanan İllerde Yaşam Endeksi çalışması, bireylerin ve toplulukların yaşamlarını sübjektif ve objektif göstergeler kullanarak yerel düzeyde ölçmeyi, iller düzeyinde karşılaştırmayı ve elde edilen verilerin süreç içerisindeki değişimlerini takip etmeyi amaçlayan bir çalışmadır. Çalışmanın boyutu ve gösterge serisi belirlenirken OECD tarafından 2011 yılında kullanılan Daha İyi Yaşam Endeksi çalışması ile ülkemizin genel koşulları temel alınmıştır ve çalışmada kişilerin yaşamlarında büyük etkisi olan sağlık, eğitim, konut, iş yaşamı, sosyal yaşam, gelir ve kişisel servet, güvenlik, katılım, altyapı hizmetlerine ulaşım, genel yaşam memnuniyeti olmak üzere 11 ana başlık ve 41 alt göstergeden oluşan veri seti ile değerlendirme yapılmaktadır (11.KALKINMA PLANI,2019-2023: 37; Uysal ve Diğerleri, 2017: 5051).

1.3.6.2.4. TÜBA Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Çevre Çalışma Grubu tarafından 2004

yılında Türkiye’de çevre politikalarının gelişimini sağlamak ve politikaların uygulanma sürecinin takibini yapabilmek için gerekli olan veri türlerinin tespitini yapmak amacıyla ‘Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi’ başlıklı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada “*Bireysel Düzeyde Yaşam Kalitesi Ölçütleri, Komünite Düzeyinde Özel Yaşam Kalitesi Ölçütleri, Bireysel Düzeyinde Yaşam Kalitesi Nesnel Ölçütleri, Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesinin Nesnel Değerlendirme Ölçütleri*” olmak üzere dört çeşit yaşam kalitesi ölçütü ortaya konmuştur. Özellikle ‘Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesinin Nesnel Değerlendirme Ölçütleri’ başlıklı ölçüt çalışmanın Türkiye’de yapılan kentsel yaşam kalitesi çalışmaları içerisinde önemli bir konuma gelmesini sağlamıştır. Çalışma 8 temel kriter ve 71 alt gösterge belirlenmiştir. Göstergeler şu şekildedir (www.tuba.gov.tr; KALKINMA PLANI, 2019-2023: 34-35):

- Çevre Kalitesi ve Sürdürülebilirlik (atık su arıtım oranı, iklim ve yaşam dengesi oranı vb.)
- Demografi (nüfus yoğunluğu, genç ve yaşlı nüfus oranı vb.)
- Sağlık (bebek ölüm hızı, sağlık sigortasına sahip nüfus oranı vb.)
- Eğitim (yetişkin nüfus okuryazarlık oranı, ortalama eğitim süresi vb.)
- Ekonomi (yoksulluk sınırının altında kalanların oranı, işsizlik oranı vb.)
- Sosyal Bütünleşme Seviyesi (intihar oranı, töre cinayetleri sıklığı vb.)
- Siyasal Sistem (seçimlere katılma oranı, seçilenler arasındaki kadın oranı vb.)
- Yerleşim Alanı Kalitesi (gürültü düzeyi, kişi başı yeşil alan oranı vb.)

1.3.6.2.5. Kentsel Göstergeler Kılavuzu

Kentsel Göstergeler Kılavuzu, mülga Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından (2008: 21) “*yerleşmelerin dönemsel raporlarının hazırlanmasına veri oluşturacak kriterlerin araştırılması, geliştirilmesi ve sonuçlarının bir format haline getirilmesi*” ni kapsayan ve yerleşimlerin mevcut mekânsal, siyasal, kültürel, sosyal, ekonomik ve teknik alt yapı unsurlarına ilişkin durumların tespiti, sorunların tanımlanması ve karşılaştırılabilir nitelikte, uluslararası standartlarda yerleşim yeri profilini ortaya koyacak göstergelerin oluşturulması amacıyla yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışmada ayrıca 2004 yılında Avrupa kentleri hakkında karşılaştırılabilir veri elde etmek amacıyla başlatılan ‘The Urban Audit’ çalışması da gösterge serisinin oluşturulmasında kaynak niteliği taşımaktadır (Sarı

ve Kındap, 2018: 52; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2016: 227). Veri setinin oluşturulmasında belirlenen 7 temel başlık ve 23 alt başlıktan oluşan toplamda 156 adet gösterge şu şekildedir (Üçer, 2009: 50) :

- “*Demografi (nüfus, hane halkı yapısı vb.)*
- *Sosyal Yapı (sağlık, eğitim, suç, gelir eşitsizliği ve yoksulluk, toplumsal cinsiyet vb.)*
- *Ekonomik Yapı (işgücü durumu, ekonomik faaliyet vb.)*
- *Yurttaşlık Konuları (siyasal katılım, yerel yönetimler, yönetişim vb.)*
- *Mekansal Yapı (arazi kullanımı, konut, planlama göstergeleri, kültürel ve rekreatif faaliyetler, kentsel ulaşım vb.)*
- *Çevre ve Ekoloji (iklim, hava kalitesi, su, katı atık, enerji kullanımı)*
  - *Bilgi Toplumu (kullanım düzeyi, bilişim sektörü vb.)”*

1.3.6.2.6. Sosyoekonomik Haritalama

Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği ortak finansmanıya 2011- 2013 yılları arasında yürütülen Stratejik Yerel Yönetişim projesi kapsamında oluşturan çalışmalardan biri de Sosyoekonomik Haritalama kitabıdır. Bu kitapta kentteki mevcut sosyoekonomik durumun hangi veriler ve göstergelerle tespit edilebileceğine ve de tespit edilen bu verilerin toplamasında basıl bir yol izleneceğine dair örneklerle birlikte herkesin kolay bir şekilde kullanabileceği haritalama yazılımlarıyla verilerin görselleştirilmesinin nasıl yapılacağına dair bilgiler bulunmaktadır. Projenin temel amacı her ne kadar gösterge setlerinin görselleştirilmesinde kullanılması muhtemel tekniklerin ve araçların tanıtımını içerse de bu çalışma sonunda kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde önemli bir kaynak oluşturan bir gösterge seti önerisi oluşturulmuştur. Bu öneri setinde yer alan 9 temel başlık ve 110 alt gösterge şu şekildedir (Şener ve diğerleri, 2014: 130):

- *Nüfus (nüfus artış hızı, ortalama yaşam süresi vb.)*
- *Sağlık (sağlık hizmetlerine erişebilirlik, sağlık hizmetlerinin kalitesi vb.)*
- *Eğitim (eğitimin kapsamı, eğitimin kalitesi vb.)*

- İstihdam, Gelir ve Sosyal Güvenlik (işsizlik oranı, çocuk işçi oranı vb.)
- Cinsiyet Eşitliği (engellerin tanımlanması, eşitliğin sağlanması)
- Sosyal Hizmet, Sosyal Yardım ve Sosyal İçerme (ihtiyaç sahibi nüfus miktarı, İhtiyaç alanları vb)
- Altyapı ve Konut (konut kalitesi, sağlıklı içe suyuna erişim vb.)
- Yönetişim (şeffaflık, hesap verilebilirlik vb.)
- Afet Yönetimi ve Afet Bölgelerinin Yeniden Yapılandırılması (afet öncesi süreçlerinin planlanması, afet sonrası süreçlerin planlanması vb.)

2. BÖLÜM

PATRICK MULLINS'IN TURİZM KENTLEŞMESİ TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE AYVALIK İLÇESİNİN KENTLEŞME SÜRECİNİN TURİZM İLE İLİŞKİSİ

2.1. Turizm Olgusunu Kavrayış

2.1.1. Turizm Olgusu

Hızla gelişen yapısı, sahip olduğu ekonomik potansiyeli ve pazar büyüklüğü ile bugün dünyanın en büyük endüstrilerinden biri olarak kabul edilen fenomen kavram turizm kökenini Latince’de bir eksen etrafında dönme hareketini ifade eden “tornus” kelimesinden aldığı kabul edilmektedir (Kozak vd., 2013: 7; Yıldız, 2011: 54). İngilizce döngüsel bir hareketi, eğlence ya da iş gibi amaçlarla yapılan yer değişikliğini ifade eden “tour” kelimesi ile kişisel zevk eksenli yapılan, kültürel veya eğitsel nitelik taşıyan geziler için kullanılan “touring” kelimesi de bu sözcükten türemiştir. Türkçe de ise turizm kelimesinin kökü oluşturan “tur” kelimesi ise görmek, gezmek gibi amaçlarla bir lokasyondan uzaklaşarak aynı lokasyona geri dönmeyi ifade etmek için kullanılmaktadır (Aldağ, 1992: 2; Muradov, 2006:4). Buradan açıdan; turizm kavramını anlamada hareketin yani yer değiştirmenin ve geri dönüşün önemli olduğunu, herhangi bir çalışma ya da iş kurma amacını taşımadığını; turizmin uzun ya da kısa süreli ve geri dönme şartı taşıyan bir hareket halini, seyahati, geziyi ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Kişilerin, toplulukların ya da kitlelerin yer değiştirme hareketi tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar yükselen bir ivme ve nedensel çeşitlilik kazanarak gelmiştir. İlk dönemlerde tamamen hayatta kalma güdüsüyle, gıda gereksinimi sağlamak gibi amaçlarla yer değiştirme faaliyetini gerçekleştiren grupların; mekânsal, fonksiyonel, teknik ve sosyal birçok alanda meydana gelen değişimler ve gelişmeler sonucunda hareket güdüsündeki nedenselliklerde farklılaşmalar oluşmuştur (Pehlivan, 2008: 3).

Sanayinin gelişmesi, artan nüfus ve kentleşme, çalışma koşullarında meydana gelen değişimler, kişi başına düşen gelir düzeyindeki durum, insanların refah seviyesinde meydana gelen değişiklikler gibi etmenler, yani günümüz modern hayatının dinamikleri kişilerin hayatta beklentilerine direkt etki ederek bu beklentileri farklılaştırıcı bir etki yaratmaktadır (Pehlivan, 2008: 3). Toplumsal hayatta meydana gelen dönüşümler ve sosyal etkileşimde yaşanan değişimler de kişileri hem fiziksel hem de psikolojik olarak etkileyerek insanların kişisel alan

hacmi üzerinde belirleyici faktörü oluşturmaktadır. Ek olarak meydana gelen siyasal ve finansal dönüşümler, teknolojik gelişmelerin (özellikle enformasyon ve iletişim teknolojileri), ulaşım araçlarının miktar, kapasite ve hız olarak artış göstermesi kişilerin hareket alanını kolaylaştırmış, seyahat konforunu ve olanaklarını çeşitlendirerek arttırmıştır. Bu durum kişilerin bulundukları çevrenin etkilerinden uzaklaşmak, dinlenmek ya da yeni yerler keşfetmek, yeni kültürleri ve farklı yaşam tarzlarını tanımak amacıyla yılın belirli dönemlerinde almış oldukları ortamdan uzaklaşma arzusunu doğurmuş ve içinde bulunduğumuz yüzyılda bir çağdaş tüketim ürünü haline gelen turizm kavramının temelini oluşturmuştur (Muradov, 2006: 1; Özdemir ve Sarı, 2020: 1593).

Turizm, birçok sektör ve disiplinle ilgili olan, çok yönlü aktiviteleri içinde barındıran ve karma nitelikli hizmet niteliği taşıyan çok geniş içerikli bir kavramdır. Farklı disiplinlerde faaliyet gösteren araştırmacılar kavramı kendi disiplinlerinin sınırlılıkları çerçevesinde tanımlamaktadır. Bu durum tanımının net bir şekilde yapılamamasına, kavramla ilgili birçok farklı tanımın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Muradoz, 2006: 4; Öztürk, 2013: 29).

Turizm, öznesi insan olan, geçmişten günümüze birçok farklı açıdan gelişerek gelen bir kavramdır (Öztürk, 2013: 30). Fakat esas olarak bilim insanlarını dikkatini 19 yüzyılın sonlarından itibaren, yani sanayileşme faaliyetlerinin yoğunlaşması ve bu durumun sosyo-ekonomik etkileriyle turizm amacı taşıyan hareketliliğin başlamasıyla birçok farklı kişi/kurum tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Turizmin ilk tanımı 1905 yılında E. Guyer ve Freuler tarafından şu şekilde yapılmıştır (Eralp, 1983: 31):

“gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteği; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan, özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak, ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşımlarına olanak veren çağımıza özgü bir olay”

Turizm kavramının önemli yapıtaşlarından birisi dinamik bir nitelik taşıyan seyahat unsurudur. Bazı araştırmacılara göre bir faaliyetin turizm olarak değerlendirilebilmesi için seyahat amacı taşıması gerekmektedir. Bir başka görüşe

göre de turizm kavramının yapıtaşlarından bir diğeri uzaklıktır ve uzaklık, herhangi bir faaliyetin turizm kavramı olarak değerlendirilmesinde önemli bir unsuru oluşturmaktadır. Bunlarla birlikte gidilen bölgelerde kısa süreli konaklamalar, hareketin çalışma amacı taşımaması gibi unsurlarda turizm kavramının tanımlanmasında önemli kriterleri oluşturmaktadır. Bütün bunlardan hareketle turizm ile ilgili ulaşabileceğimiz tanımlardan bir başkası da şu şekildedir: (Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011: 17-18):

“insanların sürekli ikamet ettikleri, çalıştıkları yerler dışına ticari amaç gütmeksizin gezme, görme, eğlenme, dinlenme vb. amaçlarla yaptıkları 24 saati aşan ya da en az bir gecelemeden oluşan seyahatler ve ziyaretçilerin bu seyahatler sırasındaki geçici konaklamalarından doğan ilişkiler bütünüdür.”

E. Guyer ve Freuler'in 1905 yılında yapmış oldukları bu tanımdan günümüze kadar süreçte turizm ile ilgili birçok farklı tanım yapılmıştır. Robert Glücksmann'ın 1930 yılında yayınlamış olduğu bir makalesinde turizmi “.... devamlı ikamet yerleri olmayan bir mahalle varma amacındaki insanların mesafe katetmeleridir.” şeklinde tanımlamıştır (Aldağ, 1992: 3). 1954 yılında Palermo kentinde düzenlenen kongrede Uluslararası Turizm Uzmanlar Birliği ise turizmi “..., yabancıların geçici ya da devamı asli kazanç elde etme faaliyeti için yerleşmeye dönüşmemek şartıyla konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların bütünüdür.” şeklinde tanımlamıştır.

Turizm; beslenme, barınma ve giyinme gibi temel yaşamsal ihtiyaç kapsamına giren bir olgu değildir. Bu açıdan, dönemi ya da faaliyet yeri farketmeksizin ortaya çıkmış bir olgu özelliği taşımaktan ziyade toplumsal yaşamın çeşitli değişim ve gelişmelerle belli bir düzeye gelmesi sonucunda bir başka deyişle özellikle bugünkü anlamıyla tarihin belli bir döneminden sonra ortaya çıkan belli bir davranışın ismi olarak değerlendirilebilir (Eralp, 1983: 10).

Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde, uygarlıkta meydana gelen gelişmeler ve bu gelişmelere paralel olarak insanların sosyal gereksinimlerinde meydana gelen evrimleşmeler turizm olgusunun algısal düzeninde ve ihtiyaçlar hiyerarşisindeki kabulünde de değişimler yaratmıştır. İlkel topluluklara bakıldığında insanların sadece fizyolojik ihtiyaçlarını gidermeye yönelik

eğilimleri mevcutken günümüz çağdaş dünyasında üretim ilişkilerinde ve sosyal yapıda meydana gelen gelişmelerle bu ihtiyaçlar çeşitlenmiştir. İlk dönemlerinde sadece üst sınıfların hegemonyasında varlığını devam ettiren ve I. Dünya Savaşı'na kadarki dönemde lüks ihtiyaçlar kategorisinde değerlendirilen turizm bugün, toplumun neredeyse tamamında varlığını gösteren bir olgu haline gelmiştir. 1960'lı yıllarda kültürel gereksinimler kategorisine girmiş ve son dönemlerde ise zorunlu gereksinimler kategorisinde değerlendirilmeye başlanmıştır (Roney, 2002: 1, 11-13; Öztürk, 2013: 28).

Turizm, çok yönlü etkileşim alanıyla içerisinde birbirinden çok farklı girdileri barındırırken aynı zamanda da çok çeşitli faaliyet alanlarında da girdi konumunda bulunmaktadır. Sahip olduğu ekonomik potansiyeli, pazar büyüklüğü gibi niteliklerin; ulaşım teknolojilerinde ve siyasal düzende meydana gelen gelişmelerin sınırları ortadan kaldırması sonucu küçülen fakat küreselleşen dünya ile etkileşimiyle, hızla büyüyen ve gelişen önemli bir sektör, gelir alanı ve tanıtım faaliyeti haline gelmiştir. Özellikle yirminci yüzyılının ikinci yarısından itibaren sayıları milyonları bulan insanların turizm kapsamında yapmış oldukları seyahatler ülke ekonomilere yüksek miktarlarda ekonomik girdi yaratmış, aynı zamanda meydana gelen sermaye birikimi ve turizm kaynaklı sektörel ilişkiler yeni istihdam alanlarının oluşmasına da katkı sağlamıştır (Usta, 2001: 1; Öztürk, 2013: 29).

2.1.2. Turizmin Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış

2.1.2.1. Modern Öncesi Dönem

Ekonomik potansiyeli ve sahip olduğu pazar büyüklüğü ile günümüzde en büyük endüstrilerden biri olarak kabul edilen turizm faaliyetlerinin başlangıcı insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. İlk dönemlerde seyahatin sadece yaşamsal fonksiyonları devam ettirmek amacına yönelik olduğunu görmekteyiz. Fakat sonrasında meydana gelen çeşitli gelişmeler seyahat kavramında da amaçsal farklılaşmaları beraberinde getirmiştir. Tekerleğin bulunması ile başlayan seyahat hareketliliği paranın, yazının bulunması ile birlikte ticari amaçlı seyahatleri başlatmıştır ve bu durum turizm faaliyetine katkı sağlayan ilk gelişmeleri oluşturmuştur. Sonrasında Sümerler döneminde yerleşik hayata geçilmesi önceki başlıklarda da belirtilmiş olduğu gibi; turizmin ikamet edilen alanından uzaklaşılarak daha sonra tekrar ikamet bölgesine dönülmesi gerekliliğini sağlayacak önemli bir alt yapıyı sağlamıştır. Ardından deniz araçlarının yapılması

ve geliştirilmesi ile birlikte de çok daha uzun mesafelere ulaşmayı sağlayan deniz aşırı seyahat faaliyetleri başlamıştır (Taşdelen vd., 2020: 26; Akın vd., 2019: 8; Tekin, 2014: 751).

Mısır İmparatorluğu dönemine gelindiğinde seyahat konforunu geliştirmek amacıyla yeni yollar ve konaklama alanları yapılmış, insanların merak güdüsünü canlandıran yapılan inşa edilmiş (piramitler gibi) ve düzenlenen spor etkinlikleri gibi organizasyonlarla seyahatte kitlesel bir hareketlilik sağlanmaya başlamıştır. Yunan ve Roma imparatorlukları dönemlerinde de yapılan çeşitli etkinlikler (gladyatör dövüşleri, olimpiyat oyunları vb.), konaklama merkezlerinin geliştirilmesi, çeşitli eğlence merkezlerinin kurulması, ulaşım fonksiyonlarının iyileştirilmesi seyahat faaliyetlerindeki canlanmayı da beraberinde getirmiştir. Yunan uygarlığı döneminde ağırlıklı olarak kültürel, sağlık, ticaret ve dini amaçlarla gerçekleştirilen turizm faaliyetleri, Roma Uygarlığı ile birlikte değişime uğrayarak daha çok boş zaman değerlendirme ya da kişisel zevk amaçlı etkinliklere dönüşmüştür (Taşdelen vd., 2020: 26; Budak, 2000: 7; Kömürcü, 2017: 5).

Roma Uygarlığı'nın dağılmasıyla birlikte her alanda olduğu gibi turizm alanında da bir durgunluk süreci başlamıştır. Orta Çağ boyunca kilisenin etkisiyle daha çok dini amaçlı seyahatler yapılmıştır. Sonrasında Orta Çağın sona ermesi, Reform, Rönesans hareketleri ve akabinde Aydınlanma Çağı ile birlikte turizmde yeniden bir canlanma sürecine geçmiştir. Dönemin yaygın turizm eğilimini keşif, sanat ve kültür aktiviteleri, ticari faaliyetleri geliştirme, eğitim, ve eğlence oluşturmuştur. Christoph Colomb, Vasco de Gama, Marco Polo, Evliya Çelebi gibi kişiler yeni yerleşim alanlarını keşfetmişlerdir. Bu dönemlerde seyahat ve dolayısıyla turizmde birçok gelişme yaşanmıştır. Fakat bütün bu faaliyetlerin hitap ettiği kitle irdelendiğinde; dönemin toplumsal yapılanmasının sınıf kategorileştirmesinin dayandığı ve seyahat gücünün sadece üst sınıf kategorisine dahil olanların elinde olduğu unutulmamalıdır (Taşdelen vd., 2020: 26; Çallı, 2015: 11; Kozan vd., 2013: 13).

Sanayi Devrimi ile birlikte meydana gelişmeler toplumdaki tüm sınıflar üzerinde etkili olmuştur. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş süreci birlikte yaşanan yoğun kentleşme hareketleri orta ve alt sınıfta göç amaçlı bir seyahat hareketlenmesini başlatmıştır. Üst ve zengin kesim ise eğitim, kültür, bilim ve sanat aktivitelerine katılım, zenginliklerini sergilemek ve boş zamanlarını

değerlendirmek amacıyla seyahatlere başlamışlardır. Bugünkü anlamda kitle turizminin temel yapıtaşını oluşturan deniz, kum ve güneş üçlüsünün ortaya çıkışı da Sanayi Devrimi sonucunda meydana gelen gelişmelerden birini oluşturmaktadır. İnsanların büyük kentlerde çok ağır çalışma koşullarında çalışması ve meydana gelen büyük sağlık sorunları insanları kıyı bölgelere seyahat etmeye yöneltmiştir. Bu döneme ayrıca ilk modern oteller inşa edilmiş, örgütlü turizme geçişte önemi çok büyük olan acente yapısı ortaya çıkmış, ilk seyahat rehberi yayınlanmış, festival organizasyonları yapılmaya başlanmış, çeşitli ve farklı ölçeklerde turlar düzenlenmeye başlamıştır. Ulaşım imkanlarında meydana gelen gelişmeler ile birlikte de orta sınıfın seyahat imkanları artmış ve kitle turizmi arzında çok büyük bir ivme başlamıştır (Yıldırım, 2004: 18-20; Kozan vd., 2013:10; Kozak vd., 2011: 28-31).

2.1.2.2. Modern Dönem

Modern dönem 17 yüzyılda başlayan, Sanayi Devrimi ile birlikte büyük bir hareketlilik kazanan ve 20. Yüzyıl boyunca devam eden süreci ifade etmektedir. Yoğun sanayileşme ile birlikte gelen ağır çalışma koşullarına itirazlar, sendika hareketleri, işçi haklarına yönelik çalışmalar, demokratikleşme hareketleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin kabulü gibi gelişmeler seyahatin bir insan hakkı çerçevesinde kabul edilmesini sağlamıştır. Böylelikle seyahat insan hayatında önemli bir faktör haline gelmiş ve turizm sektörü için büyük bir ivme yakalanmıştır (Eralp, 1983:15-17; Kozan vd., 2013: 15).

Bu dönemde turizm faaliyetleri kültürel sermaye birikiminde önemli bir araç görülmüştür. Hem insanlar arası hem de ülkeler arası iletişimde bir modernlik ve gelişmişlik ölçütü olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Sosyal güvenlik sistemlerinde meydana gelen gelişmeler turizm için gerekli olan satın alma gücü kapsamında hem kişileri ekonomik olarak rahatlatan sonuçlar yaratırken aynı zamanda da boş zaman değerlendirilmesinde turizm etkinliklerine katılmayı cazip hale getirmiştir (Urry, 1999: 180-182; ; Kozan vd., 2013: 15).

Sanayileşme sonrasında başlayan yoğun kentleşme modern turizm için önemli unsurların oluşmasına katkı sağlamıştır. Kentlerde alt ve üst yapı hizmetlerinin gelişmesi, eğitim ve sağlık merkezlerinin kurulması, iş hayatı ve kültürel etkinlik alanlarının iyileştirilmesi ve çeşitlendirilmesi gibi faktörler kentler arası seyahati arttırmıştır. Kent dışında, genel bazlı ulaşım teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler uluslararası seyahatlerin daha güvenli ve konforlu

olmasına olanak sağlayarak turizm faaliyetlerinin hızlanmasına etki eden bir diğer faktör olmuştur. Özellikle deniz yolu ile seyahat bu dönemde büyük ilgi görmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı boyunca turizm faaliyetlerinde bir gerileme söz konusu olmuştur. Fakat bu dönemde hava yolu ile ulaşım teknolojilerinde (uçaklar, jetler vb.) meydana gelen gelişmeler ve savaş teknolojilerinde ilerlemeler savaş sonrası dönemde farklı turizm türlerinin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. İnsanların savaş yerlerini görmek istemesi, sivil havacılık faaliyetlerinin başlaması, savaşlarda kullanılan çeşitli ürünler sergilendikleri alanların ziyaret edilmesi gibi yeni seyahat amaçları ortaya çıkmıştır. Bu süreçte ulaşım ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler turizmin kitlesel bir nitelik kazanmasında çok önemli bir unsuru oluşturmuştur. Bunun sonuçlarından biri olan paket tatil ya da paket tur kavramı turizmde ön plana çıkmaya başlamıştır. 1950'li yılların sonlarına doğru gelindiğinde ise kitlesel turizm de kıyı alanlara doğru artan bir talep başlamıştır. Turizm sektörü deniz, kum ve güneş üçlüsü üzerinde yoğunlaşmıştır (Yıldırım, 2004: 18-26; Taşdelen vd., 2020:26; Kozan vd., 2013: 15-19).

Dönemdeki turizm faaliyetleri genel olarak incelediğinde; modern dönemin popüler turizm eğiliminin deniz, kum, güneş üçlüsü üzerine kurulu olan ve çok sayıda kişinin aynı gruplar halindeki seyahatlerini ifade eden kitle turizmi olduğu görülmektedir. Ayrıca zamanla standartlaşan, tektipleşen, kültürler arası farklılıkları önemsiz hale getiren ve turizm konusunda yeterli gelişimi gösterememiş ülkeler üzerinde birtakım sosyal, ekonomik, siyasal ve çevresel olumsuzluklara yol açması (doğal çevrenin tahribatı, tatil alanlarında aşırı insan yoğunlaşması vb.) turizmde yeni bir anlayışın geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

2.1.2.3. Post-Modern Dönem

Temelini düşünce ve sanat dünyasından alan post modernizm, 1960'lı yıllar itibariyle adından söz edilen, 20. yüzyıl sonları itibariyle etkileri toplumsal hayatta görülmeye başlayan ve birçok sektörde olduğu gibi turizm sektörü üzerinde büyük etkileri olan bir kavramdır. Bu dönemde toplumlarda meydana gelen davranışsal, ekonomik, teknolojik ve çevresel gelişmeler akabinde turizm ile küreselleşme bağı kuvvetlenmiştir ve insanlar modern dönemdeki güdülerinden uzaklaşmaya başlamıştır. Modern dönemde yükselen kitle turizmi ile birlikte bilinçsiz doğal kaynak kullanımı, işlevselliğin önemsizleşmesi ve perakende satışa önem

verilmesi, standartlaştırılmış ve tektipleştirilmiş tatil planlamaları, kültürel içerik zayıflaması, kısacası kitle turizminin kitle ürünü üretme anlayışı hakim olmuştur (Kozan vd., 2013: 16-17; Urry, 1999: 224-227; Spicer, 1997: 93-95).

Post modernizmin getirdiği yeni anlayış ile birlikte insanların yaşantılarında ve toplumsal değerlerde birçok değişime neden olmuştur. Bu durumda insanların ihtiyaç, talep ve beklentilerinde temel değişiklikleri oluşturmuştur. Doğa ile daha çok iç içe olma, aynılaştırmadan uzaklaşarak farklılaşma, özelleştirilmiş tüketim, geleneksele değer verme, organik tüketim davranışları geliştirme, bireysel yönelimlerin ön plana çıkması, çevre bilinciyle kaynak tüketimi gibi anlayışlar ve arayışlar seyahat edenlerin baş eğilimlerini oluşturmaya başlamıştır. Geleneksel turizm olarak ifade edebileceğimiz deniz, kum ve güneş turizminden uzaklaşarak eğitim, botanik, golf, yayla, dağ, ekoturizm gibi alternatif turizm arayışlarına yöneliş başlamıştır (Urielly, 2005: 210; Karamustafa ve Örnek, 2019: 274; Kozan vd., 2013: 20-21).

Döneme hakim olan sürdürülebilirlik anlayışı turizmde de ön plana çıkmaya başlamıştır. Modern dönemin sanayileşme ve kentleşme hareketleriyle birlikte yıldızı her geçen gün parlayan fakat plansız bir şekilde ve kitle turizmi çerçevesinde ilerleyen turizm sektörünün çevreye ağır yükü sürdürülebilirliğin önemini bir kez daha ön plana çıkarmıştır. Küresel ısınma, doğal kaynak tahribatı, çevre kirliliğinin artışı gibi birçok olumsuzluk sürdürülebilir turizmin önemini göstermiştir. Bunun sonucunda planlı turizm için birçok çalışma başlatılmış, turizm işletmelerinde atık yönetimi, su tasarrufu, çevre yönetim sistemlerinde uluslararası standartlara uyum gibi çalışmalar yapılmıştır (Kozan vd., 2013: 17-21; Akbaş, 2020: 83; Özkök ve Gümüş, 2009: 69; Yurtsal, 2019: 61-66).

2.1.2.4. Dönemlerin Karşılaştırması

İnsanlar tarihin bütün aşamalarında seyahat eylemini gerçekleştirmiştir. Süreç içerisinde değerlendirdiğimizde; ilk aşamalarda yaşamsal/kişisel ihtiyaçların karşılanması amacıyla yapılan seyahat eylemleri zamanla meydana gelen sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve teknolojik olmak üzere birçok faktörden etkilenecek ve yeni şablonlar kazanarak günümüze gelmiştir. Dönemsel niteliklere göre değişen ve genel olarak üretim ilişkilerinin belirleyici olduğu talepler turizm sektöründe arz ve talep yapısında farklı şekillenmeleri ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda yukarıda modern öncesi dönem, modern dönem ve post modern dönem olmak üzere üç döneme ayırarak incelemiş olduğum turizm olgusunun

karşılaştırmalı değerlendirilmesi aşağıdaki gibidir:

Tablo 5: Dönemlere Göre Turizm

	MODERN ÖNCESİ DÖNEM	MODERN DÖNEM	POST-MODERN DÖNEM
SOSYAL YAPI	Toplumsal yapıda sınıf farklılıkları Turizm bilinci oluşmamış Seyahat üst sınıfların hakkı olarak görülüyor	Güçlenen orta sınıf Sınıf farklılıklarında azalma Çalışan hakları ile ilgili gelişmeler Sosyal güvenlik kavramında gelişmeler Boş zaman kavramının ortaya çıkışı Seyahatte sınıf ayrımcılığının azalması	Keskin sınıf farklılıklarının kalkması Daha özgür dönem şartları Bireyselleşene eğilimler Seyahatin ihtiyaç olarak görülmesi
ÜRETİM BİÇİMLERİ	Zanaatkarlık hakim Üretimde standartlaşma yok Üretimde üst sınıf eğilimleri hakim	Fordist üretim yapısı Üretimde standartlaşma ve kitlesellik Verimlilik odaklılık İnsanı makine olarak görme	Post-fordist üretim yapısı Kitlesel üretimden uzaklaşma Tüketici talepleri ön planda Üretimde esnek yapı İnsan faktörü önemli
TEKNOLOJİ	Ulaşımda ilk önemli çalışmalar	Ulaşım imkanlarında gelişme, çeşitlenme İletişim teknolojisi kullanımında artış	İletişim ve ulaşımda küresel gelişim Kitlesel internet kullanımı
TURİZMİN YAPISI	Ticaret, dini etkinliklere katılma ile seyahat Üst sınıf talepleriyle toluşan turizm arzı Gezginlerin bireysel keşif güdülleri ile turizm	Kitle turizmi (deniz, kum, güneş) Sosyal turizm	Bireysel eğilimler Özelleşen talepler Yeni turizm türleri

(Kozak vd., 2013: 11; Jaakson, 1998: 255-270)

2.1.2.5.Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm Karşılaştırması

Turizm birçok disiplinle etkileşim içerisinde olan multidisipliner yapıya sahip bir sektördür. Geçmişten günümüze iktisadi, siyasi, sosyal, kültürel olmak üzere birçok alanda meydana gelen değişimler ve gelişmeler insanların ihtiyaçları, beklentileri ve arayışları üzerinde birçok farklılaşmaya ve yeni şekillenmelere neden olmuştur. Turizmde dönemsellik olarak bir önceki başlıklarda ifade etmiş olduğum modern öncesi, modern ve post modern dönem turizm eğilimleri de süreç içerisinde kitle turizminden alternatif turizme yönelen bir eğilim izlemiştir.

Aşağıdaki tabloda da özetlenmiş olduğu gibi modern dönem öncesi olarak sınıflandırmış olduğumuz dönemde şekillenmeye başlayan ve modern dönem boyunca etkisini geliştirerek sürdüren geleneksel kitle turizmi ile alternatif turizm arasında birçok farklılık bulunmaktadır. Geleneksel kitlesel turizm, büyük nüfusların birlikte hareket ettiği, genelde mevsimsel, kitlesel ithalat içerikli, daha çok kıyı bölgelerin tercih edildiği ve mekan özelliği olarak deniz, kum, güneş üçgeninin rağbet gördüğü bir turizm türü olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar günümüzde de etkinliğini koruyan bir geleneksel kitle turizmi anlayışı olsa da modern dönemin sonlarına doğru meydana gelen birçok gelişme birlikte insanların beklentilerinde meydana gelen farklılaşmalar, postmodern dönem içerisinde kendisini daha belirgin bir şekilde ifade etmeye başlamıştır. Ayrıca kitlesel olarak gerçekleştirilen turizm aktivitelerinin çevre üzerinde yarattığı baskı sürdürülebilir bir turizm yaklaşımının gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. Bu durum insanların

tatil anlayışlarındaki değişimlere neden olmuş; turizm sektöründe yeni eğilimlerin ve sürdürülebilirlik planlamalarının ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. İnsanlar daha küçük ölçeklerde, mevsimsellikten ziyade dört mevsime yayılan bir nitelikte, kıyı bölgeler ve deniz, kum, güneş üçlüsüne ek olarak ve kimi zaman bu alanlardan daha da fazla ölçekte doğa, tarihi ve kültürel içerikli seyahatleri tercih etmeye başlamıştır. Alternatif turizm ise bu kapsamda insanların yeni taleplerine cevap veren geleneksel kitle turizmine alternatif bir tür olarak ortaya çıkmıştır (Dernoi, 1981: 253-261; Karamustafa ve Örnek, 2019: 271).

Tablo 6: Geleneksel Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm

Ölçekler	Geleneksel Kitle Turizmi	Alternatif Turizm
Konaklama	Kitlesel ölçek Kıyı bölgeler Yabancı misafir Çok uluslu şirketler	Düşük ölçek Çeşitlenen bölge tercihleri Yerli misafir Yerel işletmeler
Pazar	Yüksek yoğunluk Tekel/monopol işletme Mevsimsellik hakimiyeti Deniz, kum, güneş eğilimli	Düşün yoğunluk Çeşitlenen işletmeler Dört mevsim Doğa ve kültür odaklı
Ekonomik	Baskın sektör Yüksek ithalat Paylaşımlı kar	Bütünleyici sektör Düşük ithalat Paylaşımsız kar

(Weaver, 1991: 413-416; Karamustafa ve Örnek, 2019: 270-272)

2.1.3. Turizmin Nedenleri

Günümüz dünyasının vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelen ve

evrenselleşen turizmin öznesi insandır ve insanı bu faaliyete yönelten birçok farklı motivasyon bulunmaktadır (Solmaz, 2019: 868; Toskay, 1978: 99). Turizm üzerine çalışan birçok araştırmacı ve kurum da insanları turizme yönelten temel motivasyonları sınıflandırabilmek adına birçok çalışma yapmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak turizmin nedenlerini fizyolojik nedenler, iş ile ilgili nedenler, psikolojik, kişisel gelişim ve eğitim ile ilgili nedenler, etnik, eğlence ve dini ziyaret amaçlı nedenler olmak üzere gruplandırabiliriz (Middleton ve Clarke, 2001: 72-73).

2.1.4. Turizm Çeşitleri

Turizmi oluşturan en önemli öge seyahat kavramıdır. Bu anlamda turizmi bir seyahat olayı olarak değerlendirerek; turizmin geçmişinin toplumsal hayatın geçmişi kadar eski bir tarihe dayandığını söyleyebiliriz. Toplumsal hayata geçiş süreci ile birlikte sosyal yapı ve bunlara bağlı olan tüm organizasyonlar değişmeye, daha karmaşık ve daha komplike bir yapı kazanmaya başlamıştır. Farklılaşma beraberinde insanların kendilerinden ve kendileri gibi olmayanlara olan ilgisini ve merakını artırıcı bir etki yaratmıştır. Değişik coğrafyalar, etnik, sosyal, kültürel, çevresel ve dini unsurlar etrafında biçimlenen farklı toplumlar ve bunları keşfetme isteği insanları seyahate yönlendiren önemli bir itici güç olmuştur. İçinde bulunulan dönemin tarihi, sosyal, ekonomik, siyasal ve dini olmak üzere birçok farklı bileşeni ise turizm eksenli seyahatlerin yapısında ve amacında belirleyici faktörleri oluşturmuştur (Duran ve Doğan, 2018; 138).

Çevre şartlarında meydana gelen değişimler yeni koşulları ortaya çıkarmıştır. Bu durum insanlar üzerinde sosyal ve psikolojik olarak birçok farklı etki yaratmış, seyahat motivasyonlarında farklılaşmalara neden olmuştur. Ayrıca yukarıdaki bölümlerde de belirtmiş olduğum gibi, modern dönem boyunca hakim olan kitlesel turizm anlayışının deniz, kum ve güneş üçgeninde şekillenmesi, çeşitlilik barındırmaması ve sürdürülebilir nitelik taşınamaması alternatif turizm planlamalarının gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır (Duran, 2017: 173-180).

Alternatif turizm yaklaşımının ortaya çıkmasıyla birlikte turizm sektöründe büyük bir çeşitlenme meydana gelmiştir. Hem yeni türler ortaya çıkmış hem de geçmişten gelen turizm anlayışında yaşanan değişiklikler ile birlikte çeşitlenmeler oluşmuştur. Kültür turizmi, kongre turizmi, sağlık turizmi, kırsal turizm, spor turizmi ve gastronomi turizmi bu yeni turizm türlerine örnek oluşturmaktadır.

(Doğan vd., 2018: 145).

2.1.5. Turist Kavramı

Turizmin hızla büyüyen bir endüstri haline gelmesi, ulusal ekonomilerdeki payının hızla artması ve sektörel pozisyonunun öncelikli bir konuma yerleşmesi, küresel rekabette söz sahibi olmak için önemli bir araç haline dönüşmesi gibi gelişmeler turizm olayını önemli bir araştırma konusu yapmış ve kapsadığı tüm aktörlere de açıklık getirilmesi gerekliliğini oluşturmuştur. Bu kapsamda Turizm faaliyetinin temelinde yer alan ve turizm olayının öznesini oluşturan insana verilen turist unvanı öncelikli olarak açıklık getirilmesi gereken kavramlardan birini ifade etmektedir.

Geçmişten günümüze çok farklı turist tanımlamaları yapılmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları şu şekildedir:

“Para kazanmak amacı olmaksızın, dinlenmek ve eğlenmek için ya da kültürel, bilimsel, sportif, idari, diplomatik, dinsel, sağlık ve benzeri nedenlerle devamlı olarak yaşadığı oturduğu yerlerden geçici olarak ayrılan ve tüketici olarak belirli bir süre seyahat edip devamlı kalış şekline dönüşmeyen, kaldığı yerden tekrar ikamet yerine dönen kimseye turist denir” (Sezgin, 1995: 5).

Kişisel, ticari ya da profesyonel amaçlarla olağan yaşam bölgesi içinde, ulusal sınırlar içinde ya da yurtdışına seyahat gerçekleştiren; kültürel, sosyal ve ekonomik faaliyetlere katılarak turizm harcaması yapan kişidir (NWTO, 2012: 1).

Turist, para kazanma amacı gütmeksizin, dinlenme, sportif, kültürel ve eğlence etkinliklerine katılma gibi birçok farklı sebeple sürekli ikamet ettiği yerleşim mekanından farklı bir destinasyona geçici ve geri dönmek üzere tüketici olarak seyahat eden, turizmin öznesini oluşturan kişiye denir. Ayrıca ülke sınırları içerisinde seyahat eylemini gerçekleştiren kişiler yerli turist, yabancı bir ülkeye seyahate giden kişilere ise yabancı turist olarak adlandırılmaktadır (Toskay, 1989: 41).

Bir başka tanımda ise turist, *“seyahat maksadıyla, toplu ya da münferit bir halde turizm amaçlı gezi faaliyetlerinde bulunan yerli ve yabancı kimselerdir”* olarak açıklanmaktadır (Korkut, 1983: 5).

Bu tanımlamalar kapsamında turistlerin özellikleri şu şekilde özetleyebiliriz:
(Usta, 2016: 8-9)

- Turist, turizm olayında özne konumundadır.
- Turist, turizme olayına doğrudan katılan, ona yön veren ve faaliyet çerçevesinde belirleyici olan aktördür.
- Turist, psikolojik tatmin, dinlenme, eğlenme, sportif etkinliklere, kültürel faaliyetlere katılma gibi çok çeşitli amaçlarla geçici olarak ve geri dönmek üzere farklı bir destinasyona seyahat eden kişidir.
- Turist, herhangi bir maddi kazanç amacı gütmeyen ve tüketici kategorisinde olan kişidir.

Bu tanımlamalar dışında, gerçekleştirdikleri seyahat eylemi ile turist gibi görünen fakat turist kategorisinde değerlendirilmeyen aktörlerde bulunmaktadır. Bir kişinin turist olarak nitelendirilebilmesi için turist amaçla ziyaret ettikleri destinasyonda en az 24 saat kalmaları gerekmektedir. Turistik amaçla ziyaret edilen destinasyonda 24 saatten az vakit geçiren kişiler günübirlikçi, diğer bir ifadeyle ekskürsionist olarak adlandırılmaktadır. Kişiler sürekli olarak ikamet ettiği destinasyon dışında ve kendilerine ait, genellikle kıyı bölgelerde yer alan konutlarında 24 saatten fazla yaptıkları konaklamalar ile de turist kategorisinde değerlendirilmemekte; yazlıkçı olarak kabul edilmektedir (Korkut, 1983: 6-8; Bozyer, 2008: 49-51). Ek olarak mülteciler, geçici ve sürekli göçmenler, transit yolcular, sınırda çalışanlar, diplomatlar, askeri personeller ve aileleri gibi kişilerde turist kategorisinde kabul edilmemektedir (Bozyer, 2008: 51).

2.2. Turizm ve Kent

Kentler, turizm için değerli bir kaynağı ifade etmektedir. Turizm için çok farklı nitelikte çekim faktörlerini bünyesinde bulunduran kentler, en büyük turizm destinasyonunu ve en önemli turistik mekânsal ürünü de oluşturmaktadır. Kentlerdeki turizm hareketleri Mezopotamya'nın önemli uygarlıklarından biri olan Sümer uygarlığı dönemine kadar dayanmaktadır (Başarangil, 2014: 83). Kentlerin sahip oldukları coğrafi, tarihsel ve kültürel olmak üzere birbirinden farklı birçok özellik turizm için hedef unsuru oluşturmaktadır. Aynı zamanda kentlerin gelişimi ve turizm faaliyeti arasında yakın bir ilişki, önemli bir etkileşim vardır. Kentlerde meydana gelen çevre planlaması, rekreasyon alanı yatırımı, alt ve üst yapı iyileştirme/yenileştirme, tanıtım, ulaşım ve konaklama gibi kentin gelişmesini sağlayacak her türlü faaliyet turizm için kenti bir cazibe merkezi

haline getirirken, turizm faaliyetlerinin bir kentteki artışı da kentin fonksiyonel gelişimi üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (İçellioğlu, 2014: 40-52).

Turizm, kent ve kentleşme birbiriyle etkileşim içerisinde ilerleme gösteren kavramlardır. Turizm gelirlerinde sürekliliği sağlayan artış tüm ülkelerde turizm sektörüne yapılan yatırımları arttırmıştır. Turizmin yarattığı hızlı büyüme turistik değer taşıyan bölgelerin hem mekânsal olarak genişlemesine hem de fonksiyonel olarak lider sektörün turizm olması sonucunu doğurmuştur. Potansiyelinin genişliği ile sadece büyük ölçekli kentleri değil aynı zamanda orta ve küçük ölçekli kentleri de birçok yönden etkilemiştir. Turizmin bu hızla büyüyen yapısı ve ekonomik olarak değerliliği kentleşmeyi de yakından etkilemiştir. Bu anlamda turizm hem kentleşme sonucundaki bir çıktıyı hem de kentleşmenin girdi olarak kabul edebileceğimiz unsurlarından birini oluşturmuştur. Turizm ayrıca kırsal bölgelerin kentleşmesi üzerinde de hızlandırıcı bir etki oluşturmaktadır. Oluşturduğu yeni istihdam alanları ve bölgenin turizm için çekim yaratan niteliklerinin potansiyelini geliştirmeye yönelik yatırımlara teşvik oluşturması, bölgedeki muhtemel tek yönlü sektör faaliyeti yapısını değiştirerek ekonomik ve kentsel yaşam kalitesi anlamında iyileşmeleri sağlamaktadır (Özer, 2019: 459-462; Bozyer, 2008: 12-14; İçellioğlu, 2014: 42; Başarangil, 2014: 81-85). Fakat aynı zamanda turizm, kentsel anlamda sürdürülebilir bir planlama dahilinde gelişen bir sektör olma niteliğine sahip olmadığı durumlarda, kentsel yaşam kalitesi açısından büyük sorunları da beraberinde getirebilmektedir.

Turizmin etkileri sadece ekonomik yapı ve çalışma hayatında meydana getirdiği değişiklikler ile sınırlı değildir. Toplumsal yapıda da çok önemli etkiler yaratmaktadır. Özetle turizm sektöründe meydana gelen gelişmelerin etkisi birçok yönden farklı gelişmeleri de beraberinde getirmektedir. Bir bölgede fiziksel olarak turizmin ön plana çıkmaya başlamasıyla, bölgede yaşamakta olan yerel halkın hayat düzeninde meydana gelen ekonomik değişikliklerin yanı sıra çevresel, siyasal, kültürel ve sosyal olmak üzere çeşitli alanlarda da farklılaşmalar oluşmaktadır. Turizm amaçlı bölgeye gelen misafirler kendi kültürel değerlerinin birer taşıyıcısı olarak seyahat ettikleri bölgedeki yerel halka bu değerlerini yansıtmaktadır (İçellioğlu, 2014: 1,42; Özer, 2019: 461-462; Akova, 2006: 1-34; Bozyer, 2008: 12-14).

Turizm farklı kültürlerle ait olan insanların birbirleri ile iletişim kurmasında köprü görevi görerek değişik geleneklere, göreneklere, toplumsal değerlere sahip

olan insan topluluklarının etkileşim sürecinin başlamasını da sağlamaktadır. Bu anlamda turizm bir bölgedeki toplumsal yapının ve davranış kalıplarının üzerinde etkisi yüksek olan bir sosyal olay niteliği taşımaktadır ve sadece insanlar arasındaki ilişkileri değil aynı zamanda da ülkeler arasındaki ilişkilerde de büyük bir etki yaratmaktadır. Bu durum kimi zaman yerel halk tarafından olumlu bir şekilde karşılanan bir durumu oluştururken kimi zamanda çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Bu sebeple bir bölgede turizmin sağlıklı bir şekilde gelişiminin sağlanabilmesi için yerel halk ve turizm etkileşiminin sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde yürütülmesi çok büyük bir öneme sahiptir (Akbaş, 2020: 82; Özkök ve Gümüş, 2009: 68).

2.2.1. Kent Turizmine Bir Bakış

Kentler genel olarak birçok farklı fonksiyona sahip yerleşim alanlarını oluşturmaktadır ve her kentin kendine özgü nitelikleri vardır. Bazı kentler ise sahip oldukları köklü tarihleri ve kültürel mirasları, doğal güzellikleri; spor, sanat, eğlence, alışveriş gibi aktivite alanları; havalimanları, eğitim olanakları, geniş seçenekli konaklama alanları ve iş amaçlı seyahatler için elverişli imkanları ile çok çeşitli aktivitelerin gerçekleştirildiği merkezler halini almıştır. Bu durum turizm faaliyetleri açısından çok önemli bir altyapıyı oluşturmakta ve bu kentlere turizm açısından zengin bir potansiyele sahip destinasyon olma özelliği kazandırmaktadır. (Başarangil, 2014: 83; Jurdana ve Susilovic, 2006: 136-139).

Kentlerdeki turizm hareketliliği Mezopotamya'daki Sümerler medeniyetinden beri varlığını sürdüren bir faaliyet alanını oluşturmaktadır. Bunun sebebi üst başlıklarda açıklamış olduğum her türlü turizm faaliyetinin aslında kent mekanında gerçekleştiriliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Süreç içerisinde ulaşım ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, küreselleşme, tüketim algılarının değişmesi gibi faktörler kent ve turizm arasındaki aktif etkileşimi kuvvetlendirmiştir. Kentler fonksiyonel olarak birçok gelişim kaydederken önceleri deniz, kum ve güneş üçgeninde ağırlık kazanan, tek tip klasik turizm yaklaşımı yerine kişilerin özgün eğilimleri çerçevesinde şekillenen hizmet beklentisi, alternatif turizm yaklaşımlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda aslında yeni bir turizm türü olmamakla birlikte ön plana çıkan turizm türlerinden biri de kent turizmi olmuştur (İçellioğlu, 2014: 37-42; Gürbüz, 2002: 49-59).

Kent turizmi, aslında her türlü turizm çeşidini kapsayan genel bir çatı niteliği

taşımaktadır. Bugün alternatif turizm türleri olarak adlandırılan eko turizm, golf turizmi gibi türlerde, geleneksel turizmi ifade eden deniz, kum, güneş turizmi de aslında kent mekanında gerçekleştiği için kent turizminin bir türünü oluşturmaktadır. Fakat turizmin dünya çapında ön plana çıkan ve büyük bir gelir kaynağı yaratan yapısı hem çatı kavram olarak kent turizmi vurgusunu ön plana çıkarmaktadır hem de ilerleyen başlıklarda açıklamış olduğum bir kentin turizm çerçevesinde kentleşmesinin yapı taşı oluşturmaktadır (Eriçok, 2019: 171). Ek olarak kişilerin diğer insanlar, kültürler ve ülkeler hakkında bilgi erişiminin kolaylaşması, ulaşım sistemlerinde meydana gelen gelişmeler ve harcanabilir gelirin artışı ile seyahat finansının sağlanabilmesi çok daha fazla insanın kentler dahil olmak üzere yeni destinasyonlara yönelmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca seyahat sayısında ve sıklığında artış başlamıştır. Turizmde yaşanan bu genel artış da küçük bir kentin bile turizm destinasyonu olarak gelişmesi için fırsat yaratmıştır. Turizmde yaşanan bu üç önemli sosyal değişim kent turizminin yönünü etkileyen ve turizm sektörü içinde ön plana çıkan bir tür olmasını sağlayan ana faktörleri oluşturmuştur (Kolb, 2006: 4-10, Özer, 2010: 3-5).

2.2.2.Kent Turizmi Kavramı

Kent turizmi yeni bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Ashworth'un 1980'li yıllarda kent turizmi olgusunu ayrı bir çalışma alanı olarak incelemesi, ardından 1990 yılında Avrupa'da turizm ofislerine yapılan anket çalışmaları ve turizm ofislerinin kent turizmi ile ilgili görüşlerinin alınması bu alanda yapılan çalışmaların ilk örneklerini oluşturmaktadır. Bu çalışmalardan sonra birçok araştırmacı, kurum ve kuruluş kent turizmini çeşitli açılardan inceleyerek farklı araştırmalar ve teoriler ile alana büyük katkı sağlamıştır (European Commission, 2000: 21, Ashworth, 1989: 35).

Kent turizmi üzerine birçok tanımlama yapılmıştır. Avrupa Komisyonu kent turizmini, farklı lokasyonlardan gelen ya da kent veya kasabalarda geçici süreli ikamet eden misafirlere sunulan her türlü turistik faaliyet ya da kaynak olarak tanımlamaktadır (European Commission, 2000: 21). Bir başka tanımda kent turizmi, doğal ve yapay peyzajlar, altyapı ve mevcut imkanlar ile bağlamsallaştırılan kent mekanındaki yerel halk ile yerli ve yabancı ziyaretçilerin faaliyetleri olarak ifade edilmiştir. Kentsel mekanlar yerli ve yabancı turistler için doğal ve yapay kaynakları bünyesinde barındıran önemli turizm destinasyonları görevi üstlenmektedir. Ayrıca günümüzde toplam nüfusun yarıdan fazlası

kentlerde yaşamaktadır. Bu durum küresel turizm ekonomisi içerisinde kent turizminin katkı payının büyüklüğünü de açıkça ifade etmektedir (Cave ve Jolliffe, 2012: 268).

2.2.3.Kent Turizminin Kaynakları

Kent turizmi, bir kentin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel yapıyı; beşeri yapılarındaki ve sunduğu hizmetlerdeki çağdaşlığı; her türlü altyapı ve üst yapı hizmetleri ile can ve mal güvenliğini sağlamaya yönelik yeterlilikleri; konaklama, eğlence ve dinlenmeye yönelik hizmetlerin kalitesini ve fiyat politikalarını; yerel halkın turizme bakış açısını ve kent hayatı içerisinde ziyaretçiler için merak uyandıracak tüm faaliyetleri kapsayan çoklu bir yapıya sahiptir. *“Kent turizmi, turistlerin diğer toplumların tarihi ve kültürel mirası, yaşam tarzlarını, düşünce biçimlerini öğrenmek için gerçekleştirdikleri tüm ziyaretleri içine almaktadır”* (Emekli, 2014: 30). Bu kapsamda bir kentin sahip olduğu kaynaklar turistlerin ziyaret motivasyonunu etkileyen temel unsurları oluşturmaktadır.

Kent turizmi kaynakları arkeolojik değerler, oyun ve dans salonları gibi eğlence alanları, şehir manzarası ve doğal güzellikler, tiyatrolar, müzeler gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bir kentin sahip olduğu kaynaklar turistlerin o şehri ziyaret etme kararlarını etkileyen en önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır. Jansen-Verbeke (1988: 68-210) kent turizminin unsurlarını birincil, ikincil ve ilave unsurlar olmak üzere üçe ayırmaktadır. Birincil unsurlar bir kentin sahip olduğu doğal ya da yapay çekicilikleri, etkinlikleri, tarihi ve kültürel miras gibi özellikleri ifade etmektedir. Bu unsurlar genellikle turistlerin bir kenti ziyaret etmesindeki en büyük motivasyon kaynağını oluşturmaktadır. İkincil unsurlar konaklama, yeme-içme, alışveriş gibi hizmet amaçlı turizm üst yapılarını içermektedir. Son olarak ilave kaynaklar ise ulaşım hizmetleri, turizm danışma büroları, yön kılavuzları, haritalar gibi turistlerin her türlü konuda erişebilirliğini arttıran destekleyici faktörleri ifade etmektedir (Avgoustis ve Achana, 2002: 66).

BİRİNCİL/TEMEL KAYNAKLAR	
<u>Kültürel Tesisler</u>	<u>Spor Tesisleri</u>
- Sanat galerileri ve müzeler	- Açık ve kapalı tesisler
- Sinemalar ve tiyatrolar	- Eğlence Tesisleri
- Konser alanları	- Gece ve bingo kulüpleri

- Kongre merkezleri	- Özel faaliyetler
- Diğer çekici faaliyetler	- Festivaller
<u>Fiziksel Özellikler</u>	<u>Sosyal ve Kültürel Özellikler</u>
- Tarihi sokak desenleri	- Mekan canlılığı
- İlginç binalar	- Kültürel miras
- Anıtlar ve heykeller	- Dil
- Yeşil alanlar ve parklar	- Yerel gelenek ve kıyafet
- Su yapıları (Limanlar vb.)	- Güvenlik ve samimiyet
İKİNCİL KAYNAKLAR	
- Konaklama tesisleri	
- Yiyecek ve içecek tesisleri	
- Alışveriş merkezleri	
- Marketler	
EK KAYNAKLAR	
- Ulaşım ve otopark imkanları	
- Erişilebilirlik	
- Ziyaretçi bilgilendirme imkanları (haritalar, işaretler, rehberler vb.)	

(Avgoustis ve Achana, 2002: 66; Law, 2002: 12)

Turistlerin bir şehri ziyaret etme motivasyonlarını etkileyen kent kaynakları yukarıdaki tabloda ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Tabloda yer alan birincil/temel kaynaklar turistlerde bir kente dair merak hissi uyandıran ve kente ziyarete yönlendiren öncelikli faktörleri göstermektedir. Bir kentin fiziksel karakteristiği, sosyal ve kültürel özellikleri ile spor ve eğlence tesisleri gibi faktörler bu kaynaklara girmektedir. Konaklama, yeme-içme tesisleri gibi faktörler ikincil kaynakları oluştururken; ulaşım ve turist danışma merkezleri gibi faktörleri içeren ek kaynaklar ise birincil ve ikincil faktörler kadar turistleri çeken kaynakları ifade etmiyor olsalar da kent turizmini olumlu etkileyen yan fonksiyonlar olarak önemli bir yere sahiptirler (Ruetsche, 2006: 1; Özer, 2010: 17).

Kentler, turizm açısından çekicilik taşıyan yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi çok fonksiyonlu kaynaklardan oluşmaktadır ve farklı ziyaretçilerin farklı spesifik

beklentilerini karşılayabilecek aktörleri bünyesinde barındırmaktadır. Fakat kent turizminde başarının yakalanması ve ziyaretçi memnuniyetinin sağlanabilmesi için her bir kaynağın kendi rolünü temel alarak ve diğer kaynaklarla uyum içerisinde ilerlemesi gerekmektedir. Ayrıca önemli turizm destinasyonlarını oluşturan kentlerin kaynaklarını başarılı bir şekilde sunması sadece ziyaretçi memnuniyetini etkilemekle kalmamaktadır. Yeni ziyaretçilerin kente çekilmesinde de reklam faktörünü oluşturmaktadır. Ziyaret deneyimlerinden duyulan memnuniyet destinasyonlara olan bağlılığa katkıda bulunmaktadır. Ziyaretçilerin destinasyona bağlılık derecesi de destinasyonu tekrar niyetlerine ve başkalarına tavsiyelerine yansımaktadır. Bu kapsamda kent kaynaklarının sürdürülebilir, planlı ve stratejik kullanımı, kent turizmi sürecinin başarılı bir şekilde yönetilmesinde büyük önem taşımaktadır (Corte vd., 2015: 39-50).

2.2.4. Kıyı Kentleri

Su ve kara etkileşim merkez alanı olarak kıyılar; hem suya hem denize dönük her türlü eylem ile ilişki içerisinde olması sebebiyle çok çeşitli ve farklı işlevleri gerçekleştirebilecek potansiyele sahiptirler. Kıyıların sahip olduğu bu potansiyel zaman içerisinde kent ile bütünleşerek kent kimliğinin oluşmasını sağlayan ve kent gelişim dinamiklerini yaratan nitelikleri oluşturmaktadır. Ayrıca sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilere bağlı büyük gelişmelerle birlikte kentin imajının ve rolünün belirlenmesinde de kıyıların sahip olduğu potansiyel çok önemli ve belirleyici bir rol oynamaktadır (Kılıç, 1999:1-40).

Tarih boyunca kıyılar hem insanlık hem de kentleşme için önemli bir fiziksel faktörü oluşturmuştur. Kente kattığı sosyo-ekonomik artılar, rekreasyonel fırsatlar, estetik değerler, insan doğasının ikincil ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çeşitli ve zengin yapısı ile kıyılar her zaman bağlı bulundukları kentleri olumlu bir şekilde etkilemiştir. Su ile bağlantısı olmayan kentler ise çok büyük ya da spesifik fırsatlar sunmadıkları sürece kıyı kentleri kadar değer yaratamamışlardır (Erkmen, 2015:1).

Kıyı kentleri, kara ve su bileşenlerinden oluşan iki kutuplu bir mekan olarak tanımlanabilir. Bu mekanın bir yanını kara ekosisteminin bir yanını ise kıyı ekosisteminin sınır noktaları oluşturmaktadır ve bu anlamda uygarlıkların gelişmesinde öncü bir rol oynayan kıyı kentleri kara ile suyun ara yüzü konumundadır (Gedikli, 2011: 24).

Kıyı kentleri, kent türleri arasında özel bir konuma sahiptir. Kent

tanımlamalarında kullanılan genel geçer kavramlar kapsamında incelendiğinde bu kent türünün niteliklerinin ve tanımlanışının ayrıcalıklı yapısı ortaya çıkmaktadır. Kıyı kentleri, ilk bakışta su yanı başında yer alan avantajlı konumları ile fiziksel ayrıcalığını ortaya koymaktadır ve soyut özelliklerde de birçok farklılığa sahiptir. Ayrıca bir kentin kıyı kenti olarak kabul edilebilmesi için sadece su kenarında yer alan bir yerleşim formuna sahip olması da yeterli değildir. Suyun kıyı kentine bir girdi olarak değer katması, yapaydan uzak doğan bir kent niteliği taşıması, fiziksel koşulların şekillendirici olması ve doğayla yakın ilişkili olması, kentin okunurluğunda suyun olumlu katkısının olması, kişisel deneyimler için zengin yelpazeye sahip olması ve bir kültür sunması gibi nitelikler bir kentin kıyı kenti olarak kabul edilmesinde önemli unsurları ifade etmektedir (Erkök, 2002: 61-62).

Kıyı kentleri, zengin doğal kaynaklar, yerel ve küresel ekonomik girdiler, biyolojik ve ekolojik çeşitlilik, kolay ve dinlendirici yaşam şartlarını sağlama gibi özelliklere sahiptir (Gedikli, 2011: 24-25) . Ayrıca sahip olduğu doğal imkanları kullanarak kültürel, sosyal ve ticari hayatın en dinamik olduğu alanları oluşturmaktadırlar (Tachir, 2019: 1).

Kıyı kentleri kendine özgü özelliklere ve şartlara sahip bir kent türüdür. Fakat kendi türünün kentleriyle de birçok ortak özelliği paylaşmaktadır. Kıyı kentlerinin şekillenmesinde etkili olan kalıcı ve geçici faktörler içerisinde ekolojik süreçlerin baskın bir üstlenmesi kıyı kenti dinamizmini oluşum itibarıyla kazandığını göstermektedir. Ayrıca bu kentler en temel ve en önemli özelliklerini formlarını oluşturan doğaya borçludurlar ve durum kentin yapısını, kimliğini ve gelişimini etkileyen en belirleyici unsuru oluşturmaktadır (Erkök, 2002: 70-100).

Kıyı kentleri, süreç içerisinde önemi doğrusal olarak artan bir kent türü olmuştur. Yerleşik yaşama geçilmesiyle birlikte beslenme ve savunma ihtiyaçları açısından tercih edilen kıyı bölgeleri, kent formu kazanma sürecinde ulaşım ve ticarete öne çıkan yerleşim birimlerini oluşturmuştur. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında üretimde ve ticarete yaşanan gelişmeler, kıyı kentlerine olan ilgiyi daha da arttırmıştır. Özellikle bir limana sahip olan kıyı kentleri endüstriyel ticaretin sınırları aşan bir güce kavuşmasında önemli bir rol oynamıştır. Süreç içerisinde ulaşım, internet ve telekomünikasyon başta olmak üzere birçok alanda meydana gelen teknolojik ilerlemeler, çalışma hayatında ve hak kavramında meydana gelen gelişmeler ile 19. yüzyıl itibarıyla başlayan ve 20. yüzyılda etkisini daha da arttıran, ülke ekonomilerindeki imalat, endüstri gibi sektörlerden

hizmet sektörüne doğru yöneliş ve özellikle turizm endüstrisinin yükselen değeri kıyı kentlerinin popülerliğini arttırmıştır (Pekpak, 2012: 2).

Kıyı bölgeleri, turizm faaliyetlerinin başlangıcından beri ve özellikle kitlesel boyuta ulaştığı süreçle birlikte arz ve talep açısından dengenin sağlandığı ve en çok tercih edilen alanları oluşturmaktadır. Kıyı kentleri özel konumlarıyla, dünya çapında yaygınlaşan ve deniz, kum, güneş üçlüsünü merkezine alan kitle turizmi özelde ise kıyı turizmi yönelimi ile birlikte adeta turizm olgusu ayrılmaz bir bütün haline gelmiştir. Turizm ile kıyı kenti arasında meydana gelen yoğun etkileşim her iki olgununda ilerleyişinde etkili olmuştur. Kıyıları, sahip olduğu zengin doğal kaynaklar ve sunduğu geniş aktivite yelpazesi ile turizmin geniş kitlelere ulaşmasına katkı sağlamıştır. Kıyı kentlerinin turizm ile yoğun etkileşimi kentin fiziksel mekan, sosyal, kültürel ve ekonomik örgütleniş, istihdam yapısı gibi birçok boyutunda dönüşümleri ve yeniden şekillenmeleri beraberinde getirmiştir (Pekpak, 2012; 6-37).

Küresel çapta hızla değişen iktisadi yapının değişim aşamalarının en gözle görülür etkilerinin yaşandığı yerleri kentler oluşturmaktadır ve özellikle turizm endüstrisine doğru yaşanan yoğun yöneliş kıyı kentleri üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Unutulmamalıdır ki; yerleşim alanlarının gelişmesinde, kalkınmasında ve marka imajlarının oluşmasında önemli bir itici gücü oluşturan turizm, *“...gerekirdiği altyapı ve üstyapı düzenlemeleriyle fiziksel mekanda, toplum tarafından ve toplum içinde gerçekleştirilen, kültürel etkileşimleri teşvik eden yapısıyla sosyo-kültürel ortamda, emek yoğun ve ticari bir faaliyet oluşuyla da ekonomik boyut...”* olmak üzere kent üzerindeki birçok dinamiğin şekillenmesinde hem olumlu hem de yarattığı yoğun baskı ile sürdürülebilirlik açısından olumsuz etkide bulunmaktadır (Yüksel ve Ertin, 2019:100; Pekpak, 2012: 2).

2.3. Kentleşme Modellerinde Değişim

Kentler, tarihsel süreç içerisinde genel bir yerleşim alanını ifade ediyor olsa da içerisinde birçok farklılığı barındırmaktadır. Yaşanan gelişmeler kentsel formlar üzerinde birçok değişimi de beraberinde getirmiştir. Sosyal, ekonomik, siyasal, toplumsal birçok gelişme ve insan davranışları ile bağlantılı olarak yaşanan değişim süreci de kentleşme kavramının ve çok farklı kentleşme formlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 252).

Kent tarihi insanlığın yerleşik hayata geçmesiyle ortaya çıkan yerleşim

formlarından birini ve günümüz için belki de en önemlisi ifade etmektedir. Süreç içerisinde tarımsal artı ürün, dini nedenler, savunma ihtiyacı, ticari gereklilikler gibi birçok faktör kent yapılanmasında belirleyici faktör olmuştur. Kent tarihindeki en önemli dönüşüm noktalarından birini Sanayi Devrimi oluşturmaktadır. Sadece bir yerleşim alanı formundan fazlasını ifade eden, toplumsal ve özellikle ekonomik yaşamdaki bütün değerlerle etkileşimli olan kent ve kentsel değerler bu gelişme ile birlikte tüm dünyada artan bir kentleşme hareketini başlatmıştır (Çan, 2013: 1-11).

Kentleşme bir kentin ortaya çıkış, büyüme, gelişme ve değişme sürecini ifade eden bir kavramdır. Evrensel bir kavramı ifade eden kentleşme bir toplumsal hareketliliği ifade etmektedir ve bu hareketliliğin birçok farklı nedeni vardır. Kentleşme, toplulukların sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarıyla uyumlu bir formlanışını göstermektedir. Ancak kent ve kentleşme tarihini incelemiş olduğum birinci bölümde de aktarmış olduğum gibi, kent olgusunun zaman içerisindeki gelişiminin ana nedenini sanayileşme ve ekonomik faktörler oluşturmıştır. Uzun bir dönem kentleşme kavramı sanayileşme ve ekonomik gelişme faktörleri ile birlikte anılan bir kavramı ifade etmiştir (Yıldırım, 2004: 10-23).

Uzun yıllar endüstriyel üretim çerçevesinde şekillenen kentleşme sürecinden sonra hizmet sektörünün gelişimi, sanayisizleşme, turizm sektörünün yükselişi ve ekonomik bir istikrar elde edişi ile birlikte ve özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru birtakım kentlerde sosyal ve mekânsal dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Dönüşüm ile birlikte ortaya çıkan en çarpıcı ve yeni mekânsal yeniden yapılanma süreçlerinden birini de turizm kentleşmesi oluşturmaktadır (Mullins, 1992: 188).

2.4. Tüketim Olgusu, Kent ve Turizm

Bugün dünya çapında en hızlı büyüyen, tek ve spesifik bir ekonomik alanı oluşturmaktan ziyade eğlence, ulaşım, imalat gibi diğer birçok ekonomik alanının birlikteliğinden doğan bir endüstriyi ifade eden turizm ile ilgili bir çok çalışma vardır. Fakat bu çalışmalar turizmin çağdaş sosyal yaşamdaki yerine, sosyal yaşamı şekillendirici rolüne ya da bir kent üzerindeki etkisini anlamaktan ziyade daha çok turist sayıları, turistlerin beğenileri, istekleri ya da şikayetleri, turist ziyaretlerini artırma projeleri, turizm yatırımları gibi unsurlar üzerine odaklanmaktadır. Ayrıca birçok çalışmada sadece turizm ve ekonomik planlama üzerinde yoğunlaşmaktadır (Mullins, 1991: 591-592).

Turizm kentleşmesine bakıldığında ise; günümüzdeki anlamıyla kentleşme

hareketleri 19 yüzyılda öncelikle batıda, üretim ve ticaret ana faktörleri etrafında şekillenmektedir. Fakat turizm kentleri 20. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmasıyla yeni; imalattan ziyade tüketim üzerine kurulu olmasıyla sıra dışı bir kentleşmeyi ifade etmektedir. Bu kapsamda turizm kentleri henüz genç bir kentsel formu oluşturduğu için turizm kentleşmesine dair ampirik ya da teorik çok az çalışma bulunmaktadır. Bunun en büyük sebebini bu kentleşme türüne dair henüz kavramsal bir fikir birliğinin oluşmamasıdır. Bu durum veri toplama yöntemleri, değerlendirme stratejileri gibi çözümleme adımlarının belirsizliğine yol açarak analizi çok zorlaştırmaktadır (Mullins, 1992: 189-190)

Turizm kentleşmesi, kentsel alanların ve özellikle büyük kentlerin keyfe ve hazza dayalı üretim ve tüketim için özel olarak geliştirilmesini ifade eden bir süreci yansıtmaktadır. Bu anlamda tüketim ve kentleşme sürecini analiz etmek bu yeni kentleşme sürecinin oluşumunu anlamak adına önemli bir yol haritası sunmaktadır (Mullins, 1992: 188)

2.4.1. Tüketim Olgusu

Tüketim en geniş ifadeyle, üretimin karşıtı bir konumda, kişilerin ihtiyaç duydukları ya da ihtiyaç olarak algıladıkları her türlü şeyi tüketmesini ifade etmektedir (Bauman, 1999: 39). *“Tüketim; ihtiyaç, istek, arzu gibi taleplerle ve bu taleplerin karşılanması için gerekli olan mal, hizmet gibi üretim çeşitlerine ve paraya ya da bunun yerini alacak bir değere dayalı, ayrıca zamana ve mekana bağlı olan sosyal ve ekonomik bir ilişki biçimidir”* (Çetin, 2011: 60). Bireyler yaşamda sadece üretici unsur olarak yer almamaktadır. Her bir birey aynı zamanda çok faktörlü bir tüketicidir. Bu kapsamda tarihsel süreç içerisinde baktığımızda insanlık tarihi ile tüketimin eş zamanlı olarak başladığını söyleyebiliriz.

İnsanlık tarihi kadar eski olan tüketim de her unsur gibi zamanla etkileşimli bir şekilde varlığını devam ettirmektedir. İlk dönem insanların tüketim ihtiyaçları sürekli değişerek ve çeşitlenerek günümüze gelmiştir. Bu yüzden eski dönemdeki tüketim alışkanlıkları ile günümüzde tüketim alışkanlıkları arasında çok boyutlu farklılıklar vardır. İlkel kabileler döneminde tüketim ön plandaydı ve insanlar üretimde herhangi bir etkinlik göstermeden tüketimde bulunuyorlardı. Avcılık, toplayıcılık gibi faaliyetlerde bulunarak yaşamlarını devam ettirme temel içgüdüğü çerçevesinde tüketim gerçekleştiriyorlardı ve bu faaliyetler insanların üretim tüketim dengesini kurabilecekleri bir bağlamı oluşturmuyordu. Fakat

Tarım Devrimi ile başlayan üretim teknolojik gelişmelerle etkileşim halinde büyümüş ve Sanayi Devrimi ile birlikte de büyük bir ivme kazanmıştır (Ören ve Yüksel, 2012: 43-46; Ürkek, 2019: 5).

Toplumsal gelişim süreci boyunca başta ekonomik, sosyal, kültürel, hukuki, siyasi alanlar olmak üzere birçok alanda yaşanan gelişmeler kenti etkilemiş ve dolayısıyla kentsel mekanın yeniden şekillenmesinde önemli etkileyicileri oluşturmuşlardır. Özellikle sanayi kapitalizminin gelişimiyle birlikte kent ve kentsel alanda birçok değişim meydana gelmiştir. Ayrıca süreç içerisinde tüketim sadece üretim çıktılarının kullanılması faaliyetinin ötesine geçmiş; Baudrillard'ın da ifade ettiği gibi salt gerçekliği sadece tüketim eğiliminin kendisi oluşturmaya başlamıştır. Modern dönemle birlikte başlayan ve tüketim çağı olarak ifade ettiğimiz günümüzde tüketimde farklı istekler, hazlar ve arzular daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Bireylerin tüketim mekanlarından, bir üst ölçekte ise kentlerden beklentileri sadece ihtiyaçların giderilmesinden öteye geçmiştir. Ayrıca ihtiyaca olan bakış açısında da değişimler meydana gelmiş; tatil, eğlence, dinleme gibi olgularda ihtiyaç çerçevesinde değerlendirilmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmelerle birlikte de en büyük tüketim mekanını oluşturan kentlerde gelişim süreçlerini bu unsurlar etrafında inşa etmeye başlamıştır. Turizm kentleşmesi de bu yeni tüketim beklentileri çerçevesinde oluşan, keyif veren ve hazza dayanan mal ve hizmetlerin üretimi ve tüketimi üzerine kurulu yeni bir kentleşme türünü ifade etmektedir (Baudrillard, 2018: 116- 227; Ürkek, 2019: 1-5).

2.4.2. Tüketim Olgusunun Tarihsel Gelişimi

18.yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte insanlık bu döneme kadar görülmemiş bir üretim artışına şahitlik etmiştir. Gelişen teknolojik donanım dayalı olarak artan iş bölümü ve uzmanlaşma üretimde çok büyük bir artış yaratmıştır. Geleneksel toplum olarak da ifade edilen tarım toplumunda evlerde gerçekleştirilen üretim faaliyetleri yerini Sanayi Devrimi ile birlikte fabrikalara bırakmış, seri üretim başlamıştır. Bu durum ile birlikte dönemde etkili olan ekonomik ve siyasi platform hem kentleşme üzerinde hem tüketim üzerinde hem de sosyal yapı, toplumsal kurumlar, norm ve davranış kalıplarında büyük değişiklikleri meydana getirmiştir. Süreç boyunca meydana gelen gelişmeler sanayileşmeye 20. yüzyılın başı itibarıyla yeni bir boyut daha kazandırmış, Taylorizm ve Fordizm bu yüzyılın ilk yarsına damga vuran üretim tarzları olarak ortaya çıkmıştır. Bu iki üretim sistemi hem kendi dönemlerini hem de gelecek

dönemlerdeki üretim sistemlerini büyük çapta etkileyecek toplumsal, siyasal ve ekonomik dönüşümlere yol açmış, kolektif tüketimindeki artışın başlangıç noktasını oluşturmuşlardır (Aydınlı, 2004: 1-5).

Kapitalist üretimin örgütlenmesinde çok yüksek bir etkisi olan ve Frederick Winslow Taylor tarafından geliştiren Taylorizm, 19. Yüzyılın sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde sistematik yönetim hareketinden ortaya çıkan ve mühendislik endüstrisinde yaygın olarak kullanılan bir üretim tarzı olarak ortaya çıkmıştır. Taylor'un Bilimsel Yönetimin İlkeleri adlı kitabında temel ilkelerini ifade ettiği bu üretim yönetimi anlayışı, insanlardan maksimum verim elde edinimiyle üretimin en iyi yolunu bulmayı amaçlamıştır. İş gücünde vasıf istihdam, üretim sürecinin basitleştirilerek en küçük parçalara kadar bölünmesi, üretimde sıkı bir şekilde işçi denetimi ve kontrol, iş başı yerine saat başı ücrete dayanıyordu. İşçi sadece üretimdeki bir faktör olarak görülüyor, işçinin insan olduğu faktörü göz ardı ediliyordu. İşçi sadece bir üretici olarak görülüyor, onların tek motivasyonunun gelir elde etmek olduğunu kabul ediyor, çalışma dışındaki zamanı ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmıyor, tüketim kanalında aktif bir unsur olarak görülüyordu (Künger, 2021: 12-15; Senemoğlu, 2017: 66-67; Arnold ve Faurote, 2005: 137-140).

Tayloristler, artan sanayi tesislerinin etkinliklerini ve verimliliklerini artmada çeşitli çözümlemelere odaklanıyordu. Mekanizasyonun özellikle büyük bir önem taşıdığı gelişmekte olan ya da yeni sanayi dallarında istihdam eden mühendisler, temeli uygulamalı çözüm tekniğine dayalı olan bu sistemi benimsemekteydi. Fakat bu üretim sistemini yeterince içselleştirmeden ve gerekli tüketim arzını yaratacak politikaları oluşturmadan daha çok ve daha hızlı üretim beklentisiyle sistemi ileri düzeyde uygulamaya çalışan yöneticilerin artmasıyla birlikte ve ayrıca sistemin işçiyi olan mekanik bakışı sorunları da beraberinde getirdi. 19 yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında ücretlerin yükseltilmesi ve çalışma saatlerinin iyileştirilmesi talebiyle birçok işçi grevi meydana geldi (Kahraman, 2018: 383-389).

İşçi grevlerinin devam ettiği bu dönemde Taylorizmin yerini sembolik olarak başlangıcı 1914 olarak kabul edilen Fordizm aldı. Taylor'un Bilimsel Yönetim modelinin geliştirilmiş versiyonu olan Fordist üretim modelinin kurucusu ve Ford Motor şirketinin sahibi Henry Ford öncelikle ilk kez bant üretimini sunarak sektöründe önemli bir avantaj elde etti. Sonrasında seri üretimin seri tüketime

ihtiyacı olduğunun farkındalığıyla işçi ücretlerini yükseltme politikasını uyguladı. Çünkü ona göre bant üretimi ile birlikte gerçekleşen üretim artışının üretim ile birlikte paralel bir şekilde ilerleyen tüketimle karşılanmaması durumunda bu sistemin sürdürülebilirliği söz konusu olamazdı (Küngerü,2021:15; Kahraman, 2018: 387-388).

Fordist üretim sistemi ile birlikte kitlesel üretim ve kitlesel tüketimde hem bir artış hem de bu dinamiklerin günlük hayatta yansıması olan sosyal ve kültürel yapıda birçok değişiklik yaşanmıştır. Sembolik olarak 1914 yılında uygulanmaya başlayan bu üretim sistemiyle kar kitlelere yayılarak maliyet düşürülürken aynı zamanda emekte ve sermaye de büyüme gerçekleştirilmiştir. Bu üretim sistemi ile birlikte hem çalışanların hem de onların mal ve hizmet satın aldıkları kitlelerin alım gücü arttırılmıştır. Öncesinde kalifiye işçilerin ve üst sınıfların sahip olduğu tüketim alışkanlıkları bu süreçle birlikte işçiler için de ulaşılabilir hale gelmiştir. İşçilerin yüksek ücretler elde etmesi ve yeni orta sınıfa ait olan tüketim alışkanlıklarını kazanmaya başlamasıyla tüketim artık büyük oranda bir ihtiyaç olmaktan uzaklaşmaya ve bu alışkanlıklar büyük kitlelere yayılmaya başlamıştır.(Kahraman, 2018: 389). Aynı zamanda işçi hakları ile ilgili de gelişmeler de bu dönemlerden itibaren hız kazanmaya başlamıştır. Bu durum tüketimi arttırırken aynı zamanda da tüketim olgusunun içeriğinde de büyük değişiklikleri meydana getirmiştir. Serbest zaman ile çok yakın ilişkili olan tüketimde bu dönemden sonra yoğun bir artış yaşanmaya başlamıştır (Selçuk, 2011: 4140).

Fordizimle birlikte kitle üretiminde büyük bir artış meydana gelmiştir. Fakat bu kitlesel üretim hem ürünleri hem de tüketimi standartlaştırarak kitlesel tüketimi getirmiştir. Fordist üretim biçimi homojen, standart ve kitlesel bir üretim biçimi ifade etmektedir. Birbirine benzer olan malların kitlesel üretimine dayanmaktadır. Ürün çeşitliliği ya da fiyatta farklılaşma yoktur. Fakat sembolik olarak 1914 yılında başladığı kabul edilen fordist üretim sistemi ile ön plana çıkmaya başlayan, 1940'lı yıllar da başlayan büyük politik, sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmeler ve paraya ya da ücrete bakış açısında meydana gelen değişimler ile birleşen ve 2. Dünya Savaşı sonrasında büyük bir artışa geçen tüketim olgusu, temel ihtiyaçları karşılamanın ötesinde daha özel tüketim alanlarının oluşturulması talebine cevap verecek şekilde dönüşüme uğramaya başlamıştır. (Selçuk, 2011: 4144-4149).

Sekiz saat işgününe karşılık beş dolar ücret ilkesi ile birlikte tüketimin çok geniş kitlelere yayılması, tüketim normlarında radikal bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Kitlesel üretimin kitlesel bir şekilde tüketilmesi için uygun arz oluşturulmaya başlanmıştır. İşçiler performansa ya da yöneticiye dayalı olarak ifade edebileceğimiz ücret politikaları ile daha yüksek maaşlar almaya başlamıştır. Tüketimin bir kimlik sahibi olma işlevi ile boş zaman ve eğlence kavramları ön plana çıkmaya başlamıştır. Tatil kavramının bir insan hakkı olarak görülmeye başlanmasının yapı taşlarının olduğu bu dönemde bu dönemlerde kitlesel turizm faaliyetlerinde de büyük gelişmeler yaşanmaya başlamıştır (Özcan, 2007: 290-298).

Fordist üretim sisteminde 1960'lı yılların sonralarından itibaren birçok sorun ortaya çıkmaya başlamıştır. Yaşanan politik ve siyasal olaylar, savaşlar, işçi hakları ve maaşlarındaki iyileştirmeler gibi birçok gelişmenin sonucunda tüketim taleplerinde değişim başlamış ve fordizmin standart üretim ve standart ürün tüketimine dayanan yapısı değişen tüketim taleplerini karşılamamaya başlamıştır. Ayrıca 1970'li yıllar itibariyle birçok ülkede çeşitli ekonomik ve siyasal krizler meydana gelmiştir ve bu noktada Fordizimden Post-Fordizme geçiş bir çıkış yolu olarak görülmüştür. Post-Fordizm ile birlikte üretim, tüketim, örgütlenme kalıpları, devlet işlevleri gibi birçok alanda yeniden tanımlanma sürecine girilmiştir. Özellikle 1980'li yıllar itibariyle bilgi çağında meydana gelen yükseliş ile teknolojik gelişmeler tüketimde değişen taleplere cevap verebilmek ve çok geniş kitlelere ulaşabilmek adına ürünlerin biçim, renk, ambalaj gibi birçok niteliğinde farklı tasarımlara, çok çeşitliliğe, esnek ve dinamik üretim normlarına yer verilmeye başlanmıştır. Reklam, ürün tanıtımı gibi faaliyetlerle kişilerin tüketime özendirilmesi için birçok çalışma yapılmıştır. Hızlı ve ürün skalası geniş bir üretimle hızlı bir tüketim hedeflenmiştir. Tüketim zorunlu ihtiyaçların karşılanmasından daha da uzaklaşarak bir kimlik ya da sınıfa aidiyetin simgesi haline gelmeye başlamış, haz ve zevk tüketimine eğilimin ilk adımları atılmıştır. Fordist üretim sisteminin kitlesel üretimi dengelemek amacıyla kitlesel üretimin gerçekleşmesini hedeflemesinden sonra Post-Fordist üretim sistemi mevcut yaşam tarzlarını tanıyarak onlara ulaşmayı amaçlamanın yanında yeni yaşam biçimlerinin de oluşmasını desteklemiştir (Odabaş, 2006: 10-12; Sever, 2017: 286-287).

Üretim sistemlerinde bu kapsamlı değişimler meydana gelirken aynı zamanda yapı taşlarını bilgi toplumu, postmodernizm, küreselleşme gibi olgular oluşturan sanayi döneminden sanayi ötesi döneme doğru da bir dönüşüm ve geçiş süreci

yaşanmıştır. Sanayi ötesi bir üretim sistemi olarak ifade edebileceğimiz postfordizmin de kendisiyle paralel zaman diliminde ortaya çıkan ve sanayi ötesi süreçte yaşanan değişim formlarını içeren bilgi toplumu, postmodernizm, küreselleşme gibi yaklaşımlarla etkileşim içerisinde olmuştur. Özellikle 20. Yüzyılın sonlarına doğru meydana gelen yüksek ivmeli teknolojik gelişmelerle birlikte tüketim taleplerinde yeniden bir değişiklik, sosyal ve ekonomik yapılanmada da bir yenilenme süreci başlamıştır. Endüstri sonrası olarak ifade edebileceğimiz bu yeni süreç bilgi çağının temel taşlarını oluşturmuştur (Aydınlı, 2004: 1-7).

Sanayi ötesi dönem ya da bilgi çağı olarak ifade edebileceğimiz bu süreç internetin ve bilgi teknolojilerinin kullanımının kitlesel olarak hızla arttığı, ulaşım imkanlarının ve haberleşmenin yüksek bir ivmeyle gelişmeye başladığı, yeniden bir ekonomik dönüşümün yaşandığı, yeni değer kalıplarının oluşmaya başladığı, farklı tüketim kalıplarının ve farklı sosyal sınıfların ortaya çıktığı bir dönemi ifade etmektedir. Bu yeni dönemin en önemli özelliklerinden birini mal üretiminden hizmet üretime geçilmesiyle birlikte ekonomik hayatta yaşanan değişiklikler oluşturmaktadır. Tarihsel sürecin her aşamasında bir şekilde varlığını sürdüren hizmet sektörü bu dönemde çok daha önemli olmuştur (Aydınlı, 2004: 7-10).

Üretim sistemleri mevcut sistemde iktisadi yapıyı oluştururken aynı zamanda da toplumsal yapıdaki diğer bütün değerleri de etkisi altına alan ve şekillendiren görüşlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Üretim sistemlerinde meydana gelen değişimler sadece ekonomik çerçevede etkiyen kuvveti oluşturmakla kalmayarak aynı zamanda sosyal, siyasal, kültürel, yönetsel birçok yapıyı da etkileyerek toplumsal bir teori kimliğini oluşturmaktadır. Ekonomik ilişkilerin oluşturduğu alt yapıda süreç içerisinde fordizm ve postfordizm görünürken, sanayi toplumu dediğimiz 1980'li yıllara kadar devam eden süreçteki üst yapıda modernizm, bu yıllar itibariyle görünürlük kazanan sanayi ötesi ya da bilgi çağı olarak nitelendirdiğimiz süreçte ise üst yapıda postmodernizm kendini göstermektedir. Kitle üretimi, tüketimi ve kültürü kavramları modernizmin temellerini oluşturmaktadır. Burada üretim süreçleri, tüketim davranışları, düşünce sistemleri gibi birçok fonksiyon standart ve birbirine benzer nitelik göstermektedir. Fakat postfordizm üretim sistemi tabanında görünürlük kazanan postmodernizm üretim ve tüketim pratiklerinde büyük değişiklikleri beraberinde getirmiştir (Kaypak, 2013: 80-84).

Postmodern yapı tamamen tüketime odaklı bir yayılım seyretnmiştir. Tüketime üretim bu dönemle birlikte çok daha geniş bir çerçevede yapılmaya başlanmıştır. Standart kitlesel üretim ve kitlesel tüketim yapısından uzaklaşarak tüketicinin çok faktörlü ve değişken taleplerine cevap verme üzerine kurulu bir üretim ve hizmet modeli ortaya çıkmıştır. Tüketime içeriği daha önceki dönemlere oranla fizyolojik ihtiyaçları karşılamaya yönelik ağırlıktan daha da uzaklaşmış, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları karşılamaya yönelik tüketim talepleri artmaya başlamıştır. Hayal ve haz tüketimi olguları ortaya çıkmaya başlamıştır. Kişisel gelirden meydana gelen artış ve çalışma koşullarının daha da iyileşmesi kişilerin boş zaman değerlendirme etkinliklerinin artışını katkıda bulunmuş, önemli bir hizmet sektörünü oluşturan turizm faaliyetlerinde büyük artış yaşanmıştır. Sosyal hayatta yaşanan bütün gelişmelerle etkileşim içerisinde olan kentleşme olgusu ise giderek sanayi çerçevesinde gelişimini sürdürmekten uzaklaşarak daha spesifik niteliklerle kendini oluşturan ya da geliştiren bir yapıya bürünmüştür (Azizağaoğlu ve Altunışık, 2012: 34-45).

Esnek üretim sistemi ya da post-fordist üretim rejimi ile paralel zamanlarda başlayarak fakat özellikle 21. yüzyılın başlarında ekonomik, siyasal ve toplumsal platformlarda meydana gelen köklü değişiklikler ile hayata dokunan her yerde değişimlerin yaşanacağı küreselleşme olgusu yaşamın her alanında hissedilmeye başlamıştır. Uluslararası ticaret ve yatırımlarda engeller kalkmış, sermayenin daha serbest dolaşımı artmış, bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerle insanların farklı hayatlara ulaşması kolaylaşmış, kişisel gelirin artışı ve insan haklarında daha fazla gelişme olmuş, tatil olgusuna bir insan hakkı olarak bakma eğilimi artmış ve bunun akabinde turistik faaliyetlerde birçok gelişme yaşanmıştır. Sanayi ötesi toplumla geçişle birlikte ekonomik yapıda ön plana çıkmaya başlayan hizmet sektörü küreselleşme faaliyetleri ile daha da büyük bir gelişme göstermiştir. Topluluklarının bütün faaliyetlerinin gerçekleştiği somut mekan kent ise sanayi alt tabanı çerçevesinde gelişmekten daha da uzaklaşarak daha spesifik özelliklere ve niteliklere sahip kentleşme modelleri çerçevesinde gelişim göstermeye başlamıştır (Aydınlı, 2004:15-17).

2.5. Patrick Mullins ve Turizm Kentleşmesi

Turizm kentleşmesi 20. yüzyıl sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlayan çok sıra dışı ve yeni bir kentleşme formunu ifade etmektedir. Farklı oluşunun en büyük sebebini de bu kentlerin inşa ya da gelişim amacının sadece tüketim

odağında gerçekleşmesidir (Mullins, 1991: 326-327). Bu yeni kentsel formu anlamada bir önceki başlıkta açıklamış olduğum tüketim olgunun kent üzerindeki etkisini anlamak çok önemli bir başlangıcı oluşturmaktadır.

Fordist üretim sisteminin etkili olduğu yıllar tüketim taleplerindeki farklılaşmanın ilk basamaklarını oluşturmuştur. Kişisel gelirin yükselişi, işçi haklarının gelişmeye başlaması ve tüketim mallarında meydana gelen artış ile birlikte fordizmin belirli kalıpları içerisinde üretim yapılırsa da kişilerin daha fazla ürün seçim şansı elde etmesi bu farklılaşmanın en büyük sebebini oluşturmaktaydı. Ayrıca bu dönemde temel ihtiyaç odağından uzaklaşarak farklı giyim, eğlence, tatil gibi hem statü verici nitelikleri kapsayan hem de boş zaman değerlendirme faaliyetlerini kapsayan bir tüketim dinamiği ortaya çıkmıştır. İnsan hayatında ya da sosyal hayatta yaşanan bütün gelişmelerden önde ise özellikle üretim ve tüketim ilişkileri çerçevesinde kendini geliştiren kentler ise bu dönem boyunca yüksek yoğunluklu olarak sanayi kenti kapsamında gelişmeye devam etmiştir. Fakat üretimden ziyade tüketim odağında gelişen turizm kentleşmesine giden süreçte, fordist dönem tatil faaliyetlerinde meydana gelen artış turizmin hızlı bir şekilde gelişmesini ve kitlesel olarak yayılmasını desteklemiştir; turizm kentleşmesine giden süreç beslenmiştir. Bu kapsamda turizm kentleşmesine kökenlerinin Fordist kitle tüketimi ile başladığını ifade edebiliriz (Mullins, 1991: 328-338).

Turizm kentleşmesi tüketimin doğasında meydana gelen değişikliği temeline oturtmaktadır. 1980'li yıllar itibarıyla etkili olmaya başlayan post-fordist üretim sistemi ile bu değişiklik kendini somut bir şekilde göstermeye başlamıştır. Post-fordizm ile birlikte yeni bir üretim ve tüketim sistemi, yeni bir sermaye birikim rejimi, yeni bir toplumsal sınıf meydana gelmiştir. Bu üretim sistemi hem genel olarak yani kitlesel üretime cevap vermiş hem de zevk arayışı içerisinde olan topluluklar için özelleştirilmiş tüketim talebini karşılamaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Fakat durum her ne kadar bu şekilde turizm kentleşmesini destekleyici nitelikte olsa da dönemin üst yapısını oluşturan post-modernizm etki alanını genişletene kadar bu dönemde de sanayi kentleşmesi etkinliğini korumaktadır (Azizağaoğlu ve Altunışık, 2012: 40-45).

Üst yapıda post-modernizm hem tüm sınıflara hitap eden kitlesel tüketimi içerirken aynı zamanda da özelleştirilmiş tüketim bileşikleri ile özel sınıflara da hitap eden bir yapıyı oluşturmıştır. Ayrıca süreç içerisinde post-modernizmin

etkilerinin artmasıyla birlikte zevk ve haz tüketimi de çok önemli bir noktaya ulaşmaya başlamıştır ve zevkin toplumu tüketimi çerçevesinde kendini meydana getiren kentleşme süreçleri oluşmaya başlamıştır. Bu kapsamda post-modern kentin en çarpıcı biçimini de turizm kentleşmesi oluşturmaktadır diyebiliriz. Sosyal hakların gelişimi, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde gelişim, internetin evrensel kullanımı, hizmet sektöründeki gelişmeler ve her sınıfa hitap edebilen geniş portföy, turizmin yeni ve etkili bir sektör olarak ortaya çıkması gibi nitelikleri kapsayan bilgi çağı, küreselleşme gibi olgularda turizm kentleşmesinin süreç içerisindeki gelişiminin basamaklarını oluşturmuştur (Mullins, 1991: 330-332; Üstün ve Tural, 2008: 259; Çekirge, 2013: 1).

Özetleyecek olursak; turizm kentinin temel dinamiğini turizm faaliyetleri oluşturmaktadır. Süreç boyunca meydana gelen gelişmeler turizm sektörünün büyük bir ekonomik güç haline gelmesini sağlayarak turizm kentleşmenin yapı taşlarını oluşturmuştur. 1950'li yıllardan itibaren gelişmiş dünyada kişisel gelirdeki yüksek artış, çalışma sürelerinin kısalması, ücretli izin gibi çalışma hayatındaki düzenlemeler, mal ve hizmetlerin seri üretimi gibi gelişmeler kitlesel tüketimde turistik faaliyetlerin yerini arttırarak daha önce başlıklarda da ifade edildiği gibi kitlesel turizm akımını başlatmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise önemi artan boş zaman kavramı; dinlenme, eğlenme, gezme, görme gibi talepleri karşılayan mal ve hizmetlerin tüketiminde yüksek bir artış görülmeye başlamıştır. Günümüze kadarki süreçte ise internetin kitlesel kullanımının artması, sermayenin uluslararası alanda serbest dolaşımının artışı ve sınırların ortadan kalması, zevk tüketiminin özel bir tüketim alanı olarak kabul görmeye başlaması ve bu alandaki talebi karşılamaya yönelik yatırımların artmaya başlaması ,ulaşım teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler ve çeşitlenmesi, tatilin bir insan hakkı olarak görülmeye başlaması ve her türlü sınıfa hitap edebilecek turizm acentalarının artışı ile birlikte önemli bir hizmet sektörüne dönüşen turizmin hem yerel hem de ülkesel hem de küresel anlamda ekonomik bir güç haline gelmesini sağladı. En büyük tüketim mekanını oluşturan kentler turizm için başlıca çekim merkezleri haline geldi. Bazı kentler doğal ve yapay kaynaklarını turizm çerçevesinde şekillendirmeye ya da revize etmeye başladı. Bütün bu süreçler ise hem turizmin daha da genişlemesine hem de yeni bir kentsel form olan turizm kentinin oluşması için gerekli koşulları oluşturdu (Mullins, 1992: 190-195).

Tüm bu kapsamda turizm kentleşmesi, kentsel turizm faaliyetleri ile birlikte yeni tüketim taleplerinin yeniden düzenlenmesi için bir sosyo-mekansal

sistem üretmiştir ve bu durum kentleşme tarihi için çok yeni bir olguyu oluşturmaktadır.

2.5.1. Turizm Kentleşmesi Olgusu

20. yüzyılın sonlarına doğru birtakım kentlerde sosyal ve mekânsal dönüşümlerin yaşanmaya başlaması ile birlikte ortaya çıkan en çarpıcı ve yeni mekânsal yeniden yapılanma süreçlerinden birini de turizm kentleşmesi oluşturmaktadır. Bu yeni kentleşme modellerinden biri olan ve turizm faaliyetleri çerçevesinde gelişim gösteren turizm kentleşmesi konusunda ilk araştırmalar ve tanımlamalar Avustralya'nın en büyük turizm kentleri olan "Gold Coast" ve "Sunshine Coast" kentleri üzerinde yapmış olduğu ampirik çalışmalar sonucunda Patrick Mullins tarafından yapılmıştır. Mullins bu iki büyük turizm kentinin kentsel gelişimini inceleyerek bu yeni kentleşme formunun bileşenlerini ortaya koymuş ve tanımını yapmıştır (Mullins,1992: 188).

Turizm kentleşmesi, çok sayıda insanın, turistin ya da misafirlerin kısa süreli ikamet ettiği, genel olarak tatil yerlerinin hızla genişlemesiyle ortaya çıkan, haz veren mal ve hizmetlerin üretimi ve tüketimi için özel olarak inşa edilen ya da bu amaç doğrultusunda gelişim gösteren kentlerin yapılanma sürecini ifade etmektedir (Mullins, 1992: 190). Kent ile tüketim arasında her zaman etkileşim olmuştur. Kentler tüketimin tarih boyunca mekânsal ifadesini oluşturmuştur fakat bu kentleşme türüne kadar sadece tüketim merkezli bir gelişme gösterdikleri görülmemiştir (Mullins, 1990: 38-40) Yeni kent türlerinden biri olan turizm kentleri ise çarpıcı bir şekilde sadece tüketime dayalı bir kentleşme formunu ifade etmektedir. Buradaki tüketim anlayışı beslenme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik değildir. Buradaki tüketim bileşenlerinin yoğunluğunu haz tüketimi oluşturmaktadır ve bu yönüyle sıra dışı ve yeni bir mekânsal biçimleniş oluşturmaktadır (Mullins, 1991: 327-239). Bu yeni kentleşme türü kentsel turizm ile beraber tüketimin, özellikle zevk tüketiminin düzenlenmesi için yeni bir sosyo mekânsal sistem üretmiştir ve bu yeni sistem kentleşme tarihine bakıldığında çok yeni bir türü oluşturmaktadır (Mullins, 2003: 126-127).

2.5.2. Turizm Kentleşmesinin Özellikleri ve Temel Bileşenleri

Gold Coast ve Sunshine Coast Avustralya'nın büyük kentlerinden ikisini oluşturmaktadır ve kentleşme süreçleri ülkenin diğer büyük kentlerinden farklılık göstermektedir. Bu farklılığı açıklamak üzere araştırmalar yapan Patrick Mullins

(1990; 1991; 1992; 1993), Gold Coast ve Sunshine Coast üzerinde yapmış olduğu ampirik çalışmalarda bu iki kentin kentleşme süreçlerinin Avustralya'nın diğer kentlerinden nasıl farklılaştığını incelemiş ve bu iki kentin kentleşme sürecinde turizm olgusunun önemi göstermek amacıyla birtakım ölçütler kullanarak bu kentlerin taşıdığı özellikleri ve sembolleri açıklamıştır.

Bu kapsamda turizm kentleşmesinin temel bileşenleri şu şekildedir (Mullins, 1991:335-337):

1. Sosyal ve ekonomik olarak farklı olduğu için mekânsal olarak da farklıdır: Turizm kentleri mekânsal olarak yoğun bir turizm tesisi yapılanmasına sahiptir. Birçok kentte yer alan merkezi bir ticaret bölgesi bu kentlerde yoktur. Ticaret merkezleri genel olarak kıyı şeridi boyunca dağılmış konumdadır.

2. Kentsel semboller şehre ziyaretleri arttırma amacıyla ayırt edici ve sembolik olarak özgündür: Bu kentlerde turizm hem temel ekonomik faaliyeti oluşturmakta hem de kentleşme sürecine hakim olan temel unsur ifade etmektedir. Bu sebeple bu kentlerin görünümünde oteller, restoranlar, eğlence merkezleri gibi mekanlar yaygın durumdadır.

3. Gelişim sürecinin ilk aşamalarında nüfusta ve işgücü hacminde hızlı bir büyüme görülür.

4. Post-fordizmin bir parçası olması nedeniyle esnek üretim sistemi ile ayırt edilir: Bu kentlerde çalışma hayatında genelde özel sektör, özelde ise esnek çalışma saatleri ve süreli istihdamlı yapısıyla turizm sektörü hakimdir.

5. Devlet güçlendirici ve destekleyici roledir.

6. Hem kitlesel hem de özel haz tüketimi ile ayırt edilir: Turizm kentleri hem kitlesel turizm faaliyetlerinin genel içeriğini oluşturan deniz, kum ve güneş üçlüsü taleplerini karşılar hem de gastronomi, dağcılık, kültür gibi marjinal turizm taleplerine cevap verir.

7. Sosyal açıdan farklı bir kentleşme özelliği taşıdığı için toplumsal olarak da farklı bir yerleşik nüfusa sahiptir: Turizm yeni yaşam biçimleri oluşturan toplumsal bir akım yaratma özelliğine sahiptir ve turizm kentleri yıl boyunca farklı birçok yerli ve yabancı turist ağırlamaktadır. Bu durum kültürler arası büyük bir etkileşim yaratarak özellikle yerel halk üzerinde sosyal bir dönüşüm yaratmaktadır. Toplumsal yaşamda diğer kentlere oranla daha marjinal bir çeşitliliğin oluşmasını sağlamaktadır. Ayrıca yerleşik nüfusun yapısında da

kozmopolit bir nitelik yaratmaktadır.

Mullins (2003: 127-142), yapmış olduğu araştırmalar sonucunda turizm kentleşmesinin yedi temel bileşenine ek olarak kentsel gelişimleri turizm kentleşmesi çerçevesinde gerçekleşen kentlerin ortak özelliklerini ve kentsel sembollerini de açıklamıştır. Bu çerçevede turizm kentleşmesinin görüldüğü kentlerde diğer kentleşme türlerinden farklı olarak iklim, konum ve kentin yayılım merkezi önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bu kentler genel olarak yıl boyunca ılıman iklim koşullarına, birçok doğal güzelliğe ve geniş sahil şeridinde sahiptir. Kentler sahil şeritleri boyunca yayılma göstermektedir; bu şeritler ise genel olarak turist şeritleri olarak ifade edilmektedir. Diğer kentsel formlar ile karşılaştırıldığında geleneksel merkezi iş bölgeleri turizm kentlerinde yoktur. Turizm kentleri yerel ya da küresel olarak tanınmış birçok turizm merkezine sahiptir. Turizm merkezleri ve bunları takip eden ticaret merkezleri bütün kente yayılmış şekilde faaliyet göstermektedir. Ayrıca şehirdeki konaklama yerlerinin büyük bir çoğunluğu da geçici sürelerle ikamet edenlere yönelik tasarlanmıştır.

Bu kentlerin kökeni genellikle küçük kasaba ya da mezra görünümündeyken turizm ile birlikte yoğun bir kentsel gelişim göstermektedir. Bu sebeple planlanan veya yeniden yapılandırılan mimari ile turistlere zevk fırsatlarının pazarlanması amaçlanmaktadır. Sokaklar çevre güzelliğine dikkat çekmek üzere özel ışıklandırma gibi farklı tasarım stilleriyle süslenmektedir. Birçok sanat merkezi, eğlence alanı, kafe, restoran, müze, festival yeri gibi alanları ile görünüm ve fonksiyonel nitelik açısından diğer kentsel formlardan farklılaşmaktadır. Ayrıca turizm ağırlıklı gelişim bu kentlerin bazı dönemlerde turist ziyaretleriyle ani nüfus artışı yaşamalarına neden olmaktadır.

Bu kentlerin ekonomi planlamasında ise etkin faktör turizm olduğu için serbest istihdam hakimdir ve devlet istihdama sınırlı katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bu kentlerde turizmin her daim yıl boyunca etkili bir faaliyet olmamasından kaynaklanan istihdam sorunları ve ekonomik istikrarsızlıklar görülebilmektedir.

Görüldüğü üzere turizm kentleşmesi özellikle kıyı kentlerinde gerçekleşen ve turizm faaliyetleri ile kentin geleceğinin şekillendiği özgün bir kentleşme formunu ifade etmektedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta turizm faaliyetlerinin yoğun bir şekilde gerçekleştiği her kent; başka bir şekilde ifadeyle de yoğun bir şekilde turist ziyaretlerinin gerçekleştiği her kentte kentleşme süreci

(Akbüker, 2020: 19)

Selçukluların Ayvalık'a hakim olduğu dönemleri net bir şekilde aydınlatacak yazılı bir kaynak bulunmamaktadır. Fakat Osmanlı döneminde 1772 yılında Cezayirli Hasan Paşa tarafından çıkarılan bir fermanla Ayvalık adına rastlanmaktadır. İlçe 1789 yılından itibaren gayri Müslimlerin yaşadığı özerk bir bölge konumundadır ve özerklik durumu 1821 yılı Yunan ayaklanmasına kadar devam etmiştir. Bu isyandan sonra büyük kısmı boşaltılan ilçe 1840'da Osmanlı Devleti'nin Karesi Sancağı'na bağlı bir yerleşim yeri olmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1984: 32-33).

Resim 2: 1900'lü Yılların Başında Ayvalık Atatürk Caddesi

(Kocadağ, 2011: 22)

Kurtuluş savaşı döneminde Yunanlıların İzmir'i işgali sürecinde kente özel bir önem verilmiş ve 24 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması'nın mübadele başlığı gereğince Midilli, Makedonya ve Girit Türkleri bölgeye yerleştirilmiştir. Köklü, zengin ve renkli bir tarihe sahip olan Ayvalık cumhuriyetin ilanından hemen sonra ise ilçe olmuş ve özellikle 20. Yüzyıl itibarıyla bir ticaret merkezi haline gelmeye başlamıştır (Gönenç, 2008: 48).

2.6.2. Coğrafi Konum ve İklim

Balıkesir iline ilçelerden biri olan Ayvalık ülkenin batı kesiminde, Ege Bölgesi'nin kuzeyinde, Edremit Körfezinin güneyinde yer almaktadır. Etrafı irili ufaklı birçok adayla çevrili olan ilçenin kuzeyinde Gömeç ve Burhaniye,

güneyinde Dikili, doğusunda ise Bergama ilçesi yer almaktadır. Bergama ve Dikili ilçeleri ile olan sınırı aynı zamanda Balıkesir İzmir sınırını oluşturmaktadır. Ayvalık doğuda Sazanlık Deresi, güneyde Altınova, kuzeyde Bezirgan Deresi ve Gömeç, Hisar ve Demirhan Boğazı, güneybatıda da Kaplan Dağlarının meydana getirdiği Sarımsak Yarımadası ile doğal olarak çevrelenmiş konumdadır. Adını ise içinde yer aldığı Ayvalık Körfezi'nden almaktadır. İzmir-Bergama istikametinden gelip Truva, Çanakkale, Edirne ve İstanbul'a uzanan E-24 karayolu üzerinde, Ege'nin Akdeniz sahil şeridinin başladığı yerde kurulu MÖ.330'dan beri var olan, iki kuzey nokta Patricia ve Mitralyöz Burnu, iki güney nokta Eğribucak Burnu ve Altınova dikdörtgeni içinde 100 km'den fazla sahile sahip bir ilçedir. İlçe karayolu ile İzmir'e 155, Bursa'ya 277, Susurluk'a 170 km, Çanakkale'ye 167, Ankara'ya 657, Bergama'ya 45, Truva'ya 154, Behramkale'ye 155, Efes'e 239, Alibey (Cunda) Adası'na 8 kilometre uzaklıktadır (Aşık, 1996: 3).

Resim 3: Ayvalık Coğrafi Konum

(Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2020)

Ayvalık rakımı 1 metre olan 285 kilometre karelik bir alan üzerine kuruludur. İlçede dağlar denize dik uzanmaktadır. Bu sebeple kıyılar girintili bir yapıya sahiptir ve kıyı boyunca birçok koy ve burun oluşmuştur. Ege Denizi'ne kıyısı 34 km olan Ayvalık bir adalar topluluğundan oluşmaktadır. Cunda, Kaşık, Poyraz bu adalardan sadece bazılarıdır. İlçenin kıyılarında toplamda farklı yüz ölçümlerine sahip 22 adet ada bulunmaktadır (Kocadağlı, 2011: 93-98; Aşık, 1996: 8).

İlçe Akdeniz iklimi özellikleri göstermektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. İlçede yıllık ortalama sıcaklık 19°C'dir. En sıcak ay Temmuz'dur ve ortalama sıcaklık 27°C'dir. En soğuk ay ise Ocak'tır ve ortalama sıcaklık 10°C'dir. İlçede yıllık ortalama yağış miktarı 600 mm'dir. İlçeye hakim olan bu ılıman iklim özellikleri turizm faaliyetleri için çok büyük avantaj yaratmaktadır (Aka, 1998: 7-10).

2.6.3. Turizm Potansiyeli

2.6.3.1. Tarihi Yapılar

2.6.3.1.1. Ayvalık Evleri

Ayvalık tarihi evleri, özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda inşa edilmiş olup, Rumlar ve Türkler tarafından yapılmıştır. 1923 yılında yapılan mübadele sonrasında, Ayvalık'ta yaşayan Rumlar Yunanistan'a gönderilmiştir ve bu tarihi evlerin birçoğu terk edilmiştir. Ancak, son yıllarda restore edilerek turizm ve kültür faaliyetleri için kullanılmaktadır.

Resim 4: Ayvalık Evleri

(Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2020)

2012 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne eklenen bu evler, zengin tarihi ve kültürel miraslarının yanı sıra mimari özellikleri ile de dünya

apında tanınmaktadır. Günümüzde Ayvalık, tarihi evleri, sokakları ve deniz manzarası ile ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir (Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2020).

2.6.3.1.2. Dini Yapılar

Ayvalık köklü bir geçmişe sahiptir. Kent dokusunun oluşmasında etki eden bu köklü geçmiş aynı zamanda mimari açıdan oldukça etkileyici olan birçok dini yapıyı da beraberinde getirmiş. Kentte irili ufaklı birçok cami ve kilise bulunmaktadır. Bunların içinden en nlleri Ayazma Kilisesi, Taksiyarhis Kilisesi, Ayios Yannis Kilisesi ve Saatli Camidir.

Resim 5: Ayvalık Dini Yapılar

AYAZMA KİLİSESİ	Ayvalık'ın merkezinde Cunda Adası'na bakan bir tepe üzerinde yer alan Ayazma Kilisesi, Ayvalık'ın en eski kiliselerinden biridir. Bizans döneminden kalma bir yapı olan kilise 1934 yılında restore edilmiştir ve o zamandan beri Ayvalık'ta hizmet vermektedir (Hancıoğlu, 1993: 69)	
TAKSİYARHİS KİLİSESİ	Taksiyarhis Kilisesi, 1873 yılında inşa edilmiştir. Kilise, Ayvalık'ın en büyük kiliselerinden biridir ve Neo-klasik tarzda tasarlanmıştır. Ayvalık'ın en ünlü turistik yerlerinden biri olan kilise, 2012 yılında restore edilerek turistlerin ziyaretine açılmıştır (Akin, 2001: 34)	
AYİOS YANNİS KİLİSESİ	Ayvalık'ın Cunda bölgesinde yer alan Ayios Yannis Kilisesi 1844 yılında inşa edilmiştir. Kilise, restore edilerek turizme kazandırılmış ve Ayvalık'ın turizm potansiyelini artırmıştır (Akin, 2002: 24)	
SAATLİ CAMİ	Ayvalık'ın en ünlü camilerinden biridir ve 19. yüzyılda inşa edilmiştir. İlçenin simgesel yapılarından biri olan cami ilçe merkezinde yer almaktadır ve yüzlerce yıllık tarihi geçmişi ile ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir (Güngör, 2014: 32)	

2.6.3.2. Gastronomi

Ayvalık'ın mutfağı, Ege bölgesine özgü lezzetlerden oluşmaktadır. Zeytinyağı yemekler, deniz ürünleri, zeytin ve zm Ayvalık mutfağının temel malzemeleridir. En meşhur yemekleri arasında, Ayvalık tostı, lor tatlısı, girit leblebisi, sakızlı dolma, koruk suyu, zeytinyağı enginar, midye dolma, kabak ieğı dolması, ıspanaklı börek, zeytinyağı yaprak sarması ve balık eşitleri yer alır. Selanik, Boşnak, Bulgar, Girit ve Midilli kültürlerinden etkilenen Ayvalık mutfağı; yemek eşitliliğı, kendine özgü tatlar ve yenilikçi lezzetler ortaya çıkarmaktadır (Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2000).

Ayvalık zeytinleri de oldukça ünlüdür. Zeytinliklerle kaplı Ayvalık, zeytinyağı üretimi açısından da önemli bir yere sahiptir. Ayvalık, zeytinyağı ve

zeytin ağaçlarıyla ünlüdür. Ayvalık'ta 200.000'den fazla zeytin ağacı bulunmaktadır. Dünyaca ünlü ve Coğrafi İşaret Tescil Belgesi'ne sahip Ayvalık Zeytinyağı ile hazırlanmış yemekleri, çeşitli ot mezeleri ve deniz ürünleri ile yerli ve yabancı tüm ziyaretçilerine unutamayacakları eşsiz lezzetler sunmaktadır. Barbun, izmarit, mercan, levrek, lüfer ve papalina deniz ürünlerinden sadece birkaçıdır. Ayvalık tost ve böreği de yöresel lezzetler arasında yer alır. Ayvalık'ta, her yıl düzenlenen Ayvalık Uluslararası Zeytin Hasat Festivali'nde zeytinyağı ve zeytin ürünleri sergilenir ve tadım etkinlikleri düzenlenmektedir (Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2000).

2.6.3.3. Ayvalık'ın Ünlü Adaları

Tarih, kültür, doğa, mimari yapısı, zengin mutfağı, su sporları ve denizaltı fauna ve florası, berrak deniz ve güzel sahilleriyle dikkat çeken turizm açısından ayrıcalıklı bir ilçedir. Tüm bu güzelliklerinin yanı sıra Ayvalık irili ufaklı 22 adaya sahiptir. Balık Adası, Alibey Adası (Cunda), Çıplak Ada, Yellice Ada (Poyraz Ada), Göz Adası (Kalamapulo), Pınar Adası (Mosko, Kılavuz), Güneş Adası, Kız Adası, Hasır Adası, Kara Adası, Maden Adası (Pirgos), Kara Ada, Küçükmaden Adası, Maden Ada, Tağlı Ada (pileyit), Yelken Adası (Ayiye), Yumurta Adası, Yalnız ada (Petago) ve Yuvarlak Ada'yı içine alan toplam 17.950 hektarlık Tabiat Koruma alanı tarihi ve doğal sit alanı olarak kabul edilmiştir (Güngör, 2014: 13).

Adaların içinde en büyüğü Cunda (Alibey) Adası'dır. Türkiye'nin ilk boğaz köprüsü Cunda Adası'nı ilçe merkezine bağlamak için 1964 yılında inşa edilmiştir. 1995 yılında Cunda haricinde diğer Ayvalık Adaları milli park statüsüne getirilmiş ve yerleşim yasaklanmıştır (Güney ve Düzgün, 1973: 255; Elif, 2014: 14).

Resim 6: Ayvalık Adaları

(Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2020)

Kentin diğer ünşü adaları ise Lale Adası, Tımarhane Adası, Büyük Maden Adası ve Çıplak Adadır.

Resim 9: Ünlü Ayvalık Adaları

LALE ADASI	Doğusundaki köprü adayı Ayvalık merkeze, batısındaki köprü ise adayı Cunda Adası'na bağlamaktadır. 25 Ocak 2023 itibarıyla doğal sit koruma statüsü yeniden değerlendirilmiş ve kesin korunacak hassas alan olarak Resmi Gazete'de ilan edilmiştir. Dolap Adası olarak da anılmaktadır (Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2000)	
TIMARHANE ADASI	Eski dönemlerde psikoterapi merkezi olarak kullanıldığı bilinen Tımarhane Adası adada bulunan ilginç şekilli kayalarla da dikkat çekmektedir. Günümüzde manastırın yalnızca kemerli pencereleri ve bir koridoru korunagelmıştır (Yorulmaz, 2000: 34)	
BÜYÜK MADEN ADASI	Adaha önce bir kilisenin varlığı bilinmektedir. Ancak bu kilise günümüze kadar ulaşamamıştır. Diğer adalardan farklı olarak Büyük Maden Adası'nda dalış yapmak yasaktır. Maden adasının en tepesinde Porselene Dönemi'nden kalma bir kule yer almaktadır. Kulenin zaman içinde korsanlar tarafından yıkıldığı düşünülmektedir (Bektaş, 2000: 120)	
ÇIPLAK ADA	Ayvalık Adaları arasında büyük adalardan biridir. Tekne turları için popüler bir noktadır. Bitki örtüsünden mahrum kalan yapısı ile bu ismi almıştır. Bazalt lav tabaklarından ve tüflerden oluşmuştur. Ada üzerinde bir deniz feneri yer almaktadır. (Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2000)	

2.6.3.4. Plajlar

Ayvalık geniş kıyı şeridi ile birçok plaja sahiptir. Bunlardan en ünlüleri; Sarımsaklı Plajı, Badavut Plajı, Altınova Sahili ve Duba Plajı şeklindedir.

Resim 10: Ünlü Ayvalık Plajları

SARIMSAKLI PLAJI	Ayvalık'ın en gözde plajlarından biri de 7 km uzunluğundaki Sarımsaklı Plajı'dır. Çevresinde birçok konaklama tesis ve 6 adet kamp alanı bulunmaktadır. Berrak denizi, sığ derinliği ve suyun dibindeki ince kumlarıyla eşsiz bir niteliği olan plaj Mavi Bayrak'a sahiptir (Şentay, 2013: 104)	
BADAVUT PLAJI	Ayvalık merkezde bulunan Badavut Plajı, bölgede denize girilebilecek en temiz noktalardan biridir. Plaj, Ayvalık Adaları Tabiat Parkı sınırlarının içinde yer almaktadır ve Mavi Bayrak'a sahiptir (Yorulmaz, 2000: 145)	
ALTINOVA SAHİLİ	Altınova Sahili ilk dönemlerde yer değirmenlerinin varlığı nedeniyle Ayazmend olarak isimlendirilmiştir. Cumhuriyet sonrasında Mustafa Kemal Atatürk'ün; sarı buğday başaklarını anımsatan yapısı sebebiyle bölgeden Altınova olarak bahsetmesi üzerine, sonraki yıllarda bu isimle anılmaya başlanmıştır (Yorulmaz, 2000: 143)	
DUBA PLAJI	Ayvalık merkezden, Cunda Adası'na gidilen güzergah üzerinde, Lale Adası'nda bulunmaktadır. Ayvalık'ın Ünlü plajlarından biri olmakla birlikte Mavi Bayrak'a da sahiptir (Yorulmaz, 2000: 142)	

2.6.3.5. Yat Turizmi

Bölgede hizmete sunulan Ayvalık Setur Marina ile yat turizmi de ivme kazanmıştır. Setur Marina, İstanbul ile İzmir illeri arasındaki yat seyahatinde ve Midilli ile diğer Yunan adalarından yat yoluyla gelecek olan kişilerin konaklaması, yat bakım ve onarım ile yat barınması ihtiyaçlarını karşılayabilecek uluslararası standartlardaki tek yat limanını oluşturmaktadır. Yat limanının denizde 200, karada 150 yat olmak üzere ortalama kabul kapasitesi 650 teknedir (Narin, 2002: 131-132).

Resim 11: Ayvalık Yat Limanı

(Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2020)

2.6.3.6. Su Altı Dalış

Benzersiz doğal güzellikleri ve coğrafi özellikleri sayesinde Ayvalık; dalış turizmi açısından oldukça elverişlidir. Ayvalık'ta Kırmızı Mercan'ın eşsiz güzelliğine şahit olunabilecek 34 dalış noktası bulunmaktadır. Bu özelliği ile Dünya'da ilk sırayı alan ilçe; Türkiye'nin de en zengin su altı dalış noktasıdır. 22 adet Ayvalık Adaları, 60'ı aşkın dalış noktası ve 12 ay dalış yapılabilen olması sayesinde su altı sporları için çok önemli bir cazibe merkezidir (Şentay, 2013: 132).

2.6.3.7. Yelken

Sörf ve yelken sporları için de Ayvalık popüler bir destinasyondur. İlçede süreklilik az eden hafif esintiler rüzgar sörfü (Windsurf) için de oldukça elverişlidir. İklim yapısı, kıyı özellikleri ve tesisleri Ayvalık, bu branşlardaki yarışlara da ev sahipliği yapmaktadır. Ayvalık Yelken ve İhtisas Kulübü başta olmak üzere bu sporlara merak salmış ziyaretçiler için profesyonel eğitim hizmetleri verilen tesisler de bulunmaktadır (Şentay, 2013: 98).

Resim 12: Ayvalık Yelken

(Ayvalık Turizm Danışma Bürosu, 2020)

2.6.3.8. Ayvalık'ın Ünlü Lokasyonları

Ayvalık yerli ve yabancı turistlerin yoğun ilgi gösterdikleri birçok doğal ve beşeri güzelliklere sahiptir. Bunların en ünlüleri ise Şeytan Sofrası, Cennet Tepesi, Aşıklar Tepesi ve Adalar Tabiat Parkı'dır.

Resim 13: Ayvalık'ın Ünlü Lokasyonları

ŞEYTAN SOFRASI	Ayvalık'ın en ünlü doğal güzelliklerinden biri olan Şeytan Sofrası, ziyaretçilerin yürüyüş ve doğa sporları yapabileceği bir bölgedir. 300 metre yükseklikte yer alan bu tepe, Ayvalık ve Cunda Adası'na kuşbakışı manzaralar sunmaktadır. (Yorulmaz, 2012: 13)	
CENNET TEPEŞİ	Cennet tepesi Ayvalık'ın en yüksek tepelerinin arasında yer almaktadır. Tepede, Galifo mevkii olarak bilinen Ahmet Taner Kışlalı Caddesi üzerindeki 553 metre karelik alanda 101 m² kapalı, 430 m² açık teras kafeteryası mevcuttur. Ayvalık Bülteni, 2021)	
AŞIKLAR TEPEŞİ	Ziyaretçilerine adayı kuş bakışı izleyebilecekleri bir ortam yaratarak adanın simgelerinden biri haline gelmiştir. Aynı zamanda adanın ilk yel değirmeni de buradadır. 2007'de restore edilerek kütüphane ve kafe olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kütüphaneye Sevim ve Necdet Kent Kitaplığı adı verilmiştir (Erdem ve Özakin, 2005: 77-78)	
ADALAR TABİAT PARKI	19 adadan oluşan Ayvalık Adaları Tabiat Parkı bakanlar Kurulunun 21 Nisan 1995 tarihi kararı ile oluşturulmuştur. Park doğa yürüyüşleri ve deniz sporları için harika bir ortam sunmaktadır. Aynı zamanda kamp kurulum alanını da içermektedir (Soykan, Efe ve Sönmez, 2012: 82-83)	

2.7. Araştırmanın Amacı

İnsan hayatı için taşıdığı önemle birçok akademik araştırmaya konu olan kent ve kentleşme süreci ile ilgili yapılan ilk çalışmalar kentleşme sürecini hızlandırıcı bir hareket olarak kırdan kent göç olgusu üzerine yoğunlaşmıştır. Çünkü yapılan ilk çalışmalarda kentleşme için nüfus en önemli faktörlerden biri olarak değer görmüştür. Sonraki yıllarda nüfus yerine sanayileşme, üretim ve ticaret faktörleri kentleşme için merkezi kavramları oluşturmuştur. 20. yüzyıl sonları itibari ile de hizmet sektörünün gelişimi ile birlikte turizm gibi alanları merkeze alan ya da eğitim, siyaset, kültür unsurları ana çerçevesinde şekillenme gösteren özel kent türleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yeni kentleşme modellerinden biri olan ve turizm faaliyetleri çerçevesinde gelişim gösteren turizm kentleşmesi konusunda ilk araştırmalar ve tanımlamalar Avustralya'nın en büyük turizm kentleri olan "Gold Coast" ve "Sunshine Coast" kentleri üzerinde yapmış olduğu ampirik çalışmalar sonucunda Patrick Mullins tarafından yapılmıştır.

Yukarıda da değinildiği üzere zaman içerisinde kent ve kentleşme süreçleri birçok farklı aşamadan geçmiş ve farklı kentleşme modelleri meydana gelmiştir. Bu yeni kentleşme modellerinden birini de turizm kentleşmesi oluşturmaktadır. Fakat gerek Türkiye'de gerekse dünyada kent ve turizm etkileşimi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların çoğunluğunda sadece turizmin kent üzerindeki ekonomik etkisinin ele alındığını görmekteyiz. Özel bir kentleşme süreci olarak turizm kentleşmesi üzerine kavramsal bir tartışma ya da ampirik bir analizde büyük bir eksiklik görülmektedir.

Bu çalışmada Patrick Mullins'in değerlendirmeleri kapsamında yeni bir çerçeve oluşturularak Türkiye'nin turizm merkezi olarak anılan Ayvalık ilçesinin kentleşme modelinin turizm kentleşmesi açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

2.8. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada Ayvalık'ın kentleşme profili ve bu kentleşme profilinin kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkisi araştırılmış; nitel ve nicel veriler yarı yapılandırılmış odak grup görüşmeleri ve anket çalışmaları kapsamında özel bir karma yöntem deseniyle birleştirilerek çalışmayla bütünleştirilmiştir. Kentleşme profili araştırması için Patrick Mullins'in çizdiği çerçeve referans alınarak yeni bir çerçeve oluşturulmuştur. Yeni çerçeve kapsamında Ayvalık öncelikle “ nüfusun yapısı ve nüfus artışı”, “iş gücü yapısı”, “turistik göstergeler” ve “devlet yardımları ve teşvikleri” başlıkları kapsamında incelenerek kentin turizm kentleşmesi kapsamında hangi konumda olduğu araştırılmıştır. Bu kapsamda değerlendirme, merkezi ve yerel yönetim birimlerimden alınan veriler ile çeşitli istatistikler doğrultusunda, kentin doğal sermaye unsurlarından ve yarı yapılandırılmış odak grup görüşmesi bulgularından yararlanılarak yapılmıştır.

Kentsel yaşam kalitesinin değerlendirmesi ise yarı yapılandırılmış odak grup görüşmelerinden ve anket çalışmalarından elde edilen veriler kapsamında yapılmıştır.

2.9. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde Türkiye İstatistik Kurumundan bedeli karşılığında birtakım mikro veriler ve çeşitli kamu kurumlarından bilgi talep edilmiştir. Taleplere gelen cevaplardaki eksikler sebebiyle genel olarak bazı alanlarda veri elde etmede güçlük yaşanmıştır. Araştırma bu sınırlılıkta yürütülmüştür.

2.10. Bugular

2.10.1. Nüfusun Yapısı ve Nüfus Artışı

Ayvalık çok çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış; çok farklı din, dil ve ırklara bağlı kozmopolit bir nüfusun varlığını devam ettirdiği özel bir kültür lokasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent nüfus tarihi çok eski dönemlere dayanmakla birlikte nüfus miktarındaki değişimler her dönem için aynı özelliği göstermemekte; kent doğal ve beşeri özellikleriyle birçok ziyaretçiye ev sahipliği yapmaktadır. Bölgedeki ilk nüfus sayımı 1981 yılında yapılmış, sonrasında ise

düzenli olarak yapılan nüfus sayımları ile kentin nüfus miktarı kayıt altına alınmıştır (Olgun ve diğerleri, 2018: 21; Akova, 2011: 64-64).

Tablo 7: Ayvalık Nüfusunun Yıllara Göre Dağılımı

YIL	AYVALIK TOPLAM NÜFUS	ERKEK NÜFUS	KADIN NÜFUS
1965	30.213	15.247	14.966
1970	31.957	16.069	15.888
1975	33.104	16.826	16.278
1980	35.543	17.642	16.901
1985	38.879	20.001	18.878
1990	46.827	24.620	22.207
2000	58.738	29.687	29.051
2007	58.638	29.227	29.411
2008	61.730	30.757	30.973
2009	62.460	31.118	31.342
2010	63.627	31.626	32.001
2011	64.349	32.008	32.341
2012	64.153	31.927	32.226
2013	64.462	32.097	32.365
2014	69.880	34.426	35.454
2015	67.902	33.677	34.225
2016	68.457	33.959	34.498
2017	68.831	34.147	34.684
2018	71.063	35.063	36.000
2019	70.720	34.881	35.839
2020	71.725	35.274	36.451
2021	72.371	35.627	36.744
2022	74.030	35.960	38.070

(TUİK, 2022)

Tablo 7’de Ayvalık’ın yıllara göre nüfus dağılımı verilmiştir. Tablodaki rakamlara bakıldığında kentin yıllık ortalama nüfus artışının %2,5 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Kent nüfusunda eksrem yükselişler görülmese de ve nüfus artışında ülke genelinde yaşanan artıştan genel olarak geride bir oran görülse de turizm alanında büyük bir potansiyele sahip olan ilçenin sezonluk nüfusunda çok büyük sıçramalar meydana gelmektedir.

Ayvalık yerleşik olarak büyük nüfusa sahip bir kent olmamasına rağmen ilkbahar ve yaz aylarında turizmin etkisiyle yoğun bir nüfus artışı yaşamaktadır. 2016 yılında 382.534 yerli ve 34.865 yabancı olmak üzere toplam 417.399 turist, 2017’de 252.733 yerli ve 87.409 yabancı olmak üzere toplam 340.142 turist, 2018’de 270.930 yerli ve 148.163 yabancı olmak üzere toplam 419.093 turist,

2019’da 313.471 yerli ve 201.623 yabancı olmak üzere toplam 515.094 turist Ayvalık’ı ziyaret etmiştir (TUİK, 2023)Çalışmamın ekler kısmında yer alan haber görselleri de kentin dönemsel olarak yaşadığı nüfus artışını ifade edebilmek adına önemli bir kanıt görevi görmektedir. Kentin doğal güzellikleri, geniş sahilleri, tarihi sokak dokusu, su altı sporları, eğlence merkezleri gibi fonksiyonları turistlerin çok ilgisini çekmektedir.

2.10.2. İşgücü Yapısı

Turizm kentleşmesinin karakteristik özelliklerinden birini de istihdam yapısının turizm sektörü ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olan ticaret, inşaat ve ulaşım gibi alanlarda yoğunlaşmasıdır. Ayrıca turizm sektörünün zenginliğini koruduğu dönemsel yoğun tüketime bağlı olarak değişkenlik gösteren ve esnek bir yapıya sahip olan işgücü yapısı da turizm kentleşmesinin ayırt edici özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda Ayvalık’ta nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı yıllara göre incelenerek turizm kentleşmesi ile ilişkisi kurulacaktır.

Tablo 8: Ayvalık’ta Aktif Nüfusun Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılışı (1935,1960)

	Toprak Mahsulleri (Ziraat, bağcılık, bahçivancılık, hayvancılık, ormancılık, avcılık)		Sanayi ve Küçük Sanatlar		Ticaret (Ticaret, bankacılık, otelcilik, han, pansiyon vs.		Ulaşım, Haberleşme		Kamu Hizmetleri		Ev İşleri, Serbest Meslekler		Mesleksiz, Mesleği Meçhul		Toplam
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
	1386	222	1054	95	584	13	306	5	444	29	41	79	2748	6082	13088
Erkek + Kadın Toplamı	1608		1149		597		311		473		120		8830		13088
1935%	12,3		8,8		4,6		2,4		3,6		0,9		67,5		-
1960%	21,89		14,5		11,5		13,6		17,27		1		1		

(Ayvalık’ta Şehircilik Araştırmaları, 1964)

Ayvalık ilçesinin 1935 yılı itibariyle nüfusunun ekonomik faaliyetlere göre sınıflandırılmasına baktığımızda; hayvancılık, ormancılık, ziraat gibi toprak mahsulleri ile ilgili grupta 1608 kişinin, sanayi ve küçük sanat alanları ile grupta 1149 kişinin, ticaret, otelcilik, pansiyon vb gibi işletmeleri kapsayan grupta 597 kişinin, ulaşım ve haberleşme ile grupta 311 kişinin, kamusal hizmetler alanında 473 kişinin, ev işleri ve serbest meslek grubunda 120 kişinin, 8830 kişinin ise öğrenci, emekli, yaşlı gibi toplumsal grupları kapsayan mesleksizler isimli grupta yer aldığı görülmektedir. Genel olarak baktığımızda mesleği meçhul olanlar hariç olmak üzere nüfusun %12.3’ü toprak mahsullerinde, %8.8’i sanayi ve küçük sanat alanlarında, %4.6’sı ticari alanlarda, %2.4’ü ise ulaşım ve haberleşme sektöründe

hizmet vermektedir. 1960 yılı verilerine baktığımız da ise nüfusun %21.89'u toprak mahsullerinde, %14.52 i sanayi ve küçük sanat alanlarında, %11.5'i ticari alanlarda, %13.6'sı ulaşım ve nakliye alanlarında, %17,27'si umumi idare ve hizmetler ile serbest meslekler (%7,1 inşaat, % 2,37 özel hizmet, 57,8 amme hizmeti) alanında istihdam edilmektedir.

Tablo 9: Ayvalık'ta Aktif Nüfusun Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılışı (1990,2000)

	Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık		Madencilik ve Taş Ocakçılığı		İmalat Sanayi		Elektrik-Gaz-Su		İnşaat		Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller		Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama		Mali Kurumlar, Sigorta		Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler		Diğer		Toplam
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
1990 YILI	618	60	4	1	1599	161	34	4	1274	6	1370	177	467	29	321	184	1331	555	84	10	8289
Erkek + Kadın Toplamı	678		5		1760		38		1280		1547		496		505		1886		94		8289
%	8,2		0,1		21,2		0,5		15,4		18,7		6,0		6,1		22,8		1,1		100,0
2000 YILI	555	33	22	3	1298	132	27	7	740	11	1727	361	413	35	329	198	1893	695	76	6	8561
Erkek + Kadın Toplamı	588		25		1430		34		751		2088		448		527		2588		82		8561
%	6,9		0,3		16,7		0,4		8,8		24,4		5,2		6,2		30,2		1,0		100,0

(TÜİK, 2022)

Ayvalık ilçesinin 1990 yılı itibariyle nüfusunun ekonomik faaliyetlere göre sınıflandırılmasını incelediğimizde; hayvancılık, ormancılık, ziraat gibi toprak mahsulleri ile ilgili grupta 678 kişinin, madencilik ve taş ocakçılığında 5 kişinin, imalat sanayisinde 1760 kişinin, elektrik, su ve gaz işlerinde 38 kişinin, inşaat sektöründe 1280 kişinin, lokanta, otel ve toptan ve perakende ticaret sektöründe 1547 kişinin, ulaştırma, haberleşme ve depolama sektörlerinde 496 kişinin, mali kurumlarda ve sigorta sektöründe 505 kişinin, kişisel, sosyal ve toplum hizmetleri sektöründe 1886 kişinin ve diğer olarak değerlendirilen grupta ise 94 kişinin hizmet verdiğini görmekteyiz. Genel olarak baktığımızda mesleği meçhul olanlar hariç olmak üzere nüfusun %8.2'si toprak mahsullerinde, %21.2'si imalat sanayisinde, %18.7'si lokanta, otel ve toptan ve perakende ticaret sektöründe, %6'sı ulaşım ve haberleşme sektöründe, %22.8'i kişisel, sosyal ve toplum hizmetleri sektöründe, %15.4'ü ise inşaat sektöründe hizmet vermektedir.

Ayvalık ilçesinin 2000 yılı itibariyle nüfusunun ekonomik faaliyetlere göre sınıflandırılmasını incelediğimizde; hayvancılık, ormancılık, ziraat gibi toprak mahsulleri ile ilgili grupta 588 kişinin, madencilik ve taş ocakçılığında 25 kişinin, imalat sanayisinde 1430 kişinin, elektrik, su ve gaz işlerinde 34 kişinin, inşaat sektöründe 751 kişinin, lokanta, otel ve toptan ve perakende ticaret sektöründe 2088 kişinin, ulaştırma, haberleşme ve depolama sektörlerinde 488 kişinin, mali

kurumlarda ve sigorta sektöründe 527 kişinin, kişisel, sosyal ve toplum hizmetleri sektöründe 2588 kişinin ve diğer olarak değerlendirilen grupta ise 82 kişinin hizmet verdiğini görmekteyiz. Genel olarak baktığımızda mesleği meçhul olanlar hariç olmak üzere nüfusun %6.9'u toprak mahsullerinde, %16.7'si imalat sanayisinde, %24.47'si lokanta, otel ve toptan ve perakende ticaret sektöründe, %5.2'si ulaşım ve haberleşme sektöründe, %30.2'si kişisel, sosyal ve toplum hizmetleri sektöründe, %8.8'i ise inşaat sektöründe hizmet vermektedir.

Yukarıda verilmiş olan istatistikler oluşturulurken farklı yıllar için farklı kriterler kullanılmıştır. Bu sebeple her ne kadar tam bir karşılaştırma yapamayacak olsak da genel çerçeveyi incelediğimizde; 1935'de %12,3'lük paya sahip olan toprak mahsulleri sektöründe faaliyet gösteren nüfus 1960'da %21,89'a ulaşmış fakat 1990'da %8,2'ye ve 2000'de ise %6,9'a gerilemiştir. Kentte yıllar içinde hizmet sektörüne yönelik ekonomik faaliyetlerin gelişmesiyle tarım, hayvancılık gibi faaliyetler dışında kalan sektörlerdeki çalışanların sayısında artış olmuş ve akabinde toprak mahsulleri sektöründe faaliyet gösteren nüfusta azalma meydana gelmiştir. 1935 yılı itibariyle sanayi ve küçük sanatlarda çalışanların oranı %8,8 iken, 1960'da bu oran %14,50'ye, 1990'da imalat sanayi başlığı altında %21,2 'ye ve 2000 yılında ise % 16, 7'ye ulaşmıştır. İnşaat sektöründeki faaliyet gösteren nüfus 1960 'da %7,1 iken, 1990'da %15,4'e yükselmiş, 2000 yılında ise %8,8'e gerilemiştir. Gerileme görülmesinde mevsimlik ve dışarıdan gelen inşaat işçilerinin genel toplama dahil edilmemesi, kayıt dışı istihdam ya da sadece yerli istihdamın analize dahil edilmiş olması ihtimali gösterilebilir. Ticaret sektöründe faaliyet gösteren nüfus 1935 yılı itibariyle %4,6 iken, 1960'da %11,5' e, 1990 yılında %18,7'ye, 2000 yılında ise %24,4'e yükselmiştir. Kentteki ekonomik faaliyetleri incelediğimizde yıllar içinde toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler ile otel ve lokanta gibi turizm hizmetlerine yönelik ekonomik faaliyetlerin öne çıktığı görülmektedir. Bu alanları ise imalat ve inşaat sanayi izlemektedir.

Tablo 10: Ayvalık Ekonomisinin 2000 ve 2010 Yılı Sektörel Dağılımı

SEKTÖR	2000 YILI (%)	2010 YILI (%)
Turizm ile Turizme Bağlı Alt Sektörler	52	63
Küçük Sanayi	30	17
Tarım	6	5
Balıkçılık	2	3
Kamu	5	6
Diğer İş Kolları	5	6

(Gökdeniz ve Erdem, 2015: 15)

Tablo 10’da Ayvalık ekonomisi 2000 ve 2010 yıllarındaki sektörel dağılımı verilmiştir. Verilere göre Ayvalık ekonomisinde lider sektörün turizm olduğu görülmektedir. Bunu küçük sanayi, diğer iş kolları, tarım, kamu ve balıkçılık sektörü takip etmektedir. Ayvalık ekonomik yapısında turizm ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı olan sektörlerin sayısında her geçen gün artış meydana gelmektedir.

Tablo 11: Ayvalık’ta Meslek Gruplarının Dağılımı

MESLEK GRUPLARI	ÜYE SAYILARI		
	2018	2019	2020
1. Meslek Grubu (Zeytin, Zeytinyağı, Sabun Sektörü)	127	138	123
2. Meslek Grubu (Kuyumcu, Emlakçı, Sigortacı)	84	80	80
3. Meslek Grubu (Gıda Toptan ve Perakendecileri)	158	177	183
4. Meslek Grubu (Dayanıklı Tüketim Malları, Giyim)	123	120	119
5. Meslek Grubu (Eğitim, Sosyal Hizmetler)	64	73	69
6. Meslek Grubu (Otel, Cafe ve Restoranlar)	186	197	222
7. Meslek Grubu (İnşaat Malzemeleri)	55	55	44
8. Meslek Grubu (İnşaat ve Müteahhitler)	215	222	297
9. Meslek Grubu (Sanayiciler ve Ulaşım)	163	159	151

(Ayvalık Faaliyet Raporları, 2021)

Tablo 11 ise 2018, 2019 ve 2020 yıllarında ilçedeki meslek odalarına kayıtlı üye sayısını göstermektedir. Kentteki meslek odalarına kayıtlı üye sayıları incelendiğinde ise yoğunluğun turizmle doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı olan inşaat, emlak, lokanta, otel, gıda gibi alanlarda olduğu görülmektedir.

2.10.3. Turistik Göstergeler

Turizm kentleşmesinin en önemli göstergelerinden bir diğerini direkt olarak turizm sektörü ile ilgili olan konaklama tesisleri ile kente gelen yerli ve yabancı misafirlerin konaklama verileri oluşturmaktadır. Turizm içerisinde yer alan yer

değiştirme olgusu, turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere birçok farklı hizmet için talep oluşturmaktadır. Bunlardan en önemlisini turizm ile doğrusal ilişkili olan konaklama tesisleri oluşturmaktadır. Turizmde meydana gelen gelişmeler ticari konaklama sektörünü, bu sektörde meydana gelişmeler ise turizmi doğrudan etkilemektedir.

Bir kentin doğal, beşeri ve kültürel nitelikleri o yerdeki turistik faaliyetlerin gerçekleşmesi için önemli bir konumdur. Fakat kentteki konaklama seçenekleri ve çeşitleri de kentteki turistik faaliyetleri doğrudan etkileyen bir faktörü oluşturmaktadır. Başlıca konaklama türleri arasında ise otel, apart otel, motel, pansiyon, tatil köyü, bungalov, karavan ve çadır-kamping yer almaktadır. Ülkemizin batısında, Ege Denizi'nin kıyılarında yer alan Ayvalık da yerli ve yabancı turistlerin konaklama ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik turizm işletme, yatırım ve belediye belgeli birçok kamping alanı, otel, motel, pansiyon gibi konaklama tesisleri ile geniş konaklama seçenekleri sunarak yıl boyunca birçok turiste ev sahipliği yapmaktadır (Yılmaz, Doğru ve Yumuk, 2014: 129). Kent bütün nitelikleriyle hem bölgenin hem de ülkemizin önemli turizm merkezlerinden biri olma özelliği taşımaktadır. (Cantimur, 2011: 129).

Tablo 12: Türkiye Yıllara Göre Konaklama Tesislerinin Sayısı (2005-2020)

YILLAR	BAKANLIK TURİZM YATIRIM BELGELİ TURİZM İŞLETME BELGELİ		BELEDİYE BELGELİ	TOPLAM
	TESİS	TESİS	TESİS	
2005	1 039	2 412	7 494	9 906
2010	877	2 647	9 185	11 832
2015	1 125	3 289	9 187	12 476
2020	649	4 218	8 609	12 827

(TUİK, 2022)

Tablo 13: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına Göre Turizm Belgeli Tesislerin İl Bazına Göre Dağılışı (2016-2021)

YILLAR		2016	2017	2018	2019	2020	2021
TR1 İstanbul	TOPLAM	731	736	747	712	733	754
	İstanbul	731	736	747	712	733	754
TR2 Batı Marmara	TOPLAM	269	276	280	278	277	286
	Balıkesir	108	110	112	114	115	115
	Edirne	29	28	32	33	33	31
	Kırklareli	12	14	14	15	16	14
	Tekirdağ	27	31	29	31	29	34
	Çanakkale	93	96	96	93	88	96
TR3 Ege	TOPLAM	1.024	1.024	1.029	987	988	1.220
	Afyonkarahisar	33	32	35	34	36	41
	Aydın	109	103	104	101	106	142

	Denizli	52	52	50	47	47	46
	Kütahya	16	18	18	14	14	16
	Manisa	29	31	32	32	32	32
	Muğla	506	496	505	487	484	484
	Uşak	14	14	15	14	15	16
	İzmir	265	278	270	258	254	443
TR4 Doğu Marmara	TOPLAM	298	316	323	312	318	372
	Bilecik	7	8	8	8	8	8
	Bolu	30	32	34	32	31	32
	Bursa	95	108	115	112	111	120
	Düzce	18	20	22	19	20	19
	Eskişehir	41	37	35	38	39	39
	Kocaeli	63	69	62	60	58	94
	Sakarya	29	26	30	26	30	31
	Yalova	15	16	17	17	21	29
TR5 Batı Anadolu	TOPLAM	256	259	264	249	242	249
	Ankara	201	206	211	198	192	198
	Karaman	8	8	9	9	9	9
	Konya	47	45	44	42	41	42
TR6 Akdeniz	TOPLAM	1.215	1.208	1.196	1.185	1.215	1.293
	Adana	59	59	55	50	49	49
	Antalya	909	896	888	883	903	962
	Burdur	13	14	17	18	21	26
	Hatay	60	59	60	59	61	68
	Isparta	18	20	24	24	24	30
	Kahramanmaraş	54	53	52	53	60	60
	Mersin	96	101	95	93	90	92
	Osmaniye	6	6	5	5	7	6
TR7 Orta Anadolu	TOPLAM	194	192	203	209	221	268
	Aksaray	19	18	17	16	17	19
	Kayseri	29	28	26	25	28	35
	Kırıkkale	1	3	3	4	5	4
	Kırşehir	5	5	5	5	5	5
	Nevşehir	106	104	114	121	128	141
	Niğde	7	7	8	7	6	32
	Sivas	16	17	20	19	18	18
	Yozgat	11	10	10	12	14	14
TR8 Batı Karadeniz	TOPLAM	178	190	201	194	201	256
	Amasya	21	22	22	21	22	24
	Bartın	10	10	11	13	14	35
	Karabük	32	34	36	32	33	32
	Kastamonu	21	24	24	26	27	28
	Samsun	31	35	41	36	36	37
	Sinop	13	12	12	11	12	40
	Tokat	17	17	19	19	20	22
	Zonguldak	15	17	18	18	19	19
	Çankırı	9	9	8	9	9	10
TR9 Doğu Karadeniz	TOPLAM	194	206	229	214	216	235
	Artvin	15	17	20	18	17	14
	Giresun	31	31	35	36	37	33
	Gümüşhane	7	6	7	7	7	7
	Ordu	47	44	46	43	45	47
	Rize	19	24	25	21	21	23
	Trabzon	75	84	96	89	89	111
	TOPLAM	109	113	122	125	140	133
TRA Kuzeydoğu Anadolu	Ardahan	10	12	13	12	14	12
	Ağrı	25	24	28	32	35	25
	Bayburt	2	3	3	3	4	3
	Erzincan	14	14	15	13	14	15
	Erzurum	23	25	25	26	28	28
	İğdır	4	5	5	5	3	2
	Kars	31	30	33	34	42	48

TRB Ortadoğu Anadolu	TOPLAM	111	105	112	109	118	125
	Bingöl	5	5	3	3	3	3
	Bitlis	12	12	10	10	10	11
	Elazığ	19	19	23	23	22	24
	Hakkari	6	7	7	6	6	6
	Malatya	16	16	17	17	16	16
	Muş	17	16	17	14	26	30
	Tunceli	11	6	7	6	8	8
	Van	25	24	28	30	27	27
TRC Güneydoğu Anadolu	TOPLAM	197	197	200	187	198	195
	Adıyaman	18	17	17	16	18	19
	Batman	9	8	10	11	11	11
	Diyarbakır	38	38	37	35	37	38
	Gaziantep	66	68	64	61	61	58
	Kilis	1	1	1	1	1	1
	Mardin	39	36	37	32	34	36
	Siirt	2	2	2	2	2	2
	Şanlıurfa	21	22	24	21	26	23
	Şırnak	3	5	8	8	8	7
TOPLAM		4.766	4.822	4.906	4.761	4.867	5.380

(TUIK, 2022; Turizm ve Kültür Bakanlığı, 2022)

Tablo 12’de 2005 ile 2020 yılları arasında beş yıllık periyodlarla Türkiye’deki turizm işletme, yatırım ve belediye belgeli tesis sayıları verilmiştir. Ülkemizde turizm sektörü kapsamında gerçekleştirilen yatırımlarla birlikte tesis sayısında yıllar içinde önemli bir artış görülmektedir. 2005 yılında 9.906 olan tesis sayısı 2020 yılına gelindiğinde %29.49’luk artışla 12.827 olmuştur.

Tablo 13’de ise 2016-2021 yılları arasında istatistiki bölge birimleri sınıflandırmasına göre turizm belgeli tesislerin il bazında dağılışı verilmiştir. Bu kapsamda Akdeniz, Ege ve Marmara bölgesi ülke içinde en yüksek tesis sayısına sahip bölgeleri oluşturmaktadır. Bu bölgeler içinde ise turizm konaklama sektöründe öne çıkan ve en yüksek tesis sayısına sahip illeri ise Antalya, Muğla, İstanbul, İzmir, Aydın ve Balıkesir oluşturmaktadır.

Balıkesir özelinde incelediğimizde ilde 2020 verilerine göre turizm işletme ve yatırım belgeli 108 tesis bulunmaktadır. Buna göre Türkiye’deki toplam turizm işletme ve yatırım belgeli tesis sayısının yaklaşık %2,5’u Balıkesir’de bulunmaktadır. Aynı yılda ildeki belediye belgeli tesis sayısı 562; Türkiye genelindeki belediye belgeli toplam tesis sayısı ise 12.827’dir.

Edremit Körfezi özelinde baktığımızda, bakanlık belgeli konaklama tesisi toplam sayısı 59 adettir. Bunların 33’ü Ayvalık ilçesinde, 19’u Edremit’te, 6’sı Burhaniye’de, 1’i Gömeç’te bulunmaktadır. Belediye belgeli toplam tesis sayısı kamplar hariç 442 adettir. Bunların 317 tanesi Ayvalık’ta, 68’i Burhaniye’de, 57’si Edremit’te bulunmaktadır (TUIK, 2022). Buradan hareketle turistik amaçlı

konaklama tesislerinin Ayvalık, Burhaniye ve Edremit ilçelerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz.

Tablo 14: Ayvalık Yıllara Göre Turizm İşletme, Turizm Yatırım ve Belediye Belgeli Otellerin Dağılımı (2014-2022)

YILLAR	TURİZM İŞLETME BELGELİ OTEL	TURİZM YATIRIM BELGELİ OTEL	BELEDİYE BELGELİ OTEL	BELEDİYE BELGELİ MOTEL, APART OTEL, PANSİYON VE KAMP	TOPLAM
	ADET	ADET	ADET	ADET	
2014	20	5	113	120	258
2018	21	4	111	157	193
2020	33	4	127	202	366
2022	25	7	145	231	408

(Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022; Ayvalık Belediyesi ve Turizm Bürosu, 2022)

Ayvalık özelinde değerlendirdiğimizde ise; Tablo 12’de 2005 ile 2020 yılları arasında periyotlarla Türkiye’deki turizm işletme, yatırım ve belediye belgeli tesis sayıları verilmiştir. Tablo 14’te de ise Ayvalık’ta 2014-2022 yılları arasında periyotlarla turizm işletme, yatırım ve belediye belgeli otel sayıları ile belediye belgeli motel, apart otel, pansiyon ve kampların sayısı verilmiştir. Tablolar incelendiğinde hem ülke genelinde hem de Ayvalık ilçesinde tesis sayısında artış çok net bir şekilde görülmektedir. Farklı dönemlerde farklı kriterlere göre değerlendirme yapıldığı için her ne kadar kesin sonuçlara ulaşamayacak olsak da ortalama olarak 2020 yılında ülke genelindeki 12.827 tesisin 366’sı (ortalama %3’lük kısım) Ayvalık ilçesinde bulunmaktadır.

Türkiye turizmde dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olarak Akdeniz ve Güney Avrupa arasında bölgenin en popüler turizm destinasyonlarından biri olarak kabul görmektedir. Türkiye özellikle 1980’li yıllar itibariyle turizm sektörü adına çok ciddi atılımlar gerçekleştirmeye başlamıştır. 1980’ler itibariyle başlayan meydana gelen değişiklikler 2000’li yıllarda daha da büyük ivme kazanmış ve Türkiye dünya turizminde küresel pazarda söz sahibi ülkelere biri haline gelmiştir. Dünya turizm örgütünün verilerine bakıldığında 2002-2010 yılları arasında turist sayısı bakımından tüm dünyada %34.6’lık bir büyüme yaşanırken, Türkiye bu oranın üstünde bir artış sergilemiştir ve 2002- 2011 arasında turist sayısı %137.3 oranında artarak 31.4 milyon kişiye ulaşmıştır. Ayrıca Türkiye uluslararası turizm endüstrisinde yıllar itibariyle gelişerek dünya sıralaması içerisinde 2000’de 17. Sıraya, 2009’da 7. sıraya, 2011’de ise 6. sıraya yerleşmiştir (Kuvat, 2021: 1436).

Türkiye’ye gelen turist sayısı 2007-2015 yılları arasında %53 oranında artış

kaydetmiştir. 2015 ve 2016 yıllarında özellikle Rusya ile yaşanan sorunlar sebebiyle gelen turist sayısında düşüş görülse de 2019 yılında 2018 yılına göre %14'lük bir artışla 45.058.286 turist ağırlayarak tüm zamanların rekorunu kırmıştır. 2020 yılında neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan korona pandemisi sebebiyle %68'lik düşüşle 14.734.213 olan sayısı 2021'de %88,08 artışla 30.380.951 olmuş, 2021'de ise 2020'ye oranla %75 artışla 51.369.026 kişiye ulaşarak dünya sıralamasında da 3.'lük konumuna yükselmiştir. Veriler küresel çapta meydana gelen pandemi ya da ülkeler ile yaşadığımız özel siyasi sorun süreçleri dışında artan bir ivme göstererek turizme yapılan yatırımlardan olumlu sonuç alındığını göstermektedir (Yılmaz, Doğru ve Yumuk, 2014: 28-32).

Tablo 15: Balıkesir İli Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Sayıları (2015-2019)

2015	İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
		YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Balıkesir	Ayvalık	111 252	70 176	181 428	159 931	182 178	342 109
	Bandırma	5 528	62 253	67 781	9 271	102 587	111 858
	Burhaniye	2 951	10 156	13 107	21 837	30 312	52 149
	Dursunbey	49	2 647	2 696	240	4 522	4 762
	Edremit	10 427	115 642	126 069	13 662	211 696	225 358
	Erdek	2 538	11 909	14 447	2 691	24 888	27 579
	Gömeç	6	562	568	8	910	918
	Gönen	706	20 958	21 664	4 194	69 316	73 510
	Marmara	1 127	8 342	9 469	1 919	13 033	14 952
	Sındırgı	-	11 994	11 994	-	22 278	22 278
	Susurluk	302	1 116	1 418	434	1 687	2 121
	Karesi	4 501	48 562	53 063	8 458	77 975	86 433
	Altıeylül	614	16 320	16 934	1 546	23 218	24 764
Toplam		140001	380637	520638	224191	764600	988791

2016	İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
		YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Balıkesir	Ayvalık	31 360	71 368	102 728	48 042	145 979	194 021
	Bandırma	2 816	50 825	53 641	7 917	100 317	108 234
	Burhaniye	1 098	11 745	12 843	9 342	22 825	32 167
	Dursunbey	41	1 421	1 462	110	2 439	2 549
	Edremit	11 711	85 925	97 636	20 949	157 704	178 653
	Erdek	52	20 299	20 351	152	29 113	29 265
	Gömeç	69	552	621	77	1 102	1 180
	Gönen	1 250	2 747	3 997	2 391	8 299	10 690
	Marmara	409	15 427	15 836	2 580	24 393	26 973
	Sındırgı	424	21 680	22 104	2 820	33 884	36 704
	Susurluk	140	8 123	8 263	150	23 760	23 910
	Karesi	1 635	56 531	58 166	3 676	124 361	128 037
	Altıeylül	386	15 048	15 434	904	24 194	25 098
Toplam		51 391	361 691	413 082	99 110	698 371	797 481

2017	İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
		YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Balıkesir	Altıeylül	277	20 224	20 501	452	34 405	34 857
	Ayvalık	75 591	108 214	183 805	97 149	244 355	341 504
	Bandırma	4 412	75 861	80 273	14 062	121 740	135 802
	Burhaniye	848	23 981	24 829	6 732	46 639	53 371
	Dursunbey	12	2 440	2 452	36	4 714	4 750
	Edremit	1 925	115 569	117 494	3 361	209 992	213 353
	Erdek	38	8 619	8 657	76	17 848	17 924
	Gönen	2 011	30 086	32 097	13 974	119 905	133 879
	Karesi	1 640	56 903	58 543	3 520	92 885	96 405
	Marmara	5	3 914	3 919	17	8 288	8 305
	Sındırgı	106	16 823	16 929	266	40 444	40 710
	Susurluk	52	7 422	7 474	61	14 846	14 907
	Toplam	86 917	470 056	556 973	139 706	956 061	1 095 767

2018	İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
		YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Balıkesir	Altıeylül	3 345	22 142	25 487	3 651	36 734	40 385
	Ayvalık	103 102	115 594	218 696	157 753	231 167	388 920
	Bandırma	6 179	87 381	93 560	13 172	119 880	133 052
	Burhaniye	1 398	24 408	25 806	8 280	46 816	55 096
	Dursunbey	2	3 130	3 132	3	6 175	6 178
	Edremit	4 006	148 644	152 650	7 694	265 059	272 753
	Erdek	128	15 165	15 293	268	29 761	30 029
	Gönen	1 573	24 372	25 945	6 704	83 122	89 826
	Karesi	1 993	59 663	61 656	3 569	97 470	101 039
	Marmara	192	3 395	3 587	429	7 644	8 073
	Sındırgı	214	23 288	23 502	445	48 700	49 145
	Susurluk	177	5 041	5 218	348	9 721	10 069
	Toplam	152 717	534 142	686 859	225 711	1 018 574	1 244 285

2019	İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
		YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Balıkesir	Altıeylül	408	17 955	18 363	780	31 704	32 484
	Ayvalık	129 299	128 076	257 375	183 633	265 938	449 571
	Bandırma	13 238	79 263	92 501	18 816	117 113	135 929
	Burhaniye	1 487	26 150	27 637	3 022	56 167	59 189
	Dursunbey	2	3 130	3 132	3	6 175	6 178
	Edremit	4 006	148 644	152 650	7 694	265 059	272 753
	Erdek	128	15 165	15 293	268	29 761	30 029
	Gönen	1 573	24 372	25 945	6 704	83 122	89 826
	Karesi	1 993	59 663	61 656	3 569	97 470	101 039
	Marmara	192	3 395	3 587	429	7 644	8 073
	Sındırgı	214	23 288	23 502	445	48 700	49 145
	Susurluk	177	5 041	5 218	348	9 721	10 069
	Toplam	152 717	534 142	686 859	225 711	1 018 574	1 244 285

2018	İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
		YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Balıkesir	Altıeylül	3 345	22 142	25 487	3 651	36 734	40 385
	Ayvalık	103 102	115 594	218 696	157 753	231 167	388 920
	Bandırma	6 179	87 381	93 560	13 172	119 880	133 052
	Burhaniye	1 398	24 408	25 806	8 280	46 816	55 096
	Dursunbey	2	3 130	3 132	3	6 175	6 178
	Edremit	4 006	148 644	152 650	7 694	265 059	272 753
	Erdek	128	15 165	15 293	268	29 761	30 029
	Gönen	1 573	24 372	25 945	6 704	83 122	89 826
	Karesi	1 993	59 663	61 656	3 569	97 470	101 039
	Marmara	192	3 395	3 587	429	7 644	8 073
	Sındırgı	214	23 288	23 502	445	48 700	49 145
	Susurluk	177	5 041	5 218	348	9 721	10 069
	Toplam	152 717	534 142	686 859	225 711	1 018 574	1 244 285

(Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022)

Tablo 16: Balıkesir İli Belediye Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Sayıları (2015-2019)

YILLAR	İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
		YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
2015	Balıkesir	33 848	361 032	394 880	72 303	690 105	762 408
	Ayvalık	39	11 857	11 896	82	27 884	27 966
	Balya	53	21 444	21 497	109	24 705	24 814
	Bandırma	120	37 554	37 674	359	73 555	73 914
	Bigadiç	1 496	14 960	16 456	10 945	52 271	63 216
	Burhaniye	31	1 021	1 052	38	4 617	4 655
	Edremit	1 354	323 804	325 158	3 090	536 418	539 508
	Erdek	1 453	123 013	124 466	2 618	188 998	191 616
	Gömeç						
	Gönen	1 049	98 394	99 443	5 750	258 821	264 571
	Kepsut		4 780	4 780		4 780	4 780
	Manyas	157	11 210	11 367	193	41 488	41 681
	Marmara	337	91 478	91 815	623	182 629	183 252
	Sındırgı		5 016	5 016		12 360	12 360
	Susurluk	5	16 781	16 786	25	19 812	19 837
	Karesi	494	75 984	76 478	2 859	109 064	111 923
	Altıeylül		7 151	7 151		13 333	13 333
	Toplam	40 436	1 205 479	1 245 915	98 994	2 240 840	2 339 834
2016	Balıkesir	3 505	311 166	314 671	12 800	546 833	559 633
	Ayvalık		4 275	4 275		14 580	14 580
	Balya	169	14 277	14 446	408	36 464	36 872
	Bandırma	2 539	31 295	33 834	4 626	62 720	67 346
	Burhaniye	588	29 971	30 559	1 895	64 749	66 644
	Dursunbey		2 893	2 893		2 893	2 893
	Edremit	2 514	348 720	351 234	7 094	556 592	563 686
	Erdek	1 084	66 223	67 307	5 482	155 723	161 205
	Gönen	59	113 449	113 508	103	278 129	278 232
	Kepsut		4 966	4 966		4 966	4 966
	Manyas	157	14 202	14 359	193	43 569	43 762
	Marmara	205	84 904	85 109	363	195 077	195 440
	Sındırgı		5 723	5 723		14 230	14 230
	Susurluk	1 773	20 627	22 400	10 950	37 728	48 678
	Karesi	298	49 700	49 998	2 086	94 484	96 570
	Altıeylül	102	13 743	13 845	178	18 577	18 755
	Toplam	12 993	1 116 134	1 129 127	46 178	2 127 314	2 173 492
2017	Balıkesir	1 164	61 149	62 313	2 687	103 095	105 782
	Ayvalık	11 818	144 519	156 337	38 392	314 753	353 145
	Balya		506	506		715	715
	Bandırma	373	38 592	38 965	834	61 763	62 597
	Burhaniye	1 427	54 120	55 547	3 790	145 418	149 208
	Dursunbey		3 480	3 480		10 036	10 036
	Edremit	1 437	139 367	140 804	3 949	302 807	306 756
	Erdek	42	8 691	8 733	105	21 885	21 990
	Gönen	1 297	53 169	54 466	3 663	112 150	115 813
	Karesi	1 778	58 206	59 984	2 844	87 389	90 233
	Kepsut		3 466	3 466		3 466	3 466
	Marmara	59	11 954	12 013	86	18 284	18 370
	Sındırgı	95	9 647	9 742	214	17 307	17 521
	Susurluk	39	24 047	24 086	55	57 338	57 393
	Gömeç	17	2 546	2 563	37	5 219	5 256
	Altınova	1	1 007	1 008	1	1 610	1 611
	Bigadiç	1 998	18 167	20 165	4 017	36 663	40 680
	Manyas	31	5 855	5 886	33	9 978	10 011
	Toplam	21 576	638 488	660 064	60 707	1 309 876	1 370 583
2018	Balıkesir	1 330	58 198	59 528	3 387	89 407	92 794
	Ayvalık	45 061	155 336	200 397	96 276	339 099	435 375
	Balya	4	534	538	5	734	739
	Bandırma	446	35 201	35 647	830	52 211	53 041
	Burhaniye	2 168	55 868	58 036	6 060	166 387	172 447
	Dursunbey		4 931	4 931		10 219	10 219
	Edremit	1 840	125 783	127 623	4 928	293 359	298 287
	Erdek	264	20 506	20 770	984	49 525	50 509
	Gönen	752	50 170	50 922	1 972	101 928	103 900
	Karesi	625	54 976	55 601	1 210	91 905	93 115
	Kepsut	5	3 712	3 717	14	4 084	4 098
	Marmara	166	7 875	8 041	376	11 360	11 736
	Sındırgı	2	5 970	5 972	5	11 104	11 109
	Susurluk	684	12 252	12 936	1 203	28 929	30 132
	Gömeç	1	1 387	1 388	2	3 079	3 081
	Altınova	1	965	966	2	1 280	1 282
	Bigadiç		13 799	13 799		27 782	27 782
	Manyas	58	6 529	6 587	82	10 568	10 650
	Toplam	53 407	613 992	667 399	117 336	1 292 960	1 410 296
2019	Balıkesir	1 122	55 201	56 323	3 305	89 736	93 041
	Ayvalık	72 324	185 395	257 719	157 547	416 844	574 391
	Balya	5	690	695	7	921	928
	Bandırma	753	35 449	36 202	1 487	55 598	57 085
	Burhaniye	1 299	85 946	87 245	4 699	268 179	272 878
	Dursunbey		4 358	4 358		5 680	5 680
	Edremit	2 560	156 527	159 087	7 024	381 594	388 618
	Erdek	321	13 396	13 717	1 087	31 405	32 492
	Gönen	735	46 823	47 558	1 667	90 786	92 453
	Karesi	579	46 709	47 288	1 059	78 370	79 429
	Kepsut		3 219	3 219		3 219	3 219
	Marmara	215	5 523	5 738	434	9 718	10 152
	Sındırgı	107	8 841	8 948	237	17 938	18 175
	Susurluk	3 396	11 225	14 621	7 750	24 360	32 110
	Gömeç	21	3 449	3 470	47	6 986	7 033
	Altınova	4	1 201	1 205	7	1 468	1 475
	Bigadiç	2	14 678	14 680	2	27 030	27 032
	Manyas	240	8 012	8 252	358	12 145	12 503
	Toplam	83 683	686 642	770 325	186 717	1 521 977	1 708 694

(Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022)

Turizm sektörü Balıkesir ili için önemli bir sektörü oluşturmaktadır. Balıkesir’e ait Edremit Körfezi’ndeki en başta Ayvalık olmak üzere Gömeç, Edremit, Burhaniye ve Havran’ı kapsayan 5 ilçe deniz-kum-güneş üçlüsünün yanı sıra sunmuş olduğu sanat, arkeoloji, gastronomi, botanik gibi alternatiflerle Balıkesir ilini Türkiye’nin önemli destinasyonlarından biri haline getirmektedir.

Tablo 17: Ayvalık İlçesi Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Oranlarının Dağılımı (2004-2019)

YILLAR	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
2004	40.614	45.369	85.983	134.286	124.969	259.255
2009	61.001	89.279	150.280	123.247	197.020	320.267
2014	86.990	88.206	175.196	165.195	198.417	363.612
2019	129.299	128.076	257.375	183.633	265.938	449.571

(Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022)

Tablo 18: Ayvalık Belediye Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Oranlarının Dağılımı (2006-2019)

YILLAR	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
2006	2.959	138.494	141.453	3.580	248.963	252.543
2012	9.750	178.680	188.430	27.524	286.538	314.062
2018	45.061	155.336	200.397	96.276	339.099	435.375
2019	72.324	185.395	257.719	157.547	416.844	574.391

(Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022; Ayvalık Turizm Bürosu, 2021)

Tablo 15 2015-2019 yılları arası Balıkesir ilçelerinin turizm işletme belgeli konaklama tesislerine geliş ve geceleme sürelerinin dağılımı, Tablo 16 da ise 2015-2019 yılları arası belediye belgeli konaklama tesislerine geliş ve geceleme sürelerinin dağılımı verilmiştir. Tablolar incelendiğinde Balıkesir ilçeleri arasında en yoğun turist ziyaretinin Ayvalık ilçesine olduğu görülmektedir.

2018 yılında Balıkesir’de turizm işletme belgeli tesislerde konaklama yapan yerli ziyaretçilerin sayısı 534.142, yabancı ziyaretçilerin sayısı 152.717 kişi olup toplamda 686.859 kişidir. İlçeler bazında değerlendirme yapıldığında da en fazla konaklama yapılan destinasyon 257.375 kişi ile Ayvalık ilçesidir. 2019 yılında Balıkesir’de turizm işletme belgeli tesislerde konaklama yapan yerli ziyaretçilerin sayısı 515.282, yabancı ziyaretçilerin sayısı 124.574 kişi olup toplamda 639.858 kişidir. İlçeler bazında değerlendirme yapıldığında da en fazla konaklama yapılan destinasyon 218.696 kişi ile Ayvalık ilçesidir.

2018 yılında Balıkesir’de belediye belgeli tesislerde konaklama yapan yerli ziyaretçilerin sayısı 613.992, yabancı ziyaretçilerin sayısı 53.407 olup toplamda 667.336 kişidir. İlçeler bazında değerlendirme yapıldığında da en fazla konaklama yapılan destinasyon 200.397 kişi ile Ayvalık ilçesidir. 2019 yılında Balıkesir’de belediye belgeli tesislerde konaklama yapan yerli ziyaretçilerin sayısı 686.642, yabancı ziyaretçilerin sayısı 83.683 olup toplamda 770.325 kişidir. İlçeler bazında değerlendirme yapıldığında da en fazla konaklama yapılan destinasyon 257.719 kişi ile Ayvalık ilçesidir.

Tablo 17 de ise Ayvalık ilçesi turizm işletme belgeli konaklama tesislerine geliş ve geceleme ortalama kalış süresi ve doluluk oranlarının dağılımı ve tablo 18’de Ayvalık ilçesi belediye belgeli konaklama tesislerine geliş ve geceleme

oranlarının dağılımı verilmiştir. Buna göre Balıkesir ilçeleri arasında en çok turist ağırlayan ilçe olan Ayvalık'ın ziyaretçi sayısında yıllar içinde bir dalgalanma olduğu görülse de özellikle son yıllarda turistler tarafından en çok ziyaret edilen ilçelerden biri olduğunu söyleyebiliriz.

2.10.4. Devlet Yardımları ve Teşvikleri

Turizm kentleşmesinin önemli göstergelerinden bir tanesi de devletin kolaylaştırıcı yönü olarak ifade edebileceğimiz devletin turizm bölgeleri için vermiş olduğu teşviklerdir. Turizm sektörü hem ülkemizde hem de dünyada çok hızlı bir şekilde yükselmektedir. Turizm ülkelerin yaşam refahını yükseltmekte, ulusal üretimi arttırmakta ve hem yerel hem bölgesel kalkınmaya çok büyük bir destek vermektedir. Ayrıca turizm gelirleri ülkelerin dış ticaret açıklarını kapatmalarında çok önemli bir görevi üstlenmektedir. Bu yüzden devletler özellikle son yüzyılda turizm potansiyeline sahip olan kentlerine büyük yatırımlar yapmakta ve çeşitli teşviklerle kentlerin yükünü azaltıcı politikalar izlemektedirler. Türkiye’de turizm 1980 yılından itibaren büyük bir gelişme göstermeye başlamıştır. 24 Ocak 1980 ekonomik karalarından sonra ülkemizde turizm sektörünün önü açılmıştır ve 1982 yılında çıkarılan 2634 Sayılı “Turizmi Teşvik” kanunu ile turizm sektörüne büyük bir destek başlamıştır. Tabiki bu genel bir teşvik kapsamını ifade etmektedir fakat bu yasayla birlikte turizm bölgelerine özel teşvik ve bölgelere özel kalkınma planlarının oluşturulmasının da önü açılmıştır (Kervankıran ve Aktürk, 2017: 83-96; Işık ve Zoğal, 2017: 80).

Ülkemizin de içinde bulunduğu tüm dünya ülkelerinde kalkınma planlamalarında çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Ülkemizde 2002 yılında Avrupa Birliği İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına uygun olarak üç düzeyde bölgeler oluşturulmuştur. Düzey 2 bölgelerinde Kalkınma Ajansları 2006 yılından itibaren kurulmaya başlamıştır. Bu kapsamda Çanakkale ve Balıkesir illerinden oluşan TR22 Düzey 2 Bölgesi için Güney Marmara Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Balıkesir ili sınırları içerisinde yer alan Ayvalık İlçesi bu organizasyon içinde yer aşması sebebiyle yerel ve ulusal yöneticilere turizmle ilgili politikalarını daha kolay aktarabilmekte ve devlet yardımlarını daha kolay bir şekilde alabilmektedir (Güney Marmara Kalkınma Ajansı, 2012).

Balıkesir ülkemizin turizm ile ünlü illerinden birini oluşturmakta ve bu kapsamda birçok devlet teşviki almaktadır. Bölgede turizmin gelişmesi ve çeşitlenmesi için devlet birçok yardımda bulunmaktadır. Ayvalık'ta bir turizm

bölgesi olarak il çapında gelen birçok destekten yararlanmaktadır. Bu kapsamda Ayvalık ilçesinde turizmin gelişmesinde devletin kolaylaştırıcı unsurlarını şu şekilde sıralayabiliriz; Ekonomi Bakanlığı tarafından altı Bölgeli Türkiye Teşvik Programı kapsamında 3. Bölge Teşvik yardımları, çeşitli vergi indirimleri, faiz destekleri, gümrük vergisi muafiyeti, teşvik belgesi ile gerçekleştirilen turizm yatırımları için yatırım tesisi gibi bölgesel teşvik uygulamaları, KOSGEB tarafından verilmekte olan girişimcilik, kredi faiz ve kobi destekleri, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından ve GMKA ile desteklenmiş, Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsayan Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Küçük Ölçekli Altyapı mali yardım programı çerçevesinde 30 milyon TL'lik mali yardım içerisindeki Ayvalık Doğal Yaşam Projesidir (Kahraman ve Bayraktar, 2021: 1-20).

2.11.Turizm Kentleşmesi Teorisi ve Ayvalık Kentleşmesi: Odak Grup Görüşmesine Dayalı Bir Analiz

2.11.1. Görüşmenin Amacı

Çalışmanın amacı Ayvalık'taki kentleşme sürecinin turizm olgusu ile ilgisini araştırarak Ayvalık'taki kentleşmenin turizm kentleşmesi çerçevesindeki gelişimini ortaya koymak ve bu gelişimin Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesine etkisini tespit etmektir. Çalışmayı yönlendiren temel araştırma soruları “Ayvalık'taki kentleşme süreci turizm kentleşmesi çerçevesinde gerçekleşen bir kentleşme midir?” ve “Ayvalık'taki kentleşme sürecinin kentsel yaşam kalitesine etkisi nasıldır?” şeklindedir.

2.11.2. Veri Toplama Tekniği

Veri “... anlamlı ve yararlı bilgi hâline gelmeden önce işlenmesi gereken bilgisel ham maddeleri ifade etmektedir.” (Ersöz, 2015: 32). Veri toplama ise araştırmayı sonuca ulaştırmak için nitelikli her türlü bilgiye ulaşmayı amaçlayan faaliyetlerin bütünüdür (Creswell, 2020: 148). Araştırma sürecinin en önemli basamaklarından birini veri toplama aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamada araştırma problemini çözümleyecek en uygun yöntemler ile verilerin toplanması araştırmanın sonuçlarının doğruluğu açısından büyük bir öneme sahiptir (Kublay, 2001:9).

Nitel araştırma yöntemlerine göre desenlenmiş araştırmalarda sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri görüşmedir. Görüşmeler yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç çeşide ayrılmaktadır.

Yapılandırılmış görüşmelerde görüşme formu bellidir ve görüşmeler sırasında bu formatın dışına çıkılmaz. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde görüşme formu hazırdır fakat araştırmacı duruma göre soruların yerini değiştirerek ya da yeni sorular ekleyerek görüşmeye devam edebilir. Bu türün belli bir topluluğun belli bir soruna odaklanması ile gerçekleştirilen versiyonu da odak grup görüşmesi olarak adlandırılmaktadır. Yapılandırılmamış görüşmelerde ise önceden hazırlanmış bir görüşme formu mevcut değildir. Araştırmacı görüşme sırasında aklına gelen soruları sorar, cevaplar kapsamında yeni sorular üretirek görüşmeyi şekillendirir ve ilerletir (Bal, 2016: 159-164).

Bu kapsamda araştırmanın amacı çerçevesinde seçilmiş sekiz Ayvalık kentlisinin görüşlerine başvurularak yarı yapılandırılmış görüşme türlerinden olan odak grup görüşmesi uygulanmıştır.

2.11.3. Soruların Özellikleri

Çalışma kapsamında toplam 8 soru sorulmuştur. Sorular genel olarak anlaşılacak ve cevaplandırılabilir şekilde, özelden genele açık uçlu ve cevaplardaki derinleşmeyi sağlamak üzere sondalı sorular kullanılarak hazırlanmıştır. Sorular ek kısmında yer almaktadır.

2.11.4. Görüşme Yeri ve Süresi

Görüşmeler online olarak 01.02.2023 – 15.02.2023 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

2.11.5. Verilerin Analizi

Veri analizi “ ...araştırma sorularını cevaplamaya ve amaç cümlesinde sorgulanan durumu anlamaya dönük...” faaliyetleri ifade etmekte; çalışmanın anlamının dışarıya aktarım sürecini oluşturmaktadır (Bal, 2016: 254). Bu çalışmada nitel araştırmalarda betimsel analiz yöntemlerinden biri olarak odak grup görüşmelerinde sıklıkla kullanılan, verilerin sistematik olarak kodlanması ve kategorilere ayrılması yoluyla anlam ilişkilerine ulaşılan tematik analiz yöntemi kullanılmıştır (Bal, 2016: 255). Kodlamalarda ise daha önce bir kodlama formu oluşturulmayarak açık kodlama şeklinde yapılmıştır (Maguire ve Delahunt, 2017: 3354).

2.11.6. Görüşülen Kişilerin Özellikleri ve Kodlamalar

Araştırma kapsamında farklı yaş, cinsiyet ve meslek gruplarından kişiler tercih edilmiştir ve görüşme yapılan kişiler 25 yıldan daha fazla sürelerle Ayvalık'ta ikamet etmektedir. Bu çerçevede; bir turizm işletmecisi, bir turizm

personeli, bir emekli sınıf öğretmeni, bir akaryakıt istasyonu sahibi, bir mahalle muhtarı, bir belediye memuru (Ayvalık Belediyesi İşletme ve İştirakler Müdürlüğü), bir akademisyen ve bir restoran sahibi ile görüşülmüştür. Kodlamalar ise aşağıdaki şekilde betimlenmiştir.

Tablo 19: Kişiler ve Kodlamalar

KİŞİLER	MESLEK
K1	EMEKLİ SINIF ÖĞRETMENİ
K2	AKADEMİSYEN
K3	RESTORAN İŞLETMECİSİ
K4	EMEKLİ FEN BİLGİSİ ÖĞRETMENİ
K5	TURİZM PERSONELİ
K6	MAHALLE MUHTARI
K7	AYVALIK BELEDİYESİ MEMURU
K8	TURİZM İŞLETMECİSİ

2.11.7. Görüşme Sürecinde Yaşananlar

Görüşme başlamadan önce kişilere mevcut araştırmanın konusu, amacı, sebepleri, araştırmaya sağlayabilecekleri katkıları hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmeye katılan kişilerin talepleri üzerine kimlikleri gizli tutulmuştur. Görüşmeler sohbet havasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı kullanılmadığı için not tutularak ilerlenmiştir.

2.11.8. Sorular

1. Ayvalık'ta ikamet süreniz nedir?
2. Yaşınız?
3. Mesleğiniz?
4. Ayvalık'ın gelişiminde Turizm sektörünün yerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayvalık'taki kentleşme süreci için turizme bağlı kentleşme diyebilir miyiz?
5. Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri sizce nelerdir?
6. Kentsel yaşam kalitesi olgusu size neyi ifade ediyor?
7. Ayvalık'ı kentsel yaşam kalitesi olgusu çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz?
  - 7.1 Yaşam kalitesini olumlu/olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?
  - 7.2 Ayvalık'ın yaşam kalitesi zaman içinde artmış mıdır yoksa azalmıştır?

8. Sizce Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesi, Turizmden etkilenmekte midir?

8.1 Etkilendiğini düşünüyorsanız bu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

8.2 Kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin fazla olduğunu düşünüyorsanız kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm alanındaki gelişmeden feragat edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

2.11.9. Analiz

Tablo 20: Demografik Cevaplar ve Kodlamalar

KİŞİLER	İKAMET SÜRESİ	YAŞ	MESLEK
K1	27	59	EMEKLİ SINIF ÖĞRETMENİ
K2	30	53	AKADEMİSYEN
K3	50	50	RESTORAN İŞLETMECİSİ
K4	33	71	EMEKLİ FEN BİLGİSİ ÖĞRETMENİ
K5	37	37	TURİZM PERSONELİ
K6	54	65	MAHALLE MUHTARI
K7	41	41	AYVALIK BELEDİYESİ MEMURU
K8	45	60	TURİZM İŞLETMECİSİ

Tabloda 20'de görüldüğü gibi görüşmeye katılan kişilerin tamamı 25 yıldan fazla sürelerle Ayvalık'ta ikamet etmektedir, yaş ortalamaları 55'tir ve farklı meslek dallarında faaliyet göstermektedir.

Katılımcılar Ayvalık'ın yeni bir kent olmadığı kendine özgü, zengin ve köklü bir geçmişe sahip olduğu konusunda hemfikirlerdir. Kentin doğal güzelliklerinin, tarihi ve kültürel zenginliklerinin keşfedilmeye; turizmin ise küresel endüstride söz sahibi olmaya başlamasıyla birlikte kentsel gelişim yönünün turizm ile belirlendiğini düşünmektedirler. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren başlayan turizm ile ilgili çalışmaların kentleşmeyi turizm ile şekillendirdiğini ifade etmişlerdir.

Kentin yapısı ve kentsel gelişim sürecindeki turizm etkisi ile ilgili katılımcılar şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Ayvalık'ın kentleşme süreci için turizmin önemli olduğunu düşünüyorum. Özellikle 1990 yıllarda Ayvalık özellikle Fransız ve İngiliz misafirlerin gözde turizm bölgelerinden birini oluşturmaktaydı. O dönemde şehrimizde büyük bir hızla gelişmeye başlayan turizm

faaliyetleri Ayvalık'ı nüfus ve göç gibi sayısal insan varlığının artışı akabinde meydana gelen doğal kentleşme sürecinden ayırarak turizm ile birlikte kentleşme sürecinin ilk basamaklarını oluşturdu. Ayrıca her kentin kendi öz varlığı temelinde kentleşme süreci geçirdiğini düşünüyorum. O yüzden Ayvalık'ın turizm ile kentleşmesi çok şaşırtıcı bir durum değil. Çünkü ilçemiz doğal güzellik açısından çok zengin bir sunuma sahip. Aynı zamanda tarihi ve kültürel olarak da çok doygun bir birikimi var.”(K6 kodlu katılımcı)

“Ayvalık'ın kentleşme sürecinde turizmin büyük bir katkısının olduğunu düşünüyorum. Ayvalık ilk dönemlerinden bugüne zeytin ve zeytinyağı ile ünlü bir kent olsa da esas olarak kentleşme sürecinde turizmin etkili olduğu kanısındayım. Turizm ile çok büyük bir gelir yaratıldı ve bu durum küçük bir kasabadan bir kente dönüşümde çok etkili oldu...” (K8 kodlu katılımcı)

“Ayvalık'ın gelişimi sağlayan en büyük faktörlerden birinin turizm olduğunu düşünüyorum. . Hatta son yıllarda turizmde marka bir şehir haline geldik.1983 yılından itibaren başlayan turizm ile ilgili çalışmalar Ayvalık'ın kentleşme sürecinde çok etkili olmuştur. Bu çalışmalar ilçemizin ekonomik gücünü ve farklı istihdam kollarının gelişimini sağlamıştır. Ayvalık doğal, beşeri, tarihi ve kültürel niteliklerinin farkına varmış ve turizm koluyla kentleşmesini şekillendirmiştir. Özellikle 1995 yıllardan itibaren Ayvalık turizm potansiyelinin farkına varmıştır. O zamandan günümüze park alanlarını, plajlarını, konaklama tesislerini, deniz turizmi faaliyetlerini arttırarak turizmle birlikte ön plana çıkmaya ve bu çerçevede kentsel niteliklerini kazanmaya başlamıştır. Turizm zamanla Ayvalık'ın kalbi olmaya başlamıştır. “ (K1 kodlu katılımcı)

Kentleşme ve kentsel gelişim sürecine dair turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine gelindiğinde; katılımcılar turizmin olumlu etkileri olarak istihdam yaratma, kentsel hizmetlerin iyileştirilmesi, kentsel dokunun daha iyi korunması,

kentte sosyal faaliyetlerin artması ve kentin kültür zenginliğinin beslendiğini ifade etmişlerdir Olumsuz etkiler olarak ise özellikle yaz mevsiminde bir anda aşırı artan nüfusa bağlı olarak oluşan trafik, gürültü, kısa süreli su kesintileri, plansız yapılaşma ve otopark sorunu katılımcıların üzerinde durduğu temel olumsuzlukları oluşturmaktadır. Bu kapsamda katılımcıların turizmin özellikle gelir yaratıcı niteliği ile kentsel gelişime büyük bir olumlu etkisinin olduğunu fakat turizm politikası ve planlamasının kentsel planlama ile ilerlememesi sebebiyle birçok soruna neden olduğunu düşündüklerini söyleyebiliriz.

Katılımcıların Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Turizmle birlikte yeni istihdam alanları açıldı. İlçemizin ekonomisine çok büyük katkı sağlandı. Kentsel hizmetlerde birçok iyileşme meydana geldi. Çevre konusunda daha duyarlı bir ilçe haline geldik. Çok kültürlü olan ilçemizin sosyal yapısı daha da zenginleşti. Ayrıca yoğun bir tarihi birikimimizde var. Bu tarihi birikimin korunması ve gelecek nesillere bozulmadan aktarılması konusunda daha bilinçli hale geldik. Bunlar benim görmüş ve hissetmiş olduğum olumlu etkiler. Olumsuz etkiler olarak da özellikle yazın artan nüfus sebebiyle su kesikliği, trafik ve gürültü kirliliği yaşanıyor.”(K4 kodlu katılımcı)

“Turizm yarattığı büyük ekonomik katkıyla Ayvalık'ta birçok faaliyetin gerçekleşmesinde olumlu etki yaratıyor. Ayvalık'ın kentleşmesine dair en göze çarpan sorun plansız kentleşme. Turizmin de bunun üzerinde etkisini olduğunu düşünüyorum. Ayvalık deniz turizmi ile ön plana çıkıyor. Burada özellikle sahil boyunca meydana gelen ve özellikle Sarımsaklıdaki turist ağırlamaya yönelik konaklama yapılarının düzensiz bir biçimde şekillenmesinde turizmin büyük bir sebep oluşturduğunu düşünüyorum.”(K5 kodlu katılımcı)

“Turizm ile kentleşmenin birçok artısı var. Ekonomiye yüksek katkı, göz önünde ve tanınmış bir kent olarak sürekli kentsel hizmetleri iyileştirmeye yönelik çabalar, çevreye ve tarihi dokuya daha çok özen gösterilmesi, farklı kültürleri tanıma imkânı elde etme, daha yoğun sosyal faaliyetler gibi. Fakat tabiki olumsuz yönleri de var. Hele

Ayvalık gibi özellikle yaz mevsiminde çok kalabalıklaşan bir turizm kentleri için bazen bu sezonlar kâbusa dönebiliyor. Bir anda artan nüfusla sağlık hizmetleri yetersiz kalıyor, çok fazla trafik ve gürültü kirliliği oluyor, bazen farklı insanların kente gelişi güvenlik sorunu oluşturabiliyor, çevre kirlenebiliyor, dönemsel su kesiklikleri yaşanabiliyor, sosyal alanlarda ve kiralarda yükselme meydana gelebiliyor.”(K7 kodlu katılımcı)

Katılımcılar kentsel yaşam kalitesi olgusunu hem genel olarak hem de Ayvalık açısından doğal güzellikler, kentsel yapı planlaması ve iyi kentsel hizmetler çerçevesinde değerlendirmiştir. *”Şehrin sahip olduğu doğal güzellikleri, tarihi dokusu ve kentsel hizmetlerin en iyi şekilde yerine getirilmeye çalışılması yaşam kalitesini yükseltiyor. Geniş bir mutfak var ayrıca birçok kültürel aktivite var...”(K7 kodlu katılımcı). “İlçemiz doğal güzellikleri ile gerçekten birçok insanın yaşamayı hayal ettiği bir yer. Gerçekten eşsiz güzellikle bir doğal yapısı var. Sosyal aktiviteler çok fazla. Çok geniş bir mutfak var. Tarihi yapısı ise insanı bazen zaman tüneline hissettirebiliyor.”(5 kodlu katılımcı).*

Turizmin Ayvalık’taki kentsel yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediğini ve kentteki yaşam kalitesinin yıllar içinde arttığını ifade etmişlerdir. Ayrıca kentsel planlama ve ile turizm politikalarının uyumlu ilerlemesi gerektiğine dair de uyarılmışlardır. Bu kapsamda belirtilen görüşler ise şu şekildedir: *“...turizm ve yapılaşma planlamalarının daha iyi organize edilmesi gerektiğine inanıyorum...”(K5 kodlu katılımcı)*

“Ayvalık turizm ile birlikte gelişiyor. Daha iyi kentsel fırsatlar sunuyor. Bundan 10 yıl öncesindeki gibi değil. Daha çok sosyal tesis var. Daha çok kültürel aktivite seçeneği var. Daha farklı insanlar var ki bunlar genel olarak belli bir eğitim seviyesinin üstünde insanlar ve bunlar bir noktada kentin kendine bakış açısının gelişmesine de katkı sunuyor. Kentsel hizmetler daha iyi bir şekilde yerine getirilmeye çalışıyor. Çevre temizliğine daha çok önem veriliyor. Doğal kaynaklar daha iyi korunuyor”(K3 kodlu katılımcı)

2.11.10. Değerlendirme

Bu bölümde Patrick Mullins'in turizm kentleşmesine dair değerlendirmeleri kapsamında yeni bir çerçeve oluşturularak Türkiye'nin turizm merkezlerden biri olarak anılan Ayvalık ilçesinin kentleşme modeli turizm kentleşmesi kapsamında incelenmiştir. Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle de çalışmanın doğruluk ve tutarlılık seviyesinin artırılması amaçlanmıştır.

Doküman analizinin de gösterdiği gibi Ayvalık coğrafi konumu, geniş sahili, ılıman iklimi, tarihi, kültürel ve doğal birçok güzelliği ile ülkenin gözde kentlerinden biridir ve köklü bir geçmişe sahiptir. Kent turizm potansiyelinin farkındadır ve ekonomik yapıda turizm sektörü hakimdir. Ayrıca devlet yardımları, teşvikler ve yatırımlarda bölgedeki turizm faaliyetlerini destekleyici niteliktedir. Bu kapsamda kentsel gelişim sahil şeridi boyunca yoğunlaşmakta; turizm için önemli olan konaklama tesisi, kafe, restoran gibi birçok beşeri yapılaşmada yıllar içerisinde büyük artışlar görülmüştür. Kent nüfusunun yapısı kozmopolit bir nitelik taşımakta; nüfus artış oranı senelik bazda yüksek bir artış göstermiyor olsa da özellikle turizm sezonunda kent nüfusunun çok büyük sıçramalar yaşadığı görülmüştür.

Görüşmeler sonucunda ise katılımcılar Ayvalık'taki toplumsal yapının kozmopolit bir nitelikte olduğunu, kent planlamasının turizme yönelik olarak şekillendirildiğini ve kentin bir turizm markası olması için birçok yatırım yapıldığını belirtmişlerdir. Kentte turizm ile birlikte genelde dört mevsim özelde ise ilkbahar/yaz sezonunda yüksek bir nüfus artışının yaşandığını ve istihdam turizm ile birlikte büyümenin gerçekleştiği konusunda da hemfikir olan katılımcılar, mekân düzenlemesine ve sosyal faaliyet tasarımına da turizmin yön verdiğini ifade etmişlerdir.

Bütün bu değerlendirmeler kapsamında Ayvalık'ın sahip olduğu doğal ve beşeri özellikleri, nüfusu ve iktisadi yapısı, mekan tasarımı ve kentsel planlaması ile turizm kentleşmesinin niteliklerini taşıdığını söyleyebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYVALIK'TA TURİZM KENTLEŞMESİNİN KENTSEL YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Turizm sektörü, turizm destinasyonlarının ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine önemli katkılar sunmaktadır. Ancak turizm, turizm destinasyonlarının çevre ve kentsel yaşam kalitesi gibi faktörler üzerinde de negatif etkiler de yaratabilmektedir. Zira özellikle popüler turizm destinasyonları, popülerliğinin etkisi ile özellikle turizm sezonunda altyapısının kaldıramayacağı kadar fazla sayıda insana ev sahipliği yapabilmektedir. Bu da turizm sezonu dışında da orada yaşayan sakinlerin yaşam kalitelerinin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle, turizm ve kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesi önemlidir.

Ayvalık, Türkiye'nin batısında yer alan ve hem turizm sektörü açısından hem de turizmin kentleşmeye etkisinin büyüklüğü açısından ülkemizin önemli destinasyonlarından biridir. Bu kapsamda turizm kentleşmesinin kentsel yaşam kalitesine etkisini incelemek üzere Ayvalık ilçesini örnek olarak seçilmiştir.

Araştırmanın amacı, turizm kentleşmesinin kentsel yaşam kalitesine olan etkisini incelemek ve Ayvalık örneğinde turizm ve kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu kapsamda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H1: Ayvalık'taki kentsel yaşamdan memnuniyet cinsiyete göre değişkenlik gösterir.

H2: Ayvalık'taki kentsel yaşamdan memnuniyet yaşa göre değişkenlik gösterir.

H3: Ayvalık'taki kentsel yaşamdan memnuniyet eğitim durumuna göre değişkenlik gösterir.

H4: Ayvalık'taki kentsel yaşamdan memnuniyet Ayvalık'ta yaşam süresine göre değişkenlik gösterir.

H5: Ayvalık'taki kentsel yaşamdan memnuniyet Ayvalık'ta yaşamaktan memnuniyete göre değişkenlik gösterir.

3.1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 15 Temmuz- 15 Eylül 2022 tarihleri arasında Ayvalık'ta gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla araştırma, ulaşılabilen örneklemden toplanan veriler ile sınırlıdır.

3.1.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Profili

Bu araştırma, Balıkesir ili Ayvalık ilçesi ile sınırlıdır. Ayvalık ilçesinin nüfusu 2022 yılı itibarıyla 74.030'dur. Araştırmada nüfusun tamamına erişmek mümkün olmadığından örnekleme yoluna gidilmiştir. 1 milyon kişiye kadar olan evrenler için gereken minimum sayı olan 384 kişiden fazlasına erişilmeye çalışılmış ve toplam 577 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılar rastgele seçilmiştir. Seçilen kişilere araştırma hakkında bilgi verildikten sonra mail adreslerine anket linki gönderilmiştir.

Tablo 21'de araştırmanın örneklem profiline ilişkin kişisel özellikler görülmektedir. Buna göre katılımcıların %37,2'si erkek, %62,8'i ise kadındır. 18-25 yaş aralığında olan katılımcıların oranı %13, 26-50 yaş aralığında olan katılımcıların oranı %54,5 ve 51 yaş ve üzerindeki oranı %32,5'tir. Katılımcıların %5,7'si ilköğretim mezunu iken, %26,6'sı lise, %61,9'u ise lisans mezunudur. Katılımcıların %5,5'i ise lisansüstü mezunudur. Son olarak katılımcıların %30,3'ü memur, %12,5'i ise esnaftır.

Tablo 21: Kişisel Özellikler

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	215	37,2
Kadın	363	62,8
Yaş		
18-25	75	13,0
26-50	315	54,5
51 ve Üzeri	188	32,5
Eğitim		
İlköğretim	33	5,7
Lise	154	26,6
Üniversite	358	61,9
Yüksek Lisans ve Üzeri	32	5,5
Meslek		

Memur	175	30,3
Çiftçi	5	0,9
Esnaf/Zanaatkâr	72	12,5
Diğer	326	56,4
Toplam	577	100,0

Katılımcılara Ayvalık'ta yaşama ilişkin sorular yöneltilmiştir. Buna göre katılımcıların %90,5'inin ikametgah adresi Ayvalık'tadır. Katılımcıların %14,6'sı 1 ila 5 yıldır Ayvalık'ta ikamet ederken, %12,1'i 6 ila 10 yıldır, %11,4'ü 11 ila 15 yıldır, %11,8'i 16 ila 20 yıldır ve %50,1'i ise 20 yıldan fazla süredir Ayvalık'ta ikamet etmektedir. Katılımcıların %84,7'si Ayvalık'ta yaşamaktan memnundur.

Tablo 22: Ayvalık'ta Yaşama İlişkin Bilgiler

	N	%
İkametgâh Adresinin Ayvalık Olup Olmadığı		
Evet	522	90,5
Hayır	55	9,5
Ayvalık'ta İkamet Süresi		
1-5 Yıl	84	14,6
6-10 Yıl	70	12,1
11-15 Yıl	66	11,4
16-20 Yıl	68	11,8
20 Yıl ve Üzeri	289	50,1
Ayvalık'ta Yaşamaktan Memnuniyet		
Evet	489	84,7
Hayır	53	9,2
Fikrim yok	35	6,1
Toplam	577	100,0

Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olmadığını belirtenlere açık uçlu olarak neden memnun olmadıkları sorulmuştur. Verilen yanıtların ortak temalara göre gruplandırılmış hali Tablo 3'te görülmektedir. Buna göre Ayvalık'taki yaşamdan memnun olmamanın en önemli nedeni ulaşım ve yaşam maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Ayrıca genç nüfusa hitap etmeme ve gençlere yönelik aktivite eksikliği,

eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği, çevre kirliliği, belediye hizmetlerinin yetersizliği, istihdam olanaklarının sınırlı olması ve yoğunlaşmadır.

Tablo 23: Ayvalık'ta Yaşamaktan Memnun Olmama Nedenleri

	n	%
Ulaşım ve Trafik Sorunları	8	19,05
Yaşam Maliyetlerinin Yüksek Olması	7	16,67
Genç Nüfusa Hitap Etmeme ve Gençlere Yönelik Aktivite Eksikliği	5	11,90
Eğitimin Yetersizliği	4	9,52
Sağlık Hizmetlerinin Yetersizliği	4	9,52
Çevre Kirliliği ve Yapılaşma Sorunları	4	9,52
Belediye Hizmetlerinin Yetersizliği	3	7,14
İş İmkânı Eksikliği	3	7,14
Kentteki Doğal Güzelliklerin Bozulması ve Nüfusun Artması	2	4,76
Kalabalık ve Şehir Kültürünün Yokluğu	2	4,76
Toplam	42	100,00

İkametgah adresi Ayvalık olanların Ayvalık'ta ikamet süresine bakıldığında toplam 522 katılımcının ikametgah adresinin Ayvalık olduğu ve bu 522 katılımcının %10,92'sinin 1 ila 5 yıldır, %12,45'inin 6 ila 10 yıldır, %12,45'inin 11 ila 15 yıldır, %11,30'unun 16 ila 20 yıldır ve %52,87'sinin ise 20 yıldan fazla süredir Ayvalık'ta ikamet ettiği görülmüştür.

Tablo 24: İkameti Ayvalık Olanların ve Olmayanların Ayvalık'ta Yaşama Süresi

İkametgâh adresiniz Ayvalık mı?	Evet	Hayır	Toplam
1-5 Yıl	n 57	27	84
	% 10,92	49,09	14,56
6-10 Yıl	n 65	5	70
	% 12,45	9,09	12,13
11-15 Yıl	n 65	1	66
	% 12,45	1,82	11,44
16-20 Yıl	n 59	9	68
	% 11,30	16,36	11,79
20 Yıl ve Üzeri	n 276	13	289
	% 52,87	23,64	50,09
Toplam	n 522	55	577

	%	100,00	100,00	100,00

Katılımcılara kaliteli bir yaşamın kendileri için neyi ifade ettiği sorulmuş ve birden fazla yanıt verebilme serbestisi tanınmıştır. Bu nedenle verilen yanıtların toplam sayısı, toplam katılımcı sayısından fazladır. Tablo 25’te görüldüğü üzere katılımcılar için kaliteli bir yaşamın kendilerinde en fazla çağrıştırdığı şey “Sağlık ve eğitim imkanları iyi olan bir kentte yaşamaktır (%10,5)”. “Temiz bir kentte yaşamak (%10,2)” ve “Güvenli bir kentte yaşamak (%10,1)” da katılımcıların kaliteli bir yaşam dendiğinde en çok talep ettikleri unsurlardır.

Tablo 25: Kaliteli Bir Yaşam

	N	%
Sağlık ve eğitim imkanları iyi olan bir kentte yaşamak	488	10,5%
Temiz bir kentte yaşamak	478	10,2%
Güvenli bir kentte yaşamak	471	10,1%
Yeşil alanların çok olduğu bir kentte yaşamak	458	9,8%
Sosyal imkanları çok olan bir kentte yaşamak	439	9,4%
Hava ve gürültü kirliliğinin olmadığı bir kentte yaşamak	427	9,2%
Temiz suya erişimin kolay olduğu bir kentte yaşamak	412	8,8%
Atık ve arıtım sorunu olmayan bir kentte yaşamak	403	8,6%
Trafik sorunu olmayan bir kentte yaşamak	400	8,6%
Ulaşım imkanlarının gelişmiş olduğu bir kentte yaşamak	354	7,6%
İstihdam olanaklarının yüksek olduğu bir kentte yaşamak	334	7,2%
Toplam	4664	100,0%

3.1.4. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Araştırma, deneysel olmayan nicel araştırma deseni ile yapılmıştır ve tarama yöntemi uygulanmıştır. Ayvalık’ta kentlilerin kentsel yaşam kalitesi memnuniyetleri ile ilgili bilgi, düşünce ve davranışlarının ölçülmesi amacıyla veri toplamada anket tekniği kullanılmıştır. Anket soruları oluşturulurken kentsel yaşam kalitesi üzerine literatür taraması yapılmış; sorular araştırılan konu ve hedef kitle göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Verilerin analizi aşamasında kentsel yaşam kalitesi olgusunun bireysel ve toplumsal düzeyde subjektif ölçütlerle değerlendirilebileceği faktörü dikkate alınmıştır.

Anket formunda kişisel bilgiler ve Ayvalık'ta yaşama ilişkin çoktan seçmeli 8 soru, 3 adet açık uçlu soru, Ayvalık'taki turizm kentleşmesinin kentsel yaşam kalitesine etkisine yönelik 5'li likert tipte hazırlanan ve katılımcılardan her biri soru için “katılıyorum”, “kısmen katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde cevaplar vermesi istenen 22 ifade yer almaktadır.

Araştırmada anket formu aracılığı ile toplanan veriler öncelikle faktör analizine tabi tutulmuş ve faktör yapısı tespit edilmiştir. Yapılan Faktör Analizinin bulguları Tablo 26'da görülmektedir. Yapılan ilk faktör analizinde faktör yükleri incelenmiş ve birden fazla faktöre yük veren ve verdiği faktör yükleri arasındaki fark 0,100'den düşük olan ifadeler elenmiş ve ölçeğe nihai hali verilmiştir. Ölçeğin nihai halinin faktör yapısı Tablo 26'da görülmektedir. Tablo 26'da görüldüğü üzere ifadeler 5 alt boyutta toplanmıştır. Bu 5 alt boyut, Ayvalık'taki turizm kentleşmesinin kentsel yaşam kalitesine etkisinin varyansının %52,400'ünü açıklamaktadır. Faktör analizine ilişkin KMO değeri 0,703 olarak tespit edilmiştir. Bartlett Küresellik Testi ise istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,05$). Analizler sonucunda KMO'nun 0,700'den büyük olması ve Bartlett testinin istatistiksel olarak anlamlı olması, ölçeğin faktör yapısının uygun olduğunu göstermektedir.

Faktör analizi sonucunda aynı faktör altında toplanan anket formundaki ifadeler incelenerek ortak temaları tespit edilmeye çalışılmış ve yapılan incelemeler sonucunda birinci faktör “Kentsel Olanaklardan Memnuniyet”, ikinci faktör “Kentsel Problemlerden Şikayet”, üçüncü faktör “Kentsel Yaşamdan Memnuniyet ve Kararlara Katılım”, dördüncü faktör “Turizm Kenti Olmaya Bakış” ve beşinci faktör “Yoğunlaşma” olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 26: Faktör Analizi

	Kentsel Olanaklar	Kentsel Problemler	Yaşam ve Yönetim	Turizm Kenti Olmaya Bakış	Yoğunlaşma
A17	0,690				
A15	0,669				
A12	0,647				
A21	0,604				
A18	0,579				
A25		0,759			
A26		0,755			
A24		0,661			
A23		0,611			
A29			0,775		
A27			0,628		
A31			0,558		
A30			0,555		
A11				0,861	
A13				0,858	
A14 _(T)					0,774
A19 _(T)					0,611
Özdeğer	2,798	2,251	1,500	1,274	1,086
Açıklanan Varyans	16,457	13,239	8,825	7,494	6,386
Kümülatif Varyans	16,457	29,696	38,521	46,014	52,400
KMO= 0,703; Bartlett Kikare(p)= 1470,161(0,000)					

Faktör yapısı tespit edilen ölçeğe ait betimleyici istatistikler (aritmetik ortalama ve standart sapma) Tablo 27’de görülmektedir. Tablo 27’de ayrıca normallik analizinde kullanılan basıklık ve çarpıklık değerleri de görülmektedir. Normallik analizi, verilere hangi tip analizlerin uygulanacağını belirlemede kullanılmaktadır. Verilerin normal dağılım özelliği sergilediğini söyleyebilmek için basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında olması gereklidir. Eğer basıklık ve çarpıklık değerleri limit değerlerin arasında ise parametrik testlerden,

limit değerlerin dışında ise nonparametrik analizlerden faydalanılmaktadır. Tablo 4'te ölçeğin Kentsel Olanaklar ve Kentsel Yaşam-Yönetime Katılım alt boyutlarının normal dağılım özelliği sergilediği, Kentsel Problemler, Turizm Kenti Olmaya Bakış ve Yoğunlaşma alt boyutlarının ise normal dağılım özelliği sergilemediği görülmektedir.

Bununla birlikte Gürbüz ve Şahin (2016: 219), “*en az eşit aralıklı ölçüm düzeyine sahip (sürekli değişken) ve geniş örneklemden ($n>200$) oluşan veri setlerinin normal dağılım özelliği göstermese dahi, normallik varsayımı gerektiren analizlerde daha güvenilir sonuçlar verebildiğini*”, “*geniş örnekleme sahip verilerin veri dönüştürme işlemine tabi tutulmaksızın özgün halleri ile kullanılmasında bir sakınca olmadığını*”, “*en az eşit aralıklı ölçüm düzeyine sahip ve geniş örneklemden oluşan veri setlerinde normal dağılım varsayımının katı bir biçimde aranmamasının daha kabul edilebilir bir davranış olduğunu*” belirttiğinden çalışmada normallik varsayımını karşılamayan değişkenler için de parametrik testler kullanılmıştır.

Tablo 27: Betimleyici İstatistikler

	X	SS	Çarpıklık	Basıklık
Kentsel Olanaklar	3,374	0,788	-0,333	-0,265
Kentsel Problemler	4,004	0,383	-1,493	5,493
Kentsel Yaşam Yönetime Katılım	1,934	0,702	0,961	0,833
Turizm Kenti Olmaya Bakış	1,581	0,885	1,898	3,312
Yoğunlaşma	4,451	0,770	-1,733	3,170

3.2. Bulgular

Bu bölümde öncelikle betimleyici istatistikler sunulmuş, ardından Ayvalık'taki kentsel yaşamdan memnuniyet ölçeğinin birden fazla alt boyutunun olması nedeniyle kentsel yaşamdan memnuniyetin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, Ayvalık'ta yaşam süresi ve Ayvalık'ta yaşamaktan memnuniyete göre değişkenlik gösterip göstermediğinin belirlenmesinde birden fazla bağımlı değişkenin bir bağımlı değişkenin grupları arasında farklılık yaratıp yaratmadığını ortaya koyan MANOVA analizinden faydalanılmıştır.

Tablo 27'de ölçekte yer alan maddelerin betimleyici istatistiklerini ortaya koyan frekans analizinin bulguları görülmektedir. Buna göre;

1. Ayvalık'ta artan kentleşme yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde olumlu etki yapmaktadır: Katılımcıların toplamda %43,4'ü olumlu görüş bildirirken, toplamda %43,6'sı olumsuz görüş bildirmiş, %13'lük kısım ise kararsız olduğunu belirtmiştir.
2. Ayvalık'ın kentsel gelişimi için turizm çok önemlidir: Katılımcıların %89,2'si turizmin Ayvalık'ın kentsel gelişimi için önemli olduğunu düşünmektedir.
3. Ayvalık'ın yerel halkı turizm konusunda yeterli derecede bilgilidir: Katılımcıların %79,8'i Ayvalık'ın yerel halkının turizm konusunda yeterli derecede bilgi sahibi olduğunu düşünmektedir.
4. Ayvalık'ın bir turizm kenti olması kente birçok avantaj sağlar: Katılımcıların %90,8'i Ayvalık'ın turizm kenti olmasının kente birçok avantaj sağladığını düşünmektedir.
5. Ayvalık'ta turizme bağlı olarak meydana gelen mevsimsel yoğun nüfus artışı kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir: Katılımcıların %90,3'ü turizme bağlı mevsimsel nüfus artışının kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilediğini düşünmektedir.
6. Ayvalık'ta istihdam olanakları yeterlidir: Katılımcıların %25,5'i Ayvalık'taki istihdam olanaklarının yeterli olduğunu düşünmektedir, %74,5'i ise yeterli olmadığını düşünmektedir.
7. Ayvalık'taki sosyal tesislerin (kafe alışveriş merkezi vb) sayısı ve niteliği yaşam kalitesini olumlu etkilemektedir: Katılımcıların %60'ı sosyal tesislerin sayısı ve niteliğinin yaşam kalitesini olumlu etkilediğine inanırken, %38,2'si kararsız görüş bildirmiştir.
8. Ayvalık'taki eğitim ve sağlık hizmetleri yeterli ve erişilebilirdir: Katılımcıların %26,6'sı eğitim ve sağlık hizmetlerinin yeterli ve erişilebilir olduğu kanaatindeyken, %70,8'i olumsuz görüş bildirmiştir.
9. Ayvalık'ta turizm sezonunda artan sosyal ve kültürel aktiviteler (tiyatro sergi konser vb.) turizm sezonu dışında da yaşam kalitesini olumlu etkileyecek yeterliliktedir: Katılımcıların %54,4'ü turizm sezonunda artan sosyal ve kültürel aktivitelerin turizm sezonu dışında da yaşam kalitesini olumlu etkileyecek yeterlilikte olduğuna inanırken, %39,6'sı kararsız ve %6'ı olumsuz görüş bildirmiştir.
10. Ayvalık kıyı şeridinde meydana gelen yapı yoğunlaşması kentsel dokuyu olumsuz etkilemektedir: Katılımcıların %91,8'si kıyı şeridindeki yapı

yoğunlaşmasının kentsel doku üzerinde olumsuz bir etki yaptığına inanırken, %5,4'ü kararsız ve %2,8'i olumlu görüş bildirmiştir.

11. Ayvalık'a özgü mimari doku ve kente özgü sokak şekilleri artan kentleşme karşısında korunmaktadır: Katılımcıların %67,4'ü Ayvalık'ın mimari dokusunun ve sokak şekillerinin artan kentleşme karşısında korunduğuna inanırken, %27,8'i kararsız ve %4,8'i olumsuz görüş bildirmiştir.

Tablo 28: Betimleyici İstatistikler -1

		KATILIYORUM		KISMEN KATILIYORUM		KARARSIZIM		KATILMIYORUM		KESİNLİKLE KATILMIYORUM	
		N	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1.	Ayvalık'ta artan kentleşme yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde olumlu etki yapmaktadır	81	14	170	29,4	74	12,8	159	27,5	93	16,1
2.	Ayvalık'ın kentsel gelişimi için turizm çok önemlidir	386	66,8	121	20,9	22	3,8	31	5,4	17	2,9
3.	Ayvalık'ın yerel halkı turizm konusunda yeterli derecede bilgilidir.	63	10,9	215	37,2	62	10,7	180	31,1	57	9,9
4.	Ayvalık'ın bir turizm kenti olması kente birçok avantaj sağlar	371	64,2	133	23	24	4,2	32	5,5	17	2,9
5.	Ayvalık'ta turizme bağlı olarak meydana gelen mevsimsel yoğun nüfus artışı kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir	365	63,1	141	24,4	20	3,5	37	6,4	14	2,4
6.	Ayvalık'ta istihdam olanakları yeterlidir	32	5,5	92	15,9	74	12,8	264	45,7	113	19,6
7.	Ayvalık'taki sosyal tesislerin (kafe alışveriş merkezi vb.) sayısı ve niteliği yaşam kalitesini olumlu etkilemektedir	217	37,5	187	32,4	65	11,2	99	17,1	9	1,6
8.	Ayvalık'taki eğitim ve sağlık hizmetleri yeterli ve erişilebilirdir.	31	5,4	100	17,3	42	7,3	228	39,4	176	30,4
9.	Ayvalık'ta turizm sezonunda artan sosyal ve kültürel aktiviteler (tiyatro sergi konser vb.) turizm sezonu dışında da yaşam kalitesini olumlu etkileyecek yeterliliktedir	112	19,4	168	29,1	60	10,4	192	33,2	45	7,8
10.	Ayvalık kıyı şeridinde meydana gelen yapı yoğunlaşması kentsel dokuyu olumsuz etkilemektedir	429	74,2	69	11,9	37	6,4	25	4,3	17	2,9
11.	Ayvalık'a özgü mimari doku ve kente özgü sokak şekilleri artan kentleşme karşısında korunmaktadır	158	27,3	191	33	62	10,7	116	20,1	50	8,7

12. Katılımcıların toplamda %58,9'una göre Ayvalık'taki alt yapı ve ulaşım hizmetleri mevsimsel olarak artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli kapasitede değildir.

13. Katılımcıların toplamda %65,7'sine göre sosyal ve kültürel açıdan farklı yapılara sahip yerli ve yabancı misafirlerin ve Ayvalık'a göç edenlerin yerli halkın mevcut gelenekler ve kültürüne olumlu etkisi vardır.

14. Katılımcıların toplamda %94,3'üne göre Ayvalık'ta turizm mevsiminde yaşanan su kesintileri yaşam kalitesini çok olumsuz etkilemektedir.

15. Katılımcıların toplamda %89,3'üne göre Mevsimsel olarak artan nüfus güvenlikle ilgili sorunlara neden olmaktadır.
16. Katılımcıların toplamda %97,3'üne göre Ayvalık'ta mevsimsel olarak araç sayısındaki artış trafik ve park alanı sorunlarına neden olmaktadır.
17. Katılımcıların toplamda %96,7'una göre Mevsimsel olarak meydana gelen nüfus artışı gürültü, çevre kirliliği, yoğun trafik, park alanı yetersizliği gibi birçok çevresel sorunlara neden olmaktadır.
18. Katılımcıların toplamda %90,2'sine göre kamusal alanların etkin bir şekilde sunulması kentsel yaşam kalitesini olumlu etkilemektedir.
19. Katılımcıların toplamda %97,5'ine göre Ayvalık'ın turizm çerçevesindeki kentleşmesi konut kiralama ve alım fiyatlarını yükselterek yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.
20. Katılımcıların toplamda %65,2'sine göre Kent sakinlerinin görüşleri ve talepleri Ayvalık belediyesi tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.
22. Katılımcıların toplamda %54,5'ine göre Kent sakinlerinin kent yönetimine katılmaları kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik politikaların oluşturulmasında çok önemli bir işleve sahiptir.

Tablo 29: Betimleyici İstatistikler (Devamı)

		KATILIYORUM		KISMEN KATILIYORUM		KARARSIZIM		KATILMIYORUM		KESİNLİKLE KATILMIYORUM	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
12.	Ayvalık'taki alt yapı ve ulaşım hizmetleri mevsimsel olarak artan nüfus miktarının da ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitededir	31	5,4	67	11,6	41	7,1	262	45,3	176	30,4
13.	Sosyal ve kültürel olarak farklı yapılara sahip yerli ve yabancı misafirler ile Ayvalık'a göç edenlerin yerli halkın mevcut gelenek-görenek kültürel ve sosyal yapısına olumlu etkisi vardır	113	19,6	159	27,5	114	19,7	151	26,1	40	6,9
14.	Ayvalık'ta özellikle turizm mevsiminde yaşanan su kesintileri yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir	514	88,9	29	5	7	1,2	10	1,7	17	2,9
15.	Mevsimsel olarak artan nüfus güvenliği ilgili sorunlara neden olmaktadır	326	56,4	152	26,3	38	6,6	52	9	9	1,6
16.	Ayvalık'ta mevsimsel olarak araç sayısında meydana gelen artış trafik ve park alanı sorunu oluşturarak kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir	522	90,3	31	5,4	9	1,6	8	1,4	7	1,2
17.	Ayvalık'ta mevsimsel olarak meydana gelen nüfus artışı birçok çevresel probleme (gürültü kirlilik vb.) neden olmaktadır	467	80,8	76	13,1	15	2,6	13	2,2	6	1
18.	Kamusal alanların (kıyı şeridi piknik alanları sosyal tesisler parklar vb.) kentlilerin hizmetine etkin bir şekilde sunulması kentsel yaşam kalitesini olumlu etkilemektedir	335	58	150	26	44	7,6	33	5,7	15	2,6
19.	Ayvalık'ta turizm çerçevesinde kentleşmesi konut kiralama ve alım fiyatlarını yükselterek yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir	491	84,9	58	10	12	2,1	13	2,2	3	0,5
20.	Ayvalık'ta kamusal hizmetlerin etkin bir şekilde sunulması (çöplerin toplanması aydınlatma çevre temizliği vb.) kentsel yaşam kalitesi üzerinde olumlu etki yaratmaktadır	355	61,4	121	20,9	54	9,3	32	5,5	15	2,6
21.	Kent sakinlerinin görüşleri ve talepleri Ayvalık belediyesi tarafından yeterince dikkate alınmaktadır	105	18,2	208	36	99	17,1	109	18,9	56	9,7
22.	Kent sakinlerinin kent yönetimine katılmaları kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik politikaların oluşturulmasında çok önemli bir işleve sahiptir	326	56,4	132	22,8	77	13,3	37	6,4	5	0,9

3.2.1. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Cinsiyete Göre Değişkenliği

Ayvalık'taki turizm kentleşmesinin kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet

düzeyine etkisinin cinsiyete göre değişkenliğinin belirlenmesinde MANOVA analizinden faydalanılmıştır. Tablo 30’da MANOVA analizinin sonuçları görülmektedir. Tablo 30’da görüldüğü üzere katılımcıların kentsel yaşamdan memnuniyet düzeyi cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir (λ : 0,980; $p<0,05$). Farklılığın kaynağının belirlenmesi için yapılan çözümleme sonucunda erkeklerin kentsel yaşamdan ve yönetime katılımdan memnuniyet düzeylerinin kadınlardan yüksek olduğu görülmüştür ($X_{\text{Erkek}} > X_{\text{Kadın}}$). Buna karşılık Kentsel Olanaklardan Memnuniyet, Kentsel Problemlerden Şikâyet, Turizm Kenti Olmaya Bakış ve Yoğunlaşma alt boyutlarında cinsiyete göre farklılık söz konusu değildir. Bu nedenle araştırmanın birinci hipotezi kısmen kabul edilmiştir (**H1: Kısmen Kabul**).

Tablo 30: Cinsiyete Göre Değişkenlik

	Erkek (n=214)	Kadın (n=363)	Farklılık
Kentsel Olanaklar	3,346±0,837	3,391±0,757	-
Kentsel Problemler	4,001±0,380	4,006±0,386	-
Kentsel Yaşam Yönetime Katılım	2,043±0,811	1,870±0,621	1-2
Turizm Kenti Olmaya Bakış	1,619±0,971	1,559±0,831	-
Yoğunlaşma	4,472±0,769	4,438±0,771	-

Wilks’ Lambda = 0,980; $F_{(5,571)}=2,285$; $p<0,05$

3.2.2. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Yaşa Göre Değişkenliği

Ayvalık’taki turizm kentleşmesinin kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet düzeyine etkisinin yaşa göre değişkenliğinin belirlenmesinde MANOVA analizinden faydalanılmıştır. Tablo 31’de MANOVA analizinin sonuçları görülmektedir. Tablo 31’de görüldüğü üzere katılımcıların kentsel yaşamdan memnuniyet düzeyi yaşa göre farklılık göstermektedir (λ : 0,904; $p<0,05$). Farklılığın kaynağının belirlenmesi için yapılan Tukey Post Hoc testi sonucunda Kentsel Olanaklardan Memnuniyet, Turizm Kenti Olmaya Bakış ve Yoğunlaşmadan Şikâyet alt boyutlarının yaşa göre değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Buna göre;

- 18-25 yaş aralığındakilerin Kentsel Olanaklardan Memnuniyet düzeyi 25 yaş üzerindekiyelerden düşüktür. 26-50 yaş grubunun Kentsel Olanaklardan Memnuniyet düzeyi ise 50 yaş üzerindekiyelerden yüksektir.
- 50 yaş üzerindekiyelerin Turizm Kenti Olmaya Bakışları, 18-25 yaş aralığındakilerden daha olumludur.

- 50 yaş üzerindekiiler, Yoğunlaşmadan 50 yaş altındakilere göre daha fazla şikayet etmektedir.

Buna karşılık Kentsel Problemlerden Şikayet ve Kentsel Yaşam-Yönetime Katılım alt boyutlarında yaşa göre farklılık söz konusu değildir. Bu nedenle araştırmanın ikinci hipotezi kısmen kabul edilmiştir (**H2: Kısmen Kabul**).

Tablo 31: Yaşa Göre Değişkenlik

	18-25 (n=75)	26-50 (n=315)	51 ve Üzeri (n=187)	Farklılık
				1-2; 1-3; 2-3
Kentsel Olanaklar	2,976±0,815	3,535±0,746	3,263±0,772	3; 2-3
Kentsel Problemler	3,940±0,402	3,988±0,421	4,056±0,292	-
Kentsel Yaşam Yönetime Katılım	1,973±0,679	1,963±0,732	1,870±0,657	-
Turizm Kenti Olmaya Bakış	1,373±0,712	1,586±0,899	1,658±0,915	1-3
Yoğunlaşma	4,320±0,774	4,405±0,816	4,580±0,667	1-3; 2-3

Wilks' Lambda = 0,904; $F_{(5,570)}=5,898$; $p<0,01$

3.2.3. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Eğitim Durumuna Göre Değişkenliği

Ayvalık'taki turizm kentleşmesinin kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet düzeyine etkisinin eğitim durumuna göre değişkenliğinin belirlenmesinde MANOVA analizinden faydalanılmıştır. Tablo 32'de MANOVA analizinin sonuçları görülmektedir. Tablo 32'de görüldüğü üzere katılımcıların kentsel yaşamdan memnuniyet düzeyleri eğitim durumlarına göre farklılık göstermemektedir (λ : 0,959; $p>0,05$). Bu nedenle araştırmanın üçüncü hipotezi reddedilmiştir (**H3: Ret**).

Tablo 32: Eğitim Durumuna Göre Değişkenlik

	İlköğretim (n=33)	Lise (n=154)	Üniversite (n=358)	Lisansüstü (n=32)
Kentsel Olanaklar	3,109±0,892	3,367±0,812	3,382±0,770	3,594±0,705
Kentsel Problemler	3,962±0,420	3,971±0,430	4,020±0,348	4,031±0,478
Kentsel Yaşam Yönetime Katılım	2,008±0,695	2,003±0,743	1,877±0,680	2,164±0,700
Turizm Kenti Olmaya Bakış	1,485±0,755	1,542±0,812	1,591±0,923	1,766±0,916
Yoğunlaşma	4,379±0,902	4,341±0,840	4,482±0,738	4,703±0,521

Wilks' Lambda = 0,959; $F_{(5,569)}=1,592$; $p>0,05$

3.2.4. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Ayvalık'ta Yaşam Süresine Göre Değişkenliği

Ayvalık'taki turizm kentleşmesinin kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet düzeyine etkisinin Ayvalık'ta yaşam süresine göre değişkenliğinin belirlenmesinde MANOVA analizinden faydalanılmıştır. Tablo 33'te MANOVA analizinin sonuçları görülmektedir. Tablo 33'te görüldüğü üzere katılımcıların kentsel yaşamdan memnuniyet düzeyi Ayvalık'ta yaşam süresine göre farklılık göstermektedir (λ : 0,942; $p<0,05$). Farklılığın kaynağının belirlenmesi için yapılan Tukey Post Hoc testi sonucunda yalnızca Kentsel Yaşam – Yönetim Katılımdan memnuniyetin Ayvalık'ta yaşam süresine göre değişkenlik gösterdiği, 11 ila 15 yıldır Ayvalık'ta ikamet edenlerin yönetime katılımdan duydukları memnuniyetin 5 yıldan az süredir Ayvalık'ta yaşayanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Buna karşılık Kentsel Olanaklardan Memnuniyet, Kentsel Problemlerden Şikayet, Turizm Kenti Olmaya Bakış ve Yoğunlaşma alt boyutlarında Ayvalık'ta ikamet süresine göre farklılık söz konusu değildir. Bu nedenle araştırmanın dördüncü hipotezi kısmen kabul edilmiştir (**H4: Kısmen Kabul**).

Tablo 33: Ayvalık'ta Yaşam Süresine Göre Değişkenlik

	1-5 Yıl (n=84)	6-10 Yıl (n=70)	11-15 Yıl (n=66)	16-20 Yıl (n=68)	20+ Yıl (n=289)
Kentsel Olanaklar	3,248±0,871	3,409±0,650	3,606±0,889	3,400±0,857	3,344±0,744
Kentsel Problemler	3,926±0,370	4,061±0,347	4,057±0,460	4,011±0,360	3,999±0,380
Kentsel Yaşam Yönetime Katılım*	1,994±0,697	1,793±0,606	2,015±0,850	1,831±0,544	1,957±0,718
Turizm Kenti Olmaya Bakış	1,679±0,981	1,593±0,983	1,841±1,120	1,478±0,735	1,516±0,790
Yoğunlaşma	4,351±0,715	4,486±0,742	4,379±0,899	4,588±0,579	4,455±0,798

Wilks' Lambda = 0,942; $F_{(5,568)}=1,707$; $p<0,05$ *: Farklılık 1-3

3.2.5. Kentsel Yaşamdan Memnuniyetin Ayvalık'ta Yaşamaktan Memnuniyete Göre Değişkenliği

Ayvalık'taki turizm kentleşmesinin kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet düzeyine etkisinin Ayvalık'ta yaşamdan memnun olup olmamaya göre değişkenliğinin belirlenmesinde MANOVA analizinden faydalanılmıştır. Tablo 34'te MANOVA analizinin sonuçları görülmektedir. Tablo 34'te görüldüğü üzere katılımcıların kentsel yaşamdan memnuniyet düzeyi Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olup olmadıklarına göre farklılık göstermektedir (λ : 0,861; $p<0,05$). Farklılığın kaynağının belirlenmesi için yapılan Tukey Post Hoc testi sonucunda Kentsel Olanaklardan Memnuniyet, Kentsel Yaşam – Yönetime Katılım ve Turizm Kenti Olmaya Bakışın Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olup olmamaya göre değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Buna göre;

- Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olmayanların Kentsel Olanaklardan Memnuniyet düzeyi, Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olanlardan daha yüksektir. Fikri olmayanların Kentsel Olanaklardan Memnuniyet düzeyi de memnun olanlardan yüksektir. Dolayısıyla genel olarak Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olmasalar da kentsel olanaklardan memnun olduklarını söylemek mümkündür.
- Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olmayanların Kentsel Yönetime Katılımdan memnuniyet düzeyleri, Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olanlardan daha yüksektir. Fikri olmayanların Kentsel Yönetime Katılımdan memnuniyet düzeyi de Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olanlardan yüksektir. Dolayısıyla genel olarak Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olmasalar da kentsel yönetime katılmaktan memnun olduklarını söylemek mümkündür.

- Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olmayanların Turizm Kenti Olmaya Bakışları, Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olanlardan daha olumludur. Dolayısıyla genel olarak Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olmasalar da Turizm Kenti Olmaya Bakışlarının olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Buna karşılık Kentsel Problemlerden Şikayet ve Yoğunlaşma alt boyutlarında Ayvalık'ta yaşamaktan memnuniyete göre farklılık söz konusu değildir.

Tablo 34: Ayvalık'ta Yaşamaktan Memnuniyet

	Evet (n=489)	Hayır (n=53)	Fikrim yok (n=35)	Farklılık
Kentsel Olanaklar	3,289±0,763	3,989±0,730	3,629±0,759	1-2;1-3
Kentsel Problemler	4,016±0,365	3,920±0,507	3,964±0,403	-
Kentsel Yaşam Yönetime Katılım	1,851±0,649	2,505±0,915	2,229±0,567	1-2;1-3
Turizm Kenti Olmaya Bakış	1,510±0,804	2,104±1,287	1,786±0,957	1-2
Yoğunlaşma	4,467±0,743	4,387±0,897	4,314±0,924	-

Wilks' Lambda = 0,861; $F_{(5,570)}=8,823$; $p<0,05$

3.3. Değerlendirme

Katılımcıların %84,7'si Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olduklarını belirtmiştir. Çalışma kapsamında memnuniyetin sebepleri kentte kamusal alanların etkin bir şekilde sunulması, kent sakinlerinin görüşlerinin ve taleplerinin Ayvalık belediyesi tarafından dikkate alınması, sosyal tesislerin (kafe, alışveriş merkezi, vb.) sayısının ve niteliğinin yeterli olması, kentin doğal güzellikleri kapsamında yoğunlaşmaktadır. Katılımcıların %9'u ise Ayvalık'ta yaşamdan memnun olmadıklarını belirtmiştir. Bunun en önemli nedenleri ise ulaşım ve yaşam maliyetlerinin yüksek olması, genç nüfusa hitap etmeme ve gençlere yönelik aktivite eksikliği, eğitim ve sağlık hizmetleri ile istihdam yetersizliği gibi unsurlar etrafında yoğunlaşmaktadır. Yapılan odak grup görüşmelerinde de katılımcılarda Ayvalık'taki yaşam maliyetlerinin yüksek olduğunu, eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlerin yetersiz kaldığını ve istihdamda yıllık süreçte sorunlar olduğunu belirtmiş olsalar da bütün katılımcılar Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda Ayvalık yerlilerinin Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olduklarını söyleyebiliriz.

Katılımcıların %89,2'si turizmin Ayvalık'ın kentsel gelişimi için önemli olduğunu, %90,8'i Ayvalık'ın turizm kenti olmasının kente birçok avantaj

sağladığını düşünmektedir. Yerel halkın turizm konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenlerin oranı ise %79,8 şeklindedir. Bu kapsamda halkın turizm hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu kabulüyle kentsel gelişimde turizmin pozitif yönlü bir katkı yaptığı sonucuna ulaşabiliriz. Fakat Ayvalık'ta artan kentleşmenin yaşam kalitesi üzerindeki etkisi sorulduğunda katılımcıların %43,4'ü olumlu görüş bildirirken, %43,6'sı olumsuz görüş bildirmiş, %13'lük kısım ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda kentleşme ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi daha iyi yorumlayabilmek adına katılımcılara öncelikle birden fazla yanıt verebilme serbestisi tanınarak kaliteli bir yaşamın kendileri için neyi ifade ettiği sorulmuş sonrasında ise kentleşme süreci ile ilgili farklı sorular yöneltmiştir.

Katılımcılara birden fazla yanıt verebilme serbestisi tanınarak kaliteli bir yaşamın kendileri için neyi ifade ettiği sorulduğunda “sağlık ve eğitim imkanları iyi olan bir kentte yaşamak (%10,5)”, “temiz bir kentte yaşamak (%10,2) ” ve “güvenli bir kentte yaşamak (%10,1)” katılımcıların kaliteli bir yaşam dendiğinde en çok talep ettikleri unsurları oluşturmuştur.

Kentleşme süreci ile ilgili diğer sorulara verilen cevaplar ise; katılımcıların %90,3'ü turizme bağlı mevsimsel nüfus artışının kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilediği, %91,8'si kıyı şeridindeki yapı yoğunlaşmasının kentsel doku üzerinde olumsuz bir etki yaptığı, %58,9'u alt yapı ve ulaşım hizmetleri mevsimsel olarak artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli kapasitede olmadığı, %94,3'ü göre turizm mevsiminde yaşanan su kesintileri yaşam kalitesini çok olumsuz etkilediği, %89,3'ü mevsimsel olarak artan nüfus güvenlikle ilgili sorunlara neden olduğu, %97,3'ü mevsimsel olarak araç sayısındaki artış trafik ve park alanı sorunlarına neden olduğu, %96,7'si mevsimsel olarak meydana gelen nüfus artışı gürültü, çevre kirliliği, yoğun trafik, park alanı yetersizliği gibi birçok çevresel sorunlara neden olduğu ve %97,5'i Ayvalık'ın turizm çerçevesindeki kentleşmesi konut kiralama ve alım fiyatlarını yükselterek yaşam kalitesini olumsuz etkilediği şeklindedir. Bu görüşler kapsamında Ayvalık'taki kentsel gelişim sürecinin turizm çerçevesinde gelişiminin yerli halk tarafından olumlu karşılandığını fakat kentsel planlamanın turizm politikaları kapsamında yürütülmemesi sebebiyle kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek durumlara yol açtığını ifade edebiliriz.

SONUÇ

Turizm, kent ve kentleşme birbiriyle etkileşim içerisinde ilerleme gösteren olgulardır. Kentler, turizm için değerli bir kaynağı ifade etmektedir. Ayrıca turizm için çok farklı nitelikteki çekim faktörlerini bünyesinde bulunduran kentler, en büyük turizm destinasyonunu ve en önemli turistik mekânsal ürünü de oluşturmaktadır. Kentlerdeki turizm hareketleri Mezopotamya'nın önemli uygarlıklarından biri olan Sümer uygarlığı dönemine kadar dayanmaktadır. Kentlerin sahip oldukları coğrafi, tarihsel ve kültürel olmak üzere birbirinden farklı birçok özellik turizm için hedef unsuru oluşturmaktadır. Aynı zamanda kentlerin gelişimi ve turizm faaliyeti arasında yakın bir ilişki, önemli bir etkileşim vardır. Kentlerde meydana gelen çevre planlaması, rekreasyon alanı yatırımı, alt ve üst yapı iyileştirme/yenileştirme, tanıtım, ulaşım ve konaklama gibi kentin gelişmesini sağlayacak her türlü faaliyet turizm için kenti bir cazibe merkezi haline getirirken, turizm faaliyetlerinin bir kentteki artışı da kentin fonksiyonel gelişimi üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

Süreç boyunca meydana gelen gelişmeler turizm sektörünün büyük bir ekonomik güç haline gelmesini sağlayarak turizm kentleşmenin yapı taşlarını oluşturmuştur. 1950'li yıllardan itibaren gelişmiş dünyada kişisel gelirdeki yüksek artış, çalışma sürelerinin kısalması, ücretli izin gibi çalışma hayatındaki düzenlemeler, mal ve hizmetlerin seri üretimi gibi gelişmeler kitlesel tüketimde turistik faaliyetlerin yerini arttırarak kitlesel turizm akımını başlatmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise önemi artan boş zaman kavramı; dinlenme, eğlenme, gezme, görme gibi talepleri karşılayan mal ve hizmetlerin tüketiminde yüksek bir artış görülmeye başlamıştır.

Günümüze kadarki süreçte ise internetin kitlesel kullanımının artması, sermayenin uluslararası alanda serbest dolaşımının artışı ve sınırların ortadan kalması, zevk tüketiminin özel bir tüketim alanı olarak kabul görmeye başlaması ve bu alandaki talebi karşılamaya yönelik yatırımların artmaya başlaması, ulaşım teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler ve çeşitlenmesi, tatilin bir insan hakkı olarak görülmeye başlaması ile birlikte önemli bir hizmet sektörüne dönüşen turizmin hem yerel hem de ülkesel hem de küresel anlamda ekonomik bir güç haline gelmesini sağlamıştır. Böylelikle en büyük tüketim mekanını oluşturan kentler turizm için başlıca çekim merkezleri haline gelmiştir. Bazı kentler doğal ve yapay kaynaklarını turizm çerçevesinde şekillendirmeye ya da revize etmeye

başlamıştır. Bütün bu süreçler ise hem turizmin daha da genişlemesine hem de yeni bir kentsel form olan turizm kentinin oluşması için gerekli koşulları oluşturmuştur.

Uzun yıllar endüstriyel üretim çerçevesinde şekillenen kentleşme sürecinden sonra da hizmet sektörünün gelişimi, sanayisizleşme, turizm sektörünün yükselişi ve ekonomik bir istikrar elde edişi ile birlikte ve özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru birtakım kentlerde sosyal ve mekânsal dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Dönüşüm ile birlikte ortaya çıkan en çarpıcı ve yeni mekânsal yeniden yapılanma süreçlerinden birini de turizm kentleşmesi oluşturmaktadır. Bu yeni kentleşme modellerinden biri olan ve turizm faaliyetleri çerçevesinde gelişim gösteren turizm kentleşmesi konusunda ilk araştırmalar ve tanımlamalar Avustralya'nın en büyük turizm kentleri olan "Gold Coast" ve "Sunshine Coast" kentleri üzerinde yapmış olduğu ampirik çalışmalar sonucunda Patrick Mullins tarafından yapılmıştır. Mullins bu iki büyük turizm kentinin kentsel gelişimini inceleyerek bu yeni kentleşme formunun bileşenlerini ortaya koymuş ve tanımını yapmıştır.

Bu çalışmada Patrick Mullins'in değerlendirmeleri ve kavramsal çerçevesi kapsamında yeni bir çerçeve oluşturularak Türkiye'nin turizm merkezlerden biri olarak anılan Ayvalık ilçesinin kentleşme modeli turizm kentleşmesi kapsamında incelenmiştir. Mullins turizm kentleşmesinin karakteristik özelliklerinden birini nüfusta artış olarak ifade etmiştir. Bu kapsamda ifade edilen nüfus artışı hem kentin genel nüfus artış oranlarındaki yükselişi hem de özellikle turizm sezonunda yaşanan ani nüfus artışlarını ifade etmektedir. Nüfus verileri incelendiğinde Ayvalık'ın büyük nüfus artışları yaşayan bir kent olmadığı fakat özellikle ilkbahar, yaz ve sonbahar aylarında turizmin etkisiyle yoğun bir nüfus artışı yaşadığı görülmüştür. Kentin yıllık ortalama nüfus artışı %2,5 dolaylarındadır. İstatistiklere göre ise 2016 yılında 382.534 yerli ve 34.865 yabancı olmak üzere toplam 417.399 turist, 2017'de 252.733 yerli ve 87.409 yabancı olmak üzere toplam 340.142 turist, 2018'de 270.930 yerli ve 148.163 yabancı olmak üzere toplam 419.093 turist, 2019'da 313.471 yerli ve 201.623 yabancı olmak üzere toplam 515.094 turist Ayvalık'ı ziyaret etmiştir. Çalışmada örnek gösterilen haber görselleri de kentin dönemsel olarak yaşadığı nüfus artışını ifade edebilmek adına önemli bir kanıt görevi görmektedir.

Turizm kentleşmesinin karakteristik özelliklerinden bir diğerini istihdam yapısının turizm sektörü ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olan alanlarda yoğunlaşmasıdır. Ayrıca turizm sektörünün zenginliğini koruduğu dönemsel

yoğun tüketime bağılı olarak değişkenlik gösteren ve esnek bir yapıya sahip olan işgücü yapısı da turizm kentleşmesinin ayırt edici özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayvalık'taki ekonomik faaliyetleri incelediğimizde yıllar içinde turizm ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı olan sosyal ve kişisel hizmetler ile otel, lokanta, kafe gibi yapıları sayısında her geçen gün artış olduğu görülmektedir. Süreç içerisindeki istihdam oranlarında ise turizmle bağlantılı hizmet sektöründe çalışanların ağırlıklı bir orana sahip olduğu görülmektedir.

Turizm kentleşmesinin karakteristik özelliklerinden bir diğerini de direkt olarak turizm sektörü ile ilgili olan tesisler ile kente gelen yerli ve yabancı misafirlerin konaklama verileri oluşturmaktadır. Ayvalık'taki veriler incelendiğinde turizm işletme, yatırım ve belediye belgeli tesis sayılarında her yıl artış olduğu gözlemlenmiştir. 2020 yılı Türkiye konaklama işletme ve belediye belgeli toplam tesis sayısı 12.827, mevcut yatak kapasitesi 1.596.667'dir. Edremit Körfezi özelinde baktığımız da ise, bakanlık belgeli konaklama tesisi toplam sayısı 59 adettir. Bunların 33'ü Ayvalık'ta bulunmaktadır. Belediye belgeli toplam tesis sayısı ise kamplar hariç 442 adettir. Bunların da 317 tanesi Ayvalık'ta bulunmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümündeki Tablo 15'te 2015-2019 yılları arası Balıkesir turizm işletme belgeli konaklama tesislerine geliş ve geceleme oranlarının dağılımı, tablo 16'da yılları arası Balıkesir ilçelerinin belediye belgeli konaklama tesislerine geliş ve geceleme oranlarının dağılımı verilmiştir. Tablolar incelendiğinde Balıkesir ilçeleri arasında en yoğun turist ziyaretinin Ayvalık ilçesine olduğu görülmüştür.

2019 yılında Balıkesir'de turizm işletme belgeli tesislerde konaklama yapan yerli ziyaretçilerin sayısı 515.282, yabancı ziyaretçilerin sayısı 124.574 kişi olup toplamda 639.858 kişidir. İlçeler bazında değerlendirme yapıldığında da en fazla konaklama yapılan destinasyon 218.696 kişi ile Ayvalık ilçesidir. Belediye belgeli tesislerde konaklama yapanlara baktığımızda ise yerli ziyaretçilerin sayısı 686.642, yabancı ziyaretçilerin sayısı 83.683 olup toplamda 770.325 kişidir. İlçeler bazında değerlendirme yapıldığında da en fazla konaklama yapılan destinasyon 257.719 kişi ile yine Ayvalık olmuştur.

Tablo 17'de ise Ayvalık ilçesi turizm işletme belgeli konaklama tesislerine geliş ve geceleme dağılımı ve tablo 18'de Ayvalık ilçesi belediye belgeli konaklama tesislerine geliş ve geceleme oranlarının dağılımı verilmiştir. Buna göre Balıkesir ilçeleri arasında en çok turist ağırlayan ilçe olan Ayvalık'ın

ziyaretçi sayısında yıllar içinde bir dalgalanma olduğu görülse de özellikle son yıllarda turistler tarafından en çok ziyaret edilen ilçelerden biri olduğu görülmüştür.

Turizm kentleşmesinin karakteristik özelliklerinden bir diğerini de devletin kolaylaştırıcı yönü olarak ifade edebileceğimiz devletin turizm bölgeleri için vermiş olduğu teşviklerdir. Balıkesir ülkemizin turizm ile ünlü illerinden birini oluşturmakta ve bu kapsamda birçok devlet teşviki almaktadır. Bölgede turizmin gelişmesi ve çeşitlenmesi için devlet birçok yardımda bulunmaktadır. Ayvalık'ta bir turizm bölgesi olarak il çapında meydana gelen ve kendisini kapsayan Ekonomi Bakanlığı tarafından altı Bölgeli Türkiye Teşvik Programı kapsamında 3. Bölge Teşvik yardımları, çeşitli vergi indirimleri, faiz destekleri, gümrük vergisi muafiyeti, teşvik belgesi ile gerçekleştirilen turizm yatırımları için yatırım tesisi gibi bölgesel teşvik uygulamaları, KOSGEB tarafından verilmekte olan girişimcilik, kredi faiz ve kobi destekleri, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından ve GMKA ile desteklenmiş, Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsayan Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Küçük Ölçekli Altyapı mali yardım programı çerçevesinde 30 milyon TL'lik mali yardım içerisindeki Ayvalık Doğal Yaşam Projesi gibi birçok destekten yararlanmaktadır.

Ayvalık'taki kentleşme sürecinin turizm olgusu ile ilgisini araştırarak Ayvalık'taki kentleşmenin turizm kentleşmesi çerçevesindeki gelişimini ortaya koymak ve bu gelişimin Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesine etkisini tespit etmek amacıyla yapılan odak görüşmesinde katılımcılar kentin köklü bir geçmişinin olduğunu fakat doğal güzelliklerinin, tarihi ve kültürel zenginliklerinin keşfedilmeye; turizmin ise küresel endüstride söz sahibi olmaya başlamasıyla birlikte kentsel gelişim yönünün turizm ile belirlendiğini düşünmektedirler. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren başlayan turizm ile ilgili çalışmaların kentleşmeyi turizm ile şekillendirdiğini ifade etmişlerdir.

Bütün bu veriler ışığında öncelikle şunu söyleyebiliriz ki Ayvalık turizm ile var olmuş bir kent değildir. Çok köklü ve zengin bir geçmişe sahiptir. Fakat sahip olduğu doğal ve beşeri özelliklerin farkına vararak kentsel gelişim aşamasında yönünü turizm ile belirlemiştir. Bu kapsamda Ayvalık'taki kentleşme sürecinin coğrafi konum, doğal güzellikler, beşeri nitelikler, popüler iktisadi faaliyetler ve yatırımların yönü kapsamında turizm kentleşmesi olgusuna uygun olduğu görülmüştür.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Ayvalık'ta meydana gelen turizm kentleşmesi çerçevesinde kentsel yaşam kalitesini ölçmeye yönelik anket çalışmasına yer verilmiştir.

Katılımcıların %84,7'si Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olduklarını belirtmiştir. Çalışma kapsamında memnuniyetin sebepleri kentte kamusal alanların etkin bir şekilde sunulması, kent sakinlerinin görüşlerinin ve taleplerinin Ayvalık belediyesi tarafından dikkate alınması, sosyal tesislerin (kafe, alışveriş merkezi, vb.) sayısının ve niteliğinin yeterli olması, kentin doğal güzellikleri kapsamında yoğunlaşmaktadır. Katılımcıların %9'u ise Ayvalık'ta yaşamdan memnun olmadıklarını belirtmiştir. Bunun en önemli nedenleri ise ulaşım ve yaşam maliyetlerinin yüksek olması, genç nüfusa hitap etmeme ve gençlere yönelik aktivite eksikliği, eğitim ve sağlık hizmetleri ile istihdam yetersizliği gibi unsurlar etrafında yoğunlaşmaktadır. Odak grup görüşmesindeki katılımcıların tamamı anket verilerindeki memnuniyet kaynaklarına benzer faktörlerle Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olduklarını belirtirken; yaşam maliyetlerinin yüksek olduğunu, eğitim ve sağlık gibi temel kamusal hizmetlerde sorunların olduğunu, yeterli istihdamın yaratılmadığını da ifade etmişlerdir. Bu kapsamda Ayvalık'taki yerli halkın Ayvalık'ta yaşamaktan memnun olduğu, istihdam ve kentsel hizmetlerde ise iyileştirici politikaların uygulanması gerektiğini söyleyebiliriz.

Katılımcılara birden fazla yanıt verebilme serbestisi tanınarak kaliteli bir kentsel yaşamın kendileri için neyi ifade ettiği sorulduğunda “sağlık ve eğitim imkânları iyi olan bir kentte yaşamak (%10,5)”, “temiz bir kentte yaşamak (%10,2) ” ve “güvenli bir kentte yaşamak (%10,1)” katılımcıların kaliteli bir yaşam için en çok talep ettikleri unsurları oluşturmuştur. Bu unsurları sırasıyla “yeşil alanların çok olduğu bir kentte yaşamak”, “sosyal imkânları çok olan bir kentte yaşamak”, “hava ve gürültü kirliliğinin olmadığı bir kentte yaşamak”, “temiz suya erişimin kolay olduğu bir kentte yaşamak”, “atık ve arıtım sorunu olmayan bir kentte yaşamak”, “trafik sorunu olmayan bir kentte yaşamak”, ulaşım imkânlarının gelişmiş olduğu bir kentte yaşamak” ve “istihdam olanaklarının yüksek olduğu bir kentte yaşamak” unsurları takip etmiştir. Odak grup görüşmesi katılımcıları da kentsel yaşam kalitesi kavramını çok geniş sosyal alanları olan, doğal güzelliklerin yoğun olduğu, sanatsal faaliyetlerin ve spor aktivitelerinin çok olduğu, kentsel alt ve üst yapı hizmetlerinin sorunsuz olduğu, istihdam

olanaklarının gelişmiş olduğu bir kentte yaşamak olarak değerlendirmiştir. Ayvalık'ta artan kentleşmenin yaşam kalitesi üzerindeki etkisi sorulduğunda ise katılımcıların %43,4'ü olumlu görüş bildirirken, %43,6'sı olumsuz görüş bildirmiş, %13'lük kısım ise kararsız olduğunu belirtmiştir.

Sonuçlar yerel halkın Ayvalık'ta yaşamdan memnuniyetlerinin yüksek olduğunu göstermesine karşın artan kentleşmenin kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin değerlendirmesinde olumlu ve olumsuz etki kategorilerinde cevaplar neredeyse aynı oranda çıkmıştır. Bu durum kentleşme faaliyetleri ile yaşam kalitesi unsurları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca katılımcıların %90,8'i Ayvalık'ın turizm kenti olmasının kente birçok avantaj sağladığını düşünmektedir ki bu oran da Ayvalık yerlilerinin kenti bir turizm kenti olarak kabul ettiklerini göstermektedir. Bu kapsamda kentin turizm kenti olması kentleşme faaliyetlerinin turizm çerçevesinde ilerlediğinin göstergesi konumundadır. Kentleşme faaliyetleri ile kentsel yaşam memnuniyeti arasındaki ilişki kentsel yaşama dair diğer bulgular ışığında değerlendirilmiştir.

Yerel halkın turizm konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenlerin oranı %79,8, turizmin Ayvalık'ın kentsel gelişimi için önemli olduğunu düşünenlerin oranı ise %89,2 şeklindedir. Bu kapsamda ilk analizde halkın turizm hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu kabulüyle kentsel gelişimde turizmin pozitif yönlü bir katkı yaptığı sonucuna ulaşabiliriz. Fakat sonuca ulaştıracak değerlendirme kentleşme süreci ile ilgili diğer sorulara verilen cevaplar ışığında yapılmıştır.

Kentleşme faaliyetleri ile kentsel yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi tespit etmek ve kentsel gelişimde turizmin konumun belirlemek amacıyla kentleşme süreci ile ilgili diğer sorulara verilen cevaplara bakılmıştır. Katılımcıların %90,3'ü turizme bağlı mevsimsel nüfus artışının kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilediği, %91,8'si kıyı şeridindeki yapı yoğunlaşmasının kentsel doku üzerinde olumsuz bir etki yaptığı, %58,9'u alt yapı ve ulaşım hizmetleri mevsimsel olarak artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli kapasitede olmadığı, %94,3'ü göre turizm mevsiminde yaşanan su kesintileri yaşam kalitesini çok olumsuz etkilediği, %89,3'ü mevsimsel olarak artan nüfus güvenlikle ilgili sorunlara neden olduğu, %97,3'ü mevsimsel olarak araç sayısındaki artış trafik ve park alanı sorunlarına neden olduğu, %96,7'si mevsimsel olarak meydana gelen nüfus artışı gürültü, çevre kirliliği, yoğun trafik, park alanı yetersizliği gibi birçok çevresel sorunlara neden olduğu ve %97,5'i Ayvalık'ın turizm çerçevesindeki kentleşmesi konut

kiralama ve alım fiyatlarını yükselterek yaşam kalitesini olumsuz etkilediği şeklindedir.

Bu olumsuz görüşlerin yanı sıra katılımcıların %60'ı sosyal tesislerin (kafe, restoran, eğlence merkezi gibi) sayısının ve niteliğinin yaşam kalitesini olumlu etkilediğini, %54,4'ü turizm sezonunda artan sosyal ve kültürel aktivitelerin turizm sezonu dışında da yaşam kalitesini olumlu etkileyecek yeterlilikte olduğunu, %67,4'ü Ayvalık'ın mimari dokusunun ve sokak şekillerinin artan kentleşme karşısında korunduğunu, %65,7'si sosyal ve kültürel açıdan farklı yapılara sahip yerli ve yabancı misafirlerin ve Ayvalık'a göç edenlerin yerli halkın mevcut gelenekler ve kültürüne olumlu etki yarattığını, %90,2'si kamusal alanların etkin bir şekilde sunulması kentsel yaşam kalitesini olumlu etkilediğini, %65,2'si kent sakinlerinin görüşlerinin ve taleplerinin Ayvalık Belediyesi tarafından yeterince dikkate alındığını, %54,5'i ise kent sakinlerinin kent yönetimine katılmalarının kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik politikaların oluşturulmasında çok önemli bir işleve sahip olduğunu düşünmektedir.

Odak grup görüşmesi katılımcıları da kentleşme sürecindeki turizmin etkisini ve bunun yaşam kalitesine etkisini olumlu ve olumsuz etkiler kapsamında genel başlıklarla şu şekilde değerlendirmişlerdir: Katılımcılara göre birçok yan sektörün çoklu organizasyonu ile oluşan turizm faaliyetleri hem istihdamı arttırmakta hem de yerel ekonomiye çok büyük bir katkı sağlamaktadır. Turizm kentsel gelişim için gerekli sermayenin sağlanmasında önemli bir konumdadır. Ayrıca turizm ile birlikte kentleşmeyle doğaya karşı sorumlulukta artış, doğal ve tarihi yapının korunmasına daha çok katkı, kültürel ve sanatsal aktivitelerde artış ve kent yönetimi ile daha etkili bir yönetim tabanı sağlanmıştır. Bunlar olumlu etkilerdir. Olumsuz etkiler ise; özellikle turizm sezonunda yaşanan ani nüfus artışlarıyla çevre kirliliği, gürültü kirliliği, alt ve üst yapı hizmetlerinde yetersizlik, otopark ve trafik sorunu gibi unsurlar çerçevesinde şekillenmiştir.

Bütün bu kapsamda Ayvalık'taki kentleşmenin turizm çerçevesinde gelişiminin ilçedeki kentsel yaşam kalitesini doğrudan olumsuz etkilediğine dair bir bulguya ulaşılmamıştır. Yerli halk kentleşmenin turizm çerçevesinde gelişiminden memnundur. Özellikle turizmin gelir getirici yönü yerli halk tarafından kentleşmeyi pozitif olarak etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. Fakat kentsel planlamanın turizm politikaları kapsamında yürütülmemesi sebebiyle mevsimsel nüfus artışının kentsel yaşam kalitesini

olumsuz etkileyecek durumlara yol açtığını ifade edebiliriz.

Sonuç olarak kentleşme dinamiklerinin turizmle ilişkili olarak geliştiği bölgelerde, turizmin çevresel değerlere olan bağımlılığı sürdürülebilir kentleşme planlamasını, sürdürülebilir turizm planlamasını ve politikalarını zorunlu kılmaktadır. Doğal, beşeri ve kültürel kaynak potansiyeli çok yüksek bir kent olan Ayvalık'ta turizmin yaratacağı fırsatların ve tehditlerin ayrıntılı bir şekilde araştırılması hem turizmle birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik alanda maksimum faydanın sağlanması hem de kentsel yaşam kalitesi standartlarının yükseltilmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Kentteki turizm ve kentleşme planlamaları geçici politikalar yerine gelişmiş turizm bölgelerindeki gibi kalıcı çözümler üzerine kurularak belirli bir sisteme oturtulmalıdır.

KAYNAKÇA

ABBATE Riccardo., Ornella GIAMBALVO and Anna Maria MILITO, “Service and Life Quality: TheCase of Palermo”, Social Indicators Research, v.54, 2001, pp. 276-308.

ACAR Salih, Leyla BİLEN KAZANCIK, Mustafa Caner MEYDAN, Mustafa IŞIK, “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını, s.3, 2019

AKA Doğan, *Ayvalık İktisadi Coğrafyası*, İstanbul: Ülkü Matbaası, 1944.

AKBAŞ Ferdi, “Sürdürülebilir Turizm Perspektifinden Alternatif Turizmin Didim Destinasyonu İçin Önemi”, Kafdağı, c.5, s.1, 2020, ss.66-85.

AKBÜKER Berrin Akin, “Ayvalık Kent Dokusunda 19. Yüzyıl Ticari Faaliyetlerinin Mekânsal İzleri: Dükkanlar” Sanat Tarihi Dergisi, Müjdat Soylu Arşivi, c.29, s.2, 2020.

AKIN Aliye, ERKMEN Ayşe, ECEMİŞ Orhan, KARAYAZI Mehtap, AKIN Adnan, KAYA Gülsüm Demir, Uluslararası Turizm Uygulamaları, İksad Yayınevi, 2019.

AKIN Berrin, *Kentli Ayvalık*, İzmir: Küçükköy Belediyesi Kültür Yayınları, 2001.

AKOVA Orhan, “Yerel Halkın Turizm Turizm Etkilerini Algılamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma”, Akademik İncelemeler Dergisi, c.1, s.2, 2006, ss. 1-34.

AKOVA Süheyla Balcı, “Ayvalık Şehrinin Nüfus Özellikleri”, Sosyoloji Dergisi, s.22, ss.59-87, 2011.

AKPOLAT Yıldız, Füsün Kokalan ÇIMRIN, Aykut ÇALIŞKAN, “Kentsel Yaşam Kalitesi Ölçümlerinde Değerlendirmeler ve Boyut Önerileri”, Journal of Economy Culture and Society, s.63, 2021, ss.1-23.

ALDAĞ Muammer, “Turizmin Coğrafya ve Coğrafya Öğretimindeki Yeri”, (Master Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.

ARAL Berdal, Üçüncü Kuşak İnsan Hakları Olarak Kolektif Haklar, 2010, Ankara: Siyasal Kitabevi.

ASHWORTH G. J., “Urban tourism: An imbalance in attention”, Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management, v.1, 1989, pp.33-54.

ASLANOĞLU Rana, Kent Kimlik ve Küreselleşme, Bursa: Asa Kitabevi, 1998.

AŞIK Nuran, “Ayvalık Yöresindeki Turizm İşletmelerinin İşletmecilik Sorunları”, (Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

ATALAY Çağlar, “Analizi’ne Dayalı Bir Endeks”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, c.15, s.3, ss.875 – 902.

AVGOUSTIS Sotiris H., ACHANA Francis, “A Practical Approach to City Tourism Sustainability”, Northeastern Recreation Research Symposium, 2002, pp.65-71.

AVRUPA KONSEYİ, The Urban Audit: Towards The Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities, Office For Official Publications of The European Communities, Luxembourg (2000).

AYDINLI Halil İbrahim, “Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Süreci (Post-Fordizm) ve Sanayi Ötesi Yaklaşımlar”, Kamu-İş Dergisi, c.7, s.4, ss.19, 2004.

AYVALIK BÜLTENİ, İzmir: Metro Matbaacılık, s.7, 2021.

Ayvalık’a turist akını devam ediyor, <https://turizmdosyasi.com/ayvalik-39-a-turist-akini-devam-ediyor-h10076.html>, Erişim tarihi: 01.03.2023.

Ayvalık’a turist akını, <https://www.ihha.com.tr/haber-ayvalika-turist-akini-131241/>, Erişim tarihi: 01.03.2023.

Ayvalık’a turist akını: Nüfusu 10 kattan fazla arttı, <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2021/07/22/ayvalika-turist-akini-nufusu-10-kattan-fazla-artti>, Erişim tarihi: 01.03.2023.

Ayvalık’ta bayram yoğunluğu, <https://www.haberturk.com/ayvalik-ta-bayram-yogunlugu-3140712-ekonomi>, Erişim tarihi: 01.03.2023.

Ayvalık’ta yazın nüfus patlaması yaşanıyor, <https://emlakkulisi.com/ayvalikta-yazin-nufus-patlami-yasaniyor/276512>, Erişim tarihi: 01.03.2023.

AZİZAĞAOĞLU Arzu, ALTUNIŞIK Remzi, “Postmodernizm, Sembolik Tüketim ve Marka”, Tüketim ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, c.4, s.2, ss.33-50, 2012.

BADAK Kemal, “Yeni Kuşak Hak Olarak Çevre Hakkı”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, s.5, 2015, ss.309-326.

BAL Hüseyin, Kent Sosyolojisi, Isparta: Fakülte Kitapevi Yayınları, b.3, 2006.

BAL Hüseyin, Nitel Veri Toplama Teknikleri, İstanbul: Sentez Yayınları, 2016.

BAŞARAN İsmail, “Avrupa ve Türkiye’de Sağlıklı Kentler”, 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiri Kitabı, 2008, ss.385-398.

BAŞARAN İsmail, “Sağlıklı Kentler Kavramının Gelişiminde Sağlıklı Kentler Projesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c.9, s.3, 2007, ss.207-229.

BAŞARAN İsmail, Kent ve Yerel Yönetim, İstanbul: Okutan Yayıncılık, 2008.

BAŞARANGİL İlke, “Kent Turizminin Sürdürülebilir Geleceği: Turizm Potansiyeli Açısından Kırklareli İli’nin Değerlendirilmesi”, Uluslararası Hakemli Pazarlama ve Pazar Araştırmaları Dergisi, s.3, c.1, 2014, ss.81-98

BATI KARADENİZ KALKINMA AJANSI, “Zonguldak, Karabük, Bartın İlleri Turizm Sektör Analizi”, 2011, ss. 214.

BAYRAM Ferhat, ““Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye”, Cevat Geray’a Armağan, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, .s25, 2001, ss.251-264.

BEGEL E. Ernest, “Kentlerin Doğuşu”, Çev: Özden Arıkan, Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, s.8, İstanbul, 1997, ss. 7-16.

BEKSAÇ Engin, “Balıkesir İli, Ayvalık, Gömeç, Burhaniye, Edremit ve Havran İlçelerinde Pre- ve Protohistorik Yerleşmeler Yüzey Araştırması”, Ankara: 17.Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 2000.

BELLİ Aziz, “Türkiye’de Sağlıklı Kentler ve Büyükşehir Belediyeleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, c.10, s.12, 2019, ss.1930-1962.

BELLİ Aziz, Abdullah Aydın, “Dünya Sağlık Örgütü Sağlıklı Kent Projesi Kapsamında Aksaray Belediyesinin Değerlendirilmesi”, I. Uluslararası Aksaray

Sempozyumu, 27-29 Ekim 2016, ss.85-104.

BİLGİLİ Alper, “Kentsel Gelişmenin Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri: Bursa Örneği”, (Doktora Tezi), Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (UN-HABITAT) Habitat II, “Habitat Gündemi ve İstanbul Deklarasyonu”, 1996, Erişim Tarihi: 23.11.2021, <https://webdosya.csb.gov.tr/csb/dokumanlar/mpgm0029.pdf>

Birleşmiş milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II, İstanbul Denklasyonu, Hedef ve Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı, HABITAT II İstanbul Deklarasyonu, 1996, Erişim Tarihi: 01.10.2021, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/dokumanlar/Istanbul%20Denklasyonu.pdf>.

Birleşmiş Milletler, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Ortak Geleceğimiz Raporu, 1987, Erişim Tarihi: 05.11.2021, <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>.

Birleşmiş Milletler, Dünya Doğa Şartı, 1982, Erişim Tarihi: 01.11.2021, <https://web.archive.org/web/20190402223342/https://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r007.htm>.

BLOMQUIST Glenn C., Mark C. BERGER, John P. HOEHN, “New Estimates of Quality of Life in Urban Areas”, American Economic Review, v.78, n.1, 1988, pp.89-107.

BLONCE Marc, Feodal Toplum, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Savaş Yayınları, 1983.

BODUR Alper, “ Kentsel yaşam kalitesi göstergeleri ilk uluslararası standardı: ISO 37120”, Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergisi, c.12, s.2, 2019, ss.417-419.

BOOKCHIN Murray, Kentsiz Kentleşme, çev. Burak Özyalçın, İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık, 1999.

BOYLU Aydın Ayfer, Bahar PAÇACIOĞLU, “Yaşam Kalitesi Göstergeleri”, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, c.8, s.7, 2016, ss. 137-150.

BOZKURT Nejat, “Kaliteli Yaşamanın Felsefesi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, c.2, s.3, 2003, ss.15-24.

BOZYER Ünal, “Kent Dokusunun Oluşmasında Turizmin Etkisi: Bodrum Örneği”, (Doktora Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

BUBOLZJOANNE Margaret, Joanne EICHER, Sandra EVERS, Suzanne SONTAG, “A Human Ecological Approach To Quality Of Life: Conceptual Framework And Results Of A Preliminary Study”, Social Indicators Research, v.7, 1979, ss.103–136.

BUDAK Funda, “Türk Turizminin Gelişimi, Ekonomiye Katkıları ve Sorunları”, (Bilim Uzmanlığı Tezi), Malatya: Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

CANTİMUR Burcu Büken, “Tarihi Kentlerin Canlandırılmasına Yönelik Sürdürülebilir Yönetim Stratejileri: Balıkesir-Ayvalık Örneği”, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.

CAVE Jenny, JOLLIFFE Lee, Key Concepts in Tourism, London: Routledge, 2012

CHİLDE Gordon, Tarihte Neler Oldu, çev. Mete Tuncay ve Alâeddin Şenel, b.5, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2007.

CHİLDE Gordon, Tarihte Neler Oldu, çev. Mete Tuncay ve Alâeddin Şenel, b.5, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2007.

CRESWELL John W., *Nitel Araştırma Yöntemleri*, çev. ed. Selçuk Beşir Demir, Mesut Bütün, Ankara: Siyasal Kitabevi, 5. baskı 2020.

CORTE Valentina Della, SCIRALLI Mauro, CASCELLA Clelia, GAUDIO Del Givanna, “Customer satisfaction in tourist destination: The case of tourism offer in the city of Naples”, Journal of Investment and Management, v.4, n.1-1, 2015, pp:39-50.

COŞKUN Ogün, Serhat ZAMAN, “Kentlere Göç Eden Kırsal Nüfusun Kentsel Uyumu ve Kentlileşme Düzeyleri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma: Erzurum Kenti Örneği”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, c.9, s.1, 2012, ss. 1049-1062.

ÇAĞATAY Tahir, Günün Sosyolojisine Giriş, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih

Coğrafya Fakültesi Yayınları: 136, b.2, 1968.

ÇAĞLAR Atalay, “İllerin Yaşam Kalitesi: Türkiye İstatistik Kurumu Verileriyle Veri Zarflama

ÇALLI Didar Sarı, “Uluslararası Seyahatlerin Tarihi Gelişimi Ve Son Seyahat Trendleri Doğrultusunda Türkiye’nin Konumu”, Turar Turizm ve Araştırma Dergisi, c.4, s.1, 2015, ss.4-28.

ÇAN Fatih, “Kentleşme, Sanayileşme ve Kalkınma Etkileşimi”, Fırat Kalkınma Ajansı, ss.1-11, 2013.

Çan M.Fatih, “ Kentleşme, Sanayileşme ve Kalkınma Etkileşimi”, T.C. Fırat Kalkınma Ajansı, 2010.

ÇEKİRGE Seher, “Sanayileşmenin Kentleşmeye Etkisi: Kırıkkale Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

ÇELEBİ Burak, “Yerel Yönetimlerin Uluslararası Müdahaleleri İçin Yasal Bir Dayanak: Uluslararası Hukuk Ve Kentli Hak”, TESAM Akademi Dergisi, c.1, s.1, 2014, ss.129-155.

ÇETİN Ebru, “Kentsel Yaşamda Tüketim Mekanlarının Dönüşümü: Alışveriş Merkezleri”, Sosyoloji Dergisi, s. 23-24, ss. 59-68, 2011

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, “Kentsel Göstergeler Kılavuzu” Erişim Tarihi: 27.11.2021, <http://www.cevresehirkutuphanesi.com/basili-yayinlar/detay/kentsel-gostergeler-kilavuzu>

ÇOLAKOĞLU Yonca, “Kentlileşme Sürecinde Kentsel Yaşamda Kalite Antalya Yeşilbahçe Mahallesi Örneği2 (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Antalya Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Daha İyi Yaşam İndeksi Nedir?, Erişim Tarihi: 15.11.2021, <https://www.oecdbetterlifeindex.org/about/better-life-initiative/>.

DAS Daisy, “Urban Quality of Life: A Case Study of Guwahati”, Soc Indic Res, vol. 88, 2008, ss. 298.

DEDE Murat Okan, Ahmet ŞEKEROĞLU, “Sağlıklı Kent Kavramı İçin Nüfus Kriterinin Önemi”, Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, c.4,

s.12, 2019, ss.703-713.

Demarcation of Concepts; A Literature Study”, Landscape and Urban Planning, v.6, 2003, pp.5-23.

DEMİRHAN Tarık, “Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları; Kentler”, Cogito, b.3, s.8, 1996.

DENK Erdem, Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi, Ankara: Siyasal Kitapevi, 2019.

DERNOI Louis, “Alternative Tourism: Towards a New Style in North-South Relations”, International Journal of Tourism Management, v.2, 1981, pp.253-264.

Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara: DPT Yayınları, 1999.

DISSART J.C. ve Stephen.C. DELER, “Quality of Life in the Planning Literature”, Journal of Planning Literature , c.15, no.1, 2000, ss.135-161.

Directorate for Public Governance and Territorial Development, “OECD Regional Typology” 2011, Erişim Tarihi: 01.10.2021, https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/OECD_regional_typology_Nov2012.pdf.

DURAN Erol, “Turist Perspektifinden, Turizmin Sosyal Psikolojik Dinamikleri”, Ed: Erol Duran ve Cumhur Aslan, Paradigma Akademi Yayın Evi, 2017, ss. 171-190.

DURAN Erol, DOĞAN Özlem Sertkaya, “Değişen Dünyada Turizm’de Yeni Alternatifler”, Paradigma Akademi, 2018, ss.136-164.

DURKHEIM Emile, The Division Of Labour, trans by George Simpson, Free Press, New York-

DURKHEIM Emile, Toplumsal İşbölümü, çev. Özer Ozankaya, İstanbul: Cem Yayınları, 2014.

Dünya Bankası, Kentsel Çevre Öncelikleri Raporu, 2001, Erişim Tarihi: 03.11.2021, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/870871468174914969/pdf/345610rev0Urban0Priorities.pdf>.

Dünya Sağlık Örgütü Anayasası, Hedefleri ve Bildirgeleri, Erişim Tarihi: 05.11.2021, <https://www.healthworldnews.net/dso-anayasasi-hedefleri-ve-bildirgeleri/#>.

EDİSAN Zehra, Funda KADIOĞLU, “Yaşam Kalitesi Kavramının Antik Dönemdeki Öncülleri”, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, c.3, s.3, 2013, ss. 1-4.

Eleştirel Bir Yaklaşımı”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c.3, s.1, 2001, ss.121-132.

EMÜR Semih Halil, Dilşen ONSEKİZ, “Kentsel Yaşam kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi-Kayseri/Kocasinan ilçesi Park Alanları Analizi”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.22, 2007, ss. 367-396.

ENGİN Billur, “İklim Değişikliği İle Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Önemi”, Sosyal Bilimler Dergisi, s.2, 2010, ss.71-82.

EPLEY R. Donald, Mohan MENON, “A Method Of Assembling Cross-Sectional Indicators Into A Communityquality Of Life”, Social Indicators Research, v.88, 2008, ss. 281–296.

ERALP Ziya, Genel Turizm, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, n:3, 1983.

ERCOŞKUN Özge Yalçınar, “Sürdürülebilir Kent için Ekolojik-Teknolojik (Eko-Tek) Tasarım: Ankara – Güzül Örneği”, (Doktora Tezi), Ankara: ankara Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007.

ERDEM Ayten, ÖZAKIN Rabia, YERGÜN Uzay, “Ayvalık (Balıkesir) Alibey/Cunda Adası Kentsel Mimarlık Envanteri”, 2005.

ERDOĞAN Elmaz, “Çevre ve Kent Estetiği”, Bartın Orman Fakültesi Dergisi, c.8, s.9, 2006, ss.68-77.

ERDOĞAN Türkan, “Kentlileşme Süreci ve Ailede Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle Kalıp Yargıların Dönüşümü: Denizli-Sevindik Mahallesi Örneği”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.24, 2016, ss.157-180.

ERDOĞAN Zeynep, “Kıyı Alanlarının Yeniden Geliştirilmesinde Turizmin Rolü- Galataport Örneğinde Yapılabilirlik Analizi”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul:

İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.

ERGİN Yusuf Gürhan, Antik Yunan Sosyal Tarihi Tarih Lisans Programı Dersi, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul, 2015.Erişim Tarihi: 24.22.2021,

https://www.researchgate.net/publication/336345598_Butunlesik_Kentsel_Gelisme_Stratejisi_dokumani_Arastirma_Raporu

ERİÇOK Ayşegül Keleş, “Küreselleşme Bağlamında Van’ın Kent Turizmi Olanaklarının Değerlendirilmesi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.44, 2019, ss.171-191.

ERKMEN Burçak, “Kentsel Kıyı Alanlarının Yeniden Canlandırılması: İstanbul Limanı’na İlişkin Bir Öneri”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2015.

ERKÖK Fatma, “Kentsel Bileşenleri ve Kıyı Kenti Kimliği Bağlamında İstanbul’un Özel ve Nesnel Değerlendirmesi”, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi, 2002.

ERSÖZ Olcay Özge, İşletmelerde Bilgi Sistemleri Uygulamalı Örneklerle, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Baskı, 2015.

ERTAN Kıvılcım Akkoyunlu, Birol ERTAN, “Kentli Hakları: Kent ve İnsan Hakları Bağlamında Kentsel Hizmetlere Erişim Hakkı”, Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları, Bilgi Üniversitesi Yayınları, b.1, İstanbul, 2013, ss. 45-72.

ES Muharrem, Hamza ATEŞ, “Kent Yönetimi, Kentlileşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, s.48, 2004, ss.206-246.

EUROPEAN COMMISSION, Towards Quality Urban Tourism, Integrated Quality Management (IQM) of Urban Tourist Destinations, Brussels: European Communities Publications, 2000

EUROSTAT, “The Urban Audit”, Erişim Tarihi: 27.11.2021, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/gisco/geodata/reference-data/administrative-units-statistical-units/urban-audit>

FELDE David, Jonathan PERRY, “Quality of life: Its definition and measurement”, Research in Developmental Disabilities, v.16, n.1,1995, pp.51–74.

FIRAT Serap, “Sağlıklı Kentler ve Kentsel Sağlık”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve

İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.8, s.2, 2006, ss.219-240.

GEDİKLİ Bahar, “Kıyıyı Yaşamak, Kıyıyı Planlamak”, 7. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu, 2011.

GERAY Cevat, “Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler”, Türk İdare Dergisi, y.70, s.421, 1998, ss.1-629.

GERHARZ W. Elmar, Mark EMBERTON, “Quality of Life Research in Urology”. World J Urol, s.17, 1999, ss.191-192.

GLADWIN Thomas, James, J. KENNELLY, Tara Shelomith KRAUSE, “Shgifting Paradigms For Sustainable Development: Implications For Management Theory And Research” , Academy of management Review, v.20, n.4, 1995, pp:874-907.

GLADWIN Thomas, James, J. KENNELLY, Tara Shelomith KRAUSE, “Shgifting Paradigms

GOSSWEINER Veronika, Christiane PPEIFFER, Ruaolf RİCHTER, “Quality of Life and Social Quality: Recent Developments”, Österreichisches Institut für Familienforschung Austrian Institute for Family Studies, v.12, 2002, pp.1-15.

GÖK Tuğçe, “Kentlileşme Sürecinde Hemşehri Derneklerinin Rolü: Bursa Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

GÖKÇE Birsen. Gecekondu Gençliği, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1971.

GÖKDENİZ Ayhan, ERDEM Barış, “Turizm Politikasında Ekonomik Başarı Koşulları ve Ayvalık Örneği”, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, s.7, ss.32, 2015.

GÖKKULU Gökhan, “Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, c.24, s.1, 2010, ss.209-226.

GÖRÜN Mustafa, Mustafa KARA, “Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Araştırılması”, Yönetim Bilimleri Dergisi, c.8, s.2, 2010, ss.139-164.

GÜNEY Fikret, DÜZGÜN Mehmet, Balıkesir İl Yıllığı, İstanbul: Balıkesir

Valiliği Yayınları, 1973.

Güney Marmara Kalkınma Ajansı, “Balıkesir’de Turizmin Bugünü ve Geleceği”, 2012, <https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/Balikesirde-Turizmin-Bugunu-ve-Gelecegi.pdf>, Erişim Tarihi: 05.01.2023.

GÜNGÖR Elif, “Ayvalık ve Çevresi Turizm Potansiyeli Durum Değerlendirmesi ve GZFT Analizi”, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

GÜRBÜZ Ahmet, “Turizmin Sosyal Çerçeveye Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, Teknoloji, (1-2), ss. 49-59.

Gürol Koca ve Tamer Tosun, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2007.

GÜRSES Didem, “İnsani Gelişme ve Türkiye”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c.12, s.21, 2009, ss.339-350.

GÜVEN Ahmet, “Kent, Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı, Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives, 4(1),2016, ss. 21–30.

HABITAT-III Hakkında, Erişim Tarihi: 23.11.2021, <https://habitat3.org/the-conference/about-habitat-3/>

HANÇERLİOĞLU Orhan, *Dünya İnançları Sözlüğü*, 2. Baskı, İstanbul: Evrim Matbaacılık, 1993.

HARRIS Marvin, Yamyamlar ve Krallar: Kültürlerin Kökenleri, çev.M. Fatih Gümüş, Ankara:

HARRIS Marvin, Yamyamlar ve Krallar: Kültürlerin Kökenleri, çev.M. Fatih Gümüş, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2018.

HARVEY David, Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru, edt. Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis Yayınları, 2013.

HARVEY David, Sosyal Adalet ve Şehir, çev. Mehmet Moralı, 4.b., İstanbul: Metis Yayıncılık, 2013.

HATT Paul K., Albert J. REİSS, “Kentsel Yerleşimlerin Tarihi”, der. Ve çev. Ayten Alkan ve Bülent Duru 20. Yüzyıl Kenti, Ankara: İmge Yayınevi, 2002, ss.27-36.

HAYTA Yasemin, “Kent Kültürü ve Değişen Kent Kavramı “, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c.5, s.2, 2016, ss.165-184.

HELBURN Nickolas, “Geography and the Quality of Life”, Association of American Geographers, v.71, no.4, 1992, pp.445-465.

HERGÜNER Bekir, “İnsanın Kentinden Kentin İnsanına: Öyküde Kent, Kentleşme, Kentlileşme Görünümleri”, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, s.9, ss. 219-239, 2017.

HOBSBAWM Erick, Devrim Çağı, Ankara: Dost Kitabevi, 2008.
https://www.academia.edu/17864649/Urban_quality_of_life_in_Istanbul_Priorities_and_segmentation Erişim Tarihi: 19.10.2021.

<https://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/who-european-healthy-cities-network/what-is-a-healthy-city>.

ISO 37120 Briefing Note, Erişim Tarihi: 20.12.2021,
https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/archive/pdf/en/37120_briefing_note.pdf

ISO 37120, “Toplulukların Sürdürülebilir Gelişimi-Şehir Hizmetleri ve Yaşam Kalitesi”, Erişim Tarihi: 20.12.2021, <https://www.iso.org/standard/62436.html>

ISO 37120: 2018, “Şehir Hizmetleri ve Yaşam Kalitesi Göstergeleri”, Erişim Tarihi: 21.11.2021, <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:37120:ed-2:v1:en>

İŞİK Oğuz, “Kenti Düşünmek, Kent Üzerine Düşünmek”, Toplum ve Bilim Dergisi, c.14, s.3, 1999, ss.162 -175.

İŞİK Şevket, ZOĞAL Volkan, “ Turizm Kentleşmesi Kavramı: Antalya Örneği”, Ege Coğrafya Dergisi, s.26(2), ss.83-96, 2017.

İktisadi Yapıyı Belirleyen Kurumları” KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, c.12, s.2, 2015, ss.141166.

İlkeler, Taahhütler ve Küresel Eylem Planı, 1996, Erişim Tarihi: 27.10.2021, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/dokumanlar/Istanbul%20Dokumanlari.pdf>.

İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Avrupa Kentsel Şartı, Erişim Tarihi: 11.10.201, <http://www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/AVRUPA-KONSEYI/KentSart->

1.pdf.

İNAN Özlem Yakın, Nihan Özdemir SÖNMEZ, “Kentsel Yaşam Kalitesi Ölçüm Yöntemlerinin Geliştirilmesi”, International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences, v.2, no.3, 2019, pp:184-198.

JAAKSON Reiner, “Tourism Development in Peripheral Regions of Post-Soviet States: A case Study of Strategic Planning on Hiiumaa, Estonia”, International Planning Studies, v.3, 1998, pp. 249-272.

JANSEN Myriam Vebreke, Leisure, Recreation and Tourism in Inner City, Amsterdam: Netherlands Geographical Studies, n.58, 1988.

JEAN Baudrillard, Tüketim Toplumu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018.

JURDANA Dora Smolcic, SUSILOVIC Zrinka, “Planning City Tourism Development: Principles and Issues”, Tourism and Hospitality Management, v.12, n. 2, 2006, pp: 135-144.

KABADAYI Harika, “Yaşam Kalitesi ve Kullanıcı Memnuniyetinin Kentsel Tasarımdaki Etkisine Çok Boyutlu Yaklaşım”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.

KAHRAMAN Ömer Ersin, ”Yeni Toplum ve Kitlesele Tüketim”, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, s.25, ss.383-400, 2018.

KAHRAMAN Tuğçe, BAYRAKTAR Bülent, “Balıkesir İli Mevcut Turizm Potansiyeline Yönelik Genel Bir Değerlendirme”, Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, s.2(1), ss.1-20, 2021.

Kalkınma Bakanlığı, “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Kapsamında Türkiye’nin Mevcut Durum Analizi Projesi Mevcut Durum Analizi Raporu”, Ankara, 2017.

KAMP Irine Van, Kess LEIDELMEIER, Gootski MARSMAN, Augustinus de HOLLANDER,

KARAKAŞ Mehmet, ”Tarihsel Gelişim Sürecinde Kent: Kısıtlı Tarihsellik Anlayışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşımı”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c.3, s.1, 2001, ss.121-132.

KARAMAN Toprak, Kent Yönetimi ve Politikası, İzmir: Teknik Yayınevi, 2008.

KARAMAN Zerrin Toprak, “Avrupa Konseyi (Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi) Felsefesinde: Yerel Yönetimler ve Türkiye’de İl Yönetiminde Yapılanmanın Dağlık Alan Yönetimi İlişkisi”, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, c.1, s.1, 2018, ss.10-21.

KARAMUSTAFA Kurtuluş, “Modernite ve Postmodernite Etrafında Şekillenen Turizm Olgusu ve Gelişimi”, Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, s.2, 2019, ss.259-290.

KARAMUSTAFA Kurtuluş, ÖRNEK Nazlı, “Modernite ve Postmodernite Etrafında Şekillenen Turizm Olgusu ve Gelişimi”, Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, s.11, 2019, ss.259-290.

KARASU Mithat Arman, “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, s.78, 2008, ss.37-52.

KAYA Erol, Hulusi ŞENTÜRK, Osman DANIŞ, Sami ŞİMŞEK, Modern Kent Yönetimi, 3.b., Okutan Yayınevi, 2008.

KAYAN Ahmet, “Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri ve Küresel Kentlerin Özellikleri İlgili Bir Değerlendirme”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, c.10, s.1, 2015, ss.271-295.

KAYASÜ Serap, “Kentsel Yaşam Kalitesinin Kurumsallaşması”, Dosya: 9 Yerel Yönetimler:

KAYIR Gülser Öztunalı, “Coğrafi Bilgi Sistemi’nden Yararlanarak Antalya Kenti İçin Sürdürülebilirlik Projesi”, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, 2007, Erişim Tarihi: 02.11.2021, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/493184>.

KAYPAK Şafak, “Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme”, Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, c.2, s.4, ss.80-95, 2013.

KEÇELİ Arif, Faruk SARIUSTA, Mehmet KARAKUYU, “Kamu Hizmetlerinin Kentsel Yaşanabilirlik Üzerine Etkisi: Beylikdüzü Örneği”, Marmara Coğrafya Dergisi, s.29, 2014, ss.381-401.

KELEŞ Ruşen, Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara: İmge Yayınları, 1998.

KELEŞ Ruşen, Kentleşme Politikası, Ankara: İmge Kitapevi, 1993.

Kentsel Yaşam ve Nitelikleri, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dergisi, 2009, ss.51-

KERVANKIRAN İsmail, AKTÜRK Mukaddes, “Türkiye’deki Konaklama İstatistiklerinin İllere Göre Mekansal Analizi”, Marmara Coğrafya Dergisi, s.36, ss.83-96, 2017.

KESKİN Enes Battal, “Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow)”, PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, c.8, s.1, 2012, ss.81-89.

KILIÇ Ali, “Kıyıda Geri Çekilme Sürecinde Kent- Kıyı İlişkisi, Kentsel Kıyı Tanımı ve Bu Kavrama Dayalı Kentsel Kıyı Gelişme Stratejileri: İstanbul Örneği”, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1999.

KİZİROĞLU Ahmet Mithat, “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Politikaları”, Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi, Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2013, ss.53-66.

KOCA Didem, “Sanayi Devrimlerinin Tarihsel Arka Planı ve İşgücü Becerileri Üzerindeki

KOCA Tuba, Nilgün ÇOLPAN ERKAN, “Yaşam Kalitesinin Arttırılmasında Bir Etmen: Mekansal Güvenlik Ölçütleri”, Mageron, v.14, 2019, ss.167-176.

KOCADAĞ Aylin, “Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme “Sosyoloji Dergisi, s.22, 2011.

KOCADAĞLI Aylin Yılmaz, “Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Ayvalık”, Sosyoloji Dergisi, c.3, s.22, 2011, ss.89-131.

KOÇAK Burak, Mücahit BEKTAŞ, “Ulusal ve Uluslararası Hukuk Sisteminde Kentli Hakları ve Katılım”, Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, c.12, s.1, 2019, ss.104-117.

KOÇAK Hüseyin, “Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kentsel Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s.25, 2009, ss.141-148.

KOLB M. Bonito, Tourism Marketing for Cities and Towns, USA: Elsevier Publishing, 2006.

KORKUT Aslı, Tuğba Kiper, “Yaşanabilir, İnsan Odaklı Kent Yaklaşımı”, 4. Uluslararası Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi, 2016, ss.25-38.

KORKUT Selver, “Turizm Politikası, Turizm Organizasyonu ve Turizmin Gelişmesini Sağlayıcı Tedbirler”, (Uzmanlık Tezi), Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1983.

KOYUNCU Ahmet, “Sosyoloji Kuramlarında Kent”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, s.25, 2011, ss.31-56.

KOZAK Meryem Akoğlu, EVREN Savaş, ÇAKIR Onur, “Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, c.24, s.1, 2013, ss. 7-22.

KOZAK Nazmi, KOZAK Meryem, KOZAK Metin, Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar, Ankara: Detay Yayıncılık, 2011.

KÖMÜRCÜ Simge, “Etkinlik Turizmi ve İnanç Turizmi Paradoksu: Turizm Yazınında İnanç Etkinliklerinin Kavramsal Analizi ve Konumlandırılması”, (Doktora Tezi), İzmir: İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

KUBİLAY Gülümser, “Veri Toplama Yöntemlerini Seçmede Genel İlkeler”, Hemşirelik Araştırma Dergisi, ss. 9-12, 2001.

KUVAT Özlem, “Türkiye’de İllerin Turist Geliş ve Geceleme Sayılarına Göre Konumlandırılmasında Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c.24, s.46-1, ss.1433-1447, 2021.

KÜNGERÜ Ayhan, “Gündelik Hayatın Mekanikleşmesi ve Müphemliği: “Almanya Acı Vatan” ve “Kaybedenler Kulübü” Örnekleri, Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, s.8, ss.12-27, 2021.

KYMLICKA Will, “Two Models of Pluralism and Tolerance” Analyse & Kritik, 14(1), 1992, pp.33–56.

LAW Christopher M., Urban Tourism: Visitor Economy and the Growth of Large Cities, London: Continuum Press, 2002.

LEFEBVRE Henri, 1968 (Le Droit à la ville), 1996 (The Right to the City), çev. Eleonore Kofman ve Elizabeth Lebas, The Anarchist Library, Erişim Tarihi: 20.09.2021, <https://theanarchistlibrary.org/library/henri-lefebvre-right-to-the-city>

LEFEBVRE Henri, The Production of Space, çev. Donald Nicholson-Smith, Blackwell Publishing, 1991.

London, 1964, Erişim Tarihi: 01.10.202,
<http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Durkheim/Division%20of%20Labor%20Final%20Version.pdf>

LUCAS Richard, Ed DIENER, “Subjective Emotional Well Being”, eds. Micheal Lewis, Jeannette M. Haviland-Jones and Lisa Feldman Barrett, Handbook of Emotions, Third Edition, New York, 2000, pp:471-485.

LUI Ben CHIEH, Thomas MULVEY, Chang Tzeh HSIEH, “Effects of Educational Expenditures on Regional Inequality in the Social Quality of Life”, American Journal of Economics and Sociology, v. 45, no.2, 1986, pp. 131-145.

LYNCH Kevin , The Image of the City, Mass.: MIT Press, Cambridge, 1960.

MAGUIRE Moira, Brid DELAHUNT, “Doing a Thematic Analysis: A Practical, Step by-Step Guide for Learning and Teaching Scholars”, All Ireland Journal Of Higher Education, vol 9, 2017, pp. 3351-33514.

MARANS Robert, ”Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi”, çev. Handan Dülker Türkoğlu, Mimarlık Dergisi, s.335, 2007, ErişimTarihi:25.10.2021,

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review, 370-396.

MASSAM Bryan, “Quality of Life: Public Planning and Private Living”, Progress in Planning, v.58, 2002, pp.141-227.

MCNEILL William, Dünya Tarihi, çev. Alâeddin Şenel, Ankara: İmge Yayınevi, 2001.

Mercer Human Resource Consulting, Erişim Tarihi: 11.11.2021,
<https://www.mercer.com.tr/basin-odasi-haberler/merc-2018-yasam-kalitesi-arastirmasinin-sonuclari-aciklandi.html>

MERİÇ Erkan, “Sağlığı Geliştirme Açısından Sağlıklı Kentler Projesi”, (Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2006.

MIDDLETON Victor, CLARKE Jackie R., Marketing In Travel and Tourism, Rochester, Kent, 2001.

MOUSAVI Seyed Niva, “Livability in Historic Urban Quarters Case Study: Walled City of Famagusta”, Master of Science in Urban Design Eastern Mediterranean University, 2013.

MULLINS Patrick, “Cities for pleasure: the emergence of tourism urbanization in Australia”, Built Environment, 18(3), pp. 187-198, 1992.

MULLINS Patrick, “The Evolution of Australian Tourism urbanization” E. L. Hoffman, S. S. Fainstein, & D. R. Judd (Ed.) içinde, Cities and visitors: Regulating people, markets and city space, Blackwell Publishing, ss.126- 142, 2003.

MULLINS Patrick, “Tourism Urbanization”, International Journal of Urban and Regional Research, 15 (3), pp. 326-342, 1991.

MULLINS Patrick, “Tourist Cities As New Cities: Australia’s Gold Coast and Sunshine Coast. Australian Planner, 28 (3), pp.37-41, 1990.

MULLİGAN Gordon, John CARRUTHERS, Meagan CAHILL, Urban Quality Of Life And

MUMFORD Lewis, Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği, çev.

MURADOV Seyfeddin, “Turizmin Kentleşme Süresine Etkileri: Alanya Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

MÜEZZİNOĞLU Talha, “Yaşam Kalitesi”, (Üroonkoloji Derneği 2004 güz dönemi konuşması), Üroonkoloji Bülteni, s.1, 2005, ss. 25-29.

NARİN Meziyet, “ Ayvalık ve Burhaniye İlçelerinin Yat Turizmi Arzı ve Sorunları”, Sosyal Bilimler Dergisi, 2002, ss.127-145.

NASIR Niray, “Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.9, 2002, ss. 3-27.

NERSE Serdar, Emrullah TÜRK, “Kırsal ve Kentsel İlişkilerde Değişim: Yeni Tanımlamalar ve Kavram Okumaya Yönelik Bir Analiz”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, y.5, s. 63, 2017, ss. 504-525.

Nüfusları 10'a Katladı, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/nufuslari-10a-katlandi-40131835>, Erişim tarihi: 01.03.2023.

Nüfusu 60 binden 500 bine çıkan ilçe: Ayvalık, <https://www.haberler.com/guncel/bayramla-baslayan-sezonda-nufusu-60-binden-500-6328562-haberi/>, Erişim tarihi: 01.03.2023.

ODABAŞ Yılmaz, Tüketim Kültürü: Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma, İstanbul: Sistem Yayınları, 2006.

OECD, “Economic Surveys Turkey”, 2016, Erişim Tarihi: 28.10.2021.

OKÇU Murat, Ersin KAYA , “Sağlıklı Şehirler Oluşturma Sürecinde Yerel Yönetimlerin Rolü”, 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiri Kitabı, 2008, ss.363-376.

OLGUN İnci, ÇILGIN Kumru, ALTINER Derya, TURGUT Esra, ERGÜN Meryem, MANCO Timuçin Kaan, 2 Yaka 1 Coğrafya: Ayvalık ve Lesbos Kırsalı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, 2018.

ÖCAL Usta, Genel Turizm, İzmir: Anadolu Matbaacılık, 2001.

ÖKDE Fatma, “Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisi”, Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, v.6, s.1, 2019, ss.587-597.

ÖNDER Fahrettin, “Kentli Hakları ve Yerel Siyaset – I”, Yerel Siyaset, s.29, 2008, ss. 22 – 28.

ÖREN Kenan, YÜKSEL Hasan, “Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı”, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, c.1, s. 1, ss. 34-59.

ÖZCAN Burcu, “Sosyolojik Olarak Tüketim ve Boş Zaman: İstanbul Olivium Outlet Center ve Galleria Alışveriş Merkezleri Örnekleri”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

ÖZDEMİR Cansev, SARI Yaşar, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Seyahat ve Yeni Orta Sınıf Üzerine Bir Değerlendirme”, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, c.8, s.2, 2020, ss. 1592-1607

ÖZDEMİR Eylem, “Kentın Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar: Toplumsal Süreç ve/veya Mekânın Çözümlemesi”, İdealKent: Kent Araştırmaları Dergisi,

s.1, 2010 ss.44-77

ÖZER Selda Uca, “Şehir Turizmi ve Kültür: Yabancı Turistlerin Kültürel Bir Destinasyon Olarak İstanbul’u Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma”,(Doktora Tezi), Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

ÖZKÖK Ferah, GÜMÜŞ Fadime, “Sürdürülebilir Turizmde Bilginin Önemi”, Yönetim Bilimleri Dergisi, s.7, 2009, ss. 51-71

ÖZMEHMET Ecehan, “Dünya ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları”, Yaşar Üniversitesi E-Dergi, c.3, s.12, 2008, ss.1853-1876.

ÖZMETE Emine, “Değerlerin Yaşam Kalitesi Üzerindeki Rolü (Tokat Örneği)”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1997.

ÖZTÜRK Ayça, “Kıyı Yerleşimlerinde İkinci Konutun Kentsel Yaşam Kalitesine Etkileri Ayvalık Örnekleme”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2013.

PACIONE Micheal, “Urban Environmental Quality And Human Wellbeing - A Social Geographical Perspective”, Landscape and Urban Planning, n.65, 2003, pp. 19-30.

PALABIYIK Hamit, Sürdürülebilirlik ve Yerel Yönetimler: Uygulanabilirliği ve Ölçümü Üzerine, Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1: Reform, ed. Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik, Ankara: Nobel Yayınları, 2005.

PAWAN, “Urbanization and Its Causes and Effects: A Review”, International Journal of Research and Scientific Innovation (IJRSI9, v.3, n.9, 2016, pp.110-112.

Pehlivan R. “Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Almakta Olan Öğrencilerin Sektör İle İlgili Tutumlarının Mezuniyet Sonrası Kariyer Seçimine Etkisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

PEKPAK Erdem, “Kıyı Alanlarında Turizm Odaklı Mekansal Gelişim: Lara Örneği”, (Uzmanlık Tezi), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü”, 2012.

PEKTAŞ Ekrem Kadri, Fehmi AKIN, “Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak “Katılım Hakkı” ve Türkiye”, Afyon Kocatepe Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.12, s.2, 2010, ss.23-49.

PERİM Aysun, “Trakya Üniversitesi Eğitim, Araştırma ve Uygulama Hastanesi’nde Çalışan Hemşirelerin Kaliteli Yaşam Algısının Belirlenmesi”, (Yüksek Lisans Bitirme Tezi), Trakya: Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2007.

PROTASSENKO Tatiana, “Dynamics of The Standard of Living in St Petersburg During Five Years of Economic Reform”, Blackwell Publishers, c.21, s.3, 1997, ss. 445-454.

Public Policy: A Survey. Advances In Urban Economics, (Eds.), In R. Capello & P. Nijkamp, Amsterdam, Elsevier Science B., 2004, ss.729–802.

PUSTU Yusuf, “Küreselleşme Sürecinde Kent: Antik Site ’den Dünya Tarihine” , Sayıştay Dergisi, s.60 2006, ss.129-151.

Robert W.Marans (2003). The Policy and Research Benefits of Quality Of Urban Life Studies, International Conference On Quality Of Urban Life, İstanbul, s. 33.

RONAY Sevgin Akış, “Fordizmden Post Fordizme Geçiş Sürecinin Turizme Yansımaları: Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, c.13, s.1, 2002, ss.9-14.

RUETSCHKE Judith, “Urban Tourism – What Attracts Visitors to Cities”, Lets Talk Business, n.117, 2006.

SARI Volkan İdris, Volkan KINDAP, “Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Analizi”, Sayıştay Dergisi, s.108, 2018, ss.39-72.

SAWENA Shekhar, Dawn CARLSON, Rex BILLINGTON, John Orley, “The WHO quality of life assessment instrument (WHOQOL-BREF): the importance of its items for cross-cultural research” Quality of Life Research, n.10, 2001, pp.711-21.

SELÇUK Güven, “Fordist Birikim Rejimi ve Kitle Kültürü”, Journal Of Yaşar University, s.24, ss.4130-4152, 2011.

SENCER Yakut, Türkiye’de Kentleşme, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

SENEMOĞLU Olkan, “Tüketim, Tüketim Toplumu ve Tüketim Kültürü:

Karşılaştırmalı Bir Analiz”, İnsan ve İnsan Dergisi, s.12, ss.66-86, 2017

SEVER Mustafa, “Tüketim Kültürü Bağlamında Düşünen İnsandan Tüketen İnsana”, 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, ss.285-290, 2017.

SEZGİN Orhan Mesut, Genel Turizm, Ankara: Tubitay Yayınları, 1995.

SHIN Chull, Conrad P. RUTKOWSKI, Chong-Min PARK , “The Quality Of Life In Korea: Comparative And Dynamic Perspectives”, Social Indicators Research, v.62, n.63, 2003, ss.3– 16.

SHIN Chull, Conrad P. RUTKOWSKI, Chong-Min PARK , “The Quality Of Life In Korea:

SJOBERG Gioden, The Preindustrial City: Past And Present, The Free Press, 1960.

SKEVINGTON Suzanne, Lofty M, O’Connell KA., “The World Health Organization’s WHOQOL-BREF Quality of life assessment: psychometric properties and results of the international field trial a report from WHOQOL-Group”, Quality of Life Research, v.13, n.2, 2004, pp.299-310.

SLATTERY Martin, Sosyolojide Temel Fikirler, b.6., İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2014.

SOLMAZ Seyit Ahmet, “Turizmin Doğuşu: Sosyolojik Bir Olgu Olarak Turizm Nasıl Ortaya Çıktı?”, International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, v.5, n.19, pp.867-882, 2019.

SOYKAN Abdullah, EFE Recep, CÜREBAL İsa, SÖNMEZ Süleyman, “Türkiye Turizm Politikaları ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planına Eleştirisel Bir Yaklaşım”, Madra Dağı Ulusal Çalıştayı, 2012, ss.82-90.

SPICER Micheal, “Public Administration, the State, and the Postmodern Condition: A Constitutionalist Perspective”, American Behavioral Scientist, v.41, 1997T, pp.90-102, 1997.

STOVER Mark Edward, Charles L. LEVEN, “Methodological Issues in the Determination of the Quality of Life in Urban Areas”, Urban Studies, s.29, n.5, 1992, pp.737-754.

SUFİAN Abu Jafar Mohammad “A Multivariate Analysis of the Determinants of Urban Quality of Life in the World’s Largest Metropolitan Areas”, Urban Studies, v.30, n.8, 1993, pp.1319- 1329.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Erişim Tarihi: 23.11.2021, <https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-kalkinma-amaclari/>

ŞEKER Murat, İstanbul’da Yaşam Kalitesi Araştırması, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2011.

ŞENARAS Arzu Eren, Işın ÇETİN, “OECD Ülkelerinde Refahın Daha İyi Yaşam Endeksi İle Analizi”, PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, c.11, s.2, 2016, ss.31-51.

ŞENER Ülker, Emre KOYUNCU, Tunga KÖROĞLU, Metehan GÜLTAŞLI, Sosyoekonomik Haritalama: Kentin Sosyoekonomik Yapısını Anlamak ve Görselleştirmek, Ankara: Katılımcılık Rehberleri, 2014.

ŞENTAY Bülent, Bir Gezi Kitabı: Adım Adım Ayvalık, Ayvalık Ticaret Odası Adım Adım Ayvalık Projesi, 2013.

ŞOLT Burçin Henden, “Yerel Kalkınma Olgusunun Yaşanabilir Kentler Açısından Değerlendirilmesi”, Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, c.5, s.2, 2018, ss.39-46.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Genel Nüfus Sayımı Balıkesir Vilayeti Ayvalık şehri Verilerinden ve İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü Yayınları, 1964, Ayvalık'ta Şehircilik Araştırmaları 1962-1963 Ders yılı, st:13. grafik 117deki verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 1990 ve 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri verileri.

TACHİR Gildis, “Kıyı Kentleri ve Ekolojik Turizm İlişkisinde Bütünleşik Konaklama Yaklaşımı: Dedeoğlu ve Dada Örnekları”, (Doktora Tezi), Trakya: Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.

TALU Nuran, “Yerel Çevre Eylem Planları: Türkiye Strateji Raporu”, Bölgesel Çevre Merkezi REC Türkiye, Ankara: 2006, ss. 1-72

TANDOĞAN Okşan, “Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekan: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar”, Megaron, c.9, s.1, 2014, ss.19-33.

TARIK Şengül, “Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı”, Praksis Dergisi, s.2, 2001, s. 9-31.

Tarihi:10.10.2021,file:///C:/Users/ilayda/Downloads/WHO_HIS_HSI_Rev.2012.03_eng.pdf

TAŞ Seyhan, Enver GÜNAY, ” Antik Çağ Toplumlarının Özellikleri, Geleneksel Statüleri ve

TEBER Serol, İlk Toplumların Değişimleri, İstanbul: Say Yayınları, 1985.

TEKELİ İlhan, , Modernite Aşılırken Kent Planlaması, Ankara: İmge Kitabevi, 2001.

TEKELİ İlhan, Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.

TEKİN Ömer Akgün, “İslami Turizm: Dünyadaki ve Türkiye’deki Genel Durum Üzerine Bir İnceleme”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c.7, s.29, 2014, ss. 750-766.

TEZCAN Mahmut, Sosyolojiye Giriş, b.9 Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.

TIRAŞ Hayrettin, “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.2, s.2, 2012, ss.57-73.

TOMYN J. Adrian, “Raymond A. Bauer: A Pioneer in the Use of Sample Surveys to Assess Quality of Life”, Applied Research Quality Life, v.10, 2015, pp.375-377.

TOPÇU Birol, Sinan SARAÇLI, Pınar DURSUN, Cengiz GAZELOĞLU, “Akademisyenlerin Yaşam Kaliteleri Üzerine Bir Çalışma: Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği”, Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, c.2, s.2, 2012, pp.15-19.

TOPRAK Karaman, Kent Yönetimi ve Politikası, Ankara: Siyasal Kitapevi, 2016.

TOSKAY Tunca, Turizm Olayına Genel Yaklaşım, İstanbul: Der yayınları, 1989.

TOSUN Elif Karakurt, “Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri”, PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, s.2, 2009.

TÖNNIES Ferdinand, Cemaat ve Cemiyet, çev. Sezai Zeybekoğlu, b.1.İstanbul:

Ötüken Neşriyat, 2020.

TSOUROS Agis, World Health Organization Healthy Cities Project: a project becomes a movement: review of progress 1987 to 1990, Who Healthy Cities Project Office, 1992, Erişim Tarihi: 02.11.2021, https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0016/101446/WA_380.pdf.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, “Planlama”, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, s.46, 2009.

Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2.baskı, 2014.

Türkiye Bilim Akademisi (TÜBA), “Çevre ve Sürdürülebilirlik”, Erişim Tarihi: 26.11.2021, <http://www.tuba.gov.tr/tr/programlar-ve-projeler/akademi-program-ve-projeleri/cevre-ve-surdurulebilirlik>

Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, “HABITAT Konferansları”, Erişim Tarihi: 23.11.2021, <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “BM İnsan Yerleşimleri Programı”, Erişim Tarihi: 24.11.2021, <https://www.mfa.gov.tr/bm-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Sürdürülebilir Kalkınma” Erişim Tarihi:

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Sürdürülebilir Kalkınma”, Erişim Tarihi: <https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Yerel Gündem 21”, Erişim Tarihi: 23.11.2021, <https://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “İllerde Yaşam Endeksi”, Resmi İstatistik Portalı, Erişim Tarihi: 26.11.2021, <https://www.resmiistatistik.gov.tr/detail/subject/illerde-yasam-endeksi/>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2020”, 2020a, Erişim Tarihi: 25.11.2021, https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnun

iyeti_arastirmasi_2020.pdf

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Yaşam Memnuniyeti Araştırması Mikro Veri Seti” 2020b, Erişim Tarihi: 25.11.2021, <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/yasam-memnuniyetiarst.pdf>

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, Erişim Tarihi: 08.11.2021, <https://www.skb.gov.tr/birlik-hakkinda/birlik-hakkinda/>

TÜRKÖĞLU Dülger Handan, Fulin BÖLEN, Perver Korça BARAN, Robert W. MARANS,

TÜRKSEVER Evcil Nilay, “Türkiye’de Büyükşehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi”, (Doktora tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2021-2023), Erişim Tarihi: 25.09.2021, <https://www.tkd.gov.tr/Content/File/UKKS-3Belgesi.pdf>.

ULUSOY Ahmet, Tarık Vural, “Kentleşmenin Sosyo Ekonomik Etkileri”, Belediye Dergisi, c.7, s.12, 2001, ss. 24-31.

UNCED, BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, (United Nations Conference on Environment and Development, Rio De Janeiro, Brazil), 1992a, Erişim Tarihi: 23.11.2021 <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>

UNCED, Gündem 21, (Agenda 21, United Nations Conference on Environment and Development A/CONF.151/26 (Vol. I), Rio De Janeiro, Brazil), 1992b, Erişim Tarihi:

UN-HABITAT , “Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı”, Erişim Tarihi: 12.11.2021, <https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa>.

UN-HABITAT, “Global Urban Indicators Database Version 2”, United Nations Human Settlement Programme, United Nations Publications, 2001, pp. 1-30.

UN-HABITAT, “Urban Indicators Guidelines”, United Nations Human Settlement Programme, United Nations Publications, 2004, pp. 1-60.

UNİCEF, “Universal Declaration of Human Rights”, Erişim Tarihi: 28.20.2021, www.unicef.org.

URIELY Natan, “The Tourist Experience: Conceptual Developments”, Annals of Tourism Research, v.32, pp.199-216, 2005.

URRY Jhon, Mekanları Tüketmek, Çev: Rahmi Ögdül, İstanbul: Mart Yayıncılık, 1999.

USTA Öcal, Turizm: Genel ve Yapısal Yaklaşım, Detay yayıncılık, 5. Baskı, 2016.

UYSA Fatma Nur, Taner ERSÖZ, Filiz ERSÖZ; “Türkiye’deki İllerin Yaşam Endeksinin Çok Değişkenli İstatistik Yöntemlerle İncelenmesi”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, c.9, n.1, 2017, ss.49-65.

UYSA Fatma Nur, Taner ERSÖZ, Filiz ERSÖZ; “Türkiye’deki İllerin Yaşam Endeksinin Çok

ÜÇER Aslı Gürel, “Kentsel Yaşam Kalitesinin Belediye Hizmetleri Kapsamında Belirlenmesine ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: Orta Ölçekli Kent Örnekleri”, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2009.

ÜLENGİN Burç, Fusün Ülengin, Ümit Güvenç, “A Multidimensional Approach to Urban quality of Life: The Case of İstanbul”, European Journal of Operational Research, c.130, s.2001, ss.361-374.

ÜLENGİN Burç, Ümit GÜVENÇ, Fusün ÜLENGİN, "Urban quality of life in İstanbul: Priorities and segmentation, European Regional Science Association, ERSA Conference Papers, 1988, ss. 1-17,

ÜNCÜ Bülent, Özen ABANOZ, Ebru ÖLMEZ, Gülran DURUKAN, M.Nazım ÖZER, İlker AKBAY, Emrah SÖYLEMEZ, Esra İNCE, Pınar ZORAL, “Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi Araştırma Raporu”, Bayındırlık Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler ve Mesleki Eğitim Dairesi Başkanlığı Stratejik ve Fiziki Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2008,

ÜRKEK Resul, “Jean Baudrillard ve Tüketim Toplumu”, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

ÜSTÜN Berna, TUTAL Osman, “Tüketim Alışkanlıklarındaki Değişimler ve Bu Değişimlerin Alışveriş Mekanlarına Etkisinin Eskişehir Örneğinde İrdelenmesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c.8, s.2, ss.259-282, 2008.

VEENHOVEN Ruut, Devrim DUMLUDAĞ, “İktisat ve Mutluluk”, İktisat ve Toplum Dergisi, s.58, 2015, ss.46-51.

WEAVER David, “Alternative to Mass Tourism in Dominica”, Annals of Tourism Research, v. 18, n. 3, 1991, pp. 414-432.

WEENHOVEN Ruut, "The Four Qualities of Life: Ordering Concepts and Measures of the Good Life", Journal of Happiness Studies, v.1, 2000, pp:1-39.

WHEELERStephen, Planning for Sustainability: Toward Livable, Equitable and Ecological Communities, Londra - New York: Routledge Publishing,

WIRTH Luis, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, Ayten Alkan, Bülent Duru (Der. ve Çev.), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara, 2002, s. 77-106.

World Health Organization QoL Group, “The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL)”, Position Paper from the World Health Organization, Social Science And Medicine, v.41, 1995, ss. 1403–1409.

World Health Organization, “WHOQOL User Manuel”, WHO(MNH/MHP/98.4), 1998, Erişim

Yansımaları”, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, y.10 c.16, s.31, 2020, ss.4532-4558.

YAVUZÇEHRE Pınar Savaş, Sülün Evinç TORLAK, “Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c.2, s.4, 2006, ss.184-207.

YAVUZÇEHRE Pınar, “Belediyelerin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkileri: Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi), Denizli: Denizli Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

YAYLI Hasan, “ Küreselleşmenin kentler Üzerine Etkisi: İstanbul Örneği” SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, c.12, s. 24, ss. 331-356.

YAZOĞLU Ruhattin, “Ebu'l Hasan Harakani'de Hoşgörü ve İnsan Doğası”, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, Kars, 2014, ss. 1-10.

YENİ Onur, “Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.16, s.3, 2014, ss.181-208.

YETİM Birol, “Yaşam Memnuniyeti ve Yaşam Kalitesinin Belirleyicileri: Sağlık Hizmetlerinden Memnuniyet ve Sağlık Statüsünün Rolü”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

YILDIRIM Aziz, “Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimsel Enstitüsü, 2004.

YILDIRIM Aziz, “Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

YILDIRIM Burcu, “Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Yaklaşımının Katılımcılık İlkesi: Kaş-Kekova Denizel Yönetim Planı”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

YILDIRIM Işıl, “Tatil Köylerinde Çevre ve İhtiyaç Programı Verilerinin Mimari Tasarıma Etkisinin Bodrum Yöresi İçin İncelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, 2004.

YILDIRIM Mustafa, “Kavramsal Çerçevesi İçerisinde Kent, Kentleşme ve Kentlileşme”, Toplum Bilimleri Dergisi, c.8, s.15, 2014, ss. 321-348.

YILDIZ Hülya Turgut, “Dosya: Kentsel Yaşam Kalitesi Kentsel Yaşam Kalitesi: Kuram, Politika Ve Uygulamalar”, Mimarlık Dergisi, 2007, ss.335-351.

YILDIZ Zafer, “Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi, c.3, s.5, 2011, ss. 54-71.

YILMAZ Burcu Selin, DOĞRU Hümeysra, YUMUK Yurdanur, “Bir Kırsal Turizm Çeşidi Olarak Tarım Turizminin Ayvalık’ta Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma”, Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi, ss.28-34, 2014.

YILMAZ Nail, “Farklılaştıran ve Ayırıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme” Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi s.48, 2004, ss.249-267.

YORULMAZ Ahmet, Ayvalık’ı Gezerken, Geylan Kitapevi, 2000.

YORULMAZ Ahmet, *Ayvalık’tan Cunda’dan*, Remzi kitapevi, 2012.

YURTSAL Kenan, “Türkiye’de Sürdürülebilir Turizm”, Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi”, s.4, 2019, ss.61-79

YÜCEL Besime, ERTİN Gaye, “Muğla İlinin Kültür Turizmi Potansiyeli”,
Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi, c.3, s.2, ss. 100-112, 2019.

ZYGMUNT Bauman, Çalışma, Tüketici ve Yeni Yoksullar, Sarmal Yayınevi,
İstanbul,1999.

EK 1. AYVALIK HABER GÖRSELLERİ

Ayvalık Haber Görseli 1

bigpara BORSA DÖVİZ ALTIN VİOP/VARANT ANALİZ KOBİ KRIPTO PARALAR

AA Oluşturma Tarihi: Temmuz 05, 2016 14:14 2dk okuma

Kuzey Ege'nin turizm merkezlerinden Balıkesir'in Edremit ve Ayvalık ilçeleri, Ramazan Bayramı'nda tatilcilerden ilgi gördü. Kışın 140 bin olan Edremit'in nüfusu 1 milyon 300 bini bulurken, Ayvalık'ın ise 70 binden 500 bine ulaştı

Balıkesir'in Kuzey Ege kıyılarındaki yerleşim birimlerinin nüfusu, 9 günlük bayram tatili ve turizm sezonunun başlamasıyla yaklaşık 10 kat arttı.

Cunda ve Lale Adası, güneşin batışının en güzel izlendiği yerlerden olan Şeytan Sofrası, Sanırsaklı plajları, tarihi taş evleri ve Kazdağları'yla ün salan Ayvalık, Akçay, Altınoluk, Güre Edremit ve Zeytinli gibi turizm merkezleri, yaz sezonunda yine yerli turistin gözdesi oldu.

Ayvalık Haber Görseli 2

SABAH SON DAKİKA GÜNDEM EKONOMİ YAŞAM SAĞLIK DÜNYA SI

PIYASALAR DÖVİZ ALTIN BORSA TAHVİL-BONO-REPO

Giriş Tarihi: 22.7.2021 11:20 Son Güncelleme: 22.7.2021 11:22

Ayvalık'a turist akını: Nüfusu 10 kattan fazla arttı

Marmara bölgesinin en çok tercih edilen tatil merkezlerinden biri olan **Ayvalık**'ta nüfus 10 kat arttı. 64 bin kişinin yaşadığı ilçenin nüfusu 700 binlere dayandı. İlçe esnafının yüzü gülerken, turistik kente adeta adım atacak yer kalmadı.

TUNA ÇAM

SON DAKİKA

Ayvalık Haber Görseli 3

Nüfusu 60 Binden 500 Bine Çıkan İlçe: Ayvalık

1 Ağustos 2014 12:14

Güncel Haberler

60 bin nüfuslu Kuzey Ege'nin turizm merkezi Ayvalık, bayramla başlayan turist akınının ardından bugünlerde 500 bin kişiyi konuk ediyor.

Kış nüfusu 60 bin civarında olan ve ramazan ayını sakın geçiren Kuzey Ege'nin turizm merkezi Ayvalık ilçesi, Ramazan Bayramı ile başlayan turist akınının ardından bugünlerde 500 bin kişiyi konuk ediyor.

MİLYONLARCA KİŞİ AKIN EDİYOR

AA muhabirinin aldığı bilgiye göre, Ayvalık, doğa, deniz, dalış, kültür turizmi ve yemek çeşitleriyle turizm bakımından önemli bir potansiyeli barındırıyor. Kuzey Ege'nin turizm merkezi ve genellikle yerli turistlerin gözdesi olan Ayvalık; Sarımsaklı Plajları, ender güzellikteki Patriça Koyu, 24 adası, dünyaca ünlü kızıl mercanların görülebildiği 60 dalış noktası, dünyada güneşin en güzel battığı nadir yerlerden olan "Şeytan Sofrası", tescilli bin 800 tarihi binası, zeytinyağlı yemekleri, müzeleri ve tostuyla her yıl yaz aylarında milyonlarca kişiyi ağırlıyor.

Yazlık konutları, otel ve pansiyonlarıyla İstanbul başta olmak üzere Bursa, Ankara, İzmir ve Eskişehir gibi pek çok büyükşehirden turistlerin ilgi gösterdiği Ayvalık, son yıllarda Balkanlar'ın da gözde turizm merkezleri arasına girdi.

Ayvalık Haber Görseli 4

Ayvalık Belediye Başkanı Rahmi Gençer, bugünlerde ilçede yılın en kalabalık döneminin yaşandığını söyledi. Kış nüfusu 60 bin olan ve ramazanı oldukça sakın geçiren ilçenin, bayramla başlayan turist akınının ardından bugünlerde 500 bin kişiyi konuk ettiğini anlatan Gençer, hafta sonlarında gününbirlikçilerle bu sayının daha da arttığını dile getirdi.

İlçede her yıl yaz sezonunun sadece 60 gün sürdüğünü ve ortalama 500 bin kişilik nüfusun bu dönemde sabit kaldığını aktaran Gençer, "Kışın bir ilçe iken yazın birçok ili geride bırakan nüfusa ulaşıyoruz. Akaryakıt istasyonları bazen yakıt yetiştiremiyor, ekmek fırınları tam kapasite çalışıyor, sahil kesimlerindeki aile bahçelerinde bir bardak çay için sıra bekleniyor" dedi.

Gençer, son günlerde nüfusun bir anda kış mevsimine göre yaklaşık 9 katına çıkmasının, trafik, otopark, belediyecilik ve diğer bazı konularda sıkıntılar oluşturabildiğini vurguladı.

Ayvalık Haber Görseli 5

Ayvalık'a turist akını

Giriş: 30 Temmuz 2010 10:37 Güncelleme: 30 Temmuz 2010 10:37

Ayvalık'a turist akını

Büyük oku

A A A

Balıkesir'in Ayvalık ilçesine bağlı Küçükköy beldesinin 18 kilometrelik kumsalı, havası ve bakir doğasıyla dünyaca ünlü Sarımsaklı'da son yılların en kalabalık dönemini yaşadığı belirtiliyor.

SUAT SALGIN
BALIKESİR

Kış aylarında 8 bin civarında olan beldenin nüfusunun turizm dönemi olan bu aylarda gününbirlik yöreye gelen turistlerle birlikte normalde 200 bin civarına çıkan nüfus 2010 yaz sezonunun Haziran-Temmuz ortalamasında 270 bin civarında olduğunun tahmin edildiği belirtiliyor.

Ekin Grubu Araştırma Birimi'nin, gazete ilanlarında yer alan fiyatları baz alarak Türkiye genelinde her bölgeden toplam 93 tesis üzerinden yaptığı incelemeye göre Alanya, Kuşadası-Didim, Marmaris-Dalaman, Side-Manavgat, Ayvalık ile Kemer bölgelerindeki tesislerin fiyatları ortalamanın üzerinde artmasına ait raporun ardından Ayvalık'ta gecelik konaklama ücretlerinin yüzde 24.7 artmış olmasına rağmen Ayvalık ve Sarımsaklı'ya olan ilginin yoğunluğu ise şaşkınlıkla karşılanıyor.

Ayvalık Haber Görseli 6

Ayvalık'ta yazın nüfus patlaması yaşanıyor!

Editor: | Yayınlanma: 11:13 - 2 Ağustos 2014

Ayvalık Belediye Başkanı Rahmi Gençer açıkladı: "Ayvalık'ta yazın fırınlar tam kapasite çalışıyor. Tatilciler sahildeki kafeteryalarda bir bardak çay için sıra bekliyor. Nüfusun yazın bir anda 9'a katlanması belediyecilik açısından da sıkıntılara neden olu

Ayvalık Haber Görseli 7

Ayvalık'ta bayram yoğunluğu

Giriş: 22.07.2021 - 11:11
Güncelleme: 22.07.2021 - 11:11

Ayvalık'a nüfusunun 10-12 katı tatilci gitti. Ayvalık merkez ile Cunda Adası arasında ulaşımı sağlayan Gönül Yolu İlçe Emniyet Müdürlüğü ekipleri tarafından 4 saat süresince geçici süreyle kapatıldı. Ada'ya yönelik yoğun bir araç trafiğinin ardından Cunda'da araçların ilerleyemez hale geldiği için bu kararın alındığı öğrenildi.

EK 2. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME

Görüşme 1 (K.A.)

1. Ayvalık'ta ikamet süreniz nedir?

K.A. : 27 yıldır ikamet ediyorum.

2. Yaşınız?

K.A. : 59 yaşımdayım.

3. Mesleğiniz?

K.A. : Emekli uzman sınıf öğretmeniyim.

4. Ayvalık'ın gelişiminde Turizm sektörünün yerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
Ayvalık'taki kentleşme süreci için turizme bağlı kentleşme diyebilir miyiz?

K.A. : Ayvalık'ın gelişimi sağlayan en büyük faktörlerden birinin turizm olduğunu düşünüyorum. . Hatta son yıllarda turizmde marka bir şehir haline geldik.1983 yılından itibaren başlayan turizm ile ilgili çalışmalar Ayvalık'ın kentleşme sürecinde çok etkili olmuştur. Bu çalışmalar ilçemizin ekonomik gücünü ve farklı istihdam kollarının gelişimini sağlamıştır. Ayvalık doğal, beşeri, tarihi ve kültürel niteliklerinin farkına varmış ve turizm koluyla kentleşmesini şekillendirmiştir. Özellikle 1995 yıllardan itibaren Ayvalık turizm potansiyelinin farkına varmıştır. O zamandan günümüze park alanlarını, plajlarını, konaklama tesislerini, deniz turizmi faaliyetlerini arttırarak turizmle birlikte ön plana çıkmaya ve bu çerçevede kentsel niteliklerini kazanmaya başlamıştır. Turizm zamanla Ayvalık'ın kalbi olmaya başlamıştır.

5. Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri sizce nelerdir?

K.A. : Ayvalık'ın kentleşme sürecinde turizmin büyük katkıları olmuştur. Birçok yan sektörün çoklu organizasyonu ile oluşan turizm faaliyetleri hem istihdamı arttırmakta hem de yerel ekonomiye çok büyük bir katkı sağlamaktadır Ayrıca özellikle son dönemlerde hemen karşımızda yer alan Midilli ile de turizm sayesinde çok büyük bir etkileşim yaşanıyor. Midilli adası ile aramızda düzenlenen günübirlik vb turlar Ayvalık'ın ekonomisine katkı sağlayan yine bir başka noktayı oluşturuyor. Fakat bu noktada şunu da belirtmem gerekli; Ayvalık'ta turizm faaliyetleri ağırlıklı olarak yaz sezonu döneminde yoğunluk

kazanıyor. Bu yüzden sezonda çok fazla istihdam alanı varken özellikle kış aylarında istihdamda düşüş yaşanıyor. Bu da sezonluk turizme ağırlık vermek yerine bunu yılın her ayına yayma gerekliliğini Ayvalık'a gösteriyor. Sonrasında yine son yıllarda kamp alanında büyük gelişmeler var. Bu da doğasever vatandaşların ya da konaklama tesislerin kalmak istemeyen vatandaşlarımız için çok güzel bir alternatif yaratıyor. Böylece hem ekonomik katkı sağlanıyor hem de zaten çok kültürlü olan sosyal yapımız daha da zenginleşiyor. Kültür alışverişi kentimizdeki her alana yansıyor. Hatta bu durum sosyal, ulusal ve uluslararası barışa da katkı sağlıyor. Hatta ve hatta burada yaşanan bu alışveriş hak ve hürriyet kavramlarının daha çok içselleştirilmesine de katkı sağlıyor. Farklı bakış açılarına sahip insanların bir araya gelmesiyle oluşan farklı bakış açılarının toplamı kentin siyasal yönetiminin daha demokratik bir tabanda ve yönetim olgusunu daha çok içine alacak şekilde yönetilmesine katkı sağlıyor. Yine turizm sayesinde kentin tarihi dokusu çok daha iyi korunuyor. Doğayı korunma faaliyetleri, sivil toplum örgütlerinin çalışmalarıyla aşırı yapılaşmanın önlemeye çalışması gibi faaliyetler bile aslında turizm farkındalığının ortaya çıkmasıyla artmaya başlamıştır diyebilirim. Yani turizm çerçevesinde kentleşme Ayvalık'ta doğaseverliği, doğanın korunması gerektiği inancını beslemiştir, disiplinize etmiştir. Olumsuz etkilerine bakacak olursak da; aslında olumsuz demek biraz yanlış olabilir. Çünkü özellikle son 10 yıldır medyanın da büyük katkısıyla kentimize dönem dönem çok fazla misafir geliyor. Tabi bu durumda da altyapı biranda artan nüfusu kaldıramıyor ve hizmetlerde çeşitli aksaklıklar meydana gelebiliyor. Örneğin Ayvalık'ta çok uzun bir dönem yaz aylarında su kesikliği sorunu yaşandı. Ayrıca bir anda artan nüfus sebebiyle trafik sorununu çok oluyor. Hatta birkaç yıldır düzenli olarak nüfusun çok arttığı dönemlerde Cunda Adasına giderken jandarma yolu kesiyor ve adaya araçla girişi engelliyor. Bunun dışında gürültü kirliliği, otopark alanlarının yetersiz kalması, sağlık hizmetlerinde aksaklıklar, çevre kirliliği gibi sorunlarda ortaya çıkabiliyor. Fakat en başta da söylemiş olduğum gibi bunları olumsuzluk olarak değerlendirmek aslında yanlış. Sadece turizm planlamalarının biraz daha geniş ölçekte yapılması gerekiyor.

6. Kentsel yaşam kalitesi olgusu size neyi ifade ediyor?

K.A. : Çok geniş sosyal alanları olan, doğal güzelliklerin yoğun olduğu, sanatsal faaliyetlerin ve spor aktivitelerinin çok olduğu, kentsel alt ve üst yapı hizmetlerinin sorunsuz olduğu bir kentsel yaşamı ifade ediyor.

7. Ayvalık'ı kentsel yaşam kalitesi olgusu çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz?

7.1 Yaşam kalitesini olumlu/olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?

7.2 Ayvalık'ın yaşam kalitesi zaman içinde artmış mıdır yoksa azalmıştır?

K.A. 7: Ayvalık'ın Türkiye'de yaşanabilecek en güzel yerlerden biri olduğunu ve kentsel yaşam kalitesi anlamında çok şanslı olduğumu düşünüyorum.

K.A. 7.1: Ayvalık doğal güzellikleri, zengin kültürel yapısı, zengin mutfak ve temiz havası yaşam kalitesini çok olumlu etkilemektedir. Olumsuz faktörler ise; hala doğalgaz gelmediği için kışın hava kirliliği olabiliyor. Onun dışında özellikle son yıllarda medyanın da etkisiyle turizmde marka şehirlerden biri haline gelmesi nedeniyle kiralar gerçekten çok yüksek. Bir de daha önceki soruda da yanıtlamış olduğum gibi sezonda biranda artan nüfus ile alt ve üst yapıda yaşanan aksaklıklar yaşam kalitesini olumsuz etkileyebiliyor.

K.A. 7.2 : Zaman içerisinde özellikle de turizm ile birçok konuda meydana gelen farkındalık ve bilinç ile arttığını düşünüyorum.

8. Sizce Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesi, turizmden etkilenmekte midir?

8.1. Etkilendiğini düşünüyorsanız bu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

8.2. Kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin fazla olduğunu düşünüyorsanız kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm alanındaki gelişmeden feragat edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

K.A. 8: Kesinlikle etkilenmektedir.

K.A.8.1: Şöyle gruplandırarak anlatabilirim. Olumlu etkiler; doğaya karşı sorumlulukta artış, doğal ve tarihi yapının korunmasına daha çok katkı, daha iyi kentsel hizmetler, hareketli sosyal hayat, çok çeşitli ve kültürlü sanatsal aktiviteler, birçok su sporu, daha geniş bir mutfak repertuarı, daha hoşgörölü ve bilgili insanlar, kent yönetimi ile daha etkili bir yönetim tabanı. Olumsuz etkiler ise; aslında Ayvalık'ın yaşam kalitesinde sorun yok fakat daha öncede belirtmiş olduğum gibi sezonda biranda çok fazla nüfus artışı olduğu zamanlarda çevre kirliliği, gürültü kirliliği, alt ve üst yapı hizmetlerinde yetersizlik, otopark ve trafik sorunu gibi problemler meydana gelebiliyor. Bu da yaşam kalitesini düşürüyor.

K.A.8.2: Kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm ilgili herhangi bir

şeyden vazgeçilmesi gerektiğini düşünmüyorum. Sadece turizm planlamalarının özellikle sezonda artan nüfus sebebiyle daha iyi yapılmasını ve 12 aya yayılacak şekilde bir politika oluşturulmasını isterim.

Görüşme 2 (L.M.)

1. Ayvalık'ta ikamet süreniz nedir?

L.M. : 30 yıldır ikamet ediyorum.

2. Yaşınız?

L.M. : 53 yaşımdayım.

3. Mesleğiniz?

L.M. : Akademisyenim.

4. Ayvalık'ın gelişiminde Turizm sektörünün yerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayvalık'taki kentleşme süreci için turizme bağlı kentleşme diyebilir miyiz?

L.M. : Ayvalık'ın gelişiminde "turizm" önemli bir yere sahip. Çünkü turizmin çok büyük gelir yaratıcı bir özelliği vardır. Fakat bu gelir yaratıcı etki Ayvalık için; kalite, kaliteli yaşam, kaliteli destinasyon gibi kavramlara plansızlıklardan dolayı henüz etki etmiş değildir. Bu planlamalar ilçenin master planları, turizm eylem planları olarak adlandırılabilir. Bu planların yetersiz oluşu yerel yönetimler, odalar, Turizm Danışma Müdürlüğü ve sektör temsilcilerinin bir koordinasyon içinde olmasını ve çalışmasını engellemekte bu olumsuz süreç ise girişimcilerin bölgede yatırım yapmalarının önünde olumsuz bir faktör oluşturmaktadır. Ayrıca bu sebepler turizm tür çeşitlendirilmesini de engelleyici bir neden yaratmaktadır. Bu boşluk ve plansızlıktan dolayı da turizmin, Ayvalık'ın gelişimine olan katkısı gün geçtikçe azaltılmaktadır.

Ayvalık'taki kentleşme için "turizme bağlı kentleşme" kısmende olsa diyebiliriz. Aslında Ayvalık'taki kentleşmede gözümüze iki önemli sebep çarpıyor. Birincisi; özellikle son 15 yılda çalışma hayatında olan fakat büyük şehirlerin sorunlarından kaçan kişilerin kıyı sahillerindeki küçük yerleşim yerlerine olan kısmi göçü. İkinci konut varlığını da buna dahil edebiliriz yani yazlıkçıları. İkincisi de; aktif çalışma hayatının sonlandığı ve boş zamanın arttığı üçüncü yaş döneminde, bu boş zamanın değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen seyahatlerin ya da yeni bir yerleşim yerinde yaşama arzusunun Ayvalık üzerinde yoğunlaşmasıdır. Aslında

3.yas turizmi, alternatif bir turizm çeşididir. Fakat bu kategorideki kişilerin ortalama harcamaları düşük olduğu için bölgenin kalkınmasını sağlayacak gelir yaratıcı bir etki gösterememektedir. Sonuç olarak Ayvalık'taki kentleşmede turizmin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

5. Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri sizce nelerdir?

L.M. : Olumlu etkileri arasında; bir öndeki soruda da bahsetmiş olduğum bu 3 yaş turizmi sayesinde eğitilmiş insan ve kültürel düşünce transferlerinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü emekli olmuş birçok üst düzey yöneticinin, sanatçının, serbest meslek erbabının Ayvalık'ı tercih etmesi, sosyal ve kültürel alanda bölgeye bir vizyon kazandırmıştır. Ayvalık'ın konvansiyonel yapısını çok olumlu bir yönde hızlı bir şekilde değiştirmeye başlamıştır. Daha fazla hoşgörünün gelişmesine sebep olmuştur. Bu kişilerin bir kısmı sivil toplum kuruluşlarında bir kısmı belediye çalışmalarında aktif rol almaya başladıkça yeni meslek gruplarının da ortaya çıkmasına sebep olmuştur ve bu da Ayvalık ekonomisine dolaylı bir katkı sağlamıştır. Ayrıca bu durum kültürel değişim tanıtım olanaklarının da önünü açarak Ayvalık'ın merak ve tercih edilebilme özelliğini arttırarak ilçemize gelen yerli ve yabancı turist sayısında artış sağlamıştır.

Olumsuz etkileri arasında ise; yerleşme, yani konut problemi buna bağlı olarak çevrenin tahrip edilmesi ve çevre kirliliği, kontrolden çıkmış nüfus birikimi, ilçede yaşayanlar için sağlık hizmetlerindeki eksiklikler, altyapı problemleri ve Ayvalık' da ikamet etmelerine karşı kentlerden göç eden kişilere yabancı kalmış bir yerli halk çoğunluğunun oluşması ile Ayvalık halkının geleneksel yaşam biçimlerinin bozulması, turizmin en önemli faktörlerinin başında olan konukseverliğin yerini ekonomik çıkarların almasını sayabiliriz.

6. Kentsel yaşam kalitesi olgusu size neyi ifade ediyor?

L.M. : Kentsel yaşam kalitesi bana göre bölgenin demografik özelliklerinden özellikle eğitilmiş insan kalitesinin çokluğunu ifade ediyor. Eğitim düzeyi yüksek aynı zamanda giyinmeyi, yemeyi, içmeyi, eğlenmeyi, iletişimi bilen, bunu aktarabilen ve anlamlandırabilen kişilerle sosyal bir düzen içinde yaşayabilmeyi anlatıyor. Ek olarak alt ve üst yapı hizmetlerinin kusursuzluğunu, işsizliğin olmadığı, boş zamanların verimli aktivitelerle değerlendirilebildiği bir kenti

yaşamını ifade ediyor.

7. Ayvalık'ı kentsel yaşam kalitesi olgusu çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz?

7.1 Yaşam kalitesini olumlu/olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?

7.2 Ayvalık'ın yaşam kalitesi zaman içinde artmış mıdır yoksa azalmıştır?

L.M. 7.1. : Doğal gazın henüz gelmemiş olmaması sebebiyle kışın temi havadan bahsetmek çok mümkün olmuyor. Yeşil saha arttırma ya da sportif alan arttırma çalışmaları yok. Yürüyüş yolları çok az. Mahalle bakım ve onarım faaliyetleri çok az. Araç kullanımına alternatif ulaşım sistemi geliştirme projeleri maalesef yok. Bu gibi faktörler yaşam kalitesini olumsuz etkiliyor. Sağlıklı ve doğal yiyeceklere ulaşım kolaylığı, su aktivitelerinin yoğun olması, sınırsız açık alanlar, doğal yaşam kaynaklarının korunması gibi faktörler ise yaşam kalitesini olumlu etkilemektedir.

L.M. 7.2. : Süreç içerisindeki artılar ve eksiler dengeli bir şekilde ilerlemektedir. O yüzden ne artmış ne de azalmış diyebilirim.

8. Sizce Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesi, turizmden etkilenmekte midir?

8.1. Etkilendiğini düşünüyorsanız bu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

8.2. Kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin fazla olduğunu düşünüyorsanız kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm alanındaki gelişmeden feragat edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

L.M.8. : Sadece belli Aylar için daha doğrusu yüksek sezon dediğimiz, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında turizmden etkilenmektedir.

L.M.8.1. : Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında Ayvalık'taki nüfus sayısının artması ve turistik talebin yükselmesi ilçe içi mal ve hizmet fiyatlarının yükselmesine ve insanların boş zamanlarını değerlendirmesinde zorluklar yaşamasına sebep olmaktadır. Kalabalığın yarattığı psikolojik durum, aile ve arkadaşlar arasındaki ilişkilerin azalması olumsuz faktörler arasında sayılabilir. Yeni insanları tanımak, ilçeye ekonomik katkı, işsizliğin geçicide olsa azalması olumlu etkiler arasında sayılabilir.

L.M.8.2. : Kesinlikle hayır. Bilhassa sadece plana, sebep ve sonuç ilişkisine, projelerle turizme dayalı ve tamamlayıcı bir kentsel yaşam projeksiyonu

geliştirilmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.

Yörede turizm sektöründe mevsimin uzatılması ve doluluk oranının artırılması temel amaç olma şartı ile; turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, valilik, yerel yönetimler, odalar ve sivil toplum örgütleri Ayvalık ile Midilli arasında sınır ötesi işbirliği projelerinin geliştirilmesi ve yerel ekonomilere katma değer yaratıcı protokoller imzalanması gerektiğini düşünüyorum. Ayvalık'ın etnografik kültürünü sağlıklı bir şekilde yansıtabilmek, uluslararası ortak festivaller yapılarak hem yörenin tanıtılması hem de daha kaliteli turistlerin gelerek kalış sürelerinin uzatılması, kültürel açıdan değişik motiflerin turizmimiz içerisinde olumlu olarak kullanılmasını istiyorum. Yani feragatlar yerine turizmin daha da ön plana çıkarılması gerektiğini düşünüyorum.

Görüşme 3 (M.S.)

1. Ayvalık'ta ikamet süreniz nedir?

M.S. : 50 yıldır ikamet ediyorum.

2. Yaşınız?

M.S : 50 yaşımdayım.

3. Mesleğiniz?

M.S : Restoran işletiyorum

4. Ayvalık'ın gelişiminde Turizm sektörünün yerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
Ayvalık'taki kentleşme süreci için turizme bağlı kentleşme diyebilir miyiz?

M.S. : Evet kesinlikle turizme dayalı bir kentleşme olduğunu düşünüyorum.

5. Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri sizce nelerdir?

M.S. : Ayvalık turizmle kalkınıyor ve gelişiyor. Kent olma özelliğini turizm sayesinde kazanıyor. Turizm sayesinde zaten çok geniş olan kültürel coğrafyasını daha da genişletiyor. Tarihine, doğasına daha çok sahip çıkıyor. O yüzden olumsuz bir etkisinin olduğunu düşünmüyorum

6. Kentsel yaşam kalitesi olgusu size neyi ifade ediyor?

M.S. : Kentsel hizmetlerin en iyi şekilde sunulduğu huzur bir kent hayatını ifade ediyor

7. Ayvalık'ı kentsel yaşam kalitesi olgusu çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz?

7.1 Yaşam kalitesini olumlu/olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?

7.2 Ayvalık'ın yaşam kalitesi zaman içinde artmış mıdır yoksa azalmıştır

M.S.7.1: Ayvalık'ın yaşam kalitesini olumsuz etkileyen bir faktörün olduğunu düşünmüyorum. Ayvalık doğasıyla, kültürüyle, tarihiyle yaşam kalitesi çok yüksek bir şehir.

M.S.7.2: Arttığını düşünüyorum.

8. Sizce Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesi, turizmden etkilenmekte midir?

8.1. Etkilendiğini düşünüyorsanız bu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

8.2. Kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin fazla olduğunu düşünüyorsanız kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm alanındaki gelişmeden feragat edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

M.S. 8: Kesinlikle etkilenmektedir.

M.S. 8.1. : Ayvalık turizm ile birlikte gelişiyor. Daha iyi kentsel fırsatlar sunuyor. Bundan 10 yıl öncesindeki gibi değil. Daha çok sosyal tesis var. Daha çok kültürel aktivite seçeneği var. Daha farklı insanlar var ki bunlar genel olarak belli bir eğitim seviyesinin üstünde insanlar ve bunlar bir noktada kentin kendine bakış açısının gelişmesine de katkı sunuyor. Kentsel hizmetler daha iyi bir şekilde yerine getirilmeye çalışıyor. Çevre temizliğine daha çok önem veriliyor. Doğal kaynaklar daha iyi korunuyor.

M.S. 8.2. : Turizmin kentsel yaşam kalitesine herhangi bir olumsuz etkisinin olduğunu düşünmüyorum.

Görüşme 4 (H.B.)

1. Ayvalık'ta ikamet süreniz nedir?

H.B. : 33 yıldır ikamet ediyorum.

2. Yaşınız?

H.B. : 71 yaşımdayım.

3. Mesleğiniz?

H.B. : Emekli fen bilgisi öğretmeniyim. Bir süredir de Ayvalık Sarımsaklı'da benzin istasyonu işletiyorum.

4. Ayvalık'ın gelişiminde Turizm sektörünün yerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayvalık'taki kentleşme süreci için turizme bağlı kentleşme diyebilir miyiz?

H.B. : Ayvalık'ın kentleşme süreci için turizmin önemli olduğunu düşünüyorum.

5. Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri sizce nelerdir?

H.B. : Turizmle birlikte yeni istihdam alanları açıldı. İlçemizin ekonomisine çok büyük katkı sağlandı. Kentsel hizmetlerde birçok iyileşme meydana geldi. Çevre konusunda daha duyarlı bir ilçe haline geldik. Çok kültürlü olan ilçemizin sosyal yapısı daha da zenginleşti. Ayrıca yoğun bir tarihi birikimimizde var. Bu tarihi birikimin korunması ve gelecek nesillere bozulmadan aktarılması konusunda daha bilinçli hale geldik. Bunlar benim görmüş ve hissetmiş olduğum olumlu etkiler. Olumsuz etkiler olarak da özellikle yazın artan nüfus sebebiyle su kesikliği, trafik ve gürültü kirliliği yaşanıyor.

6. Kentsel yaşam kalitesi olgusu size neyi ifade ediyor?

H.B. : Temiz ve kaliteli hizmetlerin verildiği bir kent yaşamını ifade ediyor.

7. Ayvalık'ı kentsel yaşam kalitesi olgusu çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz?

7.1 Yaşam kalitesini olumlu/olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?

7.2 Ayvalık'ın yaşam kalitesi zaman içinde artmış mıdır yoksa azalmıştır?

H.B.7.1.: İlçemiz doğal güzellikleri ile gerçekten birçok insanın yaşamayı hayal ettiği bir yer. Gerçekten eşsiz güzellikle bir doğal yapısı var. Sosyal aktiviteler çok fazla. Çok geniş bir mutfağı var. Tarihi yapısı ise insanı bazen zaman tüneline hissettirebiliyor. Fakat diğer soruda da bahsetmiş olduğum gibi sezonda artan nüfusun sebep olduğu trafik, gürültü, su kesikliği gibi durumlar gerçekten yaşam kalitesini olumsuz etkiliyor.

H.B.7.2: Arttığını düşünüyorum.

8. Sizce Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesi, turizmden etkilenmekte midir?

8.1. Etkilendiğini düşünüyorsanız bu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

8.2. Kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin fazla olduğunu düşünüyorsanız kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm alanındaki gelişmeden feragat edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

H.B. 8: Etkilenmektedir.

H.B. 8.1. : Turizmle birlikte artan istihdam, gelişen ve çeşitlenen ekonomik yapı, artan sosyallik, yükselen çevre bilinci, iyileştirilen kentsel hizmetler kentsel yaşam kalitesini olumlu etkiliyor. Fakat sezonda biranda yükselen nüfus ile meydana gelen trafik, gürültü ve su kesiklikleri kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkiliyor.

H.B. 8.2. : Ayvalık'ta turizmin kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin yoğun olduğunu düşünmüyorum fakat turizm ile kentleşme arasındaki ilişkinin daha planlı ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gerektiğine inanıyorum.

Görüşme 5 (F.Ç.)

1. Ayvalık'ta ikamet süreniz nedir?

F.Ç. : 37 yıldır ikamet ediyorum.

2. Yaşınız?

F.Ç. : 37 yaşımdayım.

3. Mesleğiniz?

F.Ç. : Resepsiyonistim.

4. Ayvalık'ın gelişiminde Turizm sektörünün yerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayvalık'taki kentleşme süreci için turizme bağlı kentleşme diyebilir miyiz?

F.Ç. : Büyük etkisinin olduğunu düşünüyorum. Kentleşme faaliyetleri turizm kapasitesi ve faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştiriliyor diyebilirim.

5. Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri sizce nelerdir?

F.Ç. : Turizm yarattığı büyük ekonomik katkıyla Ayvalık'ta birçok faaliyetin gerçekleşmesinde olumlu etki yaratıyor. Ayvalık'ın kentleşmesine dair en göze çarpan sorun plansız kentleşme. Turizmin de bunun üzerinde etkisini olduğunu düşünüyorum. Ayvalık deniz turizmi ile ön plana çıkıyor. Burada özellikle sahil boyunca meydana gelen ve özellikle Sarımsaklıdaki turist ağırlamaya yönelik

konaklama yapılarının düzensiz bir biçimde şekillenmesinde turizmin büyük bir sebep oluşturduğunu düşünüyorum.

6. Kentsel yaşam kalitesi olgusu size neyi ifade ediyor?

F.Ç. : Şehir yerleşim planlamasının iyi yapıldığı, alt ve üst yapı hizmetlerinin aksaksız bir şekilde verildiği, doğal güzellikleri çok olan bir şehirde yaşamayı ifade ediyor

7. Ayvalık'ı kentsel yaşam kalitesi olgusu çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz?

7.1 Yaşam kalitesini olumlu/olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?

7.2 Ayvalık'ın yaşam kalitesi zaman içinde artmış mıdır yoksa azalmıştır?

F.Ç. 7.1. : Doğalgaz gelmedi henüz. Bu durum yaşam kalitesini olumsuz etkiliyor, hatta dönem dönemde olsa hava kirliliğine yol açıyor. Kira fiyatları çok yükseldi. Bu durumda gerçekten kentte yaşayanları çok zorluyor. Birde turizm dışında istihdam alanı çok fazla yok. Buda bölgedeki gençlerin farklı şehirlere gitmesine neden oluyor. Yapılaşmadaki plansızlıkta gerçekten hayatı zorlaştırıyor. Bunların dışında kentimiz doğal ve kültürel yapısıyla, tarihi dokusuyla, zengin mutfağıyla yaşam kalitesini yükselten birçok niteliğe sahip. 12 km uzunluğunda plajımız var. Birçok koyumuz var. Bunlar gerçekten şehri güzelleştiriyor.

F.Ç. 7.2. : Turizmin dönemsel sorunları dışında artmıştır diyebilirim.

8. Sizce Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesi, turizmden etkilenmekte midir?

8.1. Etkilendiğini düşünüyorsanız bu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

8.2. Kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin fazla olduğunu düşünüyorsanız kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm alanındaki gelişmeden feragat edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

F.Ç.8: Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında ve birazda Eylül ayında turizmden etkileniyor.

F.Ç.8.1. : Bu aylarında Ayvalık'taki nüfus çok plansız bir şekilde artıyor. Otopark sorunu, trafik sorunu, su kesintileri çok yoğun oluyor. Neredeyse 12 km uzunluğunda plajımız olsa da artan nüfus sebebiyle denizde kulaç atacak yer bile kalmıyor. Ayrıca sezonda cafe ve restoranlarda da fiyatlar çok artıyor. Bunların

dışında sezonda bir anda artan bir işgücü ihtiyacı oluyor. Bunu karşılayabilmek içinde çok iyi değerlendirmelere tabi tutulmadan birçok personel işe alınıyor. Bu durumdan en çok gelen misafirler olumsuz etkilense de kentin içinde yaşamasına rağmen aqua park gibi, plaj gibi, su sporları gibi birçok turistik faaliyete katılan yerli vatandaşımız var. Onlarda olumsuz etkileniyorlar. Olumlu yönleri ise daha çok kültürel aktivite oluyor, çok farklı su sporları var. Tarihi değerlerimize daha çok sahip çıkılıyor. Mesela bir restorasyon çalışması gerektiğinde tarihi doku neredeyse hiç bozulmayacak şekilde gerçekleştiriliyor. Birçok farklı kültüre hitap eden zengin bir mutfak avantajı sağlıyor turizm ile anılıyor olmak. Ayrıca çevre temizliğine daha çok dikkat edilmesini sağlıyor. Özellikle son yıllarda turizm ile popüler bir şehir olmamız ile medyanın da gözü şehrimizde. Bu yüzden doğasever çeşitli sivil toplum örgütlerinin yapmış olduğu çalışmalar daha çok ses getiriyor. Kentimiz daha iyi korunuyor.

F.Ç.8.2. : Yaşam kalitesini arttırmak adına turizm ile ilgili herhangi bir şeyden feragat edilmesi gerektiğini düşünmüyorum fakat turizm ve yapılaşma planlamalarının daha iyi organize edilmesi gerektiğine inanıyorum. Ayrıca yerel yöneticilerin ya da turizmi geliştirme derneği gibi kuruluşların özellikle üst düzey yetkililerinin kamudan uzak olan kişiler arasından seçilmemesinin Ayvalık ve turizm geleceği için daha iyi olacağına inanıyorum. Son olarak dijital ortamda daha iyi tanıtımlara sahip olmamız gerektiğini düşünüyorum.

Görüşme 6 (E.A.)

1. Ayvalık'ta ikamet süreniz nedir?

E.A. : 54 yıldır ikamet ediyorum.

2. Yaşınız?

E.A. : 65 yaşındayım.

3. Mesleğiniz?

E.A. : Muhtarım

4. Ayvalık'ın gelişiminde Turizm sektörünün yerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayvalık'taki kentleşme süreci için turizme bağlı kentleşme diyebilir miyiz?

E.A. : Ayvalık'ın kentleşme süreci için turizmin önemli olduğunu düşünüyorum. Özellikle 1990 yıllarda Ayvalık özellikle Fransız ve İngiliz misafirlerin gözde

turizm bölgelerinden birini oluşturmaktaydı. O dönemde şehrimizde büyük bir hızla gelişmeye başlayan turizm faaliyetleri Ayvalık'ı nüfus ve göç gibi sayısal insan varlığının artışı akabinde meydana gelen doğal kentleşme sürecinden ayırarak turizm ile birlikte kentleşme sürecinin ilk basamaklarını oluşturdu. Ayrıca her kentin kendi öz varlığı temelinde kentleşme süreci geçirdiğini düşünüyorum. O yüzden Ayvalık'ın turizm ile kentleşmesi çok şaşırtıcı bir durum değil. Çünkü ilçemiz doğal güzellik açısından çok zengin bir sunuma sahip. Aynı zamanda tarihi ve kültürel olarak da çok doygun bir birikimi var.

5. Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri sizce nelerdir?

E.A. : Turizm belirli bir noktadan sonra daha fazla konaklama talebini beraberinde getiriyor. Çünkü bölgenin turizm potansiyeli yerel, ulusal ve uluslararası anlamda duyulmaya başladıktan artan misafir sayısının ağırlanabilmesi için yeni tesislerin yapılması gerekiyor. Ayrıca Ayvalık'ta ikinci konut olgusu da çok yoğun bir yapılaşmayı getiriyor. Kışa başka lokasyonlarda geçiren birçok kişi yaz mevsiminde Ayvalık'ı tercih ediyor. Özetle ilçemize karşı meydana gelen yoğun ziyaret talebi yapılaşma artışını da beraberinde getiriyor. İşte tam bu noktada da büyük bir problem kendini gösteriyor. Bu durumda mera, tarım arazisi gibi değerli alanların imara açılması. Bu kentleşme sürecinde turizmin sebep olduğu ilk olumsuz etkilerden biri bana göre. Bir diğer olumsuz etki çevre kirliliği. Hatta bu durum dönem dönem kıyı balıkçılığının yapılmasını da engelleyici bir sebep olarak karşımıza çıkıyor. Bir başka sorun turizmle birlikte kentleşme başlayınca plajlar sorun olmaya başladı. Şuanda neredeyse ücretsiz girilebilecek bir plaj yok. Şehrin doğal imkanlarından ücretsiz yararlanmak imkansız hale geldi. Evet turizm ile kalkınma önemli, turizmin çok büyük bir ekonomik getirisi var ve bu kentleşme sürecini de olumlu etkiliyor fakat her şeyin bu kadar maddi olarak ölçülmesi büyük bir problem. Ayrıca turizmle bölgedeki sosyal alanlardaki çok yükseldi. Kiralarda çok yükseldi. Özellikle yerli halk için bu durum sıkıntılara neden oluyor. Turizmin etkisiyle özellikle havaların ısınması ile başlayan yoğun misafir dalgasını ilçemizin alt yapısı kaldırmıyor çünkü her ne kadar kentleşme süreci turizm ile birlikte şekillense de hala alt yapı problemi devam ediyor. Ayrıca turizmle kentleşmenin bir diğer olumsuz yönü, daha doğrusu 12 aya düzenli dağılmayan bir turizmle kentleşmenin bir diğer olumsuz yönü de istihdamda yaşanan sorunlar. Yüksek sezonda yoğun istihdam fırsatı ki

bunda da kalifiye eleman çok fazla olmadığı için misafirlere verilen hizmette kalite düşüklüğü var o ayrı bir konu, diğer aylarda ise yani sezondaki kadar yoğun turizm faaliyetlerinin olmadığı dönemde ise çok az istihdam olanağı var. Diğer bir sorun biranda yükselen nüfusla birlikte yoğun bir trafik sorununun oluşması. İlçemizde maalesef alternatif ulaşım imkanları ile ilgili bir çalışma mevcut değil henüz. Ayrıca ciddi bir otopark sıkıntısı da yaşanıyor. Son olarak gördüğüm olumsuz durum ise artan ev pansiyonculuğu. Kişiler evlerinin bazı odalarını misafirlere kir alıyor ve bu organizasyonun denetimi yapılmıyor ya da yapılamıyor. Bu da güvenlik sorunu gibi problemlere yol açıyor. Olumlu etkiler ise turizmin ekonomik getirisini, alt ve üst yapı hizmetlerini geliştirmek için yerel yönetimlerin daha yoğun bir şekilde çalışmasını, farklı kültürden birçok insanın ziyaretiyle zengin bir sosyal ortamın oluşmasını, boş zamanlarda katılım sağlanabilecek birçok sanatsal aktivitenin varlığını, zengin su sporlarını, daha da gelişen mutfağını söyleyebilirim.

6. Kentsel yaşam kalitesi olgusu size neyi ifade ediyor?

E.A. : Kentsel hizmetlerde eksikliğin olmadığı, temiz bir kentte yaşamak.

7. Ayvalık'ı kentsel yaşam kalitesi olgusu çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz?

7.1 Yaşam kalitesini olumlu/olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?

7.2 Ayvalık'ın yaşam kalitesi zaman içinde artmış mıdır yoksa azalmıştır?

E.A.7.1.: Beşinci soruda bahsetmiş olduğum turizmin kentleşme sürecindeki olumlu ve olumsuz etkileri aynı zamanda ilçemizdeki yaşam kalitesini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörleri ifade ediyor.

E.A.7.2: Her ne kadar arttığını düşünsem de turizmin olumsuz etkileri son yıllarda özellikle kent yerlilerinin yaşam kalitesini olumsuz etkiliyor diyebilirim

8. Sizce Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesi, turizmden etkilenmekte midir?

8.1. Etkilendiğini düşünüyorsanız bu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

8.2. Kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin fazla olduğunu düşünüyorsanız kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm alanındaki gelişmeden feragat edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

E.A. 8: Evet kesinlikle etkilenmektedir.

E.A. 8.1. : Beşinci soruda bahsetmiş olduğum turizmin kentleşme sürecindeki olumlu ve olumsuz etkileri aynı zamanda kentsel yaşam kalitesinin boyutlarını belirleyen durumları da açıklıyor.

E.A. 8.2. : Ayvalık'ta turizmin kentsel yaşam kalitesine birçok olumsuz etkisi var. Fakat bu olumsuz etkilerin en büyük sebebi bana göre plansızlık. Turizm alanında yapılacak etkili orta ve uzun vadeli planlarla turizmden ödün vermeye gerek kalmadan kentsel yaşam kalitesini turizm ile birlikte arttırabileceğimizi düşünüyorum.

Görüşme 7 (D.C.)

1. Ayvalık'ta ikamet süreniz nedir?

D.C. : 41 yıldır ikamet ediyorum.

2. Yaşınız?

D.C. : 41 yaşımdayım.

3. Mesleğiniz?

D.C. : Belediyede memurum

4. Ayvalık'ın gelişiminde Turizm sektörünün yerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayvalık'taki kentleşme süreci için turizme bağlı kentleşme diyebilir miyiz?

D.C. : Turizmi Ayvalık'ın kentleşmesi için en önemli unsur olarak görüyorum. Ayvalık turizm değerini keşfetmeye başlamasıyla birlikte normal kentleşmenin dışında bir kentleşme süreci yaşamaya başlamıştır. Turizm ile elde edilen yüksek gelirden Ayvalık'a kentleşme sürecinde destek sağlamıştır.

5. Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri sizce nelerdir?

D.C. : Turizm ile kentleşmenin birçok artışı var. Ekonomiye yüksek katkı, göz önünde ve tanınmış bir kent olarak sürekli kentsel hizmetleri iyileştirmeye yönelik çabalar, çevreye ve tarihi dokuya daha çok özen gösterilmesi, farklı kültürleri tanıma imkanı elde etme, daha yoğun sosyal faaliyetler gibi. Fakat tabiki olumsuz yönleri de var. Hele Ayvalık gibi özellikle yaz mevsiminde çok kalabalıklaşan bir turizm kentleri için bazen bu sezonlar kabusla dönebiliyor. Bir anda artan nüfusla sağlık hizmetleri yetersiz kalıyor, çok fazla trafik ve gürültü kirliliği oluyor, bazen

farklı insanların kente gelişi güvenlik sorunu oluşturabiliyor, çevre kirlenebiliyor, dönem dönem su kesiklikleri yaşanabiliyor, sosyal alanlarda ve kiralarda yükselme meydana gelebiliyor.

6. Kentsel yaşam kalitesi olgusu size neyi ifade ediyor?

D.C. : Doğal güzellikleri yüksek bir kentte yüksek doğa bilinci ve yüksek kentsel

7. Ayvalık'ı kentsel yaşam kalitesi olgusu çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz?

7.1 Yaşam kalitesini olumlu/olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?

7.2 Ayvalık'ın yaşam kalitesi zaman içinde artmış mıdır yoksa azalmıştır?

D.C.7.1: Şehrin sahip olduğu doğal güzellikleri, tarihi dokusu ve kentsel hizmetlerin en iyi şekilde yerine getirilmeye çalışılması yaşam kalitesini yükseltiyor. Geniş bir mutfağı var ayrıca birçok kültürel aktivite var. Fakat şehrimizde plansız bir yapılaşma var. Ayrıca sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin yetersiz olduğunu düşünüyorum.

D.C.7.2: Arttığını düşünüyorum. Çünkü şehrimiz her geçen gün daha da gelişiyor

8. Sizce Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesi, turizmden etkilenmekte midir?

8.1. Etkilendiğini düşünüyorsanız bu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

8.2. Kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin fazla olduğunu düşünüyorsanız kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm alanındaki gelişmeden feragat edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

D.C. 8: Evet

D.C. 8.1. : Turizmle birlikte kendine daha çok bakan, güzelliklerini daha çok koruyan, doğal dokusunu kaybetmemek için mücadele eden, daha iyi kentsel hizmetlerin sunulduğu bir kent haline geldi. Fakat yapılaşmada bahsettiğim plansızlık turizm içinde geçerli. Kapasitesinin üzerinde misafir ağırlaması ve bunun yaz mevsimi gibi 3 aya sığdırılması dönem dönem hem misafirler hem de yerel halk için ciddi sorunlar oluşturuyor. Bu sorunlar daha öncede bahsetmiş olduğum gibi çevre kirliliği, sağlık hizmetlerinde yetersiz kalınması, trafik, otopark sorunu. Bir de turizmle ünlendikçe kiraların artması, mal ve hizmetlerin daha yüksek fiyatlarla sunulması olumsuz durumları oluşturuyor.

D.C. 8.2. : Tabiki turizmin yarattığı olumsuz durumlar var fakat feragatı gerektiren bir durumun olduğunu düşünmüyorum. Sadece hem yapılaşmasının hem de turizm faaliyetlerinin daha planlı yapılması gerektiğini düşünüyorum.

Görüşme 8 (A.Ç.)

1. Ayvalık'ta ikamet süreniz nedir?

A.Ç. : 45 yıldır ikamet ediyorum.

2. Yaşınız?

A.Ç. : 60 yaşımdayım.

3. Mesleğiniz?

A.Ç. : Turizm işletmecisiyim.

4. Ayvalık'ın gelişiminde Turizm sektörünün yerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayvalık'taki kentleşme süreci için turizme bağlı kentleşme diyebilir miyiz?

A.Ç. : Ayvalık'ın kentleşme sürecinde turizmin büyük bir katkısının olduğunu düşünüyorum. Ayvalık ilk dönemlerinden bugüne zeytin ve zeytinyağı ile ünlü bir kent olsa da esas olarak kentleşme sürecinde turizmin etkili olduğu kanısındayım. Turizm ile çok büyük bir gelir yaratıldı ve bu durum küçük bir kasabadan bir kente dönüşümde çok etkili oldu Fakat şöyle bir durum var. Bu kentleşme süreci içerisinde Ayvalık'ın şuanaki popüler 3 lokasyonu açısından bakarsak; Alibey Adası, Küçükköy ve Sarımsaklıyı kastediyorum, Cunda adasındaki ve Küçükköy'deki özellikle 15 yıllık süreçte turizm sektörüne yönelik yapılan yatırımlar şehrin kentleşmesine çok büyük destek vermiştir. Ayvalık'ı küçük bir kasaba konumundan bir turizm şehri konumuna taşımada çok etkili olmuştur. Kıyı kesimi modernleştirilmiş, eski tarihi binalar restore edilmiş, yöresel mutfağın ön plana çıkmasını sağlayan restoranlar yapılmış, alt ve üst yapı hizmetleri bir yandan da çekici bir yön oluşturmak adına geliştirildi. Hepimizin bildiği gibi bölgenin turist çekebilmesinde o bölgenin sadece güzellikleri yeterli değildir. Hizmet çok önemlidir. Turizmle birlikte güçlenen istihdam ve ekonomik yapı etkileşimli olarak kentsel hizmetlerde de gelişmiştir. Fakat Sarımsaklı her ne kadar sahilleri ile popüler olsa da Ayvalık'taki kentleşme sürecinin gerisinde bir seyir seyretmektedir. Özellikle kanalizasyon sorunu hala çözülememiş durumdadır.

5. Ayvalık'ın kentleşme ve kentsel gelişim sürecinde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri sizce nelerdir?

A.Ç. : Turizmin Ayvalık'ın kentleşme sürecinde olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Çok büyük bir olumlu etkisi var. Örneğin büyükşehirlerden dönemsel ya da kalıcı olarak çok fazla göç alıyoruz. Buralardan gelen kişiler daha önceki yaşadıkları yerlerdeki hem kültürel birikimi getirerek ilçemizi zenginleştiriyor hem de kentin gelişiminde önemli etkili doğuracak çalışmaların oluşmasında uygun talep zeminini oluşturuyor. İlk soruda da bahsetmiş olduğum gibi büyük bir ekonomik destek veriyor. Yeni istihdam alanları yaratıyor. Hizmet kalitesinin artmasında etkili oluyor.

6. Kentsel yaşam kalitesi olgusu size neyi ifade ediyor?

A.Ç. : Huzurlu, alt ve üst yapı hizmetleri gelişmiş, düzenli yapılaşma olan, doğal güzellikleri olan, havası temiz ve iyi yemeklere sahip bir yaşamı ifade ediyor.

7. Ayvalık'ı kentsel yaşam kalitesi olgusu çerçevesinde nasıl değerlendirirsiniz?

7.1 Yaşam kalitesini olumlu/olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?

7.2 Ayvalık'ın yaşam kalitesi zaman içinde artmış mıdır yoksa azalmıştır?

A.Ç. 7: Ayvalık kentsel yaşam kalitesi anlamında birçok olumlu faktörü bir arada bulundurmaktadır. Doğal güzellikler, az trafik, temiz hava, geniş lezzet yelpazesi, mistik havası, çok kültürlü yapısı, sanatsal faaliyetleri ile yaşayanlarına çok büyük avantajlar sunmaktadır.

7.1.: Bütün bu avantajlar yaşam kalitesini çok olumlu etkilemektedir. Fakat yapılaşmada sorun olduğunu düşünüyorum. Özellikle sahilleriyle ünlü olan Sarımsak çok plansız bir şekilde yapılaşmaktadır. Ayrıca ticari konaklamada ev pansiyonculuğu özellikle son yıllarda çok ciddi miktarda artış gösteriyor ve bunun kontrolü yapılmıyor. Bu da özellikle gelen misafirlerin yaşam kalitesini olumsuz yöne etkileyen bir faktörü oluşturuyor. Fakat Ayvalık merkez ve Alibey adasında güzel bir yapılaşma var. Ayrıca tarihi değerler kültürel niteliklerini koruyacakları şekilde varlıklarını sürdürüyorlar.

7.2: Arttığını düşünüyorum. Ayvalık zaten doğal ve beceri yapısıyla gelişime ilerlemeye çok açık bir kent. Doğal kentsel gelişim sürecinin dışında turizm çerçevesinde şekillenen bir kentleşme süreci geçirdiği içinde mevcut kaynaklar en iyi şekilde korunmaya çalışıyor ve hizmetler en üst seviyede gerçekleştiriliyor.

8. Sizce Ayvalık'ın kentsel yaşam kalitesi, turizmden etkilenmekte midir?

8.1. Etkilendiğini düşünüyorsanız bu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

8.2. Kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin fazla olduğunu düşünüyorsanız kentsel yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizm alanındaki gelişmeden feragat edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

A.Ç. 8: Evet kesinlikle etkilenmektedir.

A.Ç. 8.1. : Olumlu olarak zaten diğer başlıklarda da belirtmiş olduğum gibi turizmin kendi sektörel gereklilikleri. Turizmle gelişmek için doğal ve beşeri kaynakların çok iyi korunması gerekiyor, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin kaliteli bir içerikle sunulması gerekiyor, kendini geliştiren ve temiz bir kent olmak gerekiyor, alt yapı ve üst yapı hizmetlerinin en iyi şekilde geliştirilmesi gerekiyor gibi birçok faktör var. Ayvalık'ta turizm sayesinde bunların hepsi mevcut. Olumsuz olarak değerlendirebileceğim iki nokta ise özellikle sezonda çok yoğunlaşan trafik ve yeterli otopark alanının bulunmaması.

A.Ç. 8.2. : Ayvalık'ta turizmin kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkilerinin olduğunu düşünmüyorum.

EK 3. ANKET SORULARI

Değerli Katılımcı,

Bu anket formu, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim dalında yazılmakta olan “ Turizm Kentleşmesinin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisi: Ayvalık Örneği” isimli yüksek lisans tezi için yapılmaktadır. Çalışmanın amacı, Ayvalık’taki kentleşme sürecinin turizm olgusu ile ilgisini araştırarak Ayvalık’taki kentleşmenin turizm kentleşmesi çerçevesindeki gelişimini ortaya koymak ve bu gelişimin Ayvalık’ın kentsel yaşam kalitesine etkisini tespit etmektir.

Anket sonucunda elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlı değerlendirilecektir. Sizlerden herhangi bir kişisel bilgi (isim, T.C. kimlik numarası, telefon numarası vb.) talep edilmeyecektir. Anket sonuçlarının sağlıklı verilere ulaştırabilmesi için soruları içtenlikle ve doğru olarak yanıtlamanızı rica ederim.

Sorulara vereceğiniz cevapları lütfen (X) işareti ile belirleyiniz.

Katkılarınız için şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

1. İkametgah adresiniz

Ayvalık mı?

EVET ( ) HAYIR ( )

2. Ayvalık’ta ikamet
süreniz nedir?

1-5 yıl ( )   6-10 yıl ( )   11-15 yıl ( )   16-20 yıl ( )   20 yıl üzeri ( )

3. Cinsiyet

KADIN ( )   ERKEK ( )

4. Yaş

18-25 ( )   26-35 ( )   36-45 ( )   46-55 ( )   56 ve üzeri ( )

5. Eğitim durumunuz nedir?

Okuryazar değil ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Yüksek lisans ve üzeri ( )

6. Mesleki durumunuz

Memur ( )   Çiftçi ( )   Esnaf/Zanaatkar ( )

Diğer.....

7. Kaliteli bir yaşam sizin için ne ifade ediyor? (birden fazla maddeyi işaretleyebilirsiniz)

- Temiz bir kentte yaşamak ( )
- Sağlık ve eğitim imkanları iyi olan bir kentte yaşamak ( )
- Güvenli bir kentte yaşamak ( )
- İstihdam olanaklarının yüksek olduğu bir kentte yaşamak ( )

- Ulaşım imkanlarının gelişmiş olduğu bir kentte yaşamak ( )
- Hava ve gürültü kirliliğinin olmadığı bir kentte yaşamak ( )
- Yeşil alanların çok olduğu bir kentte yaşamak ( )
- Trafik sorunu olmayan bir kentte yaşamak ( )
- Temiz suya erişimin kolay olduğu bir kentte yaşamak ( )
- Atık ve arıtım sorunu olmayan bir kentte yaşamak ( )
- Sosyal imkanları (sinema, tiyatro, konser, sergi vb.) çok olan bir kentte yaşamak ( )

8. Ayvalık'ta yaşamaktan memnun musunuz?

EVET ( )   HAYIR ( )   FİKRİM YOK ( )

9. Memnun değilseniz sebebi nedir?

.....

10. Ayvalık'ta artan kentleşme yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde olumlu etki yapmaktadır.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

11. Ayvalık'ın kentsel gelişimi için turizm çok önemlidir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

12. Ayvalık'ın yerel halkı turizm konusunda yeterli derecede bilgilidir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

13. Ayvalık 'ın bir turizm kenti olması kente birçok avantaj sağlar.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

14. Ayvalık'ta turizme bağlı olarak meydana gelen mevsimsel yoğun nüfus artışı kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

15. Ayvalık'ta istihdam olanakları yeterlidir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

16. Ayvalık'taki sosyal tesislerin (kafe, alışveriş merkezi vb.) sayısı ve niteliği yaşam kalitesini olumlu etkilemektedir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

17. Ayvalık'taki eğitim ve sağlık hizmetleri yeterli ve erişilebilirdir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

18. Ayvalık'taki turizm sezonunda artan sosyal ve kültürel aktiviteler (tiyatro, sergi, konser vb.) turizm sezonu dışında da yaşam kalitesini olumlu etkileyecek yeterliliktedir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

19. Ayvalık'ta kıyı şeridinde meydana gelen yapı yoğunlaşması kentsel dokuyu olumsuz etkilemektedir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

20. Ayvalık'a özgü mimari doku ve kente özgü sokak şekilleri artan kentleşme karşısında korunmaktadır.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

21. Ayvalık'taki alt yapı ve ulaşım hizmetleri mevsimsel olarak artan nüfus miktarının da ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitededir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	

Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

22. Sosyal ve kültürel olarak farklı yapılara sahip yerli ve yabancı misafirler ile Ayvalık'a göç edenlerin, yerli halkın mevcut gelenek, görenek, kültürel ve sosyal yapısına olumlu etkisi vardır.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

23. Ayvalık'ta özellikle turizm mevsiminde yaşanan su kesintileri yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

24. Mevsimsel olarak artan nüfus güvenlikle ilgili sorunlara neden olmaktadır.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

25. Ayvalık'ta mevsimsel olarak araç sayısında meydana gelen artış trafik ve park alanı sorunu oluşturarak kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

26. Ayvalık'ta mevsimsel olarak meydana gelen nüfus artışı birçok çevresel probleme (gürültü, kirlilik vb.) neden olmaktadır.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

27. Kamusal alanların (kıyı şeridi, piknik alanları, sosyal tesisler, parklar vb.) kentsel yaşam kalitesini olumlu etkilemektedir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

28. Ayvalık'ın turizm çerçevesinde kentleşmesi konut kiralama ve alım fiyatlarını yükselterek yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

29. Ayvalık'ta kamusal hizmetlerin etkin bir şekilde sunulması (çöplerin toplanması, aydınlatma, çevre temizliği vb.) kentsel yaşam kalitesi üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

30. Kent sakinlerinin görüşleri ve talepleri Ayvalık Belediyesi tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	

Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

31. Kent sakinlerinin kent yönetimine katılmaları kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik politikaların oluşturulmasında çok önemli bir işleve sahiptir.

Katılıyorum	
Kısmen katılıyorum	
Kararsızım	
Katılmıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	

32. Ayvalık'ta yaşanan en önemli sorun nedir?

.....
 .....

33. Ayvalık'ta turizme bağlı olarak gerçekleşen en önemli değişim sizce nedir?

.....
 .....

EK 4. ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	İLAYDA		ARIK
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı	İNGİLİZCE		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme		Kurum Adı
Lise	2007	2011	AYVALIK ANADOLU LİSESİ
Lisans	2011	2017	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Yüksek Lisans	2020	2023	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Doktora			
Çalıştığı Kurum	Başlama - Ayrılma		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2022		UĞURLULAR TEKSTİL
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):			
Tarih:		16.08.2023	
İmza:		İLAYDA ARIK	
Adı-Soyadı:			

